

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის
საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია

LEPL-DAVID AGHMASHENEBELI NATIONAL DEFENCE
ACADEMY OF GEORGIA

სამხედრო შრომები
MILITARY PAPERS

№3

სამეცნიერო ჟურნალი
SCIENTIFIC JOURNAL

ბორი, 2024

სარედაქციო კოლეგია

სარედაქციო კოლეგიის ხელმძღვანელი

ბრიგადის გენერალი მამია ბალახაძე

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის რექტორი

სარედაქციო კოლეგიის

ხელმძღვანელის მოადგილე

პოლკოვნიკი გიორგი ლალიაშვილი

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის ხელმძღვანელი

სარედაქციო კოლეგიის წევრები

ვიცე-პოლკოვნიკი ნიკოლოზ ხაჩიძე

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის ხელმძღვანელი

პოლკოვნიკი ირაკლი უჩაძე

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის ხელმძღვანელი

ნიკოლოზ ესიტაშვილი

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი

თინათინ კროპაძე

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი

ქეთევან კვესელავა

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი

ზურაბ სამხარაძე

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი

კომპიუტერული დიზაინერი

თამარ კანდელაკი

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი სპეციალისტი

© საავტორო უფლებები დაცულია

გამომცემლობა:

სსიპ - დავით აღმაშენებლის სახელობის

საქართველოს ეროვნული თავდაცვის

აკადემია 2024

ISSN 2720-8184 (PRINT)

ISSN 2720-8680 (ONLINE)

Editorial Board

Head of the Editorial Board

Brigadier General Mamia Balakhadze

Rector of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Deputy Head of the Editorial Board

Colonel Giorgi Laghiashvili

Head of the Scientific Research Center of LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Members of the Editorial Board

Lieutenant Colonel Nikoloz Khachidze

Head of the Bachelor's at LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Colonel Irakli Uchadze

Head of MA Program of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Nikoloz Esitashvili

Chief Scientist of Scientific-Research Center of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Tinatin Kropadze

Chief Scientist of Scientific-Research Center of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Zurab Samkharadze

Chief Scientist of Scientific-Research Center of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Ketevan Kveselava

Chief Scientist of Scientific-Research Center of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

Computer Designer

Tamar Kandelaki

Chief specialist of the Scientific-Research Center of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

**© ALL RIGHTS RESERVED
PUBLISHING:**

**LEPL - DAVID AGHMASHENEBELI
NATIONAL DEFENCE ACADEMY OF
GEORGIA 2024
ISSN 2720-8184
ISSN 2720-8680
CC BY 2.0**

შინაარსი

ზურაბ სამხარაძე, გივი სანაძე თავდაცვითი გალაგნებისა და გრძელი კედლების ნაგებობების ფორმირება ძველი აღმოსავლეთის ქვეყნებში	7
თინათინ კროპაძე სამხედრო ეთიკა	18
ვიცე-პოლკოვნიკი გიორგი სხირტლაძე, თორნიკე ქიმერიძე, თეიმურაზ მელქაძე თავშესაფრების როლი სამოქალაქო თავდაცვაში.....	29
ვიცე-პოლკოვნიკი გოჩა ბათაძე ტოტალური თავდაცვის როლი საქართველოსთვის	41
თენგიზ შუბლაძე მუნიციპალიტეტი - ქვეყნის სამოქალაქო თავდაცვის ერთიანი სახელმწიფო სისტემის მნიშვნელოვანი რგოლი.....	47
ნინო გოგილავა მსხვერვადი და არშემდგარი სახელმწიფოები.....	55
დავით თევზაძე „სპეციალური სამხედრო ოპერაცია“ და მისი გავლენა საბრძოლო მოქმედებების გადააზრებაზე	61
ამირან სალუქვაძე საჰაერო თავდაცვის აქტუალობა და ორგანიზების საფუძვლები	72
ვიცე-პოლკოვნიკი ნიკოლოზ ხაჩიძე ოპერაცია „ოვერლორდი“: შეცდომაში შეყვანის და საცეცხლე მხადაჭერის ეფექტი.....	84
ვიცე-პოლკოვნიკი ომარ თურმანიძე ირანის ბირთვული პროგრამის საკითხის გააქტიურება ისლამური რევოლუციის შემდეგ (სამხედრო პოლიტიკური ასპექტები)	90
ნიკოლოზ ესიტაშვილი ონტოლოგიური უსაფრთხოება	99
არჩილ ჩაჩხიანი ამოცანით მართვის ფილოსოფია – გენეზისი, ელემენტები და დანერგვის პრობლემა საქართველოს თავდაცვის ძალებში	106
დავით მარგიანი საქართველოს სამხედრო - საზღვაო ძალები.....	115
კონსტანტინე პეტრიაშვილი კრიტიკული აზროვნება, როგორც სამხედრო ლიდერის ფორმირების მნიშვნელოვანი გარემოება	126
მაიორი რაულ ფევაძე მოსახლეობის შიდა მიგრაციის პრობლემები და გამოწვევები.....	133
დიმიტრი ბადუაშვილი ასიმეტრიული ომის შედეგები საქართველოსთან მიმართებაში	144
გიორგი გაგუა ტრამპი და უკრაინა, ახალი რესპუბლიკური პოლიტიკის როლი კონფლიქტის განვითარებაში	152

CONTENTS

Zurab Samkharadze, Givi Sanadze	
The formation of defensive fences and long wall structures in the countries of the ancient East	9
Tinat Kropadze	
Military ethics	19
Lieutenant Colonel Giorgi Skhirtladze, Tornike Kimeridze , Teimuraz Melkadze	
The Role of Shelters in Civil Defense	30
Lieutenant Colonel Gocha Batadze	
The role of total defense for Georgia	42
Tengiz Shubladze	
Municipality - An important Link of the Unified State System of Civil Defense of the Country	48
Nino Gogilava	
Fragile and unstable states	56
Davit Tevzadze	
Special military operation" and its influence on the rethinking of combat operations	62
Amiran Salukvadze	
Relevance and basics of organization of air defense	74
Lieutenant Colonel Nikoloz Khachidze	
Operation Overlord: The Effects of Deception and Fire Support	85
Lieutenant Colonel Omar Turmanidze	
The activation of the issue of Iran's nuclear program after the Islamic revolution (military-political aspects)	90
Nikoloz Esitashvili	
Ontological security	100
Archil Chachkhiani	
The Philosophy of Mission Command – Genesis, the Elements and the Implementation Problems in the Georgian Armed Forces	107
David Margiani	
Georgian Armed Forces - Naval Forces	116
Konstantine Petriashvili	
Critical thinking as an important factor in the formation of a military leader	127
Major Raul Pevadze	
Problems and challenges of internal population migration	135
Dimitri Baduashvili	
The Results of Asymmetric Warfare in Relation to Georgia	145
Giorgi Gagua	
Trump and Ukraine, the Role of New Republican Policy in the Development of the Conflict	153

თავდაცვითი გალავნებისა და გრძელი კედლების ნაგებობების ფორმირება ძველი აღმოსავლეთის ქვეყნებში

ზურაბ სამხარაძე¹, გივი სანაძე²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8486>

აბსტრაქტი

კვლევა ეძღვნება აღმოსავლეთის რიგი სახელმწიფოების საფორტიფიკაციო ხელოვნების ძველი შედარებით ანალიზს - ძველი ურარტუდან შუა საუკუნეების ჩინეთამდე. მცდელობა გაკეთდა თავდაცვითი ნაგებობების განვითარების ძირითადი ეტაპების იდენტიფიცირებაზე - თავისუფალი ციხესიმაგრედან ურბანული და სასაზღვრო თავდაცვითი სიმაგრეების ყველაზე რთულ სისტემებამდე, მათ შორის ციხის თხრილებზე, კედლებზე, კარიბჭეებზე და საბრძოლო კოშკებზე. ნაჩვენებია, რომ ამ არქიტექტურული ნაგებობების ბუნება დიდწილად განპირობებული იყო ქალაქის ან დასახლების სტატუსით, მისი ბუნებრივი ლანდშაფტის მახასიათებლებით, გამოყენებული სამშენებლო მასალების სპეციფიკით, კონსტრუქციების და მასალების ხარისხით, სამხედრო და საინჟინრო ხელოვნების განვითარების დონით. პირველი საფორტიფიკაციო ნაგებობები გაჩნდა დაახლოებით ჩვენს წელთაღრიცხვამდე VII-IV ათასწლეულებში. მათი საჭიროება გაჩნდა მუდმივი დასახლებების მშენებლობასთან დაკავშირებით, რომელთა მაცხოვრებლები სოფლის მეურნეობით იყვნენ დაკავებულნი. გარკვეულ ტერიტორიასთან მიზმიერი, ისინი იძულებულნი იყვნენ დაეცვათ თავიანთი სიცოცხლე და ქონება მომთაბარე ტომების შემოსევებისგან. ასეთი გამაგრების მაგალითები იყო პრიმიტიული დასახლებები, მუდმივი და დროებითი სამხედრო ბანაკები. ამ შენობებში მათმა შემქმნელებმა ექსპერიმენტები ჩაატარეს სამშენებლო კონსტრუქციებისა და მასალების მრავალფეროვნებაზე, შეაფასეს მათი სიძლიერე და ხანძარმედეგობა. ეს გამოცდილება კიდევ უფრო განვითარდა მონათმფლობელური სახელმწიფოების არქიტექტურაში (ძველი ეგვიპტე, მესოპოტამია და სხვ.). საფორტიფიკაციო ხელოვნების განვითარების საწყის ეტაპს წარმოადგენდა შედარებით მცირე ციხე-სიმაგრეების აგება, რომლებიც თავდაპირველად მუდმივი დასახლებების გამაგრებული ცენტრების ფუნქციას ასრულებდნენ. მოგვიანებით მათი აშენება დაიწყო სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი ობიექტების დასაცავად: წყლის წყაროების, ბორცვების, მთის ხეობების და უღელტეხილების, საქარავნო მარშრუტების, გზების და პორტების. ამ პატარა „მოდულებზე“ შემოწმდა კედლების, საბრძოლო კოშკებისა და ციხე-სიმაგრის კარიბჭეების სივრცითი კომბინაციის სხვადასხვა ფორმები, ზომები და მეთოდები, შეიქმნა საბრძოლო ღობეების და საბრძოლო ნაპრალების ოპტიმალური ფორმა, გამოვლინდა და შემუშავდა თავდაცვითი თხრილების აგების და წყლით სწრაფად შევსების მეთოდები. ამავედროულად დაიწყო სხვადასხვა ტიპის ალყის კონსტრუქციებისა და მექანიზმების გამოცდა, შემუშავდა გვირაბების მშენებლობის ტექნოლოგიები და მტრის სიმაგრეების დანადგარის მეთოდები. ეს იყო ძლიერი სტიმული პოლიორცეტიკის³ - ქალაქების, ციხეების ალყისა და დაცვის ხელოვნების განვითარებისთვის. საფორტიფიკაციო ხელოვნების განვითარების შემდეგი ეტაპი იყო მცირე, საშუალო და დიდი ქალაქების თავდაცვითი სისტემების განვითარება. ნაშრომში განხილულია ურარტუს და ჩინეთის ქალაქური სიმაგრეების სისტემები. ნაშრომში ყურადღებაა გამახვილებული ძველი აღმოსავლური სახელმწიფოების საზღვრებზე აღმართული თავდაცვითი გალავნებისა და გრძელი კედლების აგებაზე. აღინიშნულია, რომ ეს სტრუქტურები ითვალისწინებდნენ ტერიტორიის ბუნებრი-

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი, სამხედრო მეცნიერებათა კანდიდატი

² სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის მექანიკის ინჟინერიის მიმართულების პროფესორი, ტექნიკის მეცნიერებათა კანდიდატი

³ ქალაქების ალყის და დაცვის ხელოვნება

ვი რელიეფის თავისებურებებს და მისი წყლის წყაროების ბუნებას, ასევე გამოყენებული სამშენებლო მასალების თვისებებს. საგულდაგულოდ იყო გააზრებული ამ ვრცელი ციხესიმაგრეების დაცვის სისტემა, საგუშაგო კოშკებს, მობილურ რაზმებსა და ზურგში მყოფ გარნიზონებს შორის ვიზუალური და ხმის კომუნიკაციის მეთოდები, მტრის გამოჩენისას მათი განთავსებისა და დისლოკაციის ვარიანტები. მაგალითისთვის განხილულია ურარტუსა და ძველი ჩინეთის (ჩინეთის დიდი კედელი) გამოცდილება. როგორც ძველი სახელმწიფოების (ძველი საბერძნეთი და რომი), ისე შუა საუკუნეებისა და თანამედროვეობის თავდაცვითი სიმაგრეების შემდგომი განვითარებისთვის სამხედრო არქიტექტურის ამ ძეგლებს მნიშვნელოვანი სამეცნიერო ღირებულება აქვთ.

საკვანძო სიტყვები: ძველი აღმოსავლეთი, საფორტიფიკაციო ხელოვნება, ციხესიმაგრე, ურბანული თავდაცვის სისტემა, სასაზღვრო გალავანი.

The formation of defensive fences and long wall structures in the countries of the ancient East

Zurab Samkharadze⁴, Givi Sanadze⁵

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8486>

Abstract

The study is devoted to the comparative analysis of the fortification art monuments of a number of Eastern states - from ancient Egypt to medieval China. An attempt was made to identify the main stages of the development of defensive structures - from a free fortress to the most complex systems of urban and border defensive fortifications, including castle moats, walls, gates and battle towers. It is shown that the nature of these architectural structures was largely determined by the status of the city or settlement, the characteristics of its natural landscape, the specifics of the construction materials used, the quality of constructions and materials, and the level of development of military and engineering arts. The first fortifications appeared approximately in the 7th-4th millennium BC. Their need arose in connection with the construction of permanent settlements, whose inhabitants were engaged in agriculture. Tied to a certain territory, they were forced to protect their lives and property from the invasions of nomadic tribes. Examples of such fortifications were primitive settlements, permanent and temporary military camps. In these buildings, their creators experimented with a variety of building structures and materials, evaluating their strength and fire resistance. This experience was further developed in the architecture of slave states (ancient Egypt, Mesopotamia, etc.). The initial stage of the development of the art of fortification was the construction of relatively small fortresses, which initially served as the fortified centers of permanent settlements. Later they began to be built to protect strategically important objects: water sources, hills, mountain valleys and passes, caravan routes, roads and ports. Various forms, dimensions and methods of spatial combination of walls, battle towers and castle gates were tested on these small "models", the optimal form of battle fences and battle slits was created, methods of building defensive trenches and quickly filling them with water were identified and developed. At the same time, different types of siege constructions and mechanisms were tested, tunnel construction technologies and methods of mining enemy fortifications were developed. This was a strong stimulus for the development of polyorhetics - the art of cities, castles, sieges and defenses. The next stage of the development of the art of fortification was the defense systems of small, medium and large cities. The work discusses the urban fortification systems of Sumer, Assyria, Urartu, ancient Iran, Judea, India and China. The work focuses on the construction of defensive fences and long walls erected on the borders of ancient eastern states. It was noted that these structures took into account the features of the natural relief of the area and the nature of its water sources, as well as the properties of the construction materials used. The defense system of these vast fortresses, the methods of visual and sound communication between watchtowers, mobile detachments and garrisons in the rear, options for their placement and deployment in the event of an enemy appearance were carefully thought out. For example, the experiences of ancient Egypt, Urartu and ancient China (the Great Wall of China) are discussed. These monuments of military architecture have significant scientific value for the further development of defensive fortifications of ancient states (ancient Greece and Rome), the Middle Ages and modern times.

Keywords: Ancient East. Art of fortification. the castle. Urban defense system. Border wall.

⁴ Chief Scientist of Scientific-Research Center of LEPL-David Agmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Candidate of Military Sciences

⁵ Professor of Bachelor's program in Mechanical Engineering of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Candidate of Technical Sciences

შესავალი

ძველი აღმოსავლეთის ქვეყნებში ფართოდ იქმნებოდა საფორტიფიკაციო ნაგებობები: სასაზღვრო გალავნები და გრძელი კედლები. ჯერ კიდევ შუა სამეფოში ეგვიპტელებმა ააშენეს ციხე-სიმაგრეები ნილოსის მიდამოებში თავიანთი სამხრეთი საზღვრების დასაცავად. ისინი განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდნენ ყველა ამ ციხესიმაგრის გარნიზონების წყლით მომარაგებას. ამ მიზნით აშენდა სტრატეგიული ჭაბურღილები და მდინარემდე საიდუმლო გასასვლელები. გამაგრების ეს მიმართულება შემდგომ განვითარდა ურარტუს სახელმწიფოში.

ძირითადი ნაწილი

ძვ. წ. აღ. XIII–XII სს-ში ვანის ტბის მიმდებარე ტერიტორიაზე, აგრეთვე კავკასიონის, ჩრდილოეთ მესოპოტამიას, ჩრდილო-დასავლეთ ირანსა და მცირე აზიას შორის მდებარე ტერიტორიაზე წარმოიშვა ურარტუს დიდი ტომობრივი გაერთიანება ანუ ურარტუს სამეფო. ურარტუელთა მიერ დაკავებული ტერიტორია საიმედოდ იყო დაცული მთის ქედებით, რაც ხელსაყრელ პირობებს ქმნიდა ქვეყნის დასაცავად. ურარტუელებმა ააგეს ძლიერი ციხესიმაგრეები უმნიშვნელოვანესი მიმართულებებით. მათი კედლები 20 მ-მდე სიმაღლეს აღწევდა და იყო აშენებული უზარმაზარი ბაზალტის ბლოკებისაგან, რომელთა წონა 6 ტონამდე იყო. ურარტუს დედაქალაქი იყო ქალაქი ტუშფა, რომელიც ვანის ტბის სანაპიროზე მდებარეობდა. მის მახლობლად მაღალ კლდეზე აშენებული იყო ძლიერი ციხე. ძვ.წ. აღ. IX საუკუნის ბოლოს ურარტუს სახელმწიფომ მიაღწია უდიდეს ძლიერებას. ამ პერიოდში დასრულდა ვანის ციხის მშენებლობა და ტუშფას აღმოსავლეთ მისადგომებზე შეიქმნა მთელი საფორტიფიკაციო სისტემა. მსგავსი სიმაგრეების სისტემა დამოუკიდებელი განყოფილებებით იყო აღმართული ქვეყნის ჩრდილოეთ ნაწილშიც. ერთ-ერთ ციხეს ჰქონდა დაახლოებით 4 მ სისქის გალავანი, რომელიც იცავდა ვანის ტბის მისადგომებს დასავლეთ სანაპიროზე. ურარტუს სამხედრო ხელოვნების თავისებურება იყო ის, რომ აქ თავდაცვის საფუძველი იყო ციხესიმაგრეები და არა როგორც ძველ ეგვიპტეში მეომრების დასახლებები. ციხე - სიმაგრეები იყო აგრეთვე ქვეყნის ცენტრშიც. საყრდენი პუნქტები ბლოკავდნენ ყველა გადასასვლელს, რომლებიც მიდიოდნენ ურარტუში. დამპყრობლური ომების დროს ციხე-სიმაგრეები დაპყრობილ ტერიტორიებზე დასაყრდენი პუნქტების როლსაც ასრულებდნენ და უზრუნველყოფდნენ იქ ურარტუელთა ბატონობას. აქ შეიქმნა ეშელონირებული თავდაცვის სისტემა, რომელსაც შეეძლო დაეშალა და გაენეიტრალებინა უდიდესი სამხედრო ფორმირებების მანევრები, მიეყენებინა მათთვის მნიშვნელოვანი ზიანი. ჩრდილოეთ და აღმოსავლეთ საზღვრებზე ამიერკავკასიის ხალხებისა და ასურეთის სამეფოს წინააღმდეგ წარმატებული სამხედრო ოპერაციების გატარებით, ურარტუს მეფეები დაპყრობილ მიწებს ციხე-სიმაგრეებისა და მათი მობილური გარნიზონების დახმარებით იმკვიდრებდნენ. ურარტუს ოთხი მთავარი ციხე ჰქონდა: დედაქალაქი ტუშფა - ვანის ტბის სანაპიროზე, სადაც განთავსებულნი იყვნენ სარეზერვო ჯა-

რები და განლაგებული იყო სამხედრო კამპანიების სტრატეგიული ბაზა; ადმინისტრაციული ცენტრები: ქალაქ ერებუნში (თანამედროვე ერევანი); ქალაქ ამკუბერდში (ასევე ვანის ტბის სანაპიროზე); ქალაქ თეიშებაინში კარმირ-ბლურის გორაზე.⁶

ფორტები წარმოადგენენ გრძელვადიან თავშესაფრებს, რომლებსაც შეუძლიათ გრძელვადიანი თავდაცვის განხორციელება. ისინი იცავდნენ წყლის წყაროებს, მთის უღელტეხილებს და სხვა სტრატეგიულად მნიშვნელოვან ობიექტებს.

ურარტუს ციხესიმაგრეების მშენებლობა, როგორც წესი, რთულად მისაღწეად ადგილებში ხდებოდა - ბუნების მიერ მოცემულ კლდოვან პლატფორმებზე - მთის და კლდეების ან ბორცვების მწვერვალებზე (სურ. 1). ურარტუს ქალაქის ან ციხე-სიმაგრის გეგმა შესანიშნავად ჯდება კლდის ან მთის პლატოს კონტურებში. ამან შესაძლებელი გახადა კედლები ყოფილიყო ბუნებრივი ფერდობების ბუნებრივი გაგრძელებები, რაც არ აძლევდა საშუალებას მტერს ეფექტურად გამოეყენებინა სააღწერადობა და მრავალჯერ ართულებდა კედლებზე ასვლას საღებო კიბეების, ბოძების, კაუჭებისა და ლასოების გამოყენებისას. მწვერვალზე ასვლა მიწისქვეშა გალერეით, შენიღბული შესასვლელით ხდებოდა. ციხის მშენებლობის დაწყებამდე მისთვის შერჩეული ბორცვი განსაკუთრებულ დამუშავებას ექვემდებარებოდა. მის ფერდობებს ზოგჯერ ქვის მასიური ტერასები ეყრდნობოდა, რაც ხელს უშლიდა მეწყერს. ტერასებზე ითესებოდა მრავალწლიანი ბალახი, ხეები, ვენახები ან მარცვლეული კულტურები. ყველა ეს ღონისძიება ეხმარებოდა ფერდობის გაძლიერებას (სურ. 2).

სურათი 1. ციხე კლდის თავზე

⁶ თეიშებაინი — ურარტუს სახელმწიფოს მსხვილი ადმინისტრაციულ-სამეურნეო ცენტრი. ციხესიმაგრე აგებულია ძვ. წ. VII საუკუნის I ნახევარში მეფე რუსა II-ის დროს.

სურ. 2. ქვის ტერასები, რომლებიც ამაგრებენ ციხის ძირს (მთა ერეზუნი)

კლდოვან ადგილზე საფორტიფიკაციო ნაგებობების მშენებლობას, როგორც წესი, საძირკველი არ სჭირდებოდა. ამ შემთხვევაში, კლდეში კეთდებოდა ჩაღრმავება კედლების ქვის საძირკველისთვის, რომელიც მზადდებოდა ციკლოპური ბლოკებისგან. ფხვიერ ნიადაგზე მშენებლობისას გამოიყენებოდა ქვის ბლოკებისგან დამზადებული სწორხაზოვანი საძირკველი. მაგალითად, ურარტუს დედაქალაქ ტუმფაში იყენებდნენ ზაზალტისა და ტუფის ნათალ ბლოკებს ზომით 600×200×75 სმ. ვაკეზე ციხე-სიმაგრეებს აშენდნენ ხელოვნურ პლატფორმებზე, რომლებიც დამზადებული იყო აგურისა და ქვისგან (მესოპოტამიისა და ასურეთის ქვეყნების გამოცდილების მიხედვით).

უძველესი დროიდან ძველი ჩინეთის ყველა ქალაქი გარშემორტყმული იყო ციხე-სიმაგრის კედლებით. ძველი ჩინური ქალაქგეგმარების რეგულარული დაგეგმვის სისტემის ძალიან თვალსაჩინო მაგალითებია ქალაქები ლოი (ლოიანგი) და ჩანგანი.

დედაქალაქი ლოი (დონგდუ - „აღმოსავლეთის დედაქალაქი“, ძვ. წ. VIII ს.) აშენდა გეგმის მიხედვით. ქალაქი დაპროექტებული იყო დადგენილი გეგმის შესაბამისად. ქალაქს ჰქონდა კვადრატული ფორმა, რომლის თითოეული მხარე იყო 9 ლი (დაახლოებით 2,25 კმ) სიგრძის. მას აკრავდა ციხესიმაგრის გალავანი, რომელსაც თითო მხრიდან სამი კარი ჰქონდა. ლოის კვეთდა 9 ეტლის ღერძის სიგანის (23 მ), ცხრა გრძივი და ცხრა მერიდიანული ქუჩა. სიმეტრიული ქალაქგეგმარების სისტემა, რომელიც ძველ დროში განვითარდა, შემორჩენილ იქნა ორი ათასწლეულის მანძილზე.⁷

ჩანგანი დიდი ქალაქი იყო, მის პერიმეტრს 25 კმ-ზე მეტი ეკავა. კედლის ოთხივე მხარეს სამი კარიბჭე ჰქონდა სამი ცალკე გადასასვლელით, სიგანე 8 მეტრს აღწევდა, ასე რომ 12 ურემს შეეძლო ერთდროულად გაევილო. კარიბჭიდან ქალაქის ცენტრამდე

⁷ Всеобщая история архитектуры (ВИА): в 12 т. Т. 1. Архитектура Древнего мира / под ред. О.Х. Халпахчьяна, Е.Д. Квитницкой, В.В. Павлова, А.М. Прибытковой. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Стройиздат, 1970. 512 с.

გაცვანილი იყო გზა. კარიბჭეების ზემოთ იყო ხის კოშკები. ძლიერი კედლების გარდა, ჩანგანს აკრავდა წყლით სავსე უზარმაზარი თხრილი, სადაც 19 მეტრიანი სიგანის ქვის ხიდი იყო გადადებული, რომლის მემწეობითაც კარიბჭეს მიადგებოდი.⁸

„მეომარი სახელმწიფოების“ პერიოდში (ჩონგ გუო, ძვ. წ. აღ. 481–221 წწ.) ჩრდილოეთ საზღვრებისაკენ დაიწყო სასაზღვრო გალავნისა და კედლების მშენებლობა, რომლებიც მოწოდებული იყო ქვეყნის დასაცავად მომთაბარეების დარბევებისაგან (ჰუნების, მონღოლების და სხვ.). სამწუხაროდ ეს სიმაგრეები არ შემორჩენილა. ჩინეთის დიდი კედელი ითვლება მათ ნაწილად. იგი აშენდა ცინ ში ხუანდის (ძვ. წ. აღ. 246–210) მეფობის დროს, რომელმაც ჩინეთი ერთიან ცინის იმპერიად აქცია. კედელი ჩინეთის ჩრდილოეთ პროვინციებს კვეთს და რამდენიმე განშტოება აქვს. სხვადასხვა წყაროს მიხედვით ძველად მისი სიგრძე 4.000 კმ-ს აღწევდა. ამჟამად, ჩინეთის დიდი კედლის სიგრძე 5 ათასი ლია, რაც დაახლოებით 2.500 კმ-ია. დიდი კედელი იწყება ძველი ჩინური ციხესიმაგრე შანჰაიგუანიდან (ლიაოდონგის ყურის სანაპირო), მიდის დასავლეთისკენ მთის ქედების გასწვრივ, მდინარეების ნაპირებთან და მთავრდება ჯიანგუანის ციხესთან რიხჰოფენის ქედის მახლობლად. დიდი კედელი ქვით მოპირკეთებული თიხისა და მიწის დატკეპნილი გალავანია. მისი სიმაღლე ოთხკუთხა კბილებთან ერთად 9 მეტრია, ხოლო სისქე ქვედა ნაწილში დაახლოებით 8 მეტრს უდრის, ზედა კი დაახლოებით 5 მეტრს. ყოველ 75 მეტრში ჩაშენებულია ოთხკუთხა ორსართულიანი კოშკები შიდა კბილებით. მათი სიმაღლე 12–14 მეტრს აღწევს. კედლის სიბრტყიდან ოდნავ გამოწეულმა და მასზე მაღლა აწეულმა კოშკმა შესაძლებელი გახადა სროლის წარმოება არა მხოლოდ წინ და გვერდებზე, არამედ უკანა მხარეს, მტრის გარღვევის შემთხვევაში. კოშკის სიმაღლე ჩვეულებრივ კედლის სიმაღლეს ერთნახევარჯერ აღემატება. კოშკის სამეთაურო პოზიცია კედლებთან მიმართებაში შესაძლებელს ხდიდა კედლებზე ცეცხლის წარმოებას ზემოდან, თუ მტერი ახერხებდა მის რომელიმე მონაკვეთზე ასვლას. ასე გადაიქცნენ კოშკები გალავნის გამაგრებულ სიმაგრეებად.⁹ ყოველ 100 მეტრში მოწყობილია აივნისებური გამოწეულობა, რათა კედლებთან მისადგომების ფლანგებიდან დაცვა ყოფილიყო შესაძლებელი. მრავალრიცხოვანი კარიბჭეები დაცულია ნახევარწრიულად განლაგებული კედლებით. სამწუხაროდ 60 000 კოშკიდან მხოლოდ 20 000 გადარჩა დღემდე.

თავდაპირველად ჩინეთის დიდი კედელი შენდებოდა მხოლოდ მიწით და ღორღით, შემდეგ კი ის აგურითა და ქვით იყო მოპირკეთებული. იმპერატორ ცინ შივანგის დროს, კედლის ასაგებ ძირითად მასალად გამოიყენებოდა დიდი ქვები, რომლებიც ერთმანეთთან მჭიდროდ იყო მორგებული. ქვებს შორის ფენებად იყო ჩაყრილი და

⁸ იქვე

⁹ Разин Е.А. История военного искусства: в 3 т. Т. 1. История военного искусства XXXI в. до н. э. – VI в. н. э. Санкт-Петербург : ООО «Издательство Полигон», 1999. 560 с.

დატკეპნილი მიწა.¹⁰ იქ, სადაც ქვა არ იყო, კედელი თიხის მიწაყრილის სახით იყო აღმართული.

ზოგიერთ მთიან რაიონში კლდეები თავად ასრულებდნენ ბუნებრივ ბარიერს. კედლის მდებარეობის გათვალისწინებით აქ შედარებით მცირე ფართობებზე გამოიყენებოდა წყლიანი თხრილები. კედლის საწყისი ვერსიის მშენებლობას ათ წელზე მეტი დასჭირდა. შემდეგ იგი არაერთხელ იქნა გადაკეთებული და დასრულებული, ამიტომ მისი ცალკეული სექციები განსხვავდება როგორც მასალებით, ასევე სამშენებლო მეთოდებით. კედლის ზოგიერთი ფრაგმენტი აგურით ან დიდი ქვის კვადრებითაა მოპირკეთებული. ქვებს შორის ნაკერები თითქმის შეუმჩნეველია, ამიტომ კედელი მონოლითურობის შთაბეჭდილებას ტოვებს. ქვის ბლოკების დაგებისას მშენებლები ხსნარად იყენებდნენ წებოვან ბრინჯის ფაფას შეზავებულს კირში. კედლის აგება განხორციელდა ცალკეულ მონაკვეთებად. დროთა განმავლობაში ის განადგურდა და კვლავ აღადგინეს. სამონტაჟო სამუშაოები გაგრძელდა მე-XVII საუკუნემდე.

კედელს 145 კაციანი სამხედრო რაზმები იცავდნენ. თითოეულ რაზმს ევალებოდა საგუმაგო კოშკების კონკრეტული ჯგუფის დაცვა. დიდი ყურადღება ეთმობოდა საკომუნიკაციო სამსახურის ორგანიზებას. სადამკვირვებლო პუნქტები განლაგებული იყო კედლის გასწვრივ, ერთმანეთისგან 4 კილომეტრის დაშორებით. თითოეულ პოსტთან იყო მშრალი ლერწმის გროვა, რომელსაც პოტენციური მტრის გამოჩენისას ცეცხლს უკიდებდნენ. სინათლის სიგნალებით გადაეცემოდა მათი სიმრავლის ოდენობა. თითოეული პოსტი ვალდებული იყო გადაეცა მიღებული სიგნალი შემდგომისთვის. ამ მიზნებისათვის XIV საუკუნეში დაიწყო სასიგნალო რაკეტების გამოყენება.

სურ.3. ჩინეთის დიდი კედელი

¹⁰ Ащепков Е.А. Архитектура Китая. Очерки. Москва : Госиздат по строительству, архитектуре и строительным материалам, 1959. 367 с.

ჩინეთის დიდი კედელი მთის ქედებზეა აგებული (სურ. 3). მის მშენებლებს არაერთხელ მოუწიათ ხეობებისა და მწვერვალების გადალახვა. ეს არის ზუსტად ამ საფორტიფიკაციო სტრუქტურის უნიკალური არქიტექტურული იდენტურობა. გიგანტური დრაკონის მსგავსი, ჩინეთის ჩრდილოეთ საზღვრებთან მდებარე კედელი ორგანულად ჯდება მის გარშემო არსებული მკაცრი მთების ლანდშაფტში, ვიზუალურად ერწყმის მათ და ქმნის ერთ მთლიანობას: „კედელი თავისით ხან მწვერვალებისკენ მიისწრაფებს, ხან სწრაფად ეშვება. თავისი მოცულობით და სილუეტით ხაზს უსვამს მთის ურთულეს რელიეფს და მის ახირებულ მოსახვევებს. როგორც ჩანს, ეს ნაგებობა, ძლევამოსილი და აუღებელი, მიმდებარე ლანდშაფტის გაგრძელებაა, თანაბრად მკაცრი და დიდებულ-ლი...“.¹¹ მიუხედავად ყველა ამ ზომებისა, ჩინეთის დიდმა კედელმა ვერასოდეს შეძლო გამხდარიყო გადაულახავი დაბრკოლება მომთაბარეებისთვის (ჰუნები, მონღოლები და ა.შ.), რომლებმაც არაერთხელ დაიპყრეს იმპერიის ჩრდილოეთი საზღვრები. ამრიგად, დიდი ქალაქების დასაცავად შექმნილი წრიული თავდაცვითი კედლებისგან განსხვავებით, ჩინეთის დიდი კედელი მონუმენტური ფარი იყო უზარმაზარი იმპერიის მთელი ჩრდილოეთ საზღვრისთვის. შესაძლებელია, რომ სწორედ აქ დაიხვეწა ვრცელი სასაზღვრო ციხესიმაგრეების აგების მეთოდოლოგია, რომელიც ნახსენებია ვიტრუვიუსის ტრაქტატებში „ათი წიგნი არქიტექტურის შესახებ“ (ძვ. წ. I საუკუნის ბოლოს) და რომაელი სამხედრო თეორეტიკოსის პუბლიუს ფლავიუსის ტრაქტატებში „Vegetia Renata“ („სამხედრო საქმის შესახებ“,¹² IV საუკუნის ბოლო - V საუკუნის დასაწყისი).¹³

დასკვნა

ძველი აღმოსავლეთის ქვეყნებში საფორტიფიკაციო ხელოვნების განვითარების ძირითად ეტაპებთან დაკავშირებით შეგვიძლია შემდეგი დასკვნების გამოტანა;

პირველი საფორტიფიკაციო ნაგებობები გაჩნდა დაახლოებით ჩვენს წელთ აღრიცხვამდე VII–IV ათასწლეულებში. მათი საჭიროება გაჩნდა მუდმივი დასახლებების მშენებლობასთან დაკავშირებით, რომელთა მაცხოვრებლები სოფლის მეურნეობით იყვნენ დაკავებულნი. გარკვეულ ტერიტორიასთან მიზმული, ისინი იძულებულნი იყვნენ დაეცვათ თავიანთი სიცოცხლე და ქონება მომთაბარე ტომების შემოსევებისგან. ასეთი გამაგრების მაგალითები იყო პრიმიტიული დასახლებები, მუდმივი და დროებითი სამხედრო ბანაკები. ამ შენობების აგების დროს მშენებლებმა ექსპერიმენტები ჩაატარეს სამშენებლო კონსტრუქციებისა და მასალების მრავალფეროვნებაზე, შეაფასეს მათი სიძლიერე და ხანძარმედეგობა. ეს გამოცდილება კიდევ უფრო განვითარ-

¹¹ იქვე, Ащепков Е.А. Архитектура Китая.

¹² Витрувий. Десять книг об архитектуре / пер. с лат. Ф.А. Петровского. Ротапринтное издание. Москва : Архитектура-С, 2006. 328 с.

¹³ Публий Флавий Вегетий Ренат. О военном деле = Publius Flavius Vegetius Renatus. Epitoma Rei Militaris / пер. с лат. С.П. Кондратьева. URL: <http://www.xlegio.ru/sources/vegetius/>

და მონათმფლობელური სახელმწიფოების არქიტექტურაში (ძველი ეგვიპტე, მესოპოტამია და სხვ.).

საფორტიფიკაციო ხელოვნების განვითარების საწყის ეტაპზე მიმდინარეობდა შედარებით მცირე ციხე-სიმაგრეების აგება, რომლებიც თავდაპირველად მუდმივი დასახლებების გამაგრებული ცენტრების ფუნქციას ასრულებდნენ. მოგვიანებით მათი აშენება დაიწყო სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი ობიექტების დასაცავად: წყლის წყაროების, ბორცვების, მთის ხეობების და უღელტეხილების, საქარავნო მარშრუტების, გზების და პორტების. ამ პატარა „მოდელებზე“ შემოწმდა კედლების, საბრძოლო კომპლექსებისა და ციხე-სიმაგრის კარიბჭეების სივრცითი კომბინაციის სხვადასხვა ფორმები, ზომები და მეთოდები, შეიქმნა საბრძოლო ღობეების და საბრძოლო ნაპრალების ოპტიმალური ფორმა, გამოვლინდა და შემუშავდა თავდაცვითი თხრილების აგების და წყლით სწრაფად შევსების მეთოდები. ამავდროულად დაიწყო სხვადასხვა ტიპის ალყის კონსტრუქციებისა და მექანიზმების გამოცდა, შემუშავდა გვირაბების მშენებლობის ტექნოლოგიები და მტრის სიმაგრეების დანადგვის მეთოდები. ეს იყო ძლიერი სტიმული პოლიორცეტიკის - ქალაქებისა, ციხეების, ალყისა და დაცვის ხელოვნების განვითარებისთვის.

საფორტიფიკაციო ხელოვნების განვითარების შემდეგი ეტაპი იყო მცირე, საშუალო და დიდი ქალაქების თავდაცვითი სისტემების მშენებლობა. ამასთან დაკავშირებით ნაშრომში განხილულია ურარტუსა და ძველი ჩინეთის ქალაქური სიმაგრეების სისტემები.

ნაშრომში ყურადღებაა გამახვილებული ძველი აღმოსავლური სახელმწიფოების საზღვრებზე აღმართული თავდაცვითი გალავნისა და გრძელი კედლების აგებაზე. აღინიშნა, რომ ეს სტრუქტურები ითვალისწინებდნენ ტერიტორიის ბუნებრივი რელიეფის თავისებურებებს და მისი წყლის წყაროების ბუნებას, ასევე გამოყენებული სამშენებლო მასალების თვისებებს. საგულდაგულოდ იყო გააზრებული ამ ვრცელი ციხესიმაგრეების დაცვის სისტემა, საგუშაგო კოშკებს, მობილურ რაზმებსა და ზურგში მყოფ გარნიზონებს შორის ვიზუალური და ხმის კომუნიკაციის მეთოდები, მტრის გამოჩენისას მათი განთავსებისა და დისლოკაციის ვარიანტები. მაგალითისთვის განხილულია ურარტუსა და ძველი ჩინეთის (ჩინეთის დიდი კედელი) გამოცდილება. როგორც ძველი სახელმწიფოების (ძველი საბერძნეთი და რომი), ისე შუა საუკუნეებისა და თანამედროვეობის თავდაცვითი სიმაგრეების შემდგომი განვითარებისთვის სამხედრო არქიტექტურის ამ ძეგლებს მნიშვნელოვანი სამეცნიერო ღირებულება აქვთ.

ბიბლიოგრაფია

Шперк В.Ф. История фортификации (гл. I–V). Москва, 1957. URL : <http://www.fortification.ru>

Египетские крепости в Нубии. URL:

https://historylib/history books/Galina-Belova_Egiptyane-v-Nubii/10

- Публий Флавий Вегетий Ренат. О военном деле = Publius Flavius Vegetius Renuatus. Epitoma Rei Militaris / пер. с лат. С.П. Кондратьева. URL: <http://www.xlegio.ru/sources/vegetius/>
- Поляков Е.Н. Архитектура Древнего мира: в 2 т. Т. 1. Архитектура стран Древнего Востока. Томск : Изд-во Том. гос. архит.-строит. ун-та, 2016. 400 с.
- Шуази О. Всеобщая история архитектуры / пер. с франц. Н.С. Курдюкова, Е.Г. Денисовой. 3-е изд., испр. и доп. Москва : Изд-во «Э», 2017. 576 с.
- Полибий. Всеобщая история в сорока книгах. Т. II (кн. VI–XXV) / пер. с греч. Ф.Г. Мищенко. Санкт-Петербург : Наука : Ювента, 1995. 421 с.
- Страбон. География в 17 книгах / под общ. ред. С.Л. Утченко ; пер., статья и комментарии Г.А. Стратановского. Москва : Научно-изд. центр «Ладомир», 1994. 941 с.
- Геродот. История в девяти книгах / пер. и прим. Г.А. Стратановского ; под общ. ред. С.Л. Утченко. Ленинград : Наука, 1972. 600 с.
- Белявский В.А. Вавилон легендарный и Вавилон исторический. Москва : Мысль, 1971. 319с.
- Левашова, А.С., Поляков Е.Н. Дворцовый комплекс в Персеполе // Материалы LX-й научно-технической конференции студентов и молодых ученых (г. Томск, 23–24 апреля 2014 г.). Томск: Изд-во Том. гос. архит.-строит. ун-та, 2014. С. 810–819.
URL:http://www.tsuab.ru/upload/filesarchive/files/60_stud_konf_TGASU_2014c_file_1_4101.pdf
- Поляков, Е.Н., Паршуков, Д.С. Вопросы полиоркеттики в книге Иосифа Флавия «Иудейская война» // Архитектон: известия вузов (электрон. журн.) / Урал. гос. архитектурнохудож. академия. 2016. Сентябрь. № 55. URL: http://archvuz.ru/2016_3/4
- Иосиф Флавий. Иудейская война / пер. с нем. Я.Л. Чертка. Москва: АСТ: Астрель, 2011. 608с.
- Тацит К. Анналы. История /пер. с лат. А.С. Бобовича, Г.С. Кнабе. Москва : Эксмо, 2012. 896с.
- Разин Е.А. История военного искусства с древних времен до первой империалистической войны 1914–1918 гг.: в 2 ч. Ч. I. Военное искусство рабовладельческого общества. Древний Восток, Греция, Македония и Рим (XIII в. до н. э. – V в. н. э.). Москва : Воениздат, 1939. 208с.
- Всеобщая история архитектуры (ВИА): в 12 т. Т. 1. Архитектура Древнего мира / под ред. О.Х. Халпахьяна, Е.Д. Квитницкой, В.В. Павлова, А.М. Прибытковой. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Стройиздат, 1970. 512 с.
- Разин Е.А. История военного искусства: в 3 т. Т. 1. История военного искусства XXXI в. до н. э. – VI в. н. э. Санкт-Петербург : ООО «Издательство Полигон», 1999. 560 с.
- Ащепков Е.А. Архитектура Китая. Очерки. Москва : Госиздат по строительству, архитектуре и строительным материалам, 1959. 367 с.
- Витрувий. Десять книг об архитектуре / пер. с лат. Ф.А. Петровского. Ротапринтное издание. Москва : Архитектура-С, 2006. 328 с.

სამხედრო ეთიკა

თინათინ კროპაძე¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8487>

აბსტრაქტი

წინამდებარე ნაშრომში სამხედრო ეთიკა წარმოდგენილია, როგორც ეთიკის ერთ-ერთი სახე. სტატის მიზანია უპასუხოს კითხვებს: რა არის სამხედრო ეთიკა, ზნეობა, მორალი; განსაზღვრულია ქცევის მორალურ ღირებულებებზე მოქმედი ფაქტორები, ზნეობრივი ნორმები, ე. წ. „მორალური ფილოსოფია“ და სხვა.

აღსანიშნავია, რომ ტერმინები - მორალი და ეთიკა - ხშირად ერთმანეთის მონაცვლეობით გამოიყენება. ერთი მხრივ, არ აქვს მნიშვნელობა რომელ ტერმინს გამოვიყენებთ, რადგან ყოველდღიურ საუბარში ეს სიტყვები ერთმანეთს ანაცვლებენ და, როგორც წესი, ადამიანები იგებენ, რა იგულისხმება კონკრეტულ კონტექსტში. ფილოსოფოსებიც კი, რომლებიც ამ კონკრეტულ სფეროში მუშაობენ, მოცემულ ტერმინებს ურთიერთმონაცვლეობით იყენებენ.

სამხედრო მოსამსახურეებს აქვთ საკუთარი წესები და ქცევის კოდექსი და - ძალზე სერიოზული შემთხვევების გარდა, ყველა დისციპლინურ საკითხს განიხილავენ პროფესიის ფარგლებში.

აღსანიშნავია, რომ თუ სამოქალაქო სფეროში ადამიანები ამბობენ, რომ ისინი ეთიკური დილემის წინაშე დგანან, სინამდვილეში ნამდვილი ეთიკური დილემა მათ რეალურ ცხოვრებაში საკმაოდ იშვიათია. სამხედრო კარიერის განმავლობაში კი, რთულ ეთიკურ დილემას დიდი ალბათობით შეხვდებით. ეს უფრო ხშირად ხდება ომის დროს, რადგან ომში სამხედრო მოსამსახურეებს უხდებათ გადაწყვეტილებების მიღება იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ უნდა შეასრულონ ომის კანონები, როგორ დაიცვან ომში მონაწილეობის წესები და, ამავე დროს, დაიცვან თავი და შეასრულონ თავიანთი მისია. გარდა ამისა, ეთიკური გამოწვევები იქმნება სამხედრო ცხოვრების ბევრ სხვა ასპექტთან დაკავშირებითაც, იქნება ეს ომის თუ მშვიდობის დროს.

ეთიკა და მაღალი მორალური სტანდარტები დაკავშირებულია ადამიანის ხასიათთან. იმისათვის რომ ადამიანი იყოს ღირსეული პიროვნება, უნდა ფლობდეს ღირსების ეთიკას. ღირსებები სანდო ჩვევებია, რომლებსაც ადამიანის იდენტობაში აღიბეჭდება. ეს ჩვევები გარდაქმნის და მიმართავს მას სიკეთისკენ. მრავალი ორგანიზაცია და მათ შორის თავდაცვის ძალები, აქცენტს აკეთებს გარკვეულ ღირსებებზე, რომლებიც, მათი აზრით, ღირებული იქნება ორგანიზაციისთვის. ეს ღირებულებები ცხადდება ორგანიზაციის ღირებულებებად.

ნაშრომში ვეცადეთ გადმოგვეცა თუ რა შედეგები შეიძლება მოჰყვეს სამხედრო მოსამსახურეების მიერ დაშვებულ ეთიკურ შეცდომებს; როგორ შეიძლება ხელმძღვანელმა პირმა შექმნას ჯანსაღი ეთიკური გარემო მისდამი დაქვემდებარებულ ორგანიზაციაში; რა კონტექსტური და სიტუაციური ფაქტორებია ამისთვის გასათვალისწინებელი და ა.შ.

საკვანძო სიტყვები: ეთიკა, სამხედრო ეთიკა, მორალი, ზნეობა, სამხედრო სამსახური, ეთიკური დილემა.

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველო, ს. ეროვნული თავდაცვის აკადემიის, სამეცნიერო კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი, ალტე უნივერსიტეტის პროფესორი, სოციალურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი

Military ethics

Tinatın Kropadze¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8487>

Abstract

This paper presents military ethics as one of the branches of ethics. The aim of the article is to answer the questions: What are military ethics, morality and ethics? It defines the factors influencing the moral values of behavior, moral norms, the so-called “moral philosophy” and more.

It is worth noting that the terms “morality” and “ethics” are often used interchangeably. On the one hand, it does not matter which term we use, as in everyday conversation, these words substitute for each other, and people generally understand the intended meaning in a given context. Even philosophers working in this specific field frequently use these terms interchangeably.

Military personnel have their own set of rules and codes of conduct, and - except in very serious cases, disciplinary issues are typically addressed within the professional framework.

It is noteworthy that while in the civilian sphere people may claim to face ethical dilemmas, true ethical dilemmas in real life are relatively rare. In a military career, however, encountering complex ethical dilemmas is highly likely. This happens more often during wartime because service members are required to make decisions on how to comply with the laws of war, adhere to the rules of engagement, protect themselves and accomplish their mission. Additionally, ethical challenges arise in many other aspects of military life, whether during war or peace.

Ethics and high moral standards are closely tied to an individual’s character. To be a virtuous person, one must possess an ethic of virtue. Virtues are reliable habits that become ingrained in a person’s identity. These habits transform and direct individuals toward goodness. Many organizations, including defense forces, emphasize specific virtues that they believe are valuable for the organization. These values are declared as the organization’s core values.

In this paper, we have attempted to illustrate the potential consequences of ethical mistakes made by military personnel, how a leader can create a healthy ethical environment within their organization, what contextual and situational factors must be considered for this purpose and so on.

Keywords: Ethics, Military Ethics, Morality, Virtue, Military Service, Ethical Dilemma.

¹ Chief Scientist of Scientific-Research Center of LEPL-David Agmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Alte University professor, academic doctor of social sciences

შესავალი

სამხედრო ეთიკა ბერძნული სიტყვაა (ethikos) და ზნეობას ეხება. ის არის ზოგადი ეთიკის შემადგენელი ნაწილი, რომელიც შესაბამისობაშია სამხედრო მორალის ნორმებსა და პრინციპებთან, პირადი შემადგენლობის მორალურ-ფსიქოლოგიურ და საბრძოლო თვისებებთან².

სამხედრო ეთიკა სამხედრო მეცნიერების გარკვეულ ფილოსოფიურ პრინციპებს და სამხედრო ფსიქოლოგიას ეყრდნობა. სამხედრო-ეთიკური ცოდნა მწყობრი ზნეობრივ-მსოფლმხედველობრივი პოზიციისა და მხედრული მოვალეობის შეგნების შემუშავებაში გვეხმარება. ამავე დროს, ის საშუალებას გვაძლევს სწორად შევაფასოთ სამხედრო მოსამსახურეების ურთიერთობის სხვადასხვაგვარი ასპექტი, რათა სწორი არჩევანი გავაკეთოთ მშვიდობიანობის და ომიანობის დროს ქცევის ნორმების განსაზღვრისას. სამხედრო ეთიკის დებულებამ ასახვა ჰპოვა სამხედრო ფიცსა და სამხედრო წესდებაში.

ტერმინი „მორალი“ წარმოიშვა ლათინური სიტყვიდან „moralis“, რაც აღნიშნავს ცხოვრების წესს, ნორმას, ჩვევას, ხასიათს, თვისებას, წესრიგს და ა.შ. ეს არის „ზნეობრივი დასკვნა, ზნეობრივი გაკვეთილი, რომელიც რაიმესაგან გამომდინარეობს. მაგ., იგავის მორალი.“³

სიტყვა „ზნეობა“ იგულისხმება ქცევის ჩამოყალიბების ტენდენცია, ხასიათი, ჩვევა, როგორც ადამიანის ისე ცხოველის მიმართ. იგი ასახავს საერთოდ ცოცხალი არსების ქცევის განსაზღვრულობას და მიდრეკილებას. „ზნეობა“ გამოხატავს გარკვეულ დამოკიდებულებას სხვა ადამიანებისადმი, საზოგადოებისადმი. ეს დამოკიდებულება შეიძლება იყოს დადებითი და უარყოფითი. მაგალითად, თუ ადამიანი ეხმარება სუსტს და თანაუგრძნობს გაჭირვებულს, მას ზნეობრივ ადამიანს უწოდებენ, ხოლო თუ იგი სხვა ადამიანს ავიწროებს, ჩაგრავს და უსამართლოდ ექცევა, მაშინ მისი ქცევა უზნეოდ მიიჩნევა. როგორ ვხედავთ, კარგი და ცუდი ქცევაც ზნეობრივ სფეროს მიეკუთვნება. ერთს „ზნეობრივი“ ჰქვია, მეორეს - „უზნეო“.

ძირითადი ნაწილი

ბევრი ადამიანი **მორალს** უყურებს როგორც პირად დამოკიდებულებას კონკრეტული საკითხის მიმართ. მაგალითად, „ჩემი აზრით, მოპარვა არასწორია“. ტერმინ **ეთიკას** კი, ძირითადად ვიყენებთ, როდესაც ვეხებით კარგის და ცუდის სტანდარტს, რომელსაც საზოგადოება ან სოციალური მოცემულობა განასხვავებს. მაგალითად, „ჩვენ გვწამს, რომ მოპარვა არასწორია“. ამ შემთხვევაში ეს აღარ არის პირადი მო-

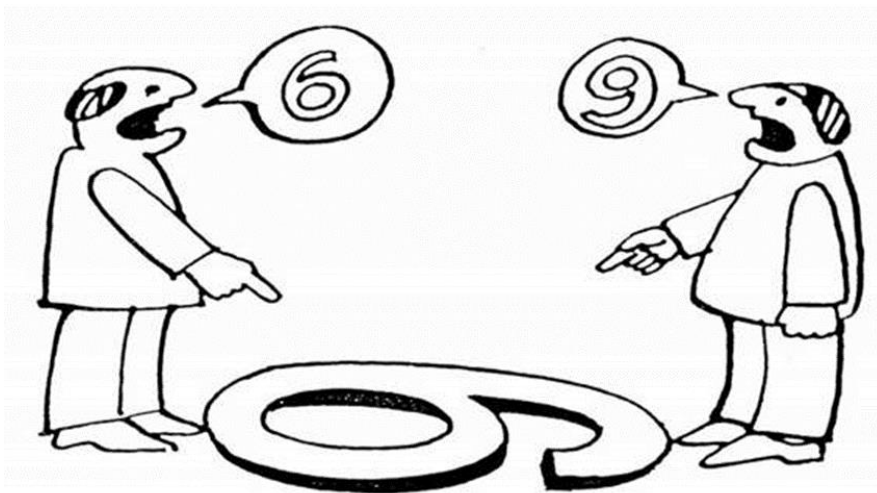
²https://www.nplg.gov.ge/wikidict/index.php/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%AE%E1%83%94%E1%83%93%E1%83%A0%E1%83%9D_%E1%83%94%E1%83%97%E1%83%98%E1%83%99%E1%83%90

³ <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=3&t=26373>

საზრება, არამედ, ჩათვლილია, რომ ეს საზოგადოდ აღიარებული წესია, რომელსაც სხვა ადამიანებიც დაიცავენ.

ეთიკური რელატივიზმის თანახმად, მართალია, ეთიკა და მორალი არ არის უნივერსალური „ფაქტები“, მაგრამ მრავლის მთქმელი ცნებებია. ამ ცნებებს აზრი ეძლევა მხოლოდ კონკრეტული კულტურის ან საზოგადოების ფარგლებში. ეთიკისა და მორალის განსხვავებული აღქმა ცალკეული სოციალური ჯგუფების მიმართ და თვით ამ ჯგუფების შიგნითაც შესაძლებელია არსებობდეს.

სხვადასხვა კულტურაში სწორის და არასწორის შესახებ მოსაზრებები შეიძლება საფუძვლიანად განსხვავდებოდეს. რადგან არ არსებობს ქმედების ან ადათ-წესის განსასჯელად დამოუკიდებელი ან ობიექტური სტანდარტი, შესაძლებელი ხდება ყველა საკუთარი კულტურის შესაბამისად მოიქცეს და თქვას: „ჩემს კულტურაში ეს სწორია და ეს არასწორია“. ამკარაა, რომ სხვადასხვა ადამიანი ერთსა და იმავე მოვლენას სხვადასხვაგვარად უყურებს.⁴

სურათი 1.⁵

ადამიანი ყოველდღიურად უამრავ ქმედებას მიმართავს, მაგრამ ჩაითვლება თუ არა ეს ქმედება ქცევად, დამოკიდებულია მის საზოგადოებრივ ღირებულებაზე, მის შინაარსზე, რასაც პიროვნული მიზნები, განზრახვა და მოტივი განსაზღვრავს. ქცევად შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ ის შეგნებული მოქმედება, რომელიც სხვა ადამიანების, კოლექტივის თუ საზოგადოებისკენაა მიმართული. მაგალითად, სადესანტო ჯგუფის წევრი თვითმფრინავიდან ხტება პარაშუტით, ეს ქმედებაა, მაგრამ როცა საკუთარ სიცოცხლეს საფრთხეში ჩაიგდებ ჰაერში „შეკედლებით“ პარაშუტდაზიანებულ თანამებრძოლს, ეს უკვე ქცევაა.

⁴ <https://www.kcl.ac.uk/research/the-centre-for-military-ethics>

⁵ <https://www.shutterstock.com/search/point-view-about-6-9>

მაგალითად, ომის დროს ზოგი ტანკით სრესს დაჭრილ მოწინააღმდეგეს და ზოგი პირიქით ტანკს უვარდება ქვეშ, მოძმეთა გადასარჩენად, ეს ყველა ქცევაა, მაგრამ პოლარული ხასიათის, ზოგი ბარბაროსული და არაადამიანური და ზოგიც - კეთილშობილური და ღირსეული. ყოველივე ეს გვაძლევს უფლებას არა მარტო განვასხვავოთ ერთმანეთისაგან „ქმედება“ და „ქცევა“, არამედ მივაკუთვნოთ ეთიკურ სფეროს, სადაც ერთმანეთის პირისპირ დგანან სიკეთე და ბოროტება, მორალური და ამორალური.

ადამიანი როგორც ქცევასაც ახორციელებს, ისეთივეა მისი მორალი. ქცევის მორალური ღირებულება დაკავშირებულია მრავალ ფაქტორზე: 1. **მოტივი**, რომელიც მის საფუძველშია ჩადებული (რისთვის ჩაიდინა ადამიანმა ესა თუ ის საქციელი), 2. **საშუალება**, რომელიც მან აირჩია დასახული მიზნის მისაღწევად (ზოგი საშუალება ამახინჯებს მიზანს), 3. **რა პირობებშია ჩადენილი** ეს მოქმედება (ზოგი ხელსაყრელია, ზოგი - არახელსაყრელი), 4. **როგორია თვით ქცევის შედეგი** - მისი საზოგადოებრივი ღირებულება.

ადამიანს შეიძლება ჰქონდეს დიდი ცოდნა, გამოცდილება და მრავალი სხვა ღირსება, მაგრამ მნიშვნელოვანია, რომ მისი მოქმედება საზოგადოებისთვის სასარგებლოდ და არა საზიანოდ იქნეს გამოყენებული. მაგალითად, ჩვეულებრივ მშვიდობიან პირობებში, ადამიანის სიცოცხლის ხელყოფა კანონით ისჯება, მაშინ, როცა ომის დროს მტრებზე მონადირე სნაიპერი თოფის კონდახზე მის მიერ მოკლულთა აღრიცხვასაც აწარმოებს. ეს თითქოს არაადამიანური მოქმედებაა, მაგრამ მას დიდების შარავანდედით მოსავენ. აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რომ საზოგადოებრივ-მორალური, ანუ ზნეობრივი ნორმები კონკრეტული სიტუაციით შეიძლება შეიცვალოს და ომმა მისცეს ადამიანს იმის უფლება, რაც კატეგორიულად ეკრძალება მშვიდობიანობის დროს.

სამხედრო პირმა აუცილებლად უნდა იცოდეს, რომ ეთიკა ფილოსოფიური მეცნიერებაა და იგი ადგენს ადამიანთა ზნეობრივ ურთიერთობებს, სოციალურ თუ სამხედრო მოღვაწეობის პროცესში. ზნეობრივი მოვლენები საყოველთაო ხასიათისაა. ვერ დავასახელებთ ადამიანის ცხოვრების ვერცერთ სფეროს, რომელიც შორს დგას მორალისგან. პოლიტიკა, სამართალი, ეკონომიკა თუ სამხედრო მოღვაწეობა - ყველა ექვემდებარება ზნეობრივ შეფასებას.

ადამიანის რაობა ერთ-ერთი ცენტრალური პრობლემაა ფილოსოფიაში; ეთიკის მთავარი საკითხი კი პიროვნებისა და კოლექტივის ან პიროვნებისა და საზოგადოებრიობის ზნეობრივ ურთიერთობათაა კვლევაა. ბუნებრივია, რომ მორალის საშუალებით ხდება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფილოსოფიური საკითხის გადაწყვეტა და ამაში განსაკუთრებით ჩანს ეთიკის, როგორც კონკრეტული ფილოსოფიური ცოდნის კავშირი პრაქტიკასთან, ადამიანების აღზრდასთან. მთელი „მორალური ფილოსოფია“ არსები-თად ადამიანისაკენ, მოქმედებისა და ქცევისკენ არის მიმართული.

მორალი სოციალური ბუნების ანალიზია. ზნეობრივი მოთხოვნები მატერიალური სახით ფორმირდება. მორალი ადამიანთა ქცევების რეგულირების სპეცი-

ფიქური ფორმაა. ის დამყარებულია მოთხოვნილებათა აუცილებლობის შეგრძნებაზე, რომელთა განხორციელების გარეშე შეუძლებელია საზოგადოების ცხოვრება. საზოგადოებაში, რომ არ წარმოიქმნას ქაოსი კოლექტივებს შორის, შეიქმნა გარკვეული წესები და ურთიერთვალდებულებები. ასე შეიქმნა ადამიანთა ქცევების რეგულირების სპეციფიკური ფორმა. ეს ქცევები რეგულირდება საზოგადოების განვითარებასთან ერთად, რომელიც შეესაბამება იმ ეპოქისთვის დამახასიათებელ ცხოვრების განვითარების დონეს.

სამხედრო ეთიკა. „სამხედრო ეთიკა“ ან „სამხედრო მორალი“, მოითხოვს ადამიანისაგან სამხედრო მოღვაწეობისთვის საჭირო განსაზღვრულ თვისებებს, როგორცაა: სიმამაცე, ვაჟკაცობა, გმირობა, სამხედრო ღირსება და სხვა წარმოადგენს სამხედრო მორალის მნიშვნელოვან ასპექტს.

სამხედრო ეთიკა არსებითად მორალური პრინციპებისა და წესების კონცენტრირებული გამოხატულებაა, რომელიც განსაზღვრავს ადამიანის დამოკიდებულებას ქვეყნის თავდაცვისა და სამხედრო ვალდებულებისადმი. სამხედრო ეთიკის კატეგორიული მოთხოვნები დამყარებულია მხედრული ფიცის მორალურ-სამართლებრივ დებულებებზე, მეთაურის ბრძანებაზე და განკარგულებაზე.

სამხედრო მორალის სპეციფიკა მეზრძოლისგან არა მარტო განსაკუთრებული თვისებების მოთხოვნაში, არამედ მათი ფორმირებისა და გამოვლენის განსაკუთრებულ ხასიათშიც მდგომარეობს. სამხედრო ეთიკის სპეციფიკური მოთხოვნაა მეზრძოლის მუდმივი მორალური მზაობა - განახორციელოს შეიარაღებული ძალადობა თავისი ქვეყნის კეთილდღეობისთვის. პროფესიული მორალი, რა თქმა უნდა, არ ცვლის ზოგად მორალურ ნორმებსა და წესებს. პირიქით, მისი შემწეობით, ზოგადსაკაცობრიო მორალის პრინციპები კიდევ უფრო ეფექტურად რეალიზდება, მაგალითად სამხედრო პირის მოღვაწეობის პროცესში უფრო კონკრეტული ხდება სამხედრო წესდებით გათვალისწინებული ნორმები.

არისტოტელე ძველი ბერძენი ფილოსოფოსია, რომელიც ღირსების ეთიკას სწავლობდა. მან განგვიმარტა, რომ ღირსების ეთიკის მთავარი არსი კარგი ჩვევების ხელშეწყობა და განვითარებაა. ხასიათის კარგ თვისებებს ღირსება ეწოდება, ხოლო ცუდს - მანკი. რაც უფრო მეტი ღირსება გაქვს, მით უფრო კარგი პიროვნება ხარ. რაც მეტი მანკი გაქვს, მით უფრო ცუდი ხარ, როგორც პიროვნება. ამიტომ, ხასიათს მნიშვნელობა აქვს.⁶

ოფიცრის ღირსება აღძრავს ადამიანში სურვილს, იბრძოლოს და თავი გასწიროს სამშობლოსადმი, სადაც მეორე ადამიანი სინდისის ქენჯნის გარეშე შეიძლება გაექცეს იგივე სიტუაციას. ამასთან დაკავშირებით, ამ ადამიანს შესაძლოა არავითარი ჩირქი არ მოეცხოს, რადგან ეს არაა მისი ვალდებულება. ხოლო სამხედრო მოსამსახურის ვალ-

⁶ <https://www.kcl.ac.uk/research/the-centre-for-military-ethics>

დებულება სასიკვდილო საფრთხესთანაც რომ იყოს დაკავშირებული, თუ ის ქვეყნის ინტერესებს ემსახურება, მაშინ ის მას აუცილებლად მოეთხოვება. ეს ყველაფერი უდიდეს სოციალურ-მორალურ პასუხისმგებლობას აკისრებს ბრძანების გამცემს. ომის დროს ოფიცერი იყენებს უფლებას მიმართოს შეირაღებულ ძალადობას, რომელიც იძულებითია, მაგრამ აუცილებელია მტრის აგრესიის აღსაკვეთად და საკუთარი პოზიციის შესანარჩუნებლად.

ოფიცერთა საზოგადოებაში განსაკუთრებული სიმკაცრით იცავენ კოლექტივში არსებულ მორალურ ნორმებს. საზოგადოება მტკივნეულად რეაგირებს ოფიცრის მიერ უმნიშვნელო დარღვევის ფაქტზე, ეს დაკავშირებულია იმასთან, რომ მოსახლეობა ხედავს ოფიცერში თავისი ქვეყნის დამცველს და მაღალი თვისებებით შემკულ ადამიანს.

ადამიანი ღირებულებათა სფეროში მცხოვრები არსებაა. მათი მოხმარება და რეალიზაცია შეადგენს მის არსს. ღირებულება საგნის ან მოვლენის მიმართ განიცდება, ღირებულება ხასიათდება არა შინაგანი სტრუქტურის გამო, არამედ, იმიტომ, რომ იგი ჩართულია ადამიანის საზოგადოებრივი ყოფიერების სფეროში და გარკვეული სოციალური მიმართებების მატარებელია. მაგალითად, ჭიქა ერთ შემთხვევაში ღირებული, როგორც სასმისი და მეორე შემთხვევაში - როგორც ხელოვნების ნიმუში.

მრავალი თეორეტიკოსის აზრით, ობიექტი იმდენად ღირებულია, რამდენადაც სუბიექტში გარკვეულ ფსიქიკურ განცდებს წარმოშობს. ზოგიერთისთვის ეს განცდა არის სიამოვნება, სხვისთვის ლტოლვა, ინტერესი და ა. შ.

ადამიანი ქცევას მხოლოდ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად არ მიმართავს. ღირებულებების მიერ წამოყენებული მოთხოვნები ხშირად უფრო სტიმულია მოქმედებისათვის. ღირებულებების დანახვა ადამიანში აღძრავს სურვილს, რომ ის განახორციელოს. იგი ვერ იქნება გულგრილი მათ მიმართ. ღირებულებას არ გააჩნია ხორცის შესხმის ძალა. ეს მხოლოდ ადამიანის შესაძლებლობაა. ხაზგასასმელია ის ფაქტი, რომ ეს არის შესაძლებლობა და არა აუცილებლობა, რადგან ღირებულების რეალობად ქცევა - არ მოქცევის საკითხი, ადამიანმა ნების თავისუფლების თანახმად უნდა გადაჭრას. ნება, აუცილებლად თავისუფალი უნდა იყოს, რათა საქციელს ღირებულება გააჩნდეს. თავისუფალი ნება ყოველთვის გულისხმობს არჩევანს: ადამიანს შეუძლია განახორციელოს ან არ განახორციელოს.

ქცევის თავისუფლება ნიშნავს, რომ იგი არ არის იძულებითი, მას მხოლოდ ობიექტური ღირებულებები წარმართავს. ღირებულების განცდა სუბიექტურია და ამიტომ ყველა ადამიანისათვის არის მისაწვდომი, მაშინ როდესაც თვითონ ღირებულების წვდომა და საკუთარი პოზიციის გამომუშავება მხოლოდ პიროვნებას შეუძლია.

ძირითადი ღირებულებების გამოხატვით პიროვნება საზოგადოებას თავის პიროვნულ სახეს აცნობს. ცენტრალური ღირებულების გამოხატვა სოციალური განწყობის მიხედვით, ისეთივე კმაყოფილებას ანიჭებს პიროვნებას, როგორც რაიმე სპეციალური უნარის, ნიჭის გამოვლენა. „მე“-ს გამომხატველ სოციალურ განწყობებს არა მარ-

ტო სინათლე შეაქვთ „მე“-ს წარმოდგენებში, არამედ იდეალის შესაბამისად აყალიბებენ კიდევ „მე“-ს ღირებულებებს.

ცოდნის ანუ გარემოში საორიენტაციო სტანდარტებისა და კოორდინატთა სისტემების მოპოვებაში პიროვნებას სოციალური განწყობები უწყვეტ დახმარებას. ცოდნის ათვისების მოთხოვნილება რა თქმა უნდა არ ნიშნავს იმას, რომ ყველა ადამიანს უნივერსალური ცოდნის მიღების სურვილი უნდა ამოძრავებდეს, მაგრამ იმ მოვლენათა ცოდნა, რომელშიც ჩართულია სამხედრო პირი, მისთვის აქტუალური უნდა იყოს იმ ცოდნის მიღება, რაც მას სამსახურებრივად ევალება (მაგ. სამხედრო წესდება).

სოციალურ განწყობასა და ღირებულებას შორის პირდაპირი შესატყვისობა არ არის. ერთ შემთხვევაში საერთო ღირებულების მქონე წევრებს საერთო სოციალური განწყობები აქვთ, ხოლო მეორე შემთხვევაში - განსხვავებული. მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ „თავისუფლების“ ღირებულება და მისით განპირობებული სოციალური განწყობები სხვა ეროვნებების მიმართ. თუ დავაკვირდებით, „თავისუფლების“ ღირებულება ეფუძნება როგორც პიროვნების ხელშეუხებლობას, ისე სხვა ადამიანების თავისუფლებას და ჩაგვრას.

მოვლენა აღიქმება ღირებულად, თუ ის დააკმაყოფილებს ჩვენს მოთხოვნებს და ჩვენს ცხოვრებას გარკვეულ აზრს მისცემს. თუ რაიმე დასახულია მიზნად, ის თავისთავად მიჩნეულია ღირებულად, რომელიც ფლობს ან თვით მიზნის ღირებულებას ან კიდევ სხვა მიზნის მიღწევის საშუალების ღირებულებას, ესაა - ინსტრუმენტალური ღირებულება. ეს ნიშნავს ადამიანის მოღვაწეობის დეტერმინაციას და, მეორე შემთხვევაში - ღირებულებათა დეტერმინაციასაც უწოდებენ. ღირებულებები ასევე შეიძლება დავაჯგუფოთ მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად. სხვადასხვა ეპოქაში განსხვავებული ღირებულებებია. ისინი შეიძლება იყოს სასარგებლო ან საზიანო. ამრიგად, მორალურ ღირებულებებს შეიძლება წარმოადგენდეს ის აუცილებელი მოთხოვნები და პრინციპები, რომელიც საზოგადოების განვითარების ამა თუ იმ ეტაპზე ყველაზე მოთხოვნადია.

მოთხოვნილება, პიროვნება, მოტივი

ადამიანები მკვეთრად განსხვავდებიან იმის მიხედვით, თუ რა მოთხოვნილებებს ანიჭებენ უპირატესობას; რომელი მოთხოვნილებების მიმართ აქვთ დადებითი და უარყოფითი დამოკიდებულება. პირველი ჯგუფის მოთხოვნილება უტილიტარულია, რაც ბუნებრივ მოთხოვნილებას აკმაყოფილებს: საკვები, ტანსაცმელი, საცხოვრებელი და ა. შ. მეორე - სულიერი, რომელიც ადამიანის მაღალ მისწრაფებებს პასუხობს. თავისუფლება, დამოუკიდებლობა, ზნეობრივი სრულყოფა და ა. შ. კვებასა და გამრავლებასთან დაკავშირებული მოვლენები თანდაყოლილია, მაგრამ ადამიანები კონკრეტულ შინაარსს მაინც ცხოვრების მანძილზე იღებენ. ამავე ჯგუფს უნდა მივაკუთვნოთ ცხოვრების მანძილზე არსებული ინდივიდუალური მოთხოვნილებები, როგორცაა: ალკოჰოლი, თამბაქოს მოწევა, ნარკოტიკის მიღების მოთხოვნილება.

მეორე ჯგუფის მოთხოვნილება კულტურის მოვლენებთან ურთიერთობაში ვითარდება. ამიტომ ისინი თავიდანვე სოციალურ ხასიათს ატარებენ და ადამიანის ბუნების საუკეთესო მხარეებს გამოხატავენ. ამ ჯგუფს პირველ რიგში მიეკუთვნება ეთიკური და ესთეტიკური მოთხოვნილება. ეს სულიერი მოთხოვნილებები ადამიანის განვითარების მაღალ საფეხურზე იჩენს თავს.

მოთხოვნილება გარკვეულწილად მოქმედების ტენდენციას შეიცავს, მის დასაკმაყოფილებლად. ეს სიტუაციის თავისებურებებით არის განსაზღვრული და ეს სიტუაცია მომავალ ქცევას კი არ აზუსტებს, არამედ თვითონ მოთხოვნილებასაც. მაგალითად, როდესაც ადამიანს სწყურია და დალევს წყალს, ნათლად ჩანს როგორ ხდება ამ სურვილის დაკმაყოფილება, მაგრამ სათანადო სიტუაციაში წყლის დალევის სურვილი უჩნდება. განწყობის ფსიქოლოგიური თეორიის მიხედვით, მოთხოვნილებისა და მისი შესატყვისი სიტუაციის შეხვედრის დროს, ინდივიდში ხდება მნიშვნელოვანი ფსიქიკური ძვრები, რაც ინდივიდს გარკვეული ქცევისთვის ამზადებს. ინდივიდი გარკვეული მიმართულებით მოქმედების იმპულსს გრძნობს, მას უჩნდება სრულიად კონკრეტული ქცევის შესრულების განწყობა.⁷

ადამიანი პიროვნებაა და მას შეუძლია ისეთი ქცევა განახორციელოს, რომელიც მის მოთხოვნილებებს არ ემსახურება. ამ შემთხვევაში ის განსხვავებულ პიროვნულ ძალებს იყენებს. ქცევა ხშირად ისეთ მოთხოვნილებებს ემსახურება, რომელიც მას შესაძლოა მომავალში გაუჩნდეს. ასეთი ქცევა შესაძლოა სხვისი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას ემსახურებოდეს. მაგალითად, ბრძოლის დროს, მებრძოლი თავის თავზე „იღებს ცეცხლს“, რომ თანამებრძოლებს უსაფრთხოდ გადაადგილების საშუალება მისცეს. ამ შემთხვევაში, პიროვნება ობიექტურ მოვლენებზეა ორიენტირებული.

დასკვნა

ამგვარად, პროფესიული ეთიკა იყოფა სფეროებად, რომელთაგან თითოეული მნიშვნელოვანია და გარკვეულწილად გადაფარავს სხვებს. ესენია: ინდივიდი პროფესიაში, ღირებულებები და სტანდარტები(ან ღირსებები), რომლებიც ჩათვლილია მნიშვნელოვნად ამ პროფესიის წარმომადგენლებისთვის; მომაკვდინებელი იარაღის კონტროლირებული გამოყენება, რაც შეიარაღებული კონფლიქტის კანონი და სამართლიანი ომის ტრადიციას.

სამხედრო მოსამსახურეების მიერ დაშვებულ ეთიკურ შეცდომებს სავალალო შედეგები შეიძლება ჰქონდეს უამრავი ადამიანისთვის, მათ შორის, ადგილობრივი მშვიდობიანი მოსახლეობისთვის და კონფლიქტის ორივე მხარეს მყოფი მებრძოლებისთვის. ეთიკურ შეცდომებს უარყოფითი ზეგავლენა ექნება ორგანიზაციის კულტურაზე, ისევე როგორც სამხედროებსა და სამოქალაქო საზოგადოებას შორის ურთიერთობაზე.

⁷ Kropadze, T., Factors Determining The Combat Motivation, International journal, Gori, 2022, pp.41-47, ISBN-978-9941-8-5055-4; <https://doi.org/10.61446/ds.1.2022.6458C>, გვ.7

რადგან სამხედრო ეთიკასთან დაკავშირებულ საკითხებს ზოგჯერ ცალსახა პასუხები არ აქვს და, ამავე დროს, არსებობს ფუნდამენტურ საკითხებზე შეუთანხმებლობის უამრავი შემთხვევა, იქმნება აღქმა, რომ „ყველაფერი ფარდობითია“. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ წარმოქმნილ უთანხმოებებს ძირითადად ძალზე ვიწრო ფოკუსი აქვთ. ფილოსოფოსებს და ეთიკის სფეროს წარმომადგენლებს აინტერესებთ რთული მაგალითები, როდესაც ძნელია დანახვა, როგორ უნდა მოხდეს წესების გამოყენება კონკრეტულ სიტუაციაში. რთული სიტუაციების განხილვა შესაძლებლობას მოგვცემს, გამოვიკვლიოთ, თუ რომელი პრინციპის გამოყენება სჯობს კონკრეტულ გარემოებებში და შევაფასოთ სხვადასხვა ინსტრუმენტის ძლიერი და სუსტი მხარეები.

აუცილებელია, რომ ადამიანებს გააჩნდეთ ინსტრუმენტები და უნარები ნებისმიერ სიტუაციაში სწორი გადაწყვეტილების მისაღებად, მიუხედავად იმისა, არიან თუ არა ისინი მზად ამ კონკრეტული შემთხვევისთვის. სამხედრო პრაქტიკოსებმა ყურადღება უნდა მიაქციონ, იფიქრონ და განიხილონ სწორედ ის შეკითხვები, რომლებზეც არ არის თეთრი და შავი პასუხები, სანამ აღმოჩნდებიან სიტუაციებში, სადაც რეალურად მოუწევთ ამ გადაწყვეტილებების მიღება.

სამხედრო ეთიკაში გაერთიანებულია გამოყენებითი ეთიკის სხვადასხვა სფეროები. ის იზიარებს ნებისმიერი სხვა პროფესიული ეთიკის მახასიათებლებს: სპეციალური უნარებს ან მომზადებას, გარკვეულ საჯარო სარგებელს, საკუთარ წესებს/კოდექსს, დამოუკიდებლობას ან ავტონომიას საქმიანობაში.

აღსანიშნავია, რომ კონტექსტმა და სიტუაციამ შეიძლება ზეგავლენა მოახდინოს ეთიკურ გადაწყვეტილებებზე. ინდივიდის თვისებები/ხასიათი მნიშვნელოვანია, მაგრამ არასაკმარისი. კონტექსტის გააზრება ეხმარება ლიდერებს და ორგანიზაციებს თანამშრომლების მხარდაჭერაში, რადგან თუ იტყუებიან და რა ხარისხით იტყუებიან ადამიანები, ძირითადად განპირობებულია სიტუაციური ფაქტორებით. ამისათვის მნიშვნელოვანია ხელმძღვანელი პოზიცია გამოყენებული იქნას პოზიტიური ჯანსაღი გარემოს შესაქმნელად. ქმედებებს შედეგები აქვს, და ხელმძღვანელობა, რომელსაც არ აქვს გაცნობიერებული ცუდი პოლიტიკის გატარების შედეგები, ცუდი ხელმძღვანელობა და ცუდი მენეჯმენტი.

ორგანიზაციაში ინსტიტუციურ ფაქტორებს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. ყველაზე დიდი ზიანი მოაქვთ ადამიანებს, რომლებსაც სჯერათ, რომ სწორად მოქმედებენ. როდესაც ადამიანები გარშემორტყმული არიან გარკვეული ტიპის ქცევით და სიტუაციებით, ისინი ძალიან სწრაფად ხდება მათთვის „ნორმალური“. შეიძლება ვერც კი მიხვდნენ, რომ ისინი არაა „სწორი“.

ამასთან, გასათვალისწინებელი გარემოებებია, რომ მენეჯერებმა სცადონ და წარმართონ რეგულარული დისკუსიები მათ სამუშაო ადგილზე და განიხილონ ეთიკური გამოწვევები და სიტუაციები, რომლებიც შეიძლება მომავალში შეიქმნას. ამგვარად

ფორმირდება ჯანსაღი ორგანიზაციული კლიმატი. ასეთი მიდგომები უკეთ აფიქრებინებს ხელმძღვანელს თუ რა მიდგომა იმუშავებდა მათ ორგანიზაციაში ყველაზე უკეთ.

ბიბლიოგრაფია

- სამსონაძე გ., სამხედრო ეთიკა, რედაქტორი : ნათელა ვასაძე . თბილისი: სამშობლო, 1996.
- პროფესიების საერთაშორისო სტანდარტული კლასიფიკატორი, შრომის საერთაშორისო ბიურო. ქ. ჟენევა. ISCO-0808 I გამოცემა, 2012;
- საქართველოს თავდაცვის ძალების ღირებულებები. საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო. თბილისი, 2020;
- Kropadze, T., Factors Determining The Combat Motivation, International journal, Gori, 2022, pp.41-47, ISBN-978-9941-8-5055-4; <https://doi.org/10.61446/ds.1.2022.6458C>.
- Pfaff, A., "Five Myths about Military Ethics," Parameters 46, no. 3, 2016, doi:10.55540/0031-1723.2754 <https://www.kcl.ac.uk/research/the-centre-for-military-ethics>
- საერთაშორისო მისიები. <https://mod.gov.ge/ge/mission>. ბოლო ნახვა 20.01.2024;
- მღებრიშვილი.,
<https://imedinews.ge/ge/sazogadoeba/261127/temur-mgebrishvili-khandzris-salokalizatsiosalikvidatsio-samushaoebi-24saatian-rejimshi-mimdinareobs--magali-temperaturis-gamo-gvaqvs-tskheli-tsertilebi-rasats-qarits-khels-utskobs>. ბოლო ნახვა 20.01.2024;
- საქართველოს კანონი საქართველოს თავდაცვის შესახებ
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/28330?publication=20>
- სამოქალაქო განათლების ლექსიკონი.
<http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=term&d=6&t=16198>, ბოლო ნახვა 23.10.2024.

თავშესაფრების როლი სამოქალაქო თავდაცვაში

ვიცე-პოლკოვნიკი გიორგი სხირტლაძე¹, თორნიკე ქიმერიძე², თეიმურაზ მელქაძე³
DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8488>

აბსტრაქტი

წინამდებარე ნაშრომში წარმოდგენილია კაცობრიობის განვითარების სხვადასხვა ეტაპზე მსოფლიოს წამყვან ქვეყნებსა და საქართველოში თავშესაფრების შექმნისა და ევოლუციური სრულყოფის მიმოხილვა. ცნობილია, რომ საგანგებო სიტუაციების რისკის შემცირების მიზნით იგეგმება პრევენციული ღონისძიებები, რომელთა განხორციელებისათვის გამოიყენება სხვადასხვა სტრუქტურული და არასტრუქტურული ღონისძიებები. სამოქალაქო თავდაცვის კონცეფცია წარმოიშვა მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში და მიზნად ისახავდა მშვიდობიანი მოსახლეობის დაცვას საომარი მოქმედებებით გამოწვეული საფრთხისაგან, განსაკუთრებით კი ბირთვული საფრთხისაგან. დროთა განმავლობაში ხდებოდა სამოქალაქო თავდაცვის სტრატეგიების განვითარება იმ პერიოდისათვის აქტუალურის საფრთხეებისა და

ტექნოლოგიის გათვალისწინებით. აღსანიშნავია, რომ რეგიონულ და ეროვნულ დონეზე კოორდინაცია და მზადყოფნა. სამოქალაქო თავდაცვის სტრატეგიები მუდმივად ვითარდება, ერთი მხრივ ახალი საფრთხეების წარმოშობის საპასუხოდ, მეორე მხრივ კი არსებულ საფრთხეებზე უკეთესი რეაგირების მეთოდების შემუშავებით. დღეისათვის ბევრ ქვეყნებში აშენდა საზოგადოებრივი თავშესაფრები, რომლებიც უმეტესად განლაგებულია მიწისქვეშა სივრცეებში, როგორცაა მეტროს სადგურები, საზოგადოებრივი შენობების სარდაფები ან სპეციალურად ამ დანიშნულებისათვის აშენებულ ნაგებობებში. სამოქალაქო მოსახლეობის თავშესაფრების გარდა არსებობენ სამხედრო პირებისათვის განკუთვნილი თავშესაფრები, საიდანაც მებრძოლს შეუძლია თავშესაფრიდან განხორციელოს საბრძოლო მოქმედებები.

განხილულია თანამედროვე თავშესაფრების შემდეგი ძირითადი ტიპები. სიმყარედან გამომდინარე მათი გამოყენება შესაძლებელია ბირთვული თავდასხმების შემთხვევაში. ბირთვული აფეთქების თავშესაფრები შექმნილია აგრეთვე რადიოაქტიური ნივთიერებებისაგან დასაცავად. მათი მშენებლობა დაიწყო ცივი ომის დროს, როდესაც მაღალი იყო ბირთვული ომის საფრთხე. ისინი ხშირად განთავსებული იყო სარდაფებში, მიწისქვეშა ნაგებობებში ან სპეციალურად გამოყოფილ შენობებში.

საქართველოს წინაშე არსებული საფრთხის გათვალისწინებით, საჭიროა თავშესაფრების სისტემის გამართვა. ეს უნდა განხორციელდეს, ზემოაღნიშნული ქვეყნების მსგავსად, საკანონმდებლო ჩარჩოს შემუშავებით. კანონმა უნდა დაარეგულიროს, რომ კონკრეტული ტიპის (მაგ, ზომის, სტრატეგიული მდებარეობის და ა.შ. მიხედვით) ახალ აშენებულ საცხოვრებლებს გააჩნდეთ თავშესაფრები. ასევე, სამხედრო ინჟინერების ჩართულობით უნდა განისაზღვროს თავშესაფრების მშენებლობის სტანდარტი და მოხდეს მათი სტანდარტთან შესაბამისობის მონიტორინგი.

საკვანძო სიტყვები: სამოქალაქო თავდაცვა, თავშესაფარი, ბირთვული აფეთქება, ქიმიური, ბიოლოგიური და რადიაციული დაცვა, თერმული გამოსხივება.

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის დისტანციური სწავლების ცენტრის ხელმძღვანელი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

² სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მექანიკის ინჟინერიის მოწვეული სპეციალისტი, სსიპ -სოხუმის ილია ვეკუას ფიზიკა-ტექნიკის ინსტიტუტის ნახევარგამტარული და რადიაციული ტექნოლოგიების ლაბორატორიის მეცნიერ-თანამშრომელი, ფიზიკის აკადემიური დოქტორი

³ საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სამშენებლო ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი, ტექნიკის მეცნიერებათა დოქტორი

The Role of Shelters in Civil Defense

Lieutenant Colonel Giorgi Skhirtladze⁴, Tornike Kimeridze⁵, Teimuraz Melkadze⁶

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8488>

Abstract

This paper is devoted to the review of the creation and evolutionary perfection of shelters in the leading countries of the world and in Georgia at different stages of human development. It is known that in order to reduce the risk of emergency situations, preventive measures are planned, for the implementation of which various structural and non-structural measures are used. The concept of civil defense emerged during World War II and aimed to protect the civilian population from hostilities, especially nuclear threats. Over time, civil defense strategies were developed taking into account the current threats and technology at that time. It should be noted that coordination and preparedness were taking place at the regional and national levels. Civil defense strategies are constantly evolving, on the one hand in response to the emergence of new threats, and on the other hand by developing better response methods to existing threats. Today, many States have built public shelters, which are mostly located in underground spaces, such as subway stations, basements of public buildings, or in buildings specially built for this purpose. In addition to shelters for civilians, there are shelters for military personnel, from which fighters can conduct combat operations.

The following main types of modern shelters are discussed. Due to their strength, they can be used in case of nuclear attacks. Nuclear explosion shelters are also designed to protect against radioactive substances. Their construction began during the Cold War, when the threat of nuclear war was high. They were often located in basements, underground structures or specially designated buildings.

Considering the danger facing Georgia, it is necessary to maintain the shelter system. This should be implemented, like the above-mentioned countries, by developing a legal framework. The law should regulate the specific types of newly built housing (eg size, strategic location, etc.) to have shelters. Also, with the involvement of military engineers, the standard of construction of shelters should be determined and their compliance with the standard should be monitored.

Keywords: Civil Defense; Shelter; Nuclear Explosion; Chemical, Biological and Radiation Protection; Thermal Radiation.

⁴ Head of Distance Learning Center LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, PhD student at Georgian Technical University

⁵ Invited specialist of Bachelor's Program in Mechanical Engineering of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, PhD in Physics

⁶ Associate Professor at the Faculty of Construction of the Georgian Technical University, PhD in Technical Sciences

შესავალი

საკოველთაოდ ცნობილია, რომ სამოქალაქო თავდაცვა მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ქვეყანაში კრიზისის დროს სოციალური წესრიგის შენარჩუნებაში. ეფექტური დაგეგმვა და კოორდინაცია ხელს უწყობს მოსახლეობის პანიკისა და სამოქალაქო არეულობის თავიდან არიდებას. სამოქალაქო თავდაცვა მოიცავს ეროვნული უსაფრთხოების საკითხებსაც. ბუნკერები, მიწისქვეშა ობიექტები და სხვა დამცავი ნაგებობები განუყოფელი კომპონენტებია ხელისუფლებაში მყოფი მაღალი თანამდებობის პირების, სამხედრო პერსონალისა და კრიტიკული აქტივების დასაცავად ომის ან კონფლიქტის დროს. აღსანიშნავია, რომ სამოქალაქო თავდაცვა რეაგირების კომპონენტების გარდა, ასევე მოიცავს პროაქტიულ ზომებს საგანგებო სიტუაციების რისკის შესამცირებლად. საგანგებო სიტუაციების რისკის შემცირების მიზნით იგეგმება პრევენციული ღონისძიებები, რომელთა განხორციელებისათვის გამოიყენება სხვადასხვა სტრუქტურული და არასტრუქტურული საშუალებები. სტრუქტურული საშუალებები მოიცავს ისეთი შენობა-ნაგებობებისა და საინჟინრო-ტექნიკური კომპლექსის მშენებლობას, რომელთა დანიშნულებაა საფრთხისგან გამომდინარე დამაზიანებელი ფაქტორების შესაძლო ზემოქმედების თავიდან აცილება ან შემცირება, ასევე, შენობა-ნაგებობებისა და სისტემების საიმედოობისა და მდგრადობის უზრუნველყოფის მიზნით საინჟინრო ტექნოლოგიების ეფექტურად გამოყენება. არასტრუქტურული ღონისძიება არის ნებისმიერი არამატერიალური სახის აქტივობა, რომელიც რისკებისა და ზეგავლენათა შემცირების მიზნით იყენებს ცოდნას, პრაქტიკულ გამოცდილებასა და შეთანხმებებს, რომელთა საფუძველზეც იქმნება სტრატეგიები, კანონები, ტექნიკური რეგლამენტები და ინსტრუქციები, ხორციელდება საზოგადოების ინფორმირებულობის ამაღლება, ტრენინგები და სწავლება. აქედან გამომდინარე, სამოქალაქო თავდაცვა არის ნებისმიერი საზოგადოების მდგრადობისა და უსაფრთხოების მნიშვნელოვანი ასპექტი.

თავშესაფარი წარმოადგენს სამოქალაქო თავდაცვის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ელემენტს. შესაბამისად, ნაშრომი მიზნად ისახავს შეისწავლოს თავშესაფრების როლი სამოქალაქო თავდაცვის სისტემაში, წარმოაჩინოს მათი მნიშვნელობა მშვიდობიანი მოსახლეობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის საქმეში.

ძირითადი ნაწილი

საკითხის აქტუალობა და სიახლე. მიუხედავად ბოლო პერიოდში გადატანილი ომებისა, თავდაცვითი თავშესაფრების სისტემა საბჭოთა კავშირის შემდეგ, საქართველოში ფაქტობრივად მივიწყებას მიეცა. 90-იანი წლებიდან არ მომხდარა ახალი თავშესაფრის აშენება ან ძველის განახლება და მისი გამოყენება დანიშნულებისამებრ. ბოლო პერიოდში მსოფლიოში განვითარებულმა მოვლენებმა ცხადყო, რომ სამხედრო შეიარაღებული თავდასხმის საფრთხე არც თუ ისე არარეალურია. ამ საფრთხეზე სწორი და ადეკვატური რეაგირებისათვის მნიშვნელოვანია ძლიერი სამოქალაქო თავდაცვის

ობიექტების არსებობა, რომელთა მნიშვნელოვანი კომპონენტია სწორად ორგანიზებული თავშესაფრების სისტემა. საქართველოს უსაფრთხოების წინაშე არსებული გამოწვევების (დაწყებული რუსეთის აგრესიიდან, მეზობელ ქვეყნებს შორის კონფლიქტის წარმოშობისა და გავრცელების საფრთხით დასრულებული) გათვალისწინებით, კვლევა საკმაოდ აქტუალურია. გარდა ამისა, ნაშრომი მნიშვნელოვანია, რადგან იგი იკვლევს ტოტალური თავდაცვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი კომპონენტის, სამოქალაქო თავდაცვის ობიექტების ფუნდამენტურ ნაწილს. რადგან საქართველოს თავდაცვის პოლიტიკის დაგეგმვა ეფუძნება ტოტალური თავდაცვის პრინციპებს, მნიშვნელოვანია, რომ ქვეყანაში არსებობდეს ტოტალური თავდაცვის ინფრასტრუქტურა.

ნაშრომში გაანალიზებული საკითხები გარკვეულწილად წარმოადგენენ სიახლეს. განხილვის შედეგები დახმარებას გაუწევს დაინტერესებულ პირებს კვლევით საქმიანობაში.

ისტორიული რაკურსი. სამოქალაქო თავდაცვის კონცეფცია წარმოიშვა მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში და მიზნად ისახავდა მშვიდობიანი მოსახლეობის დაცვას საომარი მოქმედებებით გამოწვეული საფრთხეებისაგან, განსაკუთრებით კი ბირთვული საფრთხისაგან. დროთა განმავლობაში ხდებოდა სამოქალაქო თავდაცვის სტრატეგიების განვითარება იმ პერიოდისათვის აქტუალური საფრთხეებისა და ტექნოლოგიის გათვალისწინებით. მაგალითად, მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში, საჰაერო დაბომბვისაგან თავდასაცავად ქვეყნებმა შეიმუშავეს ARP (Air Raid Precautions) პროგრამები, რომლებიც გულისხმობდნენ თავშესაფრებისა და ადრეული გაფრთხილების სისტემების გამართვას. ცივი ომის პერიოდში, ბირთვული საფრთხის წარმოშობის საპასუხოდ სამოქალაქო თავდაცვის სტრატეგიები გაფართოვდა ბირთვული ომით გამოწვეული გამოწვევების გადასაჭრელად. ამ პერიოდში აშენდა თავშესაფრები, რომლებიც ბირთვული აფეთქების დროს მოქალაქეებს დაიცავდნენ რადიოაქტიური ნივთიერებებისაგან⁷. ცივი ომის დასრულებასთან ერთად, აქცენტი ბირთვული საფრთხიდან გადავიდა პოტენციური საფრთხის უფრო ფართო სპექტრზე, მათ შორის სტიქიურ უბედურებებზე, ტერორიზმსა და პანდემიებზე. ამას მოჰყვა საგანგებო სიტუაციების მართვის სააგენტოების წარმოშობა, რომელთა მიზანია საგანგებო სიტუაციების მართვისა და კატასტროფებზე რეაგირებისათვის ადგილობრივ, რეგიონულ და ეროვნულ დონეზე კოორდინაცია და მზადყოფნა. სამოქალაქო თავდაცვის სტრატეგიები მუდმივად ვითარდება, ერთი მხრივ ახალი საფრთხეების წარმოშობის საპასუხოდ, მეორე მხრივ კი არსებულ საფრთხეებზე რეაგირების უკეთესი მეთოდების შემუშავებით⁸.

⁷ Hassebroek, N. K. (2018, September). www.nps.gov. Retrieved from https://www.nps.gov/articles/coldwar_civildefense_kennedyrockefellerandcd.htm

⁸ მელქაძე, თ. (2017). საგანგებო სიტუაციების მართვა. თბილისი: თბილისი.

სამოქალაქო თავდაცვის მნიშვნელოვან კომპონენტს წარმოადგენს თავშესაფარი, რომლის წარმოშობას ღრმა ისტორიული ფესვები გააჩნია. მის ერთ-ერთ პირველსახედ შეგვიძლია განვიხილოთ რომაული კატაკომბები, რომლებსაც პირველი საუკუნეების ქრისტიანები იყენებდნენ დევნის დროს. შუა საუკუნეებში თავშესაფრების როლში გვევლინებიან ციხე-სიმაგრეები, ანუ გამაგრებული ნაგებობები, რომლებიც მშვიდობიან მოსახლეობას იცავდნენ მტრისაგან. თავშესაფრების მოდერნიზაცია აქტიურად იწყება მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში. ამ დროს ჩნდება ე.წ. ანდერსონის თავშესაფარი (იხ. სურ.1.ა), რომელიც წარმოადგენდა ლითონისგან დამზადებულ პატარა, ასაწყობ კონსტრუქციას და განკუთვნილი იყო ეზოში ასაწყობად, რათა ოჯახს შეძლებოდა საჭაერო თავდასხმის შემთხვევაში ბომბისა და ნამსხვრევებისაგან თავდაცვა. მეორე მსოფლიო ომის პერიოდში მოხდა დაახლოებით 3.6 მლნ მსგავსი თავშესაფრის ნაგებობის შექმნა. მეორე მსოფლიო ომის დროს გაერთიანებული სამეფო ინტენსიურად იბომბებოდა გერმანიის საჭაერო ძალებისაგან, რასაც დაახლოებით 500 000 ადამიანი შეეწირა, მაგრამ ანდერსონის თავშესაფრების გამოყენებით, საჭაერო თავდასხმებით გამოწვეული სიკვდილი 90%-ით შემცირდა.⁹ ამ პერიოდში, ბომბებისა და ნამსხვრევებისაგან თავდასაცავად შემუშავებულ იქნა მორისონის თავშესაფარი, რომელიც ანდერსონის თავშესაფრისგან განსხვავებით შეიძლებოდა სახლშიც კი განთავსებულიყო (იხ. სურ.1.ბ).

სურ.1.ა: ანდერსონის თავშესაფარი

სურ.1.ბ. მორისონის თავშესაფარი

ამ პერიოდში, ბევრ ქვეყანაში აშენდა საზოგადოებრივი თავშესაფრები, რომლებიც უმეტესად განლაგებული იყო მიწისქვეშა სივრცეებში, როგორებიცაა მეტროს სადგურები, საზოგადოებრივი შენობების სარდაფები ან სპეციალურად ამ დანიშნულებით აშენებული ნაგებობები. სამოქალაქო მოსახლეობის თავშესაფრების გარდა არსებობდა სამხედრო პირებისათვის განკუთვნილი თავშესაფრებიც, რომლებიც შესაძ-

⁹ twinkl. (2022). www.twinkl.co.uk. Retrieved from <https://www.twinkl.co.uk/teaching-wiki/anderson-shelter>

ლებლობას აძლევდნენ მეზრძოლებს თავშესაფრიდან განეხორციელებინათ საბრძოლო მოქმედებები.

ცივი ომის დროს ბირთვული ომის საფრთხის საპასუხოდ, ბევრმა ქვეყანამ მშვიდობიანი მოსახლეობისათვის ააშენა ბირთვული აფეთქების ზემოქმედებისაგან დაცვად განკუთვნილი თავშესაფრები, რომლებიც აღჭურვილნი იყვნენ შესაბამისი მარაგებით. ამ თვალსაზრისით, მნიშვნელოვანია აშშ-ს მიერ განხორციელებული რეფორმები. აშშ-ს მთავრობამ ხელი შეუწყო დაბომბვის საწინააღმდეგო საზოგადოებრივი თავშესაფრების მოწყობას. პოტენციურ თავშესაფრებად განიხილებოდა ისეთი საზოგადოებრივი შენობები, როგორებიცაა სკოლები, საზოგადოებრივი ცენტრები და სამთავრობო ოფისები. შეიქმნა ბირთვული აფეთქების ტალღის დარტყმისაგან დამცავი თავშესაფრები, რომლებიც აღიჭურვა საკვებით, წყალითა და სამედიცინო ნაკრების მარაგებით. ადგილობრივმა მთავრობებმა შეიმუშავეს თავშესაფრების სპეციალური პროგრამები, რომლებიც მოიცავდნენ საჯარო და კერძო შენობების პოტენციურ თავშესაფრებად იდენტიფიცირებას, მოსახლეობისათვის წვრთნების ჩატარებას და საკომუნიკაციო გეგმების ჩამოყალიბებას¹. თანამედროვე ეტაპზე საგანგებო სიტუაციების მართვის სტრატეგიები გადავიდნენ ე.წ. საყოველთაო საფრთხის რეჟიმზე, რაც გულისხმობს ინტეგრირებული თავშესაფრების მშენებლობას და ადეკვატურ რეაგირებას თანამედროვე საფრთხეებზე.¹⁰

თავშესაფრის ტიპები. ცნობილია თავშესაფრის შემდეგი ძირითადი ტიპები:¹¹

- **აფეთქებისგან დამცავი თავშესაფარი** - ემსახურება ადამიანებისა და აღჭურვილობის დაცვას აფეთქებისგან, რომელიც ძირითადად გამოწვეულია დაბომბვით ან ტერორისტული თავდასხმით. აგებულია სპეციალური მასალით, რათა გაუძლოს ძლიერი აფეთქების ძალას და აფეთქების შედეგად გამოწვეულ თერმულ ტალღას¹². ამ ტიპის თავშესაფარი შეიძლება განთავსდეს მიწისქვეშ, როგორც დამოუკიდებელი ნაგებობა ან შენობების შიგნით. მისი დიზაინი და მშენებლობა განსხვავდება კონკრეტული საფრთხისა და დაცვის სასურველი დონის მიხედვით, თუმცა, ზოგიერთი საერთო მახასიათებელი მაინც არსებობს. ესენია:
- სქელი კედლები და გამაგრებული კონსტრუქციები, რომლებიც ხელს უწყობენ აფეთქების ტალღისგან დაცვას და სტრუქტურული ნგრევის თავიდან აცილებას.

¹⁰ Stephens, K. (2013, march). *www.cdc.gov*. Retrieved from https://www.cdc.gov/orr/documents/ahpg_final_march_2013.pdf

¹¹Centers, J. (2021, July 25). *theprepared.com*. Retrieved from <https://theprepared.com/blog/a-look-at-how-israelis-build-shelters-for-random-missile-attacks/>

¹² Katz, Y. (2008 , March 17). *The Jerusalem Post*. Retrieved from The Jerusalem Post: https://www.jpost.com/Israel/Israel-to-hold-massive-emergency-drill#google_vignette

- იზოლირებული კარები და ვენტილაციის სისტემები, რომლებიც თავშესაფარს გარე გარემოსგან იზოლირებულს ხდიან და ასევე, ხელს უშლიან შენობაში დაბინძურების შეღწევას.
- პირველადი დახმარების საშუალებები, როგორცაა საკვები, წყალი, სამედიცინო კომპლექტები და საკომუნიკაციო აღჭურვილობა.

მათი გამოყენება ასევე შესაძლებელია ბირთვული თავდასხმების შემთხვევაში. აღნიშნული უპირატესობების გათვალისწინებით ისინი აქტიურად გამოიყენება სამოქალაქო თავდაცვაში. ამის კარგი მაგალითია სინგაპური, სადაც სამოქალაქო თავშესაფრების მშენებლობა დაიწყო 1980-იან წლებში. თავდაპირველად საზოგადოებრივი თავშესაფრები აშენდა მიწისქვეშ, მეტროებში, მოგვიანებით ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში, საზოგადოებრივ ცენტრებსა და სხვა საზოგადოებრივ შენობებში. 1997 წელს კი მიღებულ იქნა სამოქალაქო თავდაცვის თავშესაფრის კანონი, რომლის თანახმად ახალ სახლებსა და ბინებს უნდა ჰქონდეთ ნაგებობაში ინტეგრირებული თავშესაფრები¹³.

- **ბირთვული აფეთქებისგან დამცავი თავშესაფარი** - შექმნილია რადიოაქტიული ნივთიერებებისაგან დასაცავად. მშენებლობა დაიწყო ცივი ომის დროს, როდესაც მაღალი იყო ბირთვული ომის საფრთხე. განთავსებული იყო სარდაფებში, მიწისქვეშა ნაგებობებში ან სპეციალურად გამოყოფილ შენობებში. მსგავსი ტიპის თავშესაფრებით უზრუნველყოფილნი იყვნენ ცივი ომის მონაწილე ქვეყნები, მათ შორის, საბჭოთა კავშირი, აშშ და გერმანია. ბირთვული აფეთქებისგან დამცავი თავშესაფრები ასევე, შვეიცარიის ყოვლისმომცველი სამოქალაქო თავდაცვის პროგრამის მნიშვნელოვან კომპონენტს წარმოადგენდნენ. ამ ქვეყანას გააჩნდა საჯარო და კერძო თავშესაფრების ფართო ქსელი. ამჟამად შვეიცარიაში კერძო სახლების, კორპუსების და საზოგადოებრივი დაწესებულებების თავშესაფრების რიცხვი დაახლოებით 360. 000-ს აღწევს. დამცავი ნაგებობები, რომლებიც დღეს ღვინის სარდაფებად, გასართობ ოთახებად ან სათავსოებად გამოიყენება, უმეტესწილად ცივი ომის დროს აშენდა¹⁴.
- **ბიოლოგიური და ქიმიური თავდასხმისგან დამცავი თავშესაფარი** - გამიზნულია ბიოლოგიური და ქიმიური საფრთხისგან დაცვის უზრუნველსაყოფად. ეს თავშესაფრები აღჭურვილია ჰაერის ფილტრაციის სისტემებით მავნე ნივთიერებების შეღწევის თავიდან ასაცილებლად.
- **ბუნებრივი კატასტროფებისგან დამცავი თავშესაფარი** - იქმნება ბუნებრივი კატასტროფების დროს (როგორცაა წყალდიდობა, ტყის ხანძარი, ქარიშხალი, ცუნამი) ან სხვა საგანგებო სიტუაციებში, რათა უზრუნველყოს უსაფრთხო თავშესაფარი იძულებით გადაადგილებული პირებისთვის.

¹³ Packiry, K. (2023, June 29). *www.swissinfo.ch*. Retrieved from <https://www.swissinfo.ch/eng/business/switzerland-sets--gold-standard--for-designing-bunkers/4860489>

¹⁴ Mau, J. A. (2022, November 11). *nationalmuseum*. Retrieved from [blog.nationalmuseum.ch: https://blog.nationalmuseum.ch/en/2022/04/shelters-a-swiss-phenomenon/](https://blog.nationalmuseum.ch/en/2022/04/shelters-a-swiss-phenomenon/)

სამოქალაქო თავდაცვის საჭირო თავშესაფრის ტიპი დამოკიდებულია კონკრეტულ რეგიონში გავრცელებულ საფრთხეებზე. აღსანიშნავია, რომ თავშესაფარს შეიძლება ჰქონდეს ორი ან რამდენიმე ტიპისთვის დამახასიათებელი ფუნქციები, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ქვეყნის წინაშე გამოკვეთილად დგას მხოლოდ ერთი კონკრეტული საფრთხე და რამდენიმე ტიპის თავშესაფრის აშენების საჭიროება არ არსებობს. თუმცა, თანამედროვე სამოქალაქო თავდაცვის დაგეგმვა ხშირად მოიცავს სხვადასხვა ტიპის თავშესაფრების და საგანგებო სიტუაციებზე რეაგირების სტრატეგიების კომბინაციას პოტენციური საფრთხის მოსაგვარებლად.

თავშესაფრის მშენებლობის პროცესში მხედველობაში უნდა იქნას მიღებული მთელი რიგი გარემოებები. კერძოდ:

- **ხელმისაწვდომობა და სწორი ადგილმდებარეობის შერჩევა:** მნიშვნელოვანია, რომ თავშესაფრები ადვილად ხელმისაწვდომი იყოს ყველა პოტენციური მომხმარებლისთვის, მათ შორის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისთვის, მოხუცებისთვის და ბავშვებისთვის. თავშესაფრების მდებარეობა სტრატეგიულად უნდა განისაზღვროს ისეთი ფაქტორების საფუძველზე, როგორებიცაა პოტენციურ საფრთხეებთან სიახლოვე, მოსახლეობის სიმჭიდროვე და სატრანსპორტო ქსელები.
- **სტრუქტურული მედეგობა კონკრეტული საფრთხეების მიმართ:** თავშესაფრის მშენებლობის პროცესში სწორად უნდა მოხდეს საფრთხის შეფასება (მაგ. შეფასდეს აფეთქებების ტიპები და აფეთქების პოტენციური სიმძიმე) და თავშესაფრების დიზაინი მოერგოს იმ კონკრეტულ საფრთხეებს, რომლებიც გავრცელებულია ტერიტორიაზე. თავშესაფრები უნდა დაპროექტდეს იმგვარად, რომ გაუძლოს აფეთქების თანმდევ პროცესებს, მათ შორის აფეთქების ტალღების, მფრინავი ნამსხვრევების და თერმული გამოსხივების ზემოქმედებას. ამისათვის საჭიროა რკინაბეტონის კონსტრუქციების, სქელი კედლების და აფეთქებაგამძლე კარებისა და სავენტილაციო სისტემების გამოყენება. გარდა ამისა, გათვალისწინებული უნდა იქნას აფეთქებისაგან წარმოშობილი მეორადი საფრთხეები, როგორიცაა ხანძარი, ქიმიური ნივთიერებების გაჟონვა და რადიაციის ზემოქმედება. აღნიშნული საფრთხეების პრევენციისათვის საჭიროა თავშესაფარში ხანძარსაწინააღმდეგო სისტემების, ფილტრაციის სისტემების და დამცავი მასალების ინტეგრირება¹⁵.
- **ტევადობა და მოქნილობა:** თავშესაფრების მშენებლობის პროცესში კრიტიკული კომპონენტია ტევადობის/სიმძლავრის სწორად განსაზღვრა. თავშესაფრის ტევადობის განსაზღვრის პროცესში გათვალისწინებული უნდა იქნას მოსახლეობის სიმჭიდროვე, ევაკუაციის გეგმები და ფართომასშტაბიანი ინციდენტების დროს მეზობელი რეგიონებიდან ლტოლვილთა გადმოდინების შესაძლებლობა. გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია, რომ თავშესაფარი იყოს მოქნილი (მაგალითად, აღჭურვილი იყოს

¹⁵ SCDF. (n.d.). www.scdf.gov.sg. Retrieved from https://www.scdf.gov.sg/videos/ventilation_sleeve_openings.mp4

მომრავი ავეჯით) და ჰქონდეს ახალი ტექნოლოგიების ადაპტირების შესაძლებლობა.

- **ტექნოლოგიური და საკომუნიკაციო ინფრასტრუქტურის ინტეგრაცია:** თავშესაფრები აღჭურვილი უნდა იყოს საიმედო საკომუნიკაციო (რადიოები, ტელეფონები და ინტერნეტთან წვდომა) და მონიტორინგის სისტემებით, როგორცაა სენსორები, სიგნალიზაცია და გამაფრთხილებელი ნათურები, რათა აღმოაჩინონ და გააფრთხილონ თავშესაფარში არსებული მოსახლეობა პოტენციური საფრთხის შესახებ, როგორცაა რადიაციის დონის ამაღლება, გაზის გაჟონვა ან სტრუქტურული დაზიანება. ასევე აღჭურვილი უნდა იყოს სარეზერვო ენერჯის წყაროებით, როგორცაა გენერატორები, ბატარეები ან მზის ენერჯის დანადგარები, რათა უზრუნველყოფილ იყოს ძირითადი აღჭურვილობისა და საკომუნიკაციო სისტემების უწყვეტი მუშაობა ელექტროენერჯის შეწყვეტის დროს.¹⁶

სურ.2. მიწისქვეშა თავშესაფრები

საქართველოში სამოქალაქო თავდაცვის სისტემის მშენებლობა საბჭოთა კავშირის პერიოდში დაიწყო. ძირითადი სტრუქტურული ერთეული, რომლის ვალდებულებას წარმოადგენდა საგანგებო სიტუაციების მართვა და საომარი მდგომარეობისას მოსახლეობის დაცვა, იყო სამოქალაქო თავდაცვის ძალები. 1960-იანი წლებიდან იგი ასრულებდა სტრატეგიულ თავდაცვით ამოცანას. კერძოდ, იცავდა მოსახლეობას და მრეწველობას მასიური დაზიანების იარაღის შესაძლო საფრთხეებისგან; მოსახლეობის დიდ ნაწილს უზრუნველყოფდა საიმედო თავშესაფრით, ინდივიდუალური დაცვის საშუალებებით, რადიაციული და ქიმიური დაზვერვის მოწყობილობებით. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, საქართველოში თავდაცვის სისტემა მოიშალა. სათანადო ყურადღების არქონის გამო თავშესაფართა უდიდესი ნაწილი დაზიანდა, გაიყიდა ან განადგურდა.¹⁷

¹⁶ spectator. (2022, March 11). *spectator.sme.sk*. Retrieved from <https://spectator.sme.sk/c/22859163/location-and-condition-of-bomb-shelters-becomes-a-live-issue.html>

¹⁷ ტალახაძე, ნ. (2012). *სამოქალაქო თავდაცვა და უსაფრთხოება*. თბილისი: სიდი

უკანასკნელ პერიოდში მსოფლიოში განვითარებულმა მოვლენებმა ცხადყოფს, რომ საერთაშორისო ძალისხმევა არასაკმარისია ომის თავიდან ასაცილებლად. ბოლო ათწლეულში საქართველოს სამეზობლოში ორი მნიშვნელოვანი კონფლიქტი მიმდინარეობდა: ყარაბახის კონფლიქტი და რუსეთ-უკრაინის ომი. ფართომასშტაბიანი სამხედრო შეტაკებები მიმდინარეობს ასევე, ისრაელსა და პალესტინას შორის. სამწუხაროდ, ჩამოთვლილი კონფლიქტების უმრავლესობაში შეტაკებები სამოქალაქო დასახლებებში მიმდინარეობს, რასაც თან ახლავს სამოქალაქო მოსახლეობის დიდი მსხვერპლი. აღნიშნულის გათვალისწინებით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მოქალაქეების უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით საქართველოს სჭირდება ძლიერი სამოქალაქო თავდაცვის ობიექტები, რომელიც მოსახლეობას დაიცავს საომარი მოქმედებების დროს განხორციელებული საჭირო თუ სახმელეთო დარტყმებისაგან. აღნიშნულის უზრუნველყოფა კი შესაძლებელია მხოლოდ კარგად ორგანიზებული და გამართულად ფუნქციონირებადი მიწისქვეშა თავშესაფრების სისტემის არსებობით. სამოქალაქო თავდაცვის ობიექტები მნიშვნელოვანია იმიტომ, რომ ეს ობიექტები ემსახურება სამოქალაქო პერსონალის ფიზიკურ გადარჩენას ომიანობის დროს. შესაბამისად აღნიშნული ინფრასტრუქტურის გამართულობა პირდაპირპროპორციულია მსხვერპლის, რომელიც სამოქალაქო მოსახლეობაში იქნება საომარი მოქმედებების დროს.¹⁸

საბჭოთა პერიოდში საქართველოში აქტიურად მიმდინარეობდა მიწისქვეშა თავშესაფრების მშენებლობა. გასული საუკუნის 60-იანი წლების შუა ხანებში თბილისის მეტროპოლიტენის ამუშავებაც გარკვეულწილად უკავშირდება საკავშირო სამოქალაქო თავდაცვის გეგმებს - მასობრივი განადგურების იარაღის მოქმედების შემთხვევაში მეტრო საიმედო თავშესაფარია. საკუთარი თავშესაფრები ჰქონდა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მომუშავე ბევრ სამრეწველო ობიექტს - ქარხნებს, ფაბრიკებს. არის ვარაუდი, რომ ამ პერიოდში ოთხ ასეულამდე სხვადასხვა ზომისა და დაცულობის სხვადასხვა დონის მიწისქვეშა თავშესაფარი აშენდა. გამართული ფუნქციონირებისათვის მათ მუდმივი ყურადღება და მოვლა სჭირდებოდა, რადგან მიწისქვეშა ობიექტზე გრუნტის წყლები ჟონავს, ხოლო სინესტე დროთა განმავლობაში ლითონსაც „ჭამს“. მოვლის ნაცვლად, გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან ასეთი თავშესაფრები თითქმის მთლიანად გაიძარცვა და მწყობრიდან გამოვიდა.¹⁹ სამოქალაქო თავდაცვის ობიექტების ინფრასტრუქტურის გაუმართაობის პრობლემა გამოვლინდა 2008 წლის აგვისტოს ომშიც²⁰.

სამოქალაქო საზოგადოების დაცულობის უზრუნველყოფის მიზნით საჭიროა მოხდეს თავშესაფრების ქსელის გამართვა, რაც, თავის მხრივ, მოითხოვს შემდეგი ღონისძიებების გატარებას:

¹⁸ <https://ajaratv.ge/article/97979>

¹⁹ ალადაშვილი ი., 2022, *სამოქალაქო თავდაცვა*, <https://kvisripalitra.ge/article/92092-samokalako-tavdacva/>

²⁰ სუვარიანი, ნ. (2008, ოქტომბერი 20). <http://www.humanrights.ge/index.php?a=text&pid=7392&lang=geo>

- საბჭოთა პერიოდის დროს აშენებული თავდაცვის ობიექტების იდენტიფიცირებას და აღრიცხვას, რუკაზე დატანით;
- აღნიშნული თავშესაფრების შესწავლას მედეგობის დადგენის მიზნით;
- არსებული გამოსადეგი თავშესაფრების ექსპლოატაციაში შეყვანისათვის საჭირო ღონისძიებების გატარებას (რეკონსტრუქცია, გაწმენდა ა.შ.).

ზემოაღნიშნული ღონისძიებების განხორციელების გარდა საჭიროა საკანონმდებლო დონეზე დარეგულირდეს ქვეყანაში თავშესაფრების მშენებლობის წესი. პრაქტიკაში, თავშესაფრების მშენებლობა კანონის დონეზე დარეგულირებულია რამდენიმე ქვეყანაში.

საქართველოს წინაშე არსებული საფრთხეების გათვალისწინებით, საჭიროა თავშესაფრების სისტემის გამართვა, რაც უნდა განხორციელდეს საკანონმდებლო ჩარჩოს შემუშავებით. კანონმა უნდა დაარეგულიროს, რომ კონკრეტული ტიპის (მაგ, ზომის, სტრატეგიული მდებარეობის და ა.შ. მიხედვით) ახალ აშენებულ საცხოვრებლებს გააჩნდეთ თავშესაფრები. ასევე, სამხედრო ინჟინრების ჩართულობით უნდა განისაზღვროს მათი მშენებლობის სტანდარტი და მოხდეს სტანდარტთან შესაბამისობის მონიტორინგი. წინააღმდეგ შემთხვევაში მივიღებთ სლოვაკეთის მსგავს მდგომარეობას, სადაც ამჟამად ფუნქციონირებს 300 000-მდე თავშესაფარი, თუმცა მათი 99 პროცენტი არის მარტივი კონსტრუქცია - ავტოფარები ან მარანი²¹.

დასკვნა

ნაშრომში გაანალიზებულია სამოქალაქო თავდაცვის სისტემის წარმოშობისა და განვითარების ეტაპები და თავშესაფრების როლი სამოქალაქო თავდაცვის სისტემის მშენებლობის პროცესში. მიმოხილვამ აჩვენა, რომ საფრთხეების ცვლილებასთან ერთად ხდებოდა თავშესაფრების სტრუქტურის მოდიფიცირება, რათა ეპასუხა ახალი საფრთხეებისთვის და შეესრულებინა მთავარი ფუნქცია - მოსახლეობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა. მაგალითად, მეორე მსოფლიო ომის დროს უმთავრესად შენდებოდა ბომბისაგან დამცავი თავშესაფრები, ცივი ომის დროს, ქიმიური და ბირთვული იარაღის გამოყენების საფრთხის საპასუხოდ, აქცენტი გაკეთდა მათგან დამცავი თავშესაფრების მშენებლობაზე, ხოლო ქიმიური იარაღის გამოყენების საფრთხის გადავლის შემდეგ კვლავ ბომბისაგან დამცავი თავშესაფრების მშენებლობას მიენიჭა უპირატესობა.

განხილულია საქართველოში თავშესაფრების სისტემის განვითარების ისტორია. საბჭოთა საქართველოს გააჩნდა ძლიერი თავშესაფრების სისტემა, რომელიც სხვადასხვა ტიპის საფრთხისაგან მოსახლეობის დაცულობას უზრუნველყოფდა. დროთა განმავლობაში სათანადო ყურადღების არქონის გამო თავშესაფრების უმეტესობა მწყობ-

²¹ Location and condition of bomb shelters becomes a live issue, <https://spectator.sme.sk/c/22859163/location-and-condition-of-bomb-shelters-becomes-a-live-issue.html>

რიდან გამოვიდა. ნაშრომში წარმოდგენილია ხედვა, თუ როგორ უნდა განხორციელდეს საქართველოში თავშესაფრების სისტემის განვითარება: ამისათვის აუცილებელია შესაბამისი კვალიფიკაციის ადამიანების და სამხედრო ინჟინრების ჩართულობა, არსებული თავშესაფრების მედეგობის დადგენა და ახალი თავშესაფრების მშენებლობის ვალდებულების განსაზღვრა საკანონმდებლო დონეზე.

ბიბლიოგრაფია

- Hassebroek, N. K. (2018, September). *www.nps.gov*. Retrieved from https://www.nps.gov/articles/coldwar_civildefense_kennedyrockefellerandcd.htm.
- მელქაძე, თ. (2017). *საგანგებო სიტუაციების მართვა*. თბილისი.
- twinkl. (2022). *www.twinkl.co.uk*. Retrieved from <https://www.twinkl.co.uk/teaching-wiki/anderson-shelter>.
- Stephens, K. (2013, march). *www.cdc.gov*. Retrieved from https://www.cdc.gov/orr/documents/ahpg_final_march_2013.pdf.
- Centers, J. (2021, July 25). *theprepared.com*. Retrieved from <https://theprepared.com/blog/a-look-at-how-israelis-build-shelters-for-random-missile-attacks/>
- Katz, Y. (2008 , March 17). *The Jerusalem Post*. Retrieved from The Jerusalem Post: https://www.jpost.com/Israel/Israel-to-hold-massive-emergency-drill#google_vignette.
- Packiry, K. (2023, June 29). *www.swissinfo.ch*. Retrieved from <https://www.swissinfo.ch/eng/business/switzerland-sets--gold-standard--for-designing-bunkers/4860489>.
- Mau, J. A. (2022, November 11). *nationalmuseum.ch*. Retrieved from [blog.nationalmuseum.ch: https://blog.nationalmuseum.ch/en/2022/04/shelters-a-swiss-phenomenon/](https://blog.nationalmuseum.ch/en/2022/04/shelters-a-swiss-phenomenon/)
- SCDF. (n.d.). *www.scdf.gov.sg*. Retrieved from [www.scdf.gov.sg](https://www.scdf.gov.sg/videos/ventilation_sleeve_openings.mp4)
- 1 spectator. (2022, March 11). *spectator.sme.sk*. Retrieved from <https://spectator.sme.sk/c/22859163/location-and-condition-of-bomb-shelters-becomes-a-live-issue.html>
- ტალახაძე, ნ. (2012). *სამოქალაქო თავდაცვა და უსაფრთხოება*. თბილისი: სიდი. <https://ajaratv.ge/article/97979>
- ალადაშვილი, ი. (2022, მაისი 2). *kvirispalitra.ge*. Retrieved from <https://kvirispalitra.ge/article/92092-samokalako-tavdacva/>
- სუვარიანი, ნ. (2008, ოქტომბერი 20). <http://www.humanrights.ge/>. Retrieved from <http://www.humanrights.ge/index.php?a=text&pid=7392&lang=geo>
- Location and condition of bomb shelters becomes a live issue*, <https://spectator.sme.sk/c/22859163/location-and-condition-of-bomb-shelters-becomes-a-live-issue.html>

ტოტალური თავდაცვის როლი საქართველოსთვის

ვიცე-პოლკოვნიკი გოჩა ბათაძე¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8489>

აბსტრაქტი

დღესდღეობით, მსოფლიოში მიმდინარე მოვლენების ფონზე, როგორებიცაა: უკრაინა-რუსეთის ომი, ახლო აღმოსავლეთში მიმდინარე მოვლენები თუ სომხეთ-აზერბაიჯანის დასრულებული ომი, უფრო აქტუალური გახდა ე.წ. ტოტალური თავდაცვის სისტემის დანერგვა საქართველოში. ტოტალური თავდაცვა, თავისი არსით, წარმოადგენს მცირე ზომის ქვეყნების მიერ ძლიერი აგრესორის შეკავებას და იგი მოიცავს სხვადასხვა მახასიათებლების ერთობლიობას, სადაც უმნიშვნელოვანესი როლი უჭირავს სამხედრო თავდაცვასთან ერთად სამოქალაქო თავდაცვასაც. ეს უკანასკნელი წარმოადგენს უმთავრეს მიმართულებას, რომლის გარეშე ვერცერთი ტოტალური თავდაცვის მახასიათებელი ვერ იქნება წრმატებული და შედეგის მომტანი, მათ შორის თვით სამხედრო თავდაცვაც კი.

ტოტალური თავდაცვის მიზანშეწონილობასა და აუცილებლობაზე უსვამს ხაზს ავტორთა ჯგუფი საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის კვლევითი ცენტრის მიერ გამოცემულ ნაშრომში, რომელშიც ნათლადაა წარმოჩენილი ტოტალური თავდაცვის მაგალითები სხვადასხვა ქვეყნების მიხედვით და შესაბამისად ავტორები საფუძვლიან რეკომენდაციას იძლევიან საქართველოში მისი დანერგვის შესახებ. ავტორთა ჯგუფი აღნიშნავს, რომ „ტოტალური თავდაცვის დოქტრინის რეალიზაცია, ეფექტური ტერიტორიული თავდაცვის ძალებისა და ეფექტური სამოქალაქო თავდაცვის სისტემის ფორმირებას ეყდნობა და სამოქალაქო თავდაცვის გამართული ფუნქციონირება ომის დროს სახელმწიფო მართვის ქმედითუნარიანობას უზრუნველყოფს.“²

წინამდებარე სტატიაში დასაბუთებულია საქართველოში ტოტალური თავდაცვის დანერგვის აუცილებლობა და მისი როლი ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის განმტკიცების საქმეში, რაც შესაძლებელს გახდის საქართველოს მიერ ჭარბი ძალების მქონე აგრესორის შეკავებას გარკვეული დროით და საშუალებას მისცეს საერთაშორისო საზოგადოებას გაატაროს ქმედითი ღონისძიებები აგრესორ ქვეყანაზე ზეწოლისთვის საქართველოს სუვერენიტეტის შესანარჩუნებლად.

საკვანძო სიტყვები: ტოტალური თავდაცვა, ასიმეტრიული ბრძოლა, მცირე ზომის დანაყოფები, ტერიტორიული თავდაცვის დანაყოფები, პარტიზანული მოქმედებები.

¹ ეროვნული გვარდიის მე-10 ტერიტორიული თავდაცვის ბრიგადის 104-ე ტერიტორიული თავდაცვის ბატალიონის მეთაური. საჯარო მმართველობის მაგისტრი

² პოლკოვნიკი გიორგი ლალიაშვილი და სხვები, „ტოტალური (ყოვლისმომცველი) თავდაცვა, როგორც საქართველოს თავდაცვისა და უსაფრთხოების სტაბილურობის განმსაზღვრელი ფაქტორი,“ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია, სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი, გორი, 2024, გვ.62,89,90.

The role of total defense for Georgia

Lieutenant Colonel Gocha Batadze³

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8489>

Abstract

Nowadays, against the backdrop of current events in the world, such as the Ukraine-Russia war, the events in the Middle East or the finished war between Armenia and Azerbaijan, although the situation is still unresolved, the so-called Implementation of total defense system in Georgia. In its essence, total defense is the deterrence of a powerful aggressor by small countries, and it includes a combination of various features, where civil defense plays an important role along with military defense. The latter is the most important direction, without which no feature of total defense can be successful and productive, including military defense itself.

The expediency and necessity of total defense is emphasized by the group of authors in the scientific research project given by the Research Center of the National Defense Academy of Georgia, which clearly shows examples of total defense in other countries and accordingly gives a thorough recommendation for its implementation in Georgia; In which civil defense is the most important component along with military defense. The group of authors points out that [realization of the doctrine of total defense depends on the formation of effective territorial defense forces and an effective civil defense system] and [...proper functioning of civil defense ensures the effectiveness of state management during war].¹

The present article presents the necessity of implementing total defense in Georgia and its role in strengthening the country's defense capabilities, which will make it possible for Georgia to restrain an aggressor with excess forces for a certain time and allow the international community to take effective measures to put pressure on the aggressor country to preserve the sovereignty of Georgia.⁴

Key words: total defense, asymmetric battle, small units, territorial defense units, guerrilla operations.

³ Commander of the 104th Territorial Defense Battalion of the 10th Territorial Defense Brigade of the National Guard of the Georgian Defense Forces, Master of Public Administration

⁴ Colonel Giorgi Laghiashvili and others, total (comprehensive) defense, as a determinant of defense and security stability of Georgia Factor, (Gori, National Defense Service of Georgia named after Davit Agmashenebeli Academy, Scientific Research Center 2024), pp. 89-90

შესავალი

საქართველო თავისი გეოპოლიტიკური მდებარეობიდან გამომდინარე, როგორც ე.წ. „მცირე ზომის სახელმწიფო“, სამწუხაროდ, ყოველთვის წარმოადგენდა და წარმოადგენს დიდი ქვეყნების ინტერესის სფეროს, რამაც უდიდესი ზიანი მიაყენა მას საუკუნეების განმავლობაში, როგორც ეკონომიკური, სოციალური, პოლიტიკური, სამხედრო, ასევე ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით. უდავოა, რომ სწორედ ეს ინტერესი გახდა მიზეზი ქვეყნის უახლოეს ისტორიაშიც არაერთი ეთნიკური თუ რელიგიური დაპირისპირებისა და სეპარატისტული მოძრაობის გაღვივებისა. ამის შედეგია ქვეყნის ტერიტორიის მნიშვნელოვანი ნაწილის ოკუპაცია, რაც ფაქტობრივად მუდმივ საომარ ვითარებაში მყოფ გარემოს უქმნის ქვეყანას. ამ ფონზე უმნიშვნელოვანესია ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის გაძლიერება, რაც შესაძლებელი გახდება ქვეყანაში თავდაცვის ახალი სისტემის - ტოტალური თავდაცვის დანერგვით. „ტოტალური თავდაცვის სისტემა, რომელიც სახელმწიფო თავდაცვის მიზნებისთვის ეროვნული რესურსების ინტეგრირებულ და კოორდინირებულ გამოყენებას გულისხმობს, მცირე სახელმწიფოებს მოწინააღმდეგესთან არსებული ასიმეტრიის შემცირების შესაძლებლობას აძლევს და მიზნად ისახავს (მაქსიმუმ) ხელი ააღებინოს პოტენციურ მოწინააღმდეგეს აგრესიაზე მისთვის მიუღებელი ზიანის შიშით, ან (მინიმუმ) გაურკვევლობის ეფექტი შეიტანოს მის სტრატეგიულ გათვლებში, დაიწყოს თუ არა აგრესია.“⁵

ძირითადი ნაწილი

სამწუხაროდ, „ჩრდილოელი აგრესორი“-ს მიერ საქართველოზე ზეწოლა დღესაც გრძელდება, რის ნათელი დადასტურებაცაა მისი ცდა საქართველოზე ყოველმხრივი ზეგავლენის მოხდენისა. კერძოდ, ოკუპირებულ ტერიტორიებთან მიმდინარე მცოცავი ანექსია, ქვეყანაში უწყვეტად მიმდინარე საინფორმაციო ომი და ა.შ. რუსეთი ყველა ღონეს ხმარობს, რათა სამუდამოდ ააღებინოს საქართველოს ხელი საუკუნოვან სურვილზე, რომელსაც საქართველოს ევროატლანტიკურ სამყაროსთან დაახლოება ჰქვია.

უდავოა, რომ საქართველო თავისი სამხედრო შესაძლებლობებით (ადამიანური თუ ეკონომიკური რესურსებით) რუსეთთან პირდაპირ ომში ვერასდროს მიაღწევს სასურველ შედეგებს. ამდენად, ქვეყანამ თავისი გეოგრაფიული მდგომარეობიდან გამომდინარე (ხევები, მთები, ტყეები), უნდა აწარმოოს ასიმეტრიული ბრძოლები, რაშიც მნიშვნელოვანი როლი უნდა შეასრულოს მცირე ზომის ქვედანაყოფების პარტიზანულმა მოქმედებებმა. თუმცა ეს ყოველივე შედეგს ვერ მოიტანს, თუ არ იქნება ქვეყნის მოსახლეობის კეთილი ნება და სურვილი სამშობლოს დაცვის კუთხით. აღნიშნულთან დაკავშირებით ქვეყნის მოსახლეობის როლზე საუბრობდა XIX საუკუნის პირველი მე-

⁵ გიორგი შაიშმელაშვილი, „ტოტალური თავდაცვა: სტრატეგია ძლიერის დასამარცხებლად“, პი ემ სი კვლევითი ცენტრი პოლიტიკის დოკუმენტი 3, თბილისი, 2023.
https://www.pmcresearch.org/policypapers_file/173164cb689d5252b.pdf [ბოლოს შესვლის თარიღი: 2024 წლის 7 აგვისტო].

ოთხედის საფრანგეთის სამხედრო და პოლიტიკური ლიდერი ნაპოლეონ ბონაპარტე: „სამხედრო ძალები არ არის საკმარისი ქვეყნის დასაცავად, ხოლო ხალხის მიერ დაცული ქვეყანა დაუმარცხებელია.“ სწორედ ხალხის როლია უმთავრესი მცირე სახელმწიფოებისთვის ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის ამალგების საქმეში, რომლის ნათელი მაგალითია საქართველო. ჩვენი მცირე ზომის ქვეყანა სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების დღიდან, თავისი სახელმწიფოებრივი არსებობის 30 საუკუნოვანი ისტორიის მანძილზე, უმკლავდებოდა არაერთი იმპერიის შემოსევას და თავისი მოსახლეობით ახერხებდა სუვერენიტეტის შენარჩუნებას.

ხალხის და სამხედრო შენაერთების ერთიანობა სხვადასხვა კომპონენტებთან ერთად წარმოადგენს თანამედროვე მსოფლიოში მცირე ზომის სახელმწიფოების მიერ ე.წ. ტოტალური თავდაცვის სისტემების შექმნის წინაპირობას, რაც არაერთ ქვეყანაში წარმატებით განხორციელდა და ხორციელდება დღესაც. ამ მხრივ მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება იქნა მიღებული საქართველოს მთავრობის მიერ ჯერ კიდევ 2017 წლიდან საქართველოს ტოტალურ თავდაცვაზე გადასვლის განაცხადით. სწორედ ტოტალური თავდაცვის მნიშვნელობას და აუცილებლობას უსვამს ხაზს „საქართველოს ეროვნული თავდაცვის სტრატეგია 2023-2032“, რომელიც ჯერჯერობით პროექტის სახითაა წარმოდგენილი და ასევე „თავდაცვის სამინისტროს ხედვა 2030“, სადაც წარმოდგენილია ტოტალური თავდაცვის გამოყენების მიზანშეწონილობა. ამასთან, აღნიშნული დოკუმენტი კონცეპტირებულია ტოტალური თავდაცვის სამ ძირითად ელემენტზე, როგორებიცაა: სამხედრო თავდაცვა, სამოქალაქო თავდაცვა და საერთაშორისო თანამშრომლობა.⁶

თანამედროვე მსოფლიოში წარმატებულად მუშაობს ტოტალური თავდაცვის სხვადასხვა მოდელი, რომელთა მახასიათებლებიც არაერთგავროვანია, თუმცა გამოკვეთილია საერთო მახასიათებლები, კერძოდ: სამხედრო თავდაცვა, სამოქალაქო თავდაცვა, ეკონომიკური თავდაცვა, ინსტიტუციონალური თავდაცვა და ფსიქოლოგიური თავდაცვა. ამ მხრივ ყურადსაღებია ბალტიის ქვეყნების მოდელები და მათ შორის ესტონური მოდელი - ე.წ. „ყოვლისმომცველი ეროვნული თავდაცვის მიდგომა“, რომელშიც მკაფიოდ ჩანს, თუ სამხედრო ძალები როგორ უნდა იყოს შერწყმული არასამხედრო შესაძლებლობებთან და წინა პლანზე დგას მოქალაქეების ჩართულობა ანუ სამოქალაქო თავდაცვა სხვა მახასიათებლებთან ერთად.

ესტონური ტოტალური თავდაცვის მოდელი არის თითქმის ფინური მოდელის ანალოგი და მას ახორციელებს ე.წ. ესტონეთის თავდაცვის ლიგა. იგი არის თავდაცვის სამინისტროში შემავალი მოხალისეობრივი ეროვნული თავდაცვის ორგანიზაცია. აღნიშნული ლიგის ამოცანებია: „ტერიტორიული ქვედანაყოფების მომზადება სამხედ-

⁶ საქართველოს თავდაცვის მინისტრის ბრძანება „თავდაცვის სამინისტროს ხედვა 2030“ -ის დამტკიცების შესახებ, თბილისი, თავდაცვის სამინისტრო, № MOD 3 21 00000141 (2021 წლის 12 მარტი), 7.

რო სამსახურისთვის, სტრატეგიული ადგილების დაცვაში მონაწილეობა, ასევე მოსახლეობის ინფორმირება და მზადყოფნის გაზრდა, რათა დაეხმარონ შეიარაღებულ ძალებს ესტონეთის დამოუკიდებლობის და ტერიტორიული მთლიანობის დაცვაში სამხედრო თავდაცვითი აქტივობების დაგეგმვით, პარტიზანული მოქმედებებით ე.წ. წინააღმდეგობის მოძრაობის ჩათვლით,⁷ რაც ფაქტობრივად ძალიან ახლოს დგას საქართველოს ეროვნული გვარდიის ამოცანებთან. სწორედ ეროვნული გვარდიის ტერიტორიული თავდაცვის დანაყოფები ასრულებენ დღესდღეობით ტოტალური თავდაცვის დანერგვაში მნიშვნელოვან როლს თავიანთი ამოცანებით და მოქმედებებით.⁸

მსოფლიოში ბოლო დროინდელმა განვითარებულმა მოვლენებმა, ნათლად დაგვანახა მოსახლეობის ჩართულობის მნიშვნელობა და როლი თანამედროვე ომებში. რაც კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს საქართველოსთვის ტოტალური თავდაცვის აუცილებლობას, სადაც სამოქალაქო თავდაცვამ უნდა შეასრულოს უმთავრესი როლი და იქცეს იმ ქვაკუთხედად, რომელიც შესაძლებელს გახდის ქვეყნის დაუმარცხებლობის განცდის განმტკიცებას საზოგადოებაში. ტოტალური თავდაცვის ვერცერთი მახასიათებელი ვერ უზრუნველყოფს სასურველი შედეგის მიღწევას, თუ მას მხარს არ დაუჭერს სამოქალაქო თავდაცვა ანუ თუ არ იქნება ხალხის ნება-სურვილი დაიცვას თავისი ქვეყანა.

გავიხსენებთ ფინელი სახელმწიფო და სამხედრო მოღვაწის, მარშალ კარლ გუტავემილ მანერჰეიმის საყოველთაოდ ცნობილ სიტყვებს: „თავდაცვისთვის უზარმაზარი ხარჯების გაწევამდე, საჭიროა მოსახლეობისთვის ცხოვრების ისეთი პირობების შექმნა, რომლის დაცვასაც მოისურვებენ“-ო, რასაც სრულად ვიზიარებთ, მაგრამ საქართველომ თავისი ეკონომიკური მდგომარეობიდან გამომდინარე, შესაძლოა, ვერ უზრუნველყოს მოსახლეობის „მანერჰეიმისეული“ ცხოვრების პირობების შექმნა უახლოეს პერიოდში, თუმცა იდეოლოგიური თვალსაზრისით, ნამდვილად შესაძლებელია მოსახლეობის მომზადება და შთაგონება ყველაზე ღირებულის - ისტორიული მიწა-წყლის შენარჩუნებისათვის.

დასკვნა

ამდენად, ტოტალური თავდაცვა მისი არსით, რაც გულისხმობს სახელმწიფოს მხრიდან ყველა შესაძლებლობის გამოყენებას მოწინააღმდეგის ჭარბი ძალების წინააღმდეგ, სასიცოცხლო მნიშვნელობას იძენს საქართველოსთვის, რამეთუ ქვეყანა თავ-

⁷ Estonian Ministry of Defense, „National Defense Strategy of Estonia“, Aktaprint (02.2011 წლის 13 თებერვალი), 12, https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/national_defence_strategy.pdf. [ბოლოს შესვლის თარიღი: 2024 წლის 7 აგვისტო].

⁸ საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს კანონი - თავდაცვის კოდექსი, მუხლი 91, (2023 წლის 12 ოქტომბერი)

ვისი სამხედრო შესაძლებლობებით (ადამიანური, ლოგისტიკური) ვერ შეძლებს მოწინააღმდეგის დიდი დროით შეკავებას და მითუმეტეს უკუგდებას, თუ ამ დაპირისპირებაში არ იქნება ჩართული ქვეყნის მთელი მოსახლეობა.

ბიბლიოგრაფია

საქართველოს პარლამენტი, საქართველოს კანონი - თავდაცვის კოდექსი, (2023 წლის 12 ოქტომბერი).

საქართველოს თავდაცვის მინისტრი, „თავდაცვის სამინისტროს ხედვა 2030“-ის დამტკიცების შესახებ, №MOD 32100000141, (2021 წლის 12 მარტი).

შაიშმელაშვილი გიორგი, „ტოტალური თავდაცვა: სტრატეგია ძლიერის დასამარცხებლად“, პიემ სი კვლევითი ცენტრი პოლიტიკის დოკუმენტი, 3, თბილისი, 2023, https://www.pmcresearch.org/policypapers_file/173164cb689d5252b.pdf [ბოლოს შესვლის თარიღი: 2024 წლის 7 აგვისტო].

ავტორთა ჯგუფი, „ტოტალური (ყოვლისმომცველი) თავდაცვა, როგორც საქართველოს თავდაცვისა და უსაფრთხოების სტაბილურობის განმსაზღვრელი ფაქტორი,“ (გორი, სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია, სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი 2024).

Estonian Ministry of Defense, „National Defense Strategy of Estonia“, Aktaprint 02.2011.

https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/national_defence_strategy.pdf. [ბოლოს შესვლის თარიღი: 2024 წლის 6 აგვისტო].

მუნიციპალიტეტი - ქვეყნის სამოქალაქო თავდაცვის ერთიანი სახელმწიფო სისტემის მნიშვნელოვანი რგოლი

თენგიზ შუბლაძე¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8491>

აბსტრაქტი

ძალიან მნიშვნელოვანია მუნიციპალიტეტის როლი ქვეყნის სამოქალაქო თავდაცვის ერთიან სახელმწიფო სისტემაში. თუ გავითვალისწინებთ, რომ სამოქალაქო თავდაცვის სისტემის ძირითადი რესურსი, როგორც ადამიანური, ისე მატერიალურ-ტექნიკური, განთავსებულია მუნიციპალიტეტში, მივალთ დასკვნამდე, რომ ამ რესურსების მართვისთვის აუცილებელია შეიქმნას მართვის ორგანო - მუდმივმოქმედი საგანგებო შტაბი, ხოლო მოსალოდნელი სტიქიური უბედურებებისა და საომარი მოქმედებების შედეგების მასშტაბების შესამცირებლად ან თავიდან ასაცილებლად - სამოქალაქო თავდაცვის რაზმი, რომლის გარკვეული ჯგუფები თავისი ფუნქციების შესასრულებლად შეიარაღებულნი იქნებიან ცეცხლსასროლი იარაღით. სწორედ ეს ჯგუფები, ქვეყნის ტოტალური თავდაცვის პირობებზე გადასვლის შემთხვევაში, გადიან წინასწარ შერჩეულ და მომზადებულ ადგილებში და ემზადებიან პარტიზანული ომის წარმოებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: სამოქალაქო თავდაცვა, საგანგებო შტაბი, რაზმი, ჯგუფები, სექციები, ადამიანური რესურსი, მატერიალურ-ტექნიკური რესურსი.

¹ თადარიგის გენერალ-მაიორი, სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს, ეროვნული თავდაცვის აკადემიის, მოწვეული სპეციალისტი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საინჟინრო უზრუნველყოფის განყოფილების უფროსი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

Municipality - An important Link of the Unified State System of Civil Defense of the Country

Tengiz Shubladze²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8491>

Abstract

The role of the municipality in the unified state system of civil defense of the country is very important. If we take into account that the main resources of the civil defense system, both human and logistical, are located in the municipality, we conclude that in order to manage these resources it is necessary to create a management body - a permanent headquarters for emergency situations, and in order to reduce or prevent the consequences of expected disasters and hostilities - a Civil Defense Unit. Some groups of the unit will be armed with firearms to perform their functions. These groups, in case of transition to conditions of total defense of the country, will go to pre-selected and prepared places and prepare for guerrilla warfare.

key words: Civil defense, emergency headquarters, unit, groups, squads, human resources, logistical resources.

² Invited specialist of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Doctor of History, Professor, Major General (R), Head of Engineering Support Division, Georgian Technical University

შესავალი

სამოქალაქო თავდაცვა არის ქვეყნის ეროვნული უსაფრთხოების სისტემის ერთ-ერთი ელემენტი, სახელმწიფოს თავდაცვის ფუნქციის განუყოფელი ნაწილი. სამოქალაქო თავდაცვის მთავარი უპირატესობა ის არის, რომ მასში ქვეყნის მთელი მოსახლეობა, სამთავრობო და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოები მონაწილეობენ. მას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია სახელმწიფოს თავდაცვისუნარიანობისა და ფუნქციონირების უზრუნველყოფაში, თავდაცვის, სოციალური და ეკონომიკური ფუნქციების შესრულებაში. ამ ფუნქციების არსი შემდეგია: ადამიანური რესურსების და ქვეყნის ეკონომიკური პოტენციალის შენარჩუნების პრობლემების გადაჭრა, ომის დროს მოსახლეობის დაცვისა და საარსებო წყაროს უზრუნველყოფა, დაზარალებულთა და დაშავებულთა გადარჩენა და დახმარება. სამოქალაქო თავდაცვა მონოპოლისტურად წყვეტს სოციალური პრობლემების უმნიშვნელოვანეს ნაწილს: ეკონომიკური ობიექტების ფუნქციონირების მდგრადობის გაზრდას, მატერიალური და კულტურული ფასეულობების დაცვას, ომის პირობებში მეორადი დაზიანებების წარმოქმნის რისკის შემცირებას და, საბოლოოდ, მტრის მიერ მიყენებული ზიანის შემცირებას. სამოქალაქო თავდაცვა ახორციელებს მნიშვნელოვან სამუშაოს სახელმწიფო ეკონომიკის შენარჩუნების მიმართულებით. ხაზგასმით გვინდა აღვნიშნოთ, რომ თანამედროვე პირობებში სამოქალაქო თავდაცვის როლი მკვეთრად იზრდება. ის უფრო დიდ მნიშვნელობას იძენს სახელმწიფოსთვის და ხდება სამხედრო-სტრატეგიული ფაქტორი. ეს გამოწვეულია იმით, რომ მნიშვნელოვნად იზრდება სამოქალაქო თავდაცვის როლი ქვეყნის მოსახლეობის, მატერიალური და კულტურული ფასეულობების დაცვის საქმეში.

ძირითადი ნაწილი

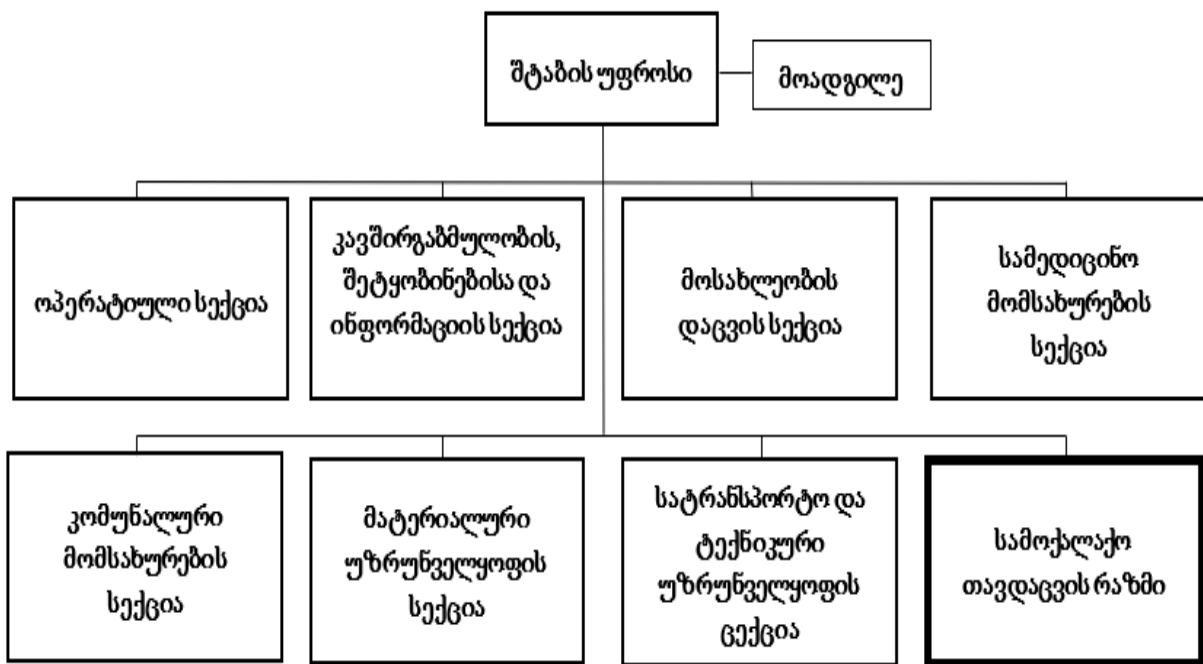
განსაკუთრებული ყურადღება გვინდა გავამახვილოთ ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში სამოქალაქო თავდაცვის სისტემის ფორმირებაზე.

საქართველოს პარლამენტის მიერ 2005 წლის 13 ოქტომბერს მიღებული №1931-II ს დადგენილების შესაბამისად, ჟენევის 1949 წლის 12 აგვისტოს კონვენციის, 1977 წლის 8 ივნისის დამატებითი ოქმის I პროტოკოლით გათვალისწინებული სამოქალაქო თავდაცვის ამოცანების შესრულების უზრუნველსაყოფად, მშვიდობიან და ომიანობის პერიოდის საგანგებო სიტუაციების შედეგების შერბილების, თავიდან აცილებისა და ოპერატიული რეაგირებისთვის, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია ქვეყნის ყველა მუნიციპალიტეტში შეიქმნას მუდმივმოქმედი საგანგებო შტაბი (შემდგომში - მსშ), რომლის სტრუქტურაც წარმოდგენილია სქემა # 1-ზე.

მსშ-ის უფროსის მოვალეობის შესრულება უნდა დაევალოს შესაბამისი მუნიციპალიტეტის ხელმძღვანელებს, რომლებიც სამოქალაქო თავდაცვის ამოცანების სრულფასოვნად შესასრულებლად ქმნიან თავიანთ მართვის ორგანოებს. ხოლო მსშ-ის მოადგილის მოვალეობა დაეკისრება მერის პირველ მოადგილეს.

მსმ მშვიდობიან პერიოდში უნდა დაკავდეს სამოქალაქო თავდაცვის ღონისძიებების დაგეგმვით და წინასწარ გასატარებელი (პრევენციული) ამოცანების შესრულების კონტროლით. მშვიდობიანი პერიოდის საგანგებო სიტუაციების და საომარი მოქმედების დროს, ნაწილობრივ ან სრული მასშტაბით უნდა მოიყვანოს მოქმედებაში სამოქალაქო თავდაცვის გეგმები და კოორდინაცია გაუწიოს სამაშველო ოპერაციებში ჩართულ ყველა ძალას, როგორც ამას ითვალისწინებს ჟენევის 2000 წლის 22 მაისის სამოქალაქო თავდაცვის სფეროში დახმარების აღმოჩენის ჩარჩო ხელშეკრულება.

ყოველდღიური საქმიანობიდან საგანგებო ვითარებასა და საომარ პერიოდში სამოქმედოდ სამოქალაქო თავდაცვის სისტემის ორგანიზებულად გადასვლის მიზნით, მუნიციპალიტეტის მსმ-ის დაქვემდებარებაში უნდა შეიქმნას სექციები, რომელთა საქმიანობის მიმართულებებს განსაზღვრავს სამოქალაქო თავდაცვის ამოცანები. სექციას ხელმძღვანელობს მსმ-ის უფროსის გადაწყვეტილებით დანიშნული პირი.

სქემა 1. მუდმივმოქმედი საგანგებო შტაბის სტრუქტურა.

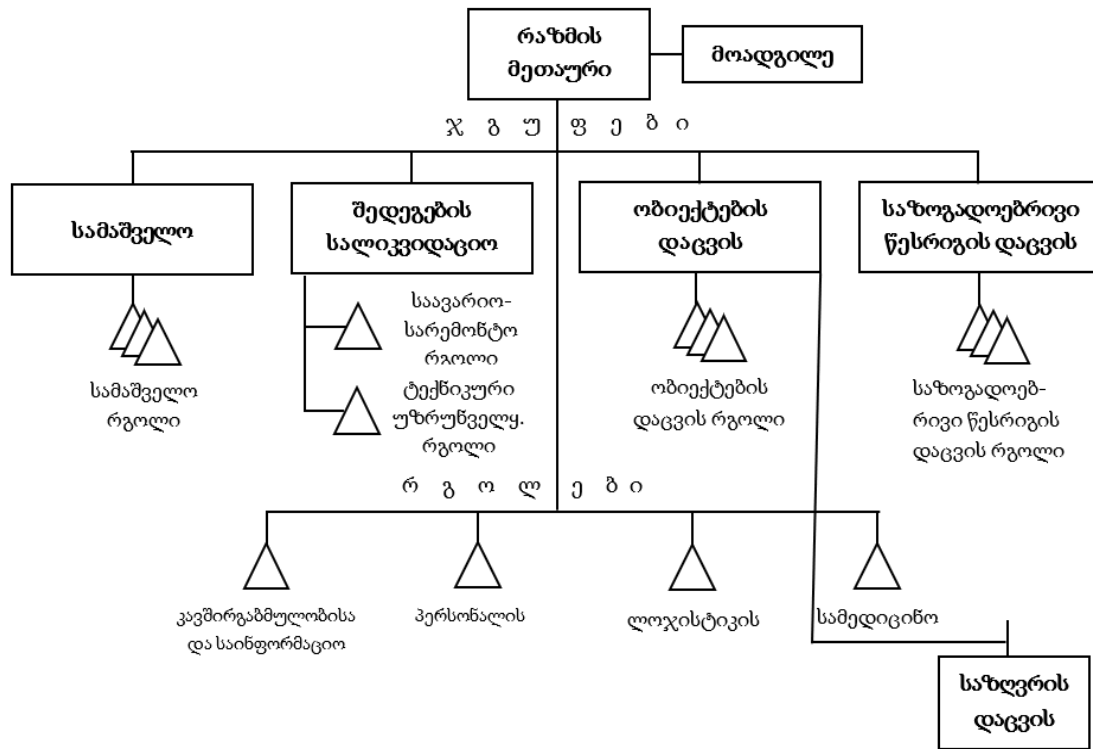
სექციების რაოდენობის, მათი აღჭურვილობის და მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის უზრუნველყოფის საკითხი წყდება მშვიდობიანი პერიოდის საგანგებო ვითარებისა და საომარი მოქმედებებისთვის წინასწარ გაწერილ საპროგნოზო მასალებზე დაყრდნობით, რომელთა კორექტირება ხდება უშუალოდ აღსრულების ეტაპზე.

მსშ-ის სექციების ფორმირება უნდა მოხდეს მერიის შესაბამისი სამსახურების (განყოფილებების) ბაზაზე. ყოველ სექციაში ფუნქციით განსაზღვრული ვალდებულების შესრულებაზე პასუხს აგებს მასზე მიმაგრებული შესაბამისი განყოფილების უფროსი, ხოლო, პერსონალის მიწერა მოხდება მუნიციპალიტეტის ხელმძღვანელობის შესაბამისი ადმინისტრაციული აქტით. ძალების მომზადება და მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის ფორმირება მიმდინარეობს ყოველდღიური საქმიანობის პერიოდში, შესაბამის პროგრამაში გაწერილი თემატიკის მიხედვით. მუნიციპალიტეტში, კრიზისებზე რეაგირებისათვის განისაზღვრება მართვის ვერტიკალი და იქმნება მართვის სისტემა. გასატარებელი ღონისძიებების დაგეგმვა ხორციელდება წინასწარ დადგენილი მეთოდოლოგიისა და შემუშავებული გეგმების მიხედვით.

მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მოსალოდნელი სტიქიური უბედურებისა და საომარი მოქმედების შედეგად გამოწვეული საგანგებო ვითარების მასშტაბების შესამოწმებლად ან თავიდან ასაცილებლად მიზანშეწონილად მიგვაჩნია შეიქმნას სამოქალაქო თავდაცვის რაზმი (იხ. სქემა 2), რომლის ფორმირება განხორციელდება დაქვემდებარებისა და დანიშნულების პრინციპით. რაზმი უნდა დაკომპლექტდეს ადგილობრივი თვითმმართველობის ერთეულში არსებული ადამიანური რესურსით, მოსახლეობის იმ ნაწილით, რომელიც ომიანობის პერიოდში არ ექვემდებარება გაწვევას (განსაკუთრებული მნიშვნელობის სპეციალისტებისთვის შეიძლება გაკეთდეს გამოწვევა). კრიზისებში რაზმის ჩართულობაზე გადაწყვეტილებას იღებს შესაბამისი მუნიციპალიტეტის ხელმძღვანელობა. რაზმის სოციალური დაცვის საკითხი უნდა განხორციელდეს კუთვნილების პრინციპის გათვალისწინებით.

რაზმის მეთაურად მიზანშეწონილია დაინიშნოს მერის ერთ-ერთი მოადგილე. რაზმი უნდა დაკომპლექტდეს მუნიციპალიტეტის ტერიტორიაზე მოქმედი იმ სტრუქტურული ერთეულებისაგან, რომლებსაც განსაზღვრული აქვთ 24 საათიანი სამორიგეო რეჟიმი (სასწრაფო დახმარების ბრიგადები, კომუნალურ ქსელებზე საავარიო-სარემონტო ბრიგადები და სხვა) და იმ პირებისაგან, რომლებიც არ ექვემდებარებიან სამხედრო რეზერვში გაწვევას. მუნიციპალიტეტის თავისებურებიდან (მოსახლეობა, გეოგრაფია, მოსალოდნელი საგანგებო სიტუაციების სპექტრი, სახელმწიფო საზღვრის მონაკვეთი და სხვა) გამომდინარე, რაზმი შეიძლება იყოს 200-300 კაცის შემადგენლობით.

1. **რაზმის დანიშნულება.** რაზმი მუნიციპალიტეტის აღმასრულებელი ხელისუფლების დაქვემდებარებაში არსებული რეაგირების ძალაა, რომელიც კრიზისის დროს ადგილობრივი მოსახლეობის დაცვის უზრუნველსაყოფად ითვალისწინებს სამაშველო, შედეგების სალიკვიდაციო, უზრუნველყოფისა და დაცვის ღონისძიებებს;

სქემა 2 . სამოქალაქო თავდაცვის რაზმის სტრუქტურა

2. რაზმში შემავალი სტრუქტურების შემადგენლობა და დანიშნულება:

- **სამაშველო ჯგუფის** დანიშნულებაა საგანგებო სიტუაციების ზონებში ადამიანის გადარჩენისა და დახმარების გაწევის ღონისძიებების ჩატარება, ხანძრის შედეგების სალიკვიდაციო სამუშაოებში მონაწილეობა, ასევე, დასახლებულ პუნქტებში შუქშენილვის ღონისძიებების გატარების ორგანიზება. ჯგუფი შეიძლება დაკომპლექტდეს 35 - 40 პერსონალისგან;
- **შედეგების სალიკვიდაციო ჯგუფის** დანიშნულებაა საგანგებო სიტუაციების ზონებში საავარიო-სარემონტო, ტექნიკური უზრუნველყოფის და აღდგენითი სამუშაოების ჩატარება. ჯგუფი შეიძლება დაკომპლექტდეს 35 - 40 პერსონალისგან;
- **ობიექტების დაცვის ჯგუფის** დანიშნულებაა მითითებული ობიექტების პერიმეტრის დაცვის ორგანიზება და განხორციელება, შსს-ს შესაბამის დანაყოფებთან ურთიერთქმედებით და ამ ობიექტების ხელმძღვანელობასთან კოორდინაციით. ჯგუფი შეიძლება დაკომპლექტდეს 35 - 40 პერსონალისგან;
- **საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის ჯგუფის** დანიშნულებაა საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის ორგანიზება და განხორციელება შსს-ს შესაბამის დანაყოფებთან ურთიერთქმედებით. ჯგუფი შეიძლება დაკომპლექტდეს 35 - 40 პერსონალისგან;
- **საზღვრის დაცვის ჯგუფი** იქმნება იმ მუნიციპალიტეტებში, რომელებიც განლაგებულია ქვეყნის საზღვრისპირა რეგიონებში. მისი დანიშნულებაა მუნიციპალი-

ტეტის ტერიტორიაზე არსებული საზღვრის მონაკვეთის დაცვის გაძლიერება. საზღვრის მონაკვეთის სიგრძისა და სირთულის შესაბამისად ჯგუფი შეიძლება დაკომპლექტდეს 30-50 პერსონალისგან;

- **კავშირგაბმულობისა და საინფორმაციო უზრუნველყოფის რგოლის** დანიშნულებაა რაზმის მეთაურსა და მის დანაყოფებს შორის კავშირის უზრუნველყოფა, ვითარების შესახებ ინფორმაციის შეგროვებისა და დაინტერესებულ პირებთან გაცვლის უზრუნველყოფა. რგოლი შეიძლება დაკომპლექტდეს 5 - 10 პერსონალისგან;
- **პერსონალის აღრიცხვის რგოლის** დანიშნულებაა რაზმში ჩარიცხული პერსონალის საკადრო საკითხების მართვა. რგოლი შეიძლება შედგებოდეს 3 - 5 პერსონალისგან;
- **ლოჯისტიკის რგოლის** დანიშნულებაა რაზმის პირადი შემადგენლობის საკვებით, წყლით, ტანსაცმლით, საწვავ-საპოხი მასალითა და სხვა საჭირო რესურსით მომარაგება. რგოლი შეიძლება დაკომპლექტდეს 15 - 20 პერსონალისგან;
- **სამედიცინო რგოლის** დანიშნულებაა საგანგებო სიტუაციების ზონებში მოსახლეობისათვის პირველადი სამედიცინო დახმარების გაწევა და შემდგომ მათი სტაციონარში გადაყვანა; რაზმის პირადი შემადგენლობისათვის სამედიცინო დახმარების გაწევა. რგოლში გაერთიანებულნი იქნებიან მუნიციპალიტეტში არსებული სასწრაფო-სამედიცინო დახმარების ბრიგადები (შესაძლებელია მათი გაძლიერებაც). რგოლი შეიძლება დაკომპლექტდეს 20-25 პერსონალისგან.

3. შეიარაღება / აღჭურვილობა:

- **სამაშველო ჯგუფი** აღიჭურვება:
 - ადამიანის გადარჩენის ტექნიკური საშუალებებით;
 - სამარჯვი ინსტრუმენტებით;
- **შედეგების სალიკვიდაციო ჯგუფიში** უნდა იყოს:
 - საინჟინრო ტექნიკა (ბულდოზერები, ექსკავატორები, გრეიდერები, ამწეები და სხვა);
 - საავტომობილო ტექნიკა (თვითმცლელეები, ბორტიანი მანქანები, ავტობუსები, მიკროავტობუსები და სხვა);
 - ტექნიკური საშუალებები (დიზელ-გენერატორები, წყალსაქაჩები, პნევმოჩაქურები, დომკრატები და სხვა);
- **ობიექტების, საზოგადოებრივი წესრიგის და საზღვრის დაცვის ჯგუფები** აღიჭურვება მსუბუქი ცეცხლსასროლი იარაღით;
- **კავშირგაბმულობისა და საინფორმაციო უზრუნველყოფის რგოლი** აღიჭურვება კავშირგაბმულობის შესაბამისი საშუალებებით;
- **ლოჯისტიკის რგოლს** უნდა მიეწეროს კერძო სექტორში არსებული ბორტიანი მანქანები, წყალმზიდიები, ბენზინმზიდიები და სხვა;

- **სამედიცინო რგოლში** გაერთიანდება მუნიციპალიტეტში არსებული სასწრაფო დახმარების მანქანები.

4. მომზადება:

როდესაც განვიხილავთ მუნიციპალიტეტის სამოქალაქო თავდაცვის რაზმის პირადი შემადგენლობის მომზადების საკითხს მშვიდობიან და ომიანობის პერიოდში მოქმედებისათვის, ყურადღება უნდა გავამახვილოთ, რომ რაზმი უნდა მოამზადონ შინაგან საქმეთა სამინისტროს შესაბამისმა დანაყოფებმა, ხოლო ქვეყნის ტოტალური თავდაცვის პირობებზე გადასვლის შემთხვევაში მოქმედებისათვის (პარტიზანული ომის წარმოებისათვის) რაზმის შეიარაღებული ჯგუფები - თავდაცვის სამინისტროს ეროვნულმა გვარდიამ.

დასკვნა

სტატიაში ჩვენ შევეცადეთ გადმოგვეცა, თუ რა მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია მუნიციპალიტეტს სამოქალაქო თავდაცვის ერთიანი სახელმწიფო სისტემის ფორმირებაში.

მიგვაჩნია, რომ შემოთავაზებული მოდელი საშუალებას მოგვცემს მაქსიმალურად ჩავრთოთ ქვეყნის ტოტალური თავდაცვის სისტემაში მუნიციპალიტეტში არსებული როგორც ადამიანური, ისე მატერიალურ-ტექნიკური რესურსი.

ბიბლიოგრაფია

A culture of civil defence is key to Europe’s resilience By [Michaela Knošková](#) and [Peter Hefele](#), Aug 24, 2022

Гражданская оборона как система общегосударственных мер по защите населения от опасностей, возникающих при ведении военных действий или вследствие этих действий. [Институт геофизики УрО РАН](#). Январь 2020 г.

Методические материалы по привлечению и организации добровольцев и добровольческих организаций государственными и муниципальными учреждениями. Ноябрь 2016 г.

მსხვერვალი და არშემდგარი სახელმწიფოები

ნინო გოგილავა¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8492>

აბსტრაქტი

მსხვერვალი და არშემდგარი სახელმწიფოები, როგორც კონცეფცია, გულისხმობს ისეთი ქვეყნების მდგომარეობას, რომლებიც არ იძლევიან ეფექტური მართვისა და სტაბილურობის უზრუნველყოფის შესაძლებლობას. ასეთ ქვეყნებში აღინიშნება მთავრობის ორგანიზაციული ხარვეზები, ძლიერი კორუფცია, პოლიტიკური და სოციალური არასტაბილურობა, სამართლის უზენაესობის არარსებობა. ეს სახელმწიფოები ხშირად ვერ ახერხებენ ეკონომიკური განვითარების, ადამიანის უფლებების დაცვის და უსაფრთხოების უზრუნველყოფას. მყიფე სახელმწიფოების კონცეფცია მოიცავს ქვეყნებს, რომლებიც გადიან ამ გზაზე და რომელთა მდგომარეობა ძირითადად გაუწონასწორებელია, თუმცა ისინი ჯერ კიდევ არ არიან სრულად არშემდგარი. ასეთი ქვეყნები ხშირად ექვემდებარებიან სამოქალაქო ომებს, ეთნიკურ კონფლიქტებს და საერთაშორისო ჩარევას. ეს კონცეფცია კრიტიკული მნიშვნელობისაა საერთაშორისო ურთიერთობებში, რადგან მაჩვენებელი, რომელიც უკავშირდება სახელმწიფოს სიძლიერეს, ხშირად განსაზღვრავს მის მდგრადობასა და კეთილდღეობას.

საკვანძო სიტყვები: მსხვერვალი სახელმწიფოები, არშემდგარი სახელმწიფოები, მყიფე სახელმწიფოები, პოლიტიკური სტაბილურობა, სახელმწიფო მართვა, კორუფცია.

¹ ეროვნული თავდაცვის აკადემიის სამაგისტრო საგანმანათლებლო პროგრამის სახელმწიფო რესურსების მართვის მსმენელი

Fragile and unstable states

Nino Gogilava²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8492>

Abstract

Fragile and failed states, as a concept, refer to the condition of countries that are unable to provide effective governance and ensure stability. In such countries, there are organizational flaws in the government, widespread corruption, political and social instability, and the absence of the rule of law. These states often fail to ensure economic development, the protection of human rights, and security. The concept of fragile states includes countries that are on this path, where the situation is generally unbalanced, although they are not yet fully failed. These countries are frequently subject to civil wars, ethnic conflicts, and international intervention. This concept is of critical importance in international relations, as indicators related to a state's strength often determine its sustainability and well-being.

Keywords: fragile states, failed states, governance, political stability, corruption, rule of law.

² Student of Master's Program in State Recourse Management of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

შესავალი

"მეიფე სახელმწიფოების" კონცეფცია ფაქტორების კომპლექსურ ურთიერთქმედებას მოიცავს, რომლებიც განსაზღვრავენ ერების მდგრადობასა და კეთილდღეობას. მოცემულ ნაშრომში მიმოხილულია აღნიშნული კონცეფცია და განხილულია მნიშვნელოვანი გამოწვევები, რომლის წინაშეც შესაძლოა იდგნენ სახელმწიფოები.

მეიფე სახელმწიფოები მთელი რიგი პრობლემებით ხასიათდებიან, რომლებიც თავის მხრივ მნიშვნელოვანი ხელისშემშლელი ფაქტორია მდგრადი განვითარებისთვის. ეს პრობლემები სხვადასხვა ფორმით ვლინდება, პოლიტიკური არასტაბილურობიდან და ეკონომიკური უთანასწორობიდან დაწყებული სოციალურ არეულობამდე და ინსტიტუციურ სისუსტემდე. მიუხედავად იმისა, რომ კონკრეტული ფაქტორები შეიძლება განსხვავდებოდეს, წამყვან/გამაერთიანებელ ფაქტორს ინსტიტუტები წარმოადგენენ, რომლებიც თავის მხრივ ქმნიან საფუძელს სახელმწიფოების შემდგომი კეთილდღეობისათვის.³

ძირითადი ნაწილი

სახელმწიფოების სისუსტე მათი ინსტიტუტების ბუნებაზეა დამოკიდებული როგორც წესი. სოციალური ჩარჩოები, რომლებიც მოიცავენ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და იურიდიულ სტრუქტურებს, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ერის განვითარების ტრაექტორიის ჩამოყალიბებაში. მეიფე სახელმწიფოები ხშირად ექსტრაქციული ინსტიტუტების ტყვეობაში არიან. არსებულ პირობებში ძალაუფლება და რესურსები კონცენტრირებულია კონკრეტული ჯგუფის ხელში, რაც ახანგრძლივებს ეკონომიკური იზოლაციისა და პოლიტიკური არასტაბილურობის ციკლს.

პოლიტიკური ძალაუფლების კონცენტრაცია არასტაბილურობის უმნიშვნელოვანესი ასპექტია. ბევრ არასტაბილურ სახელმწიფოში პოლიტიკური ცენტრალიზაცია ხელს უშლის ინკლუზიური პოლიტიკური ინსტიტუტების შექმნას. ეფექტური „checks and balances“ ურთიერთქმედების არარსებობა ძალაუფლების კონტროლის გარეშე გამოყენების საშუალებას იზღვევა, რაც თავის მხრივ ხელს უწყობს კორუფციას და სახელმწიფოს შესაძლებლობების თანდათანობით შესუსტებას, რასაც თან სდევს პროცესი, რომლის შედეგადაც ვერ ხდება სახელმწიფოს მიერ სავალდებულო მომსახურების ეფექტურად მიწოდება მოქალაქეებისთვის. ამგვარ პირობებში ხშირია რესურსების განაწილების არაფორმალური მეთოდების ჩამოყალიბების შემთხვევა, რაც კიდევ უფრო ასუსტებს სახელმწიფოს და აძლიერებს მმართველ ელიტას.⁴

ეკონომიკური სტრუქტურებიც მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს სახელმწიფოს ძლიერებისა თუ სისუსტის განსაზღვრის პროცესში. ექსტრაქციული ეკონომიკური სისტემები, რომლებიც უპირატესობას ანიჭებენ პრივილეგიურ ჯგუფებს და

³ Robinson, Daron Acemoglu and James A. 2012. Why Nations Fail. New York: the United States by Crown Publishers.

⁴ Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (Ed). 2007. Transforming Fragile States: Examples of Practical Experience. UK: Nomos Verlagsgesellschaft.

მარგინალიზაციას უწყვეტ უმრავლესობას, ამძაფრებს უთანასწორობას და ხელს უშლის საერთო განვითარებას. ეკონომიკური ექსკლუზიურობა ხდება სოციალური უკმაყოფილების წყარო, რაც ბუნებრივია იწვევს არეულობას, ვინაიდან საზოგადოების რიგით წევრებს ამგვარ პირობებში განვითარებისა და კეთილდღეობის მინიმალური შესაძლებლობები ეძლევათ.

საყურადღებოა კანონის უზენაესობა, ან მისი არარსებობა, ვინაიდან მას შეუძლია გადაწყვეტ როლს ითამაშოს სახელმწიფო ინსტიტუტების სიძლიერის განსაზღვრაში. მყიფე სახელმწიფოებს ხშირად არ გააჩნიათ ეფექტური სამართლებრივი ჩარჩო, რომელსაც შეუძლია უზრუნველყოს საკუთრების ლეგიტიმურობა, კონტრაქტების დაცვა და შესაბამისად საერთო სტაბილურობა. ეს სამართლებრივი ვაკუუმი ქმნის კორუფციისთვის ხელსაყრელ გარემოს, რაც კიდევ უფრო უთხრის ძირს სახელმწიფოსა და მის მოქალაქეებს შორის სოციალურ კონტრაქტს.

არასტაბილური მდგომარეობების დინამიკა უფრო ნათელი ხდება ისტორიული და თანამედროვე შემთხვევების კვლევების შესწავლის გზით. ამგვარი ქეისები გვეხმარება გავანალიზოთ ის მნიშვნელოვანი ფაქტორები და გარემოებები, რაც ინსტიტუტების მორყევასა და საბოლოო ჯამში სახელწიფოს სიმყიფეს განაპირობებს. ამგვარი შესაძლებლობა არა ერთია, როგორც თანამედროვე სამხრეთ ამერიკულ ქვეყნებში ასევე აფრიკის კონტინენტზე. ძირეული ფაქტორი რაც აღნიშნულთან დაკავშირებით იკვეთება არის ის, რომ ინსტიტუტებს არ აქვთ უნარი მიაწოდონ საკუთარ მოქალაქეებს შესაბამის სერვისები. ამგვარ პირობებში წარმოქმნილი ვაკუუმის შევსება, როგორც წესი არაფორმალური ინსტიტუტებისა და ურთერთობების მეშვეობით ხდება. ამგვარი კავშირების პირობებში ბუნებრივია ყალიბდეს ინტერს ჯგუფთა მიერ ჩამოყალიბებული მონოპოლიები ძალაუფლებაზე, რაც თავის მხრივ არ გამოირჩევა სტაბილურობით და არც საერთო კეთილდღეობის ზრდას ისახავს მიზნად.⁵

მყიფე სახელმწიფოები არაერთ გამოწვევას აწყდებიან, მაგრამ ამ გამოწვევების ფარგლებში ტრანსფორმაციის შესაძლებლობებიც იკვეთება. მიუხედავად იმისა, რომ სტაბილურობისკენ მიმავალი გზა შეიძლება რთული იყოს, ინკლუზიური ინსტიტუტების მშენებლობა წარმოადგენს გზას, რომელიც სისუსტისა და არა მდგრადობის პირობებიდან თავის დაღწევის შესაძლებლობას იძლევა. სხვადასხვა ქვეყნის წარმატებებისა და წარუმატებლობების შესწავლა პოლიტიკოსებსა და მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის მოქალაქეებს საშუალებას აძლევს გამოავლინონ პოტენციური სტრატეგიები მდგრადი წარმატების ხელშეწყობისთვის.

მყიფე სახელმწიფოების საკითხი სცდება ნაციონალურ საზღვრებს, ვინაიდან და რადგანაც სერიოზული გლობალური შედეგების წინაშე შეუძლია დაგვაცენოს. რეგიონში მყიფე სახელმწიფოს არსებობამ შეიძლება ხელი შეუწყოს უფრო ფართო გეოპო-

⁵ Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (Ed). 2007. Transforming Fragile States: Examples of Practical Experience. UK: Nomos Verlagsgesellschaft.

ლიტიკურ არასტაბილურობას, რომელიც გავლენას ახდენს მეზობელ ქვეყნებზე და საერთაშორისო საზოგადოებაში. ამგვარი შემთხვევების არა ერთ მაგალითს ვაწყდებით. მაგალითად შეგვიძლია გავიხსენოთ ტერორისტული თუ დანაშაულებრივი ორგანიზაციების აქტივობები ამა თუ იმ ქვეყანაში, რის საპასუხოდაც მეზობელი სახელმწიფოები საკუთარი ძალოვანი უწყებების საზღვრებთან მობილიზაციასა და დროებით საზღვრის კვეთის შეჩერებასაც კი მიმართავენ. გლობალური გამოწვევების ურთიერთკავშირის აღიარება ხაზს უსვამს თანამშრომლობითი ძალისხმევის მნიშვნელობას ამგვარი მიცემულობის ძირეული მიზეზების აღმოსაფხვრელად და მდგრადი განვითარების ხელშეწყობისთვის.⁶

საერთაშორისო თანამშრომლობა ცალსახად უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს წარმოადგენს მყარი და ძლიერი ინსტიტუტებისა და შესაბამისად სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისათვის. საუკეთესო პრაქტიკის გაზიარებამ, მიზნობრივი დახმარების გაწევამ და ინკლუზიური მმართველობის მოდელების პოპულარიზაციამ შეიძლება ხელი შეუწყოს მყიფე სახელმწიფოების სტაბილიზაციას. მნიშვნელოვანია ამგვარი თანამშრომლობის პირობებში გამოცდილებასთან ერთად მატერიალური დახმარებაც, რაც ხშირ შემთხვევაში გადამწყვეტ ფაქტორს წარმოადგენს ამა თუ იმ რეფორმის წარმატებით ინიცირებისა თუ იმპლემენტაციის პროცესში. არსებული მოცემულობის გათვალისწინებით საგულისხმოა, როგორც ცალკეული სახელმწიფოების ასევე საერთაშორისო ორგანიზაციების როლი. თანამშრომლობითი ძალისხმევა ასევე გულისხმობს ინიციატივების მხარდაჭერას, რომლებიც ადგილობრივ თემებს გაძლიერებასა და მდგრადობის ხელშეწყობას ისახავს მიზნად.

დასკვნა

შეჯამების სახით შეგვიძლია მივიჩნიოთ, რომ მყიფე სახელმწიფოების კონცეფცია ავლენს მრავალმხრივ პრობლემებს, რომელთა წინაშეც დგანან ქვეყნები, რომლებიც სტაბილურობისა და კეთილდღეობისკენ ისწრაფვიან. სიმყიფე ხშირად გამომდინარეობს პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამართლებრივი სისუსტეების კომბინაციიდან, რომლებიც ხელს უშლიან ინკლუზიური ინსტიტუტების შექმნას. არსებული სირთულეების თვალის გასწორების პარალელურად, მნიშვნელოვანია გვესმოდეს ამ გამოწვევების ტრანსფორმაციული პოტენციალი. არასტაბილური სახელმწიფოების დინამიკისა და სხვადასხვა კონტექსტიდან შესწავლით, ქვეყნებს შეუძლიათ ჩამოაყალიბონ მდგრადი განვითარების კურსი, რათა უზრუნველყონ საკუთარი მოქალაქეების კეთილდღეობა.

⁶ Carment, David , and Samy Yiagadeesen. 2023. Handbook of Fragile States. UK: The Lypiatts.

ბიბლიოგრაფია

- Carment, David , and Samy Yiagadeesen. 2023. *Handbook of Fragile States*. UK: The Lypiatts.
- Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (Ed). 2007. *Transforming Fragile States: Examples of Practical Experience*. UK: Nomos Verlagsgesellschaft.
- J, Acemoglu D Robinson. 2012. *Why Nations Fail*. New York: crown publisher. New York.
- Robinson, Daron Acemoglu and James A. 2012. *Why Nations Fail*. New York: the United States by Crown Publishers.

„სპეციალური სამხედრო ოპერაცია“ და მისი გავლენა საბრძოლო მოქმედებების გადააზრებაზე

დავით თევზაძე¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8493>

აბსტრაქტი

21-ე საუკუნის სამხედრო დაპირისპირებებს შორის, რუსეთის ე.წ. სპეციალური სამხედრო ოპერაცია უკრაინის წინააღმდეგ, მიუხედავ იმისა, რომ მისი დასრულების კონტურები ჯერ კიდევ ბუნდოვანებითაა მოცული, შეიძლება ითქვას, რომ უკვე გამორჩეულია. ეს გამორჩეულობა, პრაქტიკულად, ეხება მიმდინარე კონფლიქტის ყველა ასპექტს: ხანგრძლივობა, გეოგრაფია, სამოქალაქო და სამხედრო მსხვერპლის რაოდენობა, ომის დანაშაულებების სტატისტიკა, გახარჯული საბრძოლო მასალის მოცულობა და განადგურებული ჯავშანტექნიკის რაოდენობა, დანგრეული ქალაქებისა და განადგურებული სოფლების სიმრავლე, ახალი შეიარაღება, რომელიც ბრძოლის ველზე ერთბაშად, მასიურად გამოჩნდა და სწრაფად ევოლუციონირებს, და ბოლოს, კონფლიქტში პირდაპირ თუ ირიბად ჩართული მხარეების რაოდენობა, რომელიც უპრეცედენტოა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ. ბუნებრივია, სპეციალისტები უკვე ცდილობენ იმ მოვლენათა დინამიკის გააზრებას, რაც რუსეთ-უკრაინის უკიდურეს სივრცეებზე ხდება.

საკვანძო სიტყვები: რუსეთი, უკრაინა, სპეციალური სამხედრო ოპერაცია, შეიარაღება, ომი.

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მოწვეული სპეციალისტი, თადარიგის გენერალ-ლეიტენანტი, პროფესორი, საქართველოს პრეზიდენტის მთავარი მრჩეველი სტრატეგიული დაგეგმვის საკითხებში

Special military operation " and its influence on the rethinking of combat operations

Davit Tevzadze²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8493>

Abstract

Among the military confrontations of the 21st century, the so-called Russian special military operation against Ukraine, despite the fact that the contours of its completion are still shrouded in obscurity, it can be said to be outstanding already. This distinction applies to virtually every aspect of the ongoing conflict: duration, geography, civilian and military casualties, war crimes statistics, the amount of spent ammunition and the number of destroyed armored vehicles, the number of destroyed cities and destroyed villages, new weapons appearing on the battlefield at once, and is massively and rapidly evolving, and finally, the number of parties directly or indirectly involved in the conflict, which is unprecedented since the Second World War. Naturally, specialists are already trying to understand the dynamics of the events that are happening in the vast spaces of Russia and Ukraine.

Keywords: Russia, Ukraine, special military operation, armament, war.

² Invited specialist of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Lieutenant General (R), Professor, Chief Advisor to the President of Georgia on Strategic Planning

შესავალი

სტატია ეხება სხვადასხვა სამხედრო ექსპერტთა პირველადი შეფასებების გაცნობას, რაც ახალი შეიარაღების მოხმარების ტაქტიკას და ევოლუციას მოიცავს, რამაც, როგორც ივარაუდება, სახმელეთო ბრძოლას მთლიანად უნდა შეუცვალოს ხასიათი. მიუხედავად იმისა, რომ რეალური სურათი მხოლოდ დაპირისპირების დასრულების შემდეგ გამოჩნდება, რიგი მოსაზრებებისა საინტერესოდ გამოიყურება, ვინაიდან, მომავალში, არმიის შესაძლო სტრუქტურულ და ორგანიზაციულ ცვლილებებს ეხება.

ძირითადი ნაწილი

ა.წ. 8-12 აგვისტოს, მოსკოვის ოლქის ქ.კუბინკაში ჩატარდა რუსეთის სამხედრო ტექნიკისა და ტექნიკურ შესაძლებლობათა გამოფენა სახელწოდებით „არმია-2024“. როგორც ევროპელი მიმომხილველები აღნიშნავენ, ის რაც გამოფენაზე იყო წარმოდგენილი, შესამჩნევად განსხვავდებოდა იმისაგან, რასაც მოსკოვში სამხედრო აღლუმებზე ვხვდავთ. კერძოდ: ტანკები, ჯავშანტრანსპორტიორები (БТР), ქვეითთა საბრძოლო მანქანები (БМП), დესანტის სამხედრო მანქანები (БМД), რომლებსაც ყოველთვის გამოარჩევდა დაბალი და აეროდინამიური ფორმები, მონსტრებად ქცეულიყვნენ³ (შეადარეთ სურათები ქვემოთ, სადაც წარმოდგენილია მოსკოვში აღლუმზე ნაჩვენები T-90 და მისი საგამოფენო ვარიანტი, რომელიც რუსული არმიის მიერ სპეციალურ სამხედრო ოპერაციაში გამოიყენება).

სურათი 1. T-90 აღლუმზე

³ ელ.ჟურნალი “ევროპული სამხედრო მიმომხილვა”, (EDR)
<https://www.edrmagazine.eu/the-war-in-ukraine-has-changed-the-face-of-russian-armoured-vehicles>

სურათი 2. T-90 გამოფენაზე

რითია გამოწვეული ეს, თითქოსდა არარაციონალური, „მოდერნიზაცია“? ავტორის აზრით, აღნიშნული არასტანდარტული გადაწყვეტილებების მიზეზია განადგურების ახალი საშუალებები, რომლებითაც გაჯერებულია უკრაინაში ბრძოლის ველის საჰაერო სივრცე (იგულისხმება სხვადასხვა მოდიფიკაციის დრონები) და რომელთაც შეუძლიათ არა მარტო შეაჩერონ, არამედ ადგილზევე გაანადგურონ ნებისმიერი ჯავშანტექნიკა. თუმცა, განადგურების ახალ საშუალებათა აღწერა-დახასიათება კიდევ ერთი თემაა, რომელიც ცალკე განხილვას იმსახურებს და ოდნავ ქვემოთ შევხებით.

დანიელ მორანის მიხედვით,⁴ მეოცე სუკუნის დასაწყისისთვის, ევროპული (და ზოგადად დასავლური) არმიები მივიდნენ ბრძოლის აგების გააზრების **ერთიან ხედვამდე**, რაც მეორე მსოფლიო ომამდე შეინარჩუნეს. ბრძოლის ველზე ყველა მათგანი ერთიანი მოდელით მოქმედებდა: სუსტი ძალების წინააღმდეგ ძლიერი ძალების თავმოყრა რელიეფის (ტერიტორიის) უპირატესობების გამოყენების ხარჯზე, ანდა იმ ადგილებში დარტყმის მიყენება, სადაც მოწინააღმდეგე სისუსტეს ამჟღავნებდა, ანდა იმ დროს, როდესაც ის მოსაგერიებლად მზად არ იყო. ფაქტია, ამ ზოგად ხედვაზე დაყრდნობით ყალიბდებოდა სამხედრო ოპერაციების ჩანაფიქრის ფორმულირება, დაგეგმვა და მართვა. მეტიც, აღნიშნული გახდა საფუძველი ე.წ. ომის პრინციპების იმ სახით პოსტულირებისა, რომელიც დღეს გვაქვს.

⁴ Daniel Moran. *Strategic Theory and the History of War*. In *Strategy in the Contemporary World* (edited by Jon Baylis, James Wirts, Eliot Cohen, Colin S. Gray). Oxford University Press Inc., NY, 2002, pp.17-44

ყველაფერი ეს ბუნებრივი ჩანდა, ვინაიდან ამოქმედებული არმიების ყველაზე ძლიერ მხარეს ყოველთვის ფრონტი წარმოადგენდა, თუმცა მისი, ასე ვთვათ, ამოძრავება, ქმნიდა ე.წ. სისუსტეების გაჩენის წინაპირობებს: წინ წასული ფრონტისთვის ეს საკომუნიკაციო, მიწოდებისა და საევაკუაციო ხაზების „დაგრძელებას“ იწვევდა და აქედან გამომდინარე, ამ ხაზებზე კონტრშეტევის წინაპირობებს ქმნიდა, ხოლო უკან დახევა თავდაპირველ წინასწორობას არღვევდა და მოწინააღმდეგე შეტევის სიღმეში გადატანის შესაძლებლობებს უქმნიდა.

მეორე მსოფლიო ომმა, ომის სივრცეზე ახალი შეიარაღების ახლებურად გამოყენების წყალობით, მეტი მრავალფეროვნება შეიტანა მოცემული სქემის გააზრებაში და ოპერაციის დაგეგმვა და მართვა სტრატეგიის ცალკე დარგად ჩამოყალიბდა. ომის სივრცეზე, გარკვეული პერიოდით, ბატონდება ე.წ. „ბლიცკრიგი,“ როგორც ჯავშან-სატანკო მანევრირების ეფექტური სტრატეგია.

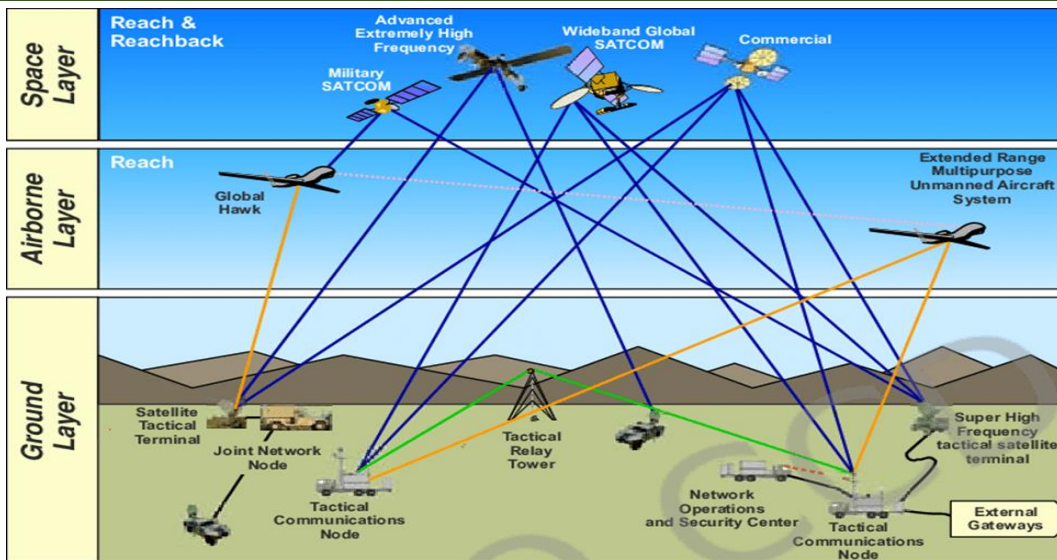
ზოგადად, ყოველი შემდეგი ომი თავადაც ხელს უწყობს ახალი საბრძოლო საშუალებების გამოჩენას და შესაბამისად, ახალი საბრძოლო სივრცეების გაჩენას. სწორედ აღნიშნული განსაზღვრავს ომის მსვლელობისადმი მიდგომის, ანუ ომის ხელოვნებისადმი მიდგომის, იმ დროსათვის არსებული მოდელების გადააზრებას და მისი მართვის ახალი ფორმების დამკვიდრებას. ვინც უფრო ადრე ახერხებს ამას, უშუალოდ ომის მსვლელობისას, საბოლოო ანგარიშით, ბრძოლის ველზე წარმატების მიღწევის უფრო მაღალი ალბათობა გააჩნია.

ისევ ე.წ. სპეციალური სამხედრო ოპერაციის სივრცეს რომ დავუბრუნდეთ უკრაინაში, აღმოვაჩინოთ, რომ ამგვარი სიახლე სწორედ ზემოთ ნახსენები განადგურების ახალი საშუალებებია, რომელთაც თავისი სპეციფიურობის გამო, არა მარტო ჯავშან-ტექნიკას შეუცვალეს იერსახე, არამედ მთლიანად შეცვალეს ბრძოლის ველზე მოქმედების მოდელები და ეს ეხება ჯარის არსებული სახეობების გამოყენების მთელ სპექტრს. „სხვანაირად“ მოქმედებენ ქვეითები, არტილერია, ჯავშან-სატანკო შენაერთები, ფრონტის ავიაცია.

სტატიაში „*21-ე სუკუნის ომების თავისებურება და საბრძოლო სივრცის სპეციფიკა*“, ჩვენ ვწერდით,⁵ რომ თანამედროვე ბრძოლის ველი კოსმოსის, საჰაერო სივრცის და დედმიწის ზედაპირის ერთიან, ინტეგრირებულ გარემოს წარმოადგენს, რაც ბრძოლის წარმოებისათვის მრავალსივრცულ გარემოს ქმნის. ამის პოსტულირებისას ჩვენ ვეყრდნობოდით გენერალ დევიდ პერკინსის 2017 წელს „სამხედრო მიმოხილვაში“ გამოქვეყნებულ წერილს „*მრავალ-სივრცული ბრძოლა*.“⁶ ჩვენს სტატიაში საილუსტრაციოდ გამოვიყენეთ თანამედროვე საბრძოლო სივრცის სქემა (სურათი 3), რომელიც საკმაოდ კარგად ასახავდა გენერალ პერკინსის მიდგომას.

⁵ დავით თევზაძე. *21-ე სუკუნის ომების თავისებურება და საბრძოლო სივრცის სპეციფიკა*. სამეცნიერო შრომების კრებული საქართველოს ტერიტორიის სამხედრო-საიმჟინრო უზრუნველყოფის შესაძლებლობათა ამაღლება ოპერატიული სივრცის სპეციფიკის გათვალისწინებით. გვ. 2-12. სტუ-ს გამომცემლობა, თბილისი, 2023

⁶ Gen. David G. Perkins, *Multi-Domain Battle*, *MILITARY REVIEW*, July-August 2017

სურათი 3. მრავალ-სივრცული საბრძოლო სივრცის სქემა

თუმცა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ 2017 წელთან შედარებით, უკრაინაში მიმდინარე საბრძოლო მოქმედებებმა ამ მრავალსივრცულ გარემოს კიდევ ერთი სივრცე შემატა: საჰაერო სივრცედ (ანუ, ავიაციის საბრძოლო სივრცედ) მიჩნეულ სივრცესა და დედამიწის ზედაპირს შორის სივრცე, სადაც ადრე არანაირი საბრძოლო აქტიურობა არ იკვეთებოდა, ამჟამად კი აღნიშნული სივრცე ე.წ. დრონების საბრძოლო დანიშნულებით გამოყენების არედაა გადაქცეული. სხვა სიტყვებით, საჰაერო სივრცეში ახალი პლასტი გამოიკვეთა, რომელიც აქამდე საბრძოლო გამოყენების თვალსაზრისით ან საერთოდ იყო უგულვებელყოფილი, ან ნაკლებად იყო დატვირთული. შესაბამისად, საჰაერო დაცვის ტრადიციული საშუალებები ამ ახალ განზომილებაში სამუშაოდ არაეფექტური გამოდგა.

რას ცვლის ზემოთ ნახსენები გარემოება სამხედრო მოქმედებების თვალსაზრისით, თუ კი დანიელ მორანის სქემას გავიხსენებთ: სუტი ძალების წინააღმდეგ ძლიერი ძალების თავმოყრა რელიეფის (ტერიტორიის) უპირატესობების გამოყენების ხარჯზე, ანდა იმ ადგილებში დარტყმის მიყენებით, სადაც მოწინააღმდეგე სისუსტეს ამჟღავნებდა, ანდა იმ დროს, როდესაც ის მოსაგერიებლად მზად არ იყო.⁷

პირველი: მოულოდნელობის ეფექტის შესაქმნელად, პრაქტიკულად, შეუძლებელი ხდება სადმე მეტ-ნაკლებად დიდი ძალების თავმოყრა, ანუ რელიეფის უპირატესობის გამოყენება, ვინაიდან ამ ძალების „დამალვა“ ხდება შეუძლებელი.⁸

მეორე: თავად რელიეფის უპირატესობა პირობითობადაა ქცეული, ვინაიდან ნებისმიერი რელიეფი წვდომადია.

⁷ Daniel Moran. *Strategic Theory and the History of War*. In *Strategy in the Contemporary World* (edited by Jon Baylis, James Wirts, Eliot Cohen, Colin S. Gray). Oxford University Press Inc., NY, 2002, pp.17-44

⁸ გარკვეულ წილად, აქ ერთგვარ გამონაკლისად ჩანს ა.წ. 12 აგვისტოს უკრაინის სამხედრო ძალების მიერ განხორციელებული შეჭრა კურსკის ოლქში, რაც რუსული სამხედრო მანქანისათვის სრული მოულოდნელობა აღმოჩნდა.

მესამე: როგორც ჩანს, გადამწყვეტ მნიშვნელობას იძენს როგორც საკუთარი საკომუნიკაციო ხაზების კონტროლის განხორციელების შესაძლებლობა, ასევე მოწინააღმდეგის ხაზებზე მუდმივი საცეცხლე ზემოქმედების უზრუნველყოფა. შეიძლება ითქვას, რომ ტაქტიკურ სივრცეზე ტერიტორიის დაკავების მოდელს საკომუნიკაციო ხაზებზე განხორციელებული კონტროლის მოდელი ენაცვლება.

თუმცა მხოლოდ ეს რომ იყოს, ბრძოლის მსვლელობის გააზრებაში დრამატულად არც არაფერი შეიცვლებოდა. აქ კი უნდა დავუბრუნდეთ ახალ საბრძოლო სივრცეში (საჰაერო სივრცედ მიჩნეულ სივრცესა და დედამიწის ზედაპირს შორისი სივრცე) ახალი საბრძოლო საშუალებების (ე.წ. დრონები) გამოყენებას. სხვა სიტყვებით, უნდა გავერკვეთ ორ საკითხში:

ა) რა იარაღთან გვაქვს საქმე?

ბ) რა გავლენა აქვს ამ იარაღის გამოყენებას სამხედრო სტრუქტურაზე?

ა) ზოგადად, ის რასაც ჩვენ დრონებს ვუწოდებთ, წარმოადგენს უპილოტო საფრენი აპარატების გარკვეულ კლასს, რომელიც ფრონტზე თავიდან როგორც ეფექტური დაზვერვის საშუალება გამოჩნდა. თუმცა, უკრაინაში მიმდინარე კონფლიქტისას, მან სწრაფად განიცადა ევოლუცია და მალევე განადგურების საკმაოდ ეფექტურ საშუალებად გარდაიქმნა (ე.წ. კამიკაძე დრონები). მაგრამ ევოლუცია ამაზე არ შეჩერებულა და დღეს უპილოტო საფრენი აპარატები უკვე რამოდენიმე ფუნქციას ითავსებენ, რაც მათი კლასიფიკაციის⁹ საშუალებას იძლევა:

- სადაზვერვო,
- კამიკაძე,
- ბომბდამშენი,
- საინჟინრო,
- გადამჭერი.

სადაზვერვო დრონები სადღეღამისო რეჟიმში აწარმოებენ მოწინააღმდეგის დაკვირვებას, რაც განსაკუთრებით ეფექტურია კოტრსაბატარეო ცეცხლისთვის სამიზნეთა განსაზღვრისათვის.

კამიკაძე დრონები, გარკვეული აზრით, ზუსტი საარტილერიო ცეცხლის ალტერნატივაა.

ბომბდამშენი დრონები (მაგალითად, უკრაინული „ბაბა იაგა“ (სურათი 4) ყრიან ასაფეთქებლებსა და ხელყუმბარებს მოწინააღმდეგის პოზიციებზე და ასევე „ნადირობენ“ ცალკეულ ჯარისკაცებზეც. კამიკაძე დრონებისაგან მათ განასხვავებს ის, რომ მას მერე, რაც ტვირთისგან განთავისუფლდებიან, ისინი ოპერატორთან ბრუნდებიან.

⁹ <https://topwar.ru/250624-besipilotniki-nachali-razdeljatsja-na-klassy-v-zapadnoj-presse-analizirujut-pojavlenie-bpla-perehvatchikov.html>

სურათი 4. უკრაინული „ბაბა იაგა“

საინჟინრო დრონები გამოიყენება გზებისა და ტერიტორიის დანადგვისათვის. გადამჭერი დრონები, ანუ დრონებზე და სხვა საფრენ აპარატებზე მონადირე დრონები, ახდენენ მოწინააღმდეგე დრონის იდენტიფიცირებას და მის განადგურებას.

როგორც სამხედრო სპეციალისტები მიიჩნევენ, დრონების ევოლუცია, გარკვეული აზრით, იმეორებს პირველ მსოფლიო ომში ავიაციის მიერ განვლილ გზას, როდესაც ჰაერში ერთმანეთის მიყოლებით გამოჩნდნენ გადამჭერ-გამანადგურებლები, ბომბდამშენები და მზვერველები.¹⁰

ბ) ახლა გავერკვეთ, რა გავლენა შეიძლება იქონიოს ყველაფერმა ამან ქვეყნის სამხედრო მოწყობის სტრუქტურირებაზე.

ცნობილია, რომ ნებისმიერი ახალი იარაღი ჯარისკაცისგან მოითხოვს არა მარტო ახალი უნარების ათვისებას, არამედ ახალ სამხედრო სპეციალიზაციასაც, რაც, თავის მხრივ, ტრადიციულ სამხედრო გვარეობების გვერდით, ახალი ტიპის სამხედრო შენაერთების გამოჩენის საფუძველი ხდება, ხოლო ეს უკანასკნელი თანდათან ჯარების ახალ გვარეობად ყალიბდება.

ამ მხრივ, არც უპილოტო მოწყობილობები უნდა იყოს გამონაკლისი. ვნახოთ, არსებობს თუ არა ასეთი პერსპექტივა? საინტერესოა, რომ მიმდინარე წელს, აშშ არმიაში, საჰაეროსადესანტო ჯარებში, ექსპერიმენტის სახით შეიქმნა უპილოტო საფრენი სისტემების სამი ოცეული. კონკრეტულად, 101-ე საჰაერო-სადესანტო დივიზიაში ჩამოყალიბდა 21 კაციანი დანაყოფი, რომლის დანიშნულებაც ცეცხლის კოორდინაცია, ტექნიკის გადაადგილებისას წინა პერიმეტრის დაზვერვა და ბარაჟირებადი საბრძოლო მასალით დარყმის მიყენება.¹¹

¹⁰ <https://topwar.ru/250624-bespiotniki-nachali-razdeljatsja-na-klassy-v-zapadnoj-presse-analizirujut-pojavlenie-bpla-perehvatchikov.html>

¹¹ <https://topwar.ru/250649-armija-ssha-perehodit-na-ukrainskij-stil-struktura-vzvoda-bespiotnyh-sistem-v-amerikanskikh-vojskah.html>

გაჩერდება ყველაფერი ამაზე? არა გვგონია. და ამის მიზეზიც არსებობს: ჯერ ერთი, უპილოტო, ანუ ოპერატორის მიერ მანძილიდან მართვადი აპარატები, არა მარტო საჭიერო მოხმარებისთვისაა განკუთვნილი. უკრაინაში დაპირისპირების დაწყებიდან დღემდე ე.წ. **საზღვაო კამიკაძე დრონები** საკმაოდ ეფექტურად გამოიყენება უკრაინული მხარის მიერ შავ ზღვაზე (სურათი 5).

სურათი 5. საზღვაო დრონი კამიკაძე

გარდა ამისა, უკვე არსებობს მათი სახმელეთო მოხმარების ანალოგები, რომლებიც ასევე, რამოდენიმეჯერ გამოიცადა „სპეცოპერაციის“ მსვლელობისას (სურათები 6 და 7).

სურათი 6. რუსული სახმელეთო უპილოტო რობოტიზირებული აპარატები

სურათი 7. სადაზვერვო ფუნქციის მქონე უკრაინული რობოტი „მალი“ BAD 2 Dog¹²

სპეციალისტებმა (მაგალითად, ა.მიტროფანოვი) უკვე დაიწყეს საუბარი ე.წ. უპილოტო რობოტიზირებული აპარატების ჯარების შესაძლო შექმნაზე.¹³

დასკვნა

ასეა თუ ისე, რუსეთის ე.წ. სპეციალური სამხედრო ოპერაცია ჯერ არ დასრულებულა და ჩვენ არ ვიცით, რა მიმართულებით წავა უპილოტო სისტემების ევოლუცია. რა საბოლოო სახეს მიიღებს მათი გამოყენება ჰაერში, ხმელეთზე ან ზღვაზე. თუმცა მათთვის ვინც გარედან აკვირდება კონფლიქტს, მთელი იმ ბურუსის მიუხედავად, რომელიც ამ „ოპერაციის“ ბუნებრივი თანმდევა, ერთი რამ ცხადია:

მომავალი ომები, სავარაუდოდ, უპილოტო სისტემების დომინირების სივრცე იქნება. შესაბამისად, ომისათვის სამზადისი სამხედრო ძალების უპილოტო სისტემების გამოყენების დახელოვნებასაც უნდა გულისხმობდეს. ეს კი შეუძლებელი იქნება შესაბამისი მატერიალური და საწარმოო ბაზის, დოქტრინისა და ორგანიზაციული ჩარჩოს გარეშე.

ბიბლიოგრაფია

თევზაძე დავით, 21-ე სუკუნის ომების თავისებურება და საბრძოლო სივრცის სპეციფიკა. სამეცნიერო შრომების კრებული საქართველოს ტერიტორიის სამხედრო-საიმჟინრო უზრუნველყოფის შესაძლებლობათა ამაღლება ოპერატიული სივრცის სპეციფიკის გათვალისწინებით. გვ. 2-12. სტუ-ს გამომცემლობა, თბილისი, 2023.

¹² <https://topwar.ru/250293-vs-pokazali-sobak-robotov-bad-2-dog.html>

¹³ <https://topwar.ru/250644-vojska-bespilotnyh-sistem-vbps-vzgljad-v-budushee-vooruzhennyh-sil-rossijskoj-federacii.html?1727180212035>

Daniel Moran. *Strategic Theory and the History of War*. In *Strategy in the Contemporary World* (edited by Jon Baylis, James Wirts, Eliot Cohen, Colin S. Gray). Oxford University Press Inc., NY, 2002, pp.17-44.

ელ.ჟურნალი “ევროპული სამხედრო მიმოხილვა”, (EDR),

<https://www.edrmagazine.eu/the-war-in-ukraine-has-changed-the-face-of-russian-armoured-vehicles>.

ელ.ჟურნალი “სამხედრო მიმოხილვა”,

<https://topwar.ru/250624-bespilotniki-nachali-razdeljatsja-na-klassy-v-zapadnoj-presse-analizirujut-pojavlenie-bpla-perehvatchikov.html>.

ელ.ჟურნალი “სამხედრო მიმოხილვა”,

<https://topwar.ru/250649-armija-ssha-perehodit-na-ukrainskij-stil-struktura-vzvoda-bespilotnyh-sistem-v-amerikanskih-vojskah.html>.

ელ.ჟურნალი “სამხედრო მიმოხილვა”,

<https://topwar.ru/250293-vsu-pokazali-sobak-robotov-bad-2-dog.html>.

Андрей Митрофанов. Войска беспилотных систем – ВБПС: взгляд в будущее Вооружённых Сил Российской Федерации.

<https://topwar.ru/250644-vojska-bespilotnyh-sistem-vbps-vzgljad-v-budushee-vooruzhennyh-sil-rossijskoj-federacii.html?1727180212035>.

საჰაერო თავდაცვის აქტუალობა და ორგანიზების საფუძვლები

ამირან სალუქვაძე¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8494>

აბსტრაქტი

ლოკალური ომების და შეიარაღებული კონფლიქტების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ შეიარაღების და ტექნიკის, ასევე ტექნოლოგიების განვითარებას, მოჰყვება თანამედროვე სამხედრო მოქმედებების ხასიათის ცვლილებები.

ათწლეულების განმავლობაში, საჰაერო თავდასხმის საშუალებების განვითარებასთან ერთად, ვითარდებოდა საჰაერო თავდაცვის საშუალებები. საჰაერო თავდასხმის საშუალებების გამოყენების ტაქტიკის, ფორმების და ხერხების დახვეწის პარალელურად, იხვეწებოდა და ვითარდებოდა საჰაერო თავდაცვის საშუალებების გამოყენების ტაქტიკა, ფორმები და ხერხები. ბოლო ომები და კონფლიქტებიც, ეს იქნება ახლო აღმოსავლეთი, მთიანი ყარაბაღი თუ უკრაინა-რუსეთის დაპირისპირება, ამ მხრივ გამორჩეულია.

ომის ხასიათი დიდი რაოდენობით სხვადასხვა ტიპის და დანიშნულების უპილოტო საფრენი აპარატების გამოყენებამ მთლიანად შეცვალა. განსაკუთრებით დიდი მასშტაბები მიიღო უპილოტო საფრენი აპარატების გამოყენებამ უკრაინა-რუსეთის ომში. ამ ომმა გვიჩვენა, რომ ე.წ. დრონებს, რომელთა ღირებულება საკმაოდ დაბალია, შეუძლია საკმაოდ დიდი ფინანსური, ეკონომიკური და სამხედრო ზარალი მიაყენოს მოწინააღმდეგე მხარეს.

უპილოტო საფრენი აპარატების მასობრივ გამოყენებას საჰაერო თავდასხმის სხვა ტიპის საშუალებების, თვითმფრინავების, შვეულმფრენების და სხვადასხვა ბაზირების თუ დანიშნულების რაკეტების ან ბომბების გამოყენების აქტუალობა არ შეუმცირებია.

უკრაინა-რუსეთის ომის მიმდინარეობისას, თვალს ვადევნებთ უპილოტო და პილოტირებადი ავიაციის, ასევე სარაკეტო კომპლექსების როგორც ცალ-ცალკე გამოყენებას, ასევე მათი გამოყენებით კომბინირებულ მასირებულ გამოყენებას.

ორივე ქვეყნის შეიარაღებული ძალები ომის მსვლელობისას ხვეწავს და ავითარებს როგორც საჰაერო თავდასხმის, ისე თავდაცვის საშუალებების ტაქტიკას, იგონებენ ბრძოლის (თავდასხმის, თავდაცვის) ახალ მეთოდებს და ხერხებს.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ საომარი მოქმედებების მიმდინარეობისას ხდება ახალი სისტემების შექმნა. გაცილებით შემცირებულია დრო სიახლის შექმნიდან, საბრძოლო საბრძოლო გამოყენებამდე. რუსეთის მხრიდან ვრცელდება ინფორმაციები, რომ მწარმოებელი ქარხნების, საკონსტრუქტორო ბიუროების წარმომადგენლები პირდაპირ საბრძოლო მოქმედებების რაიონში, ჯარებთან ერთად არიან და აკვირდებიან ახალი სისტემების გამოცდას, იღებენ შენიშვნებს უშუალო ექსპლოატანტებისგან. მშვიდობიან პერიოდში გაცილებით მეტი ბიუროკრატიაა და მეტი დრო იხარჯება საკონსტრუქტორო ბიუროდან სერიულ წარმოებამდე.

ყოველივე ეს მიგვანიშნებს, რომ აუცილებელია თანამედროვე გამოცდილების სიღრმისეული შესწავლა და სამხედრო მოქმედებებისთვის წინასწარი და საფუძვლიანი მომზადება.

ჯარების ერთადერთი სახეობა (გვარეობა), რომელსაც შესწევს უნარი და ევალება პირველი ჩაებას საბრძოლო მოქმედებებში და მაქსიმალურად შეამციროს საჰაერო თავდასხმის საშუალებების ეფექტიანობა, ესაა ავიაციის და საჰაერო თავდაცვის ძალები.

ამისათვის მნიშვნელოვანია, ომების და კონფლიქტების გამოცდილების შესწავლის, სამხედრო თეორიის განვითარების საფუძველზე, განხორციელდეს საჰაერო თავდაცვის დროული ორგანიზება.

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს, ეროვნული თავდაცვის აკადემიის, მოწვეული სპეციალისტი, მაგისტრი, თადარიგის ბრიგადის გენერალი

წინამდებარე და შემდგომ სტატიებში განვიხილავთ საჰაერო თავდაცვის თეორიულ საფუძვლებს, თანამედროვე ომების გამოცდილების შესწავლიდან გამომდინარე სიახლეებს, საჰაერო თავდაცვის ორგანიზების ალგორითმს და ღონისძიებებს.

საკვანძო სიტყვები: საჰაერო თავდაცვა, შეიარაღება, თავდაცვის ძალები, ავიაცია, უპილოტო საფრენი აპარატები, ტექტიკა, ომების და კონფლიქტების გამოცდილება

Relevance and basics of organization of air defense

Amiran Salukvadze¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8494>

Abstract

The experience of local wars and armed conflicts shows that the development of weapons and equipment, as well as technologies, is followed by changes in the characteristics of modern military forces.

Over the decades, along with the development of air attack facilities, air defense facilities have evolved. Along with the refinement of the tactics, forms and ways of using air attack means, the tactics, forms and ways of using air defense means were improved and developed. The recent wars and conflicts, be it the Middle East, Nagorno-Karabakh or Ukraine-Russia conflict, are outstanding in this regard.

The character of the war was completely changed by the use of a large number of unmanned aerial vehicles of various types and purposes. The use of unmanned aerial vehicles in the Ukraine-Russia war was of a particularly large scale. This war showed us that the so-called Drones, the cost of which is quite low, can cause considerable financial, economic and military damage to the opposing side.

The mass use of unmanned aerial vehicles has not reduced the relevance of other types of air attack means, airplanes, helicopters and the use of missiles or bombs from various bases or destinations.

In the course of the Ukraine-Russia war, we are watching the use of unmanned and manned aviation, as well as missile complexes, both individually and in combination.

In the course of the war, the armed forces of both countries refine and develop both air attack and defense tactics, inventing new methods and methods of combat (attack, defense).

It is important to note that new systems are being created during hostilities. The time from the creation of the novelty to the combat has been greatly reduced. Information is spreading from the Russian side that the representatives of the manufacturing plants and the construction bureaus are directly in the area of combat operations with the troops and are observing the testing of new systems, receiving notes from the direct explorations. In peacetime, there is much more bureaucracy and more time spent from the design bureau to mass production.

All this indicates that it is necessary to study the modern experience in depth and to prepare in advance and thoroughly for military operations.

The only type (family) of troops, which has the ability and duty to engage in combat operations first and to reduce the effectiveness of air attack means as much as possible, is the aviation and air defense forces.

For this purpose, it is important to organize air defense in a timely manner, based on the study of experience of wars and conflicts, development of military theory.

In the present and subsequent articles, we will discuss the theoretical foundations of air defense, novelties from the study of the experience of modern wars, the air defense organization algorithm and measures.

Keywords: air defense, weapons, defense forces, aviation, unmanned aerial vehicles, tactics, experience of wars and conflicts

¹ Invited specialist of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Master, Reserve Brigadier General

შესავალი

თანამედროვე ომები და კონფლიქტები საჰაერო თავდასხმის საშუალებების ფართო სპექტრის გამოყენებით გამოირჩევა. მათ გააჩნიათ მაღალი მობილურობა და უნარი, ჯარების სხვა სახეობებისგან დამოუკიდებლად, საგრძნობი ზარალი მიაყენონ სახელმწიფოს სამხედრო-ეკონომიკურ პოტენციალს, მოახდინონ სამხედრო და სახელმწიფო მართვის დეზორგანიზება, შეაფერხონ ან ჩაშალონ ჯარების საომარ მდგომარეობაში გადასვლის ღონისძიებები, შებოჭონ და შეასუსტონ მათი საბრძოლო პოტენციალი.

საჰაერო თავდასხმის საშუალებების (საჰაერო მოწინააღმდეგის) წინააღმდეგ ბრძოლა ავიაციის და საჰაერო თავდაცვის ძალებს ეკისრება. აქედან გამომდინარე, საჰაერო თავდაცვას მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია სახელმწიფოს თავდაცვის სისტემაში.

ბოლო ომების და კონფლიქტების სპეციფიკამ გამოკვეთა საჰაერო თავდაცვის ტერიტორიული მოწყობის აქტუალობა, რაც ჯდება ქვეყნის ტოტალური თავდაცვის კონცეფციაში. „ტოტალური თავდაცვის ერთ-ერთი ძირითადი შემადგენელი ნაწილია ტერიტორიული თავდაცვა. სწორედ ტერიტორიული თავდაცვის სისტემური მომზადება და მისი მზადყოფნა ემსახურება სახელმწიფოს სამხედრო პოტენციალის ამაღლებას და თავდაცვის ძალების მნიშვნელოვნად გაზრდას, რომელსაც ქვეყნის უსაფრთხოებაში განსაკუთრებული როლი ენიჭება.“²

საჰაერო მოწინააღმდეგესთან ბრძოლაში წარმატების მისაღწევად მეთაურებსა და შტაბებს მოეთხოვებათ საჰაერო მოწინააღმდეგის საჰაერო მოწინააღმდეგისა და საჰაერო ძალების და საშუალებების საბრძოლო გამოყენების საფუძვლების ღრმა ცოდნა. ქვემოთ განვიხილავთ საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვის, ორგანიზების და წარმოების საფუძვლებს.

ძირითადი ნაწილი

საჰაერო თავდაცვის საფუძვლები

„საჰაერო სივრცის კონტროლი, როგორც წესი, წარმოადგენს გაერთიანებული ძალების ერთ-ერთ მთავარ პრიორიტეტს. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როცა მოწინააღმდეგეს შესწევს უნარი დაემუქროს მეგობარ ძალებს ჰაერიდან, ან წინააღმდეგობა შეუქმნას გაერთიანებული ძალების სარდალს განახორციელოს ოპერაციები“.³

საჰაერო თავდაცვა (ჰაერსაწინააღმდეგე თავდაცვა) არის თავდაცვის სახეობა (ნაირსახეობა) და ერთიანი ჩანაფიქრით და გეგმით გაერთიანებულ საჰაერო თავდაცვის ძალების და საშუალებების საბრძოლო მოქმედებებს წარმოადგენს.

² ტოტალური ყოვლისმომცველი თავდაცვა, როგორც საქართველოს თავდაცვის და უსაფრთხოების განმსაზღვრელი ფაქტორი, გვ.85

³ https://www.doctrine.af.mil/Portals/61/documents/AFDP_3-01/3-01-AFDP-COUNTERAIR.pdf, გვ.5

„საჭაერო თავდაცვა ესაა პირდაპირი (აქტიური და პასიური) თავდაცვითი მოქმედებები, მიმართული გაერთიანებული ძალებისთვის ჰაერიდან მოწინააღმდეგის საფრთხეების შესამცირებლად ან აღსაკვეთად და ბალისტიკური რაკეტების გასანადგურებლად.“⁴

„საჭაერო თავდაცვა ესაა საჭაერო მოწინააღმდეგის თავდასხმის მოგერიების, ობიექტების (რაიონების) და ჯარების დაჯგუფებების საჭაერო დარტყმებისგან დაცვის მიზნით ორგანიზაციულ ღონისძიებათა და ჯარების საბრძოლო მოქმედებათა კომპლექსი“.⁵

მშვიდობიან პერიოდში, ავიაციის და საჭაერო თავდაცვის ძალებს ეკისრება საჭაერო სივრცეში სახელმწიფო საზღვრების დაცვა და კონტროლი, საომარი მდგომარეობის დროს კი, ჯარების დაჯგუფებების და სახელმწიფოს მნიშვნელოვანი ობიექტების საჭაერო თავდაცვა.

შესაბამისად, შეგვიძლია ჩამოვყალიბოთ საჭაერო თავდაცვის მიზანი:

- ა) მშვიდობიან პერიოდში - საჭაერო სივრცის სუვერენიტეტის დაცვა;
- ბ) საომარი მდგომარეობის დროს - საჭაერო მოწინააღმდეგის მიზნების და ამოცანების ჩაშლა, მისი პოტენციალის შესუსტება და მოქმედებების ეფექტიანობის შემცირება ისეთ ღონემდე, რომელიც უზრუნველყოფს სახელმწიფოს მართვის და სამხედრო-ეკონომიკური პოტენციალის შენარჩუნებას და საკუთარი ძალების და საშუალებების მიერ დასახული ამოცანების შესრულებას.

ამ მიზნის მისაღწევად იქმნება საჭაერო თავდაცვის სისტემა, რაც ხანგრძლივი და შრომატევადი პროცესია. მისი შექმნა მოთხოვს დიდძალ ფინანსურ და სხვა რესურსებს. ამიტომ მნიშვნელოვანია საჭაერო თავდაცვის ორგანიზების გრძელვადიანი დაგეგმვა.

საჭაერო თავდაცვის ამოცანებია:

ა) მშვიდობიანობის დროს:

- ყველა ტიპის დაზვერვის მუდმივი წარმოება და საჭაერო სივრცის კონტროლი შესაბამის სამოქალაქო სტრუქტურებთან ერთად;
- საჭაერო სივრცეში არასანქცირებული ფრენების აღკვეთა;
- შეტყობინებათა ქსელში საჭაერო ვითარების შესახებ ინფორმაციის გადაცემა;
- სამხედრო ძალების საჭაერო თავდაცვა მშვიდობიანი პერიოდიდან საომარ პერიოდზე გადასვლის დროს.

ამ ამოცანების შესასრულებლად მუდმივი მზადყოფნის ნაწილებიდან გამოიყოფა საჭირო ძალები და საშუალებები **საბრძოლო მორიგეობის** ორგანიზებისათვის.

⁴ https://irp.fas.org/doddir/army/fm3_01.pdf , გვ.15

⁵ ფ.კ. ნეუპოკოევი. „ჰაერსაწინალო ბრძოლა“, გვ.3

ბ) ომიანობის დროს:

- საჰაერო სივრცის უწყვეტი კონტროლი;
- საჰაერო მოწინააღმდეგის დროული გამოვლენა და შეტყობინება;
- საჰაერო თავდასხმის საშუალებების წინააღმდეგ ბრძოლა;
- ჯარების დაჯგუფებების, ლოგისტიკის ობიექტების და მარშრუტების და სახელმწიფოს მნიშვნელოვანი ობიექტების დაფარვა;
- მოწინააღმდეგის საჰაერო სადაზვერვო საშუალებების წინააღმდეგ ბრძოლა;
- საჰაერო დესანტის განადგურება;
- საკუთარი ავიაციის ფრენების უსაფრთხოების უზრუნველყოფა.

მოთხოვნები საჰაერო თავდაცვის სისტემის მიმართ

საჰაერო თავდაცვის სისტემა უნდა იყოს მაქსიმალურად გადაულახავი მოწინააღმდეგის საჰაერო თავდაცვის საშუალებებისთვის, რომლებიც მოქმედებენ ფართო ფრონტზე, სხვადასხვა სიმაღლეებზე, რთულ რადიოელექტრონულ ვითარებაში. ასევე, საჰაერო თავდაცვა უნდა იყოს აქტიური, უწყვეტი, მობილური, მოულოდნელი, ფარული, და მდგრადი.

საჰაერო თავდაცვის **აქტიურობა** ნიშნავს დაზვერვის საჰაერო თავდასხმის საშუალებების წინააღმდეგ ყველა სახის დაზვერვის წარმოებას, მასზე ყველა სახის საცეცხლე და რადიოელექტრონული ბრძოლის საშუალებებით ზემოქმედებას.

საჰაერო თავდაცვის **უწყვეტობა** ნიშნავს შექმნილი სისტემის უნარს, აწარმოოს საბრძოლო მოქმედებები საჰაერო მოწინააღმდეგის მოქმედებების მთელი პერიოდის განმავლობაში, დღე-ღამის ნებისმიერ დროს, ნებისმიერ ამინდში, დასაფარი ჯარების მანევრის დროს, რადიოელექტრონული ზემოქმედების პირობებში.

საჰაერო თავდაცვის **უწყვეტობა მიიღწევა** საბრძოლო მოქმედებების დროული და ყოველმხრივი უზრუნველყოფით, მანევრით, მართვის ეფექტურობით, მათ შორის, საბრძოლო ამოცანის შესაბამისად, ცენტრალიზებული და დეცენტრალიზებული მართვის გონივრული გამოყენებით.

საჰაერო თავდაცვის სისტემის **მობილურობა** შეიძლება იყოს ოპერატიული და ტაქტიკური და ნიშნავს ძალების და საშუალებების სწრაფი მანევრის უნარს, სისტემის ეფექტიანობის შემცირების გარეშე. ოპერატიული მანევრი ხორციელდება საჰაერო თავდაცვის დაჯგუფების ფარგლებში, ტაქტიკური - საჰაერო თავდაცვის შენაერთის (ნაწილის) შემადგენლობაში.

საჰაერო თავდაცვის სისტემის **მოულოდნელობა** მიიღწევა საზენიტო საშუალებების მანევრით, ჩასაფრებიდან გამოყენებით, მოწინააღმდეგისთვის ბრძოლის უცნობი ხერხების გამოყენებით და სხვა.

საჰაერო თავდაცვის სისტემის **ფარულობა** მიიღწევა სამხედრო საიდუმლოებების დაცვით, ძალების და საშუალებების ფარული გადაადგილებით და განლაგებით, ადგილმდებარეობის დაცვითი თვისებების გამოყენებით, საინჟინრო ღონისძიებების განხორციელებით, რადიო, რადიო-სატელეფონო, რადიოლოკაციური, რადიო-ტექნიკუ-

რი, შუქური, სითბური და ხმოვანი შენიღბვით, ცრუ პოზიციების და ობიექტების მოწყობით, მობილური ქვედანაყოფების გამოყენებით.

საჭაერო თავდაცვის სისტემის მდგრადობა ნიშნავს ძალების და საშუალებების უნარს, აწარმოონ საბრძოლო მოქმედებები რთულ ვითარებაში, საჭაერო მოწინააღმდეგის და რადიოელექტრონული საშუალებების ზემოქმედების პირობებში.

საჭაერო თავდაცვის სისტემის მდგრადობა მიიღწევა საკუთარი საბრძოლო პოზიციების უშუალო დაფარვით საჭაერო მოწინააღმდეგის დარტყმებისგან, დივერსიული ჯგუფების ზემოქმედებისგან, საცეცხლე პოზიციების დროული შეცვლით, შეიარაღების და ტექნიკის გამართულობით, ადგილმდებარეობის დაცვითი თვისებების გამოყენებით, სათადარიგო და ცრუ პოზიციების მოწყობით, მასობრივი დაზიანების და სხვა ტიპის იარაღისგან თავდაცვითი ღონისძიებების გატარებით.

ზემოთ ჩამოთვლილი მოთხოვნების მისაღწევად აუცილებელია მეთაურების და შტაბების მიერ საჭაერო თავდაცვის საფუძვლების ღრმა ცოდნა, ომების და კონფლიქტების გამოცდილების შესწავლა, გაანალიზება და გამოყენება.

საჭაერო თავდაცვის სახეები

ომების და კონფლიქტების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ შეიარაღებულ ძალებს საბრძოლო მოქმედებების წარმოება უწევთ საჭაერო თავდაცვის საშუალებების მკვეთრი უკმარისობის პირობებში. ამიტომ მნიშვნელოვანია საჭაერო თავდაცვის ძალების და საშუალებების რაციონალური და ეფექტური გამოყენება.

საჭაერო თავდაცვა შეიძლება იყოს **აქტიური** და **პასიური**. **აქტიური საჭაერო თავდაცვა** ნიშნავს ძალების და საშუალებების მოქმედებებს საჭაერო მოწინააღმდეგის გასანადგურებლად, ან მასზე ისეთი ზემოქმედების მიზნით, რაც უზრუნველყოფს მისი ჩანაფიქრის ჩაშლას ან ეფექტიანობის მინიმუმამდე დაყვანას.

აქტიური საჭაერო თავდაცვის მიზნით გამოიყენება სხვადასხვა დანიშნულების და კლასის საზენიტო სისტემები, ავიაცია, რადიოელექტრონული ზემოქმედების საშუალებები.

პასიური საჭაერო თავდაცვა მოიცავს ღონისძიებათა კომპლექსს, რომლებიც მიმართულია საჭაერო მოწინააღმდეგის ზემოქმედების შედეგად მიღებული ზარალის მინიმუმამდე დაყვანისკენ.

ასეთ ღონისძიებებს მიეკუთვნება: შენიღბვა, საინჟინრო მოწყობა, ჯარების გაშლა, მანევრი და სხვა. ტერიტორიული მოწყობის მიხედვით, საჭაერო თავდაცვა შეიძლება იყოს **ზონალური** და **ობიექტური**.

ზონალური საჭაერო თავდაცვის ორგანიზება ხდება რაიონების, ზონების ან მიმართულებების დასაცავად, რომელთა შემადგენლობაში ან რომელ მიმართულებაზეც განლაგებულია დასაცავი ობიექტები. **ზონალური თავდაცვის** საჭაერო თავდაცვის ორგანიზება ხდება ერთიანი ჩანაფიქრით და გეგმით.

ობიექტური საჭაერო თავდაცვა გამოიყენება განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი ცალკეული ობიექტების, სამხედრო-პოლიტიკური, ან სამრეწველო-ეკონომიკური ობი-

ექტების დასაცავად. შესაძლებელია ორივე სახეობის, ზონალურ ობიექტური საჰაერო თავდაცვის, კომბინირებული გამოყენება.

განასხვავებენ საჯარისო საჰაერო თავდაცვას - ჯარების დაჯგუფებების საჰაერო თავდაცვა საჰაერო მოწინააღმდეგის მოქმედებებისგან, მათ მიერ საბრძოლო მოქმედებების წარმოების, მარშის განხორციელების და მუდმივი დისლოკაციის ადგილებში განლაგებისას.

საჰაერო თავდაცვის ორგანიზების და გამოყენების პრინციპები

ზოგადად, პრინციპი ესაა პოსტულატი, სახელმძღვანელო იდეა, რომელსაც ემყარება რამე თეორია ან ქმედება. სხვადასხვა სახის პრინციპები არსებობს, სამეცნიერო, ნორმატიული, შეფასებითი და სხვა. საჰაერო თავდაცვის თეორიაში, შეიძლება შეგხვდეს როგორც ზოგადი, ასევე საჰაერო თავდაცვის ძალების და საშუალებების მართვის და გამოყენების პრინციპები. განვიხილოთ ძირითადი პრინციპები.

მუდმივი საბრძოლო მზადყოფნა. საჰაერო თავდაცვის ძალები და საშუალებები უნდა იმყოფებოდნენ მუდმივ საბრძოლო მზადყოფნაში, რათა ნებისმიერ ვითარებაში, დღე-ღამის ნებისმიერ დროს, დაწესებულ ვადებში შეასრულონ დაკისრებული საბრძოლო ამოცანა. ვადები წესდება საბრძოლო მზადყოფნის დონეებიდან გამომდინარე. მშვიდობიან პერიოდში, საჰაერო თავდაცვის საბრძოლო მზადყოფნის დონეები უნდა უზრუნველყოფდეს თავდაცვის ძალების საომარ მდგომარეობაში დროულ გადასვლას და საბრძოლო მოქმედებების ორგანიზებულ დაწყებას. ამ მიზნით, საჰაერო თავდაცვის ძალები და საშუალებები საბრძოლო მორიგეობას ახორციელებენ.

ძალების და საშუალებების ძალისხმევის მიმართვა მთავარ მიმართულებაზე, ან მთავარი ამოცანის გადასაჭრელად. ამ პრინციპის მიზანია, საჰაერო თავდაცვის დაჯგუფებას ჰქონდეს უნარი ძალისხმევა მიმართოს საკუთარი ჯარების მოქმედებების მთავარ მიმართულებაზე ან გაანადგუროს საჰაერო მოწინააღმდეგე მისი მოქმედებების მთავარ მიმართულებაზე ისე, რომ დანარჩენ მიმართულებებზე არ შემცირდეს საჰაერო თავდაცვის დაჯგუფების დასახული ეფექტიანობა.

ძალების და საშუალებების კომპლექსური გამოყენება ავიაციის და საჰაერო თავდაცვის ძალებში და ჯარების სხვა სახეობებში არსებული ძალების და საშუალებების ერთიანი გეგმით, ერთ სისტემაში გამოყენებას გულისხმობს. ერთი ცხადია, გეგმით გამოყენება არ ნიშნავს აუცილებლად ცენტრალიზებულ მართვას, არამედ - ერთიანი ჩანაფიქრით მოქმედებებს საჰაერო მოწინააღმდეგისთვის მაქსიმალური ზიანის მისაყენებლად.

ჯარების ყველა სახეობაში არსებული ძალების და საშუალებების **მჭიდრო ურთიერთქმედება.** ურთიერთქმედება სამხედრო ხელოვნების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრინციპია და ნიშნავს მიზნების, ამოცანების, დროის, სივრცის და ამოცანების შესრულების ხერხების მიხედვით, ძალების და საშუალებების შეთანხმებულ მოქმედებებს. **საჰაერო თავდაცვის საშუალებების განადგურება, მათ მიერ საბრძოლო ამოცანის შესრულებამდე.** მნიშვნელოვანია საჰაერო დაჯგუფების ისე შექმნა, საბრძოლო პოზიციების ისე შერჩევა, რომ საზენიტო კომპლექსების დაზიანების ზონა წვდებოდეს საჰაე-

რო მოწინააღმდეგის მიერ საბრძოლო ამოცანის შესრულების ზღუდეს, ან წვდებოდეს უფრო შორს. ეს პრობლემური დილემა განსაკუთრებით ობიექტური საჰაერო თავდაცვის, ობიექტის, მაგალითად ქალაქის საჰაერო თავდაცვის დროს. რაც მეტად შორს ხდება საზენიტო კომპლექსის დაზიანების ზონის გატანა, მით მეტი კომპლექსი იქნება საჭირო. კომპლექსების რაოდენობის შემცირება კი იწვევს ობიექტის ირგვლივ დაზიანების ზონის შემცირებას. დაწვრილებით ეს საკითხი საბრძოლო წყობის თემაში განიხილება.

მნიშვნელოვანი პრინციპია, ვითარებიდან გამომდინარე, **ცენტრალიზებული და დეცენტრალიზებული მართვის კომპლექსური გამოყენება**. საჰაერო თავდაცვაში ცენტრალიზებული მართვა ძირითადი მეთოდია. თუმცა, სხვადასხვა ვითარებაში გამოიყენება დეცენტრალიზებული მართვა. განსაკუთრებით ეხება დაბალ სიმაღლეებზე მოქმედი საჰაერო მიზნების წინააღმდეგ ბრძოლას. დეცენტრალიზებული მართვის სახეობებია ჩასაფრებიდან მოქმედება, ე.წ. მოხეტიალე ქვედანაყოფები და სხვა. ყველა შემთხვევაში, საბრძოლო ამოცანის შესრულებისას, ბრძოლის ხერხებს მეთაური ირჩევს დამოუკიდებლად, კონკრეტული ვითარებიდან გამომდინარე.

ომების და კონფლიქტების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ **რეზერვის წინასწარი შექმნა და ეშელონირება, საბრძოლო მოქმედებების ყოველმხრივი უზრუნველყოფა**, წარმატების აუცილებელი პირობაა, განსაკუთრებით ხანგრძლივი საბრძოლო მოქმედებების წარმოებისას. მნიშვნელოვანია რეზერვების მულტიპლი შევსება საომარი მოქმედებების დროს.

საჰაერო თავდაცვის ორგანიზება

საქართველოს რელიეფიდან და სხვა პირობებიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილია საჰაერო თავდაცვის ტერიტორიული პრინციპით ორგანიზება. ქვეყნის ტერიტორია უნდა დაიყოს ორ ან მეტ საჰაერო თავდაცვის სექტორად.

საჰაერო თავდაცვის სექტორი წარმოადგენს საჰაერო თავდაცვის ძალების და საშუალებების ერთიანი მართვის სისტემით, საჰაერო თავდაცვის ტაქტიკური ამოცანების გადასაწყვეტად ტერიტორიულ გაერთიანებას.

სექტორის ბაზისს წარმოადგენს სექტორის ტერიტორიაზე განლაგებული ჯარების სხვადასხვა სახეობების საჰაერო თავდაცვის ძალები და საშუალებები. ვითარებიდან გამომდინარე, სარდლის გადაწყვეტილებით, სექტორს შეიძლება მიეკუთვნოს საჰაერო თავდაცვის დამატებით ქვედანაყოფები.

საჰაერო თავდაცვის სექტორის მეთაურად, სარდლის გადაწყვეტილებით, ინიშნება სექტორის საზღვრებში განლაგებული ქვედანაყოფების ერთ-ერთი მეთაური, როგორც წესი, ავიაციის და საჰაერო თავდაცვის ძალების შემადგენლობიდან. საქართველოს დაყოფა საჰაერო თავდაცვის სექტორებად, სექტორში საჰაერო თავდაცვის ორგანიზების საკითხები, ცალკე სტატიის თემაა.

საჰაერო თავდაცვის ორგანიზება გრძელვადიან, სისტემურ და სიღრმისეულ მიდგომას მოითხოვს.

საჰაერო თავდაცვის ორგანიზება მოიცავს:

- საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვას;
- საჰაერო თავდაცვის სისტემის შექმნას;
- საბრძოლო მოქმედებების მომზადებას;
- საბრძოლო მორიგეობის მომზადებას და ჯარების გადაყვანას საბრძოლო მზადყოფნის მაღალ დონეებზე;
- საბრძოლო მოქმედებების რაიონის/ქვეყნის ტერიტორიის მოწყობას.

განვიხილოთ ყოველი ეტაპი. საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვა ხორციელდება თავდაცვის ძალების დირექტივების შესაბამისად, ავიაციის და საჰაერო თავდაცვის ძალების სარდლის უშუალო ხელმძღვანელობით, დაგეგმვის ჯგუფთან ერთად. დაგეგმვის ჯგუფში, სარდლობის შტაბთან ერთად, შეიძლება შედიოდეს ჯარების სხვა სახეობების საჰაერო თავდაცვის ქვედანაყოფების წარმომადგენლები. საჰაერო თავდაცვის დაგეგმვის შედეგად მიიღება ოპერატიული და ტაქტიკური საბრძოლო საბუთების კომპლექსი.

საჰაერო თავდაცვის სისტემის შექმნა იწყება საჰაერო თავდაცვის გეგმის შესაბამისად და წარმოადგენს ერთიან სისტემაში გაშლილ საჰაერო თავდაცვის ძალებს და საშუალებებს. საჰაერო თავდაცვის სისტემა შედგება მართვის, დაზვერვის, საზენიტო ცეცხლის, საავიაციო დაფარვის (ასეთის არსებობის შემთხვევაში), რადიო-ელექტრონული ბრძოლის, ლოგისტიკის და მომზადების ქვესისტემებისგან.

დასახული საბრძოლო ამოცანის წარმატებით შესასრულებლად, მნიშვნელოვანია საბრძოლო მოქმედებების ყოველმხრივი მომზადება. საბრძოლო მოქმედებების მომზადება იყოფა წინასწარ და უშუალო მომზადებად. წინასწარი მომზადება იწყება მშვიდობიან პერიოდში და ხორციელდება უწყვეტად, საჰაერო თავდაცვის ძალების და საშუალებების საბრძოლო მზადყოფნის მაღალ დონეებზე გადაყვანამდე. საბრძოლო მოქმედებების უშუალო მომზადება იწყება საბრძოლო მზადყოფნის მაღალ დონეებზე გადაყვანიდან და გრძელდება უწყვეტად საჰაერო მოწინააღმდეგის თავდასხმამდე.

საბრძოლო მორიგეობა ესაა საჰაერო თავდაცვის სპეციალურად გამოყოფილი ძალების და საშუალებების ყოფნა სრულ საბრძოლო მზადყოფნაში, მოულოდნელად წამოჭრილი ამოცანების გადასაჭრელად. საბრძოლო მორიგეობა წარმოადგენს საბრძოლო ამოცანის შესრულებას, სპეციალურად გამოყოფილი ძალებით და საშუალებებით, სახელმწიფოს საჰაერო სივრცეში სახელმწიფო საზღვრის დაცვის მიზნით.

საბრძოლო მოქმედებების რაიონის/ქვეყნის ტერიტორიის მოწყობა ითვალისწინებს შემდეგ ღონისძიებებს:

- ავიაციის და საჰაერო თავდაცვის ძალების ნაწილების და ქვედანაყოფების პოზიციების და აეროდრომების მშენებლობას და მათ საინჟინრო მოწყობას;
- პოზიციების და აეროდრომების უზრუნველყოფა სტაციონარული და მობილური ელექტრო ენერჯის წყაროების, კავშირგაბმულობის საშუალებებით;
- მართვის ავტომატიზირებული სისტემების დანერგვა;

- შენიღბვის ღონისძიებების განხორციელება;
- გზების, ბაზების, საცავების, თავშესაფრების და სხვა ნაგებობების მშენებლობა და რემონტი.

პასუხისმგებლობა საჰაერო თავდაცვაზე

საჰაერო თავდაცვაზე ერთიანი პასუხისმგებლობის პრინციპიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია როგორც ქვეყნის მასშტაბით, ისე საჰაერო თავდაცვის სექტორებში, განისაზღვროს პასუხისმგებელი პირი საჰაერო თავდაცვის ორგანიზებაზე.

ხშირად, ერთიანი პასუხისმგებლობა ერევათ ცენტრალიზებულ მართვაში. საბრძოლო მოქმედებების დროს, ვითარებიდან გამომდინარე, შესაძლებელია როგორც ცენტრალიზებული, ისე დეცენტრალიზებული მართვის მეთოდების გამოყენება. მაგრამ, საჰაერო თავდაცვის განვითარება და ორგანიზება, საბრძოლო მოქმედებების მომზადება და წარმოება, ყოველთვის მოითხოვს ერთიან პასუხისმგებლობას, რაც უზრუნველყოფს რესურსების რაციონალურ მართვას და საჰაერო თავდაცვის ეფექტიანობას.

შემდგომ პუბლიკაციებში უფრო დეტალურად განვიხილავთ სტატიაში აღწერილ საკითხებს.

დასკვნა

შეჯამების სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ საჰაერო თავდაცვის ჯარები თავდაცვის ძალების ერთ-ერთი რთული გვარეობაა, როგორც შეიარაღების და ტექნიკის განვითარების, ისე ბრძოლების წარმოების და მაღალი ტექნოლოგიების გამოყენების მხრივ. საჭიროა საჰაერო თავდაცვის, როგორც სამხედრო თეორიის მნიშვნელოვანი ნაწილის, სიღრმისეული და სისტემური შესწავლა.

ამასთან, შეიარაღების და ტექნიკის განვითარება, თანამედროვე ომებში ახალი ტექნიკის გამოჩენა, ცვლის საჰაერო თავდაცვის ტაქტიკას, რაც საჭიროებს შესწავლას, კვლევებს და წესდებების ადაპტირებას.

საჰაერო თავდაცვის თეორია, ომების ხასიათის ცვლილებასთან ერთად, ასევე განიცდის ცვლილებებს და პირიქით, ახალი მიდგომების მიგნება, ცვლის ომების ხასიათს.

ბიბლიოგრაფია

ტოტალური (ყოვლისმომცველი) თავდაცვა, როგორც საქართველოს თავდაცვის და უსაფრთხოების განმსაზღვრელი ფაქტორი, საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია, 2024;

აშშ-ის საჰაერო ძალების დოქტრინა,

https://www.doctrine.af.mil/Portals/61/documents/AFDP_3-01/3-01-AFDP-COUNTERAIR.pdf, გადამოწმების თარიღი 22.10.2024;

აშშ-ის საჰაერო ძალების დოქტრინა. საჰაერო თავდაცვის ოპერაციები,

https://irp.fas.org/doddir/army/fm3_01.pdf, გადამოწმების თარიღი 12.10.2024;

ფ.კ. ნეუპოკოევი. “ჰაერსაწინალო ბრძოლა“;
საქართველოს საჰაერო თავდაცვის კონცეფცია,
<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33298?publication=33>, გადამოწმების
თარიღი 27.10.2024;
პირადი სალექციო ჩანაწერები.

ოპერაცია „ოვერლორდი“: შეცდომაში შეყვანის და საცეცხლე მხარდაჭერის ეფექტი

ვიცე-პოლკოვნიკი ნიკოლოზ ხაჩიძე¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8498>

აბსტრაქტი

ნაშრომი განიხილავს მსოფლიოს მასშტაბით ერთ ერთი ყველაზე დიდ საზღვაო სადესანტო ოპერაციის სახელწოდებით „ოვერლორდი“. აღნიშნული ოპერაცია განხორციელდა ნორმანდიის სანაპიროზე 5 მიმართულებით „UTAH“ „OMAHA“ „GOLD“ „JONO“ „SWORD“. ოპერაციის შესრულების დროს გამოიკვეთა სხვადასხვა ასპექტების ერთობლიობა თუმცა ნაშრომი განიხილავს მხოლოდ ორ მათგანს- შეცდომაში შეყვანის ოპერაციას და საცეცხლე მხარდაჭერას. აღნიშნული მიმართულებებიდან მხოლოდ ერთზე „OMAHA“ შეიქმნა პრობლემა, თუმცა მოგვიანებით ამ მიმართულებაზეც წარმატებას მიაღწიეს მოკავშირე ძალებმა.

საბოლოო ჯამში ნაშრომი ხაზს უსვამს შეცდომაში შეყვანის და საცეცხლე მხარდაჭერის მნიშვნელობას მსგავსი მასშტაბის და რთული ოპერაციის განხორციელებისთვის. რადგან ოპერაციის დაგეგმვის ეტაპზე მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა შეცდომაში შეყვანის ოპერაციამ და გერმანული მხარე მოუმზადებელი შეხვდა დესანტირების დაწყების პროცესს. რაც შეეხება საცეცხლე მხარდაჭერას- მოკავშირე ძალების მხრიდან განხორციელდა ზუსტი და კოორდინირებული ცეცხლი დესანტირებული ძალების მხარდასაჭერად.

საკვანძო სიტყვები: საცეცხლე, სამხედრო ოპერაციები, დესანტი, ჯარი

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის ხელმძღვანელი

Operation Overlord: The Effects of Deception and Fire Support

Lieutenant Colonel Nikoloz Khachidze²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8498>

Abstract

The paper discusses one of the largest naval landing operations in the world called “Overlord”. This operation was carried out on the Normandy coast in 5 directions: “UTAH”, “OMAHA”, “GOLD”, “JONO”, “SWORD”. During the operation, a combination of various aspects was identified, although the paper discusses only two of them - the deception operation and fire support. Only one of the aforementioned directions, “OMAHA”, created a problem, although later the Allied forces also achieved success in this direction.

Ultimately, the paper emphasizes the importance of deception and fire support for the implementation of such a large-scale and complex operation. Because the deception operation played an important role in the planning stage of the operation, and the German side was unprepared for the start of the landing process. As for fire support, the allied forces provided precise and coordinated fire in support of the landing force.

Keywords: fire, military operations, landing, army

² Head of the Bachelor's at LEPL – David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Caucasus International, University of social sciences Faculty of Sciences Political science doctoral education program, <https://orcid.org/0009-0004-3076-9678>

შესავალი

მეორე მსოფლიო ომი იყო ყველაზე მასშტაბური, სისხლისმღვრელი ომი კაცობრიობის ისტორიაში. ომში მონაწილეობას იღებდა 72 სახელმწიფო და დაიღუპა დაახლოებით 60 მილიონი ადამიანი. გერმანელები ომის მსვლელობის საწყის ეტაპზე წარმატებას აღწევენ, მათ შეჩერებას ვერც საბჭოთა კავშირი ახერხებს. ამ მოვლენების ფონზე, დიდი ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრმა წამოაყენა იდეა. „მოკავშირეთა ძალების მიერ დიდი სადესანტო ოპერაციის განხორციელება საფრანგეთში, რომლის მსგავსიც კაცობრიობას ჯერ არ უნახავს. ჩერჩილის ჩანაფიქრით ამ მასშტაბურმა ოპერაციამ კარდინალურად უნდა შეცვალოს II მსოფლიო ომის შემდგომი მსვლელობა ევროპის კონტინენტზე. ოპერაციის კოდური დასახელებაა „ოვერლორდი.“³

სამხედრო ოპერაციებს შორის, ერთ-ერთ ყველაზე რთულ შესასრულებელ ოპერაციად ითვლება დაცულ სანაპიროზე საზღვაო დესანტის გადმოსხმა. მოკავშირეთა ძალების საზღვაო სადესანტო ოპერაცია ნორმანდიაში, წარმოადგენდა მოკავშირეთა ჯარების სტრატეგიული ოპერაცია „ოვერლორდის“ პირველ ნაწილს, რომელიც ითვალისწინებდა მოკავშირეთა მიერ საფრანგეთის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილის დაკავებას. ოპერაცია დაიწყო 1944 წლის 6 ივნისს ნორმანდიაში. ამერიკის შეერთებული შტატების, დიდი ბრიტანეთის, კანადისა და მათი მოკავშირე ჯარების გადასხდომით. ოპერაცია „ოვერლორდის“ ხელმძღვანელი იყო ამერიკელი გენერალი დუაით ეიზენჰაუერი. საზღვაო დესანტის გადმოსხმისთვის ნორმანდიის სანაპიროზე განისაზღვრა 5 მიმართულება „UTAH“ „OMAHA“ „GOLD“ „JONO“ „SWORD“. წარმატებულმა საზღვაო დესანტირების ოპერაციამ დიდი გავლენა მოახდინა ოპერაცია „ოვერლორდის“ შემდგომ განვითარებაზე. აღნიშნული ოპერაციის მნიშვნელობიდან, სირთულიდან და მასშტაბურობიდან გამომდინარე, ნაშრომში განხილული იქნება ის მნიშვნელოვანი ასპექტები, რომლებმაც ხელი შეუწყო მსოფლიოში ყველაზე ფართომასშტაბიანი საზღვაო სადესანტო ოპერაციის წარმატებით შესრულებას.

ძირითადი ნაწილი

საზღვაო სადესანტო ოპერაციის წარმატება დამოკიდებულია რამდენიმე მნიშვნელოვან ასპექტის სინქრონულ განხორციელებაზე დროში და სივრცეში. აღნიშნული ასპექტებიდან ყურადღებას გავამახვილებთ მოულოდნელობის და საცეცხლე მხარდაჭერის ეფექტზე.

მოკავშირეთა ძალებმა, მოულოდნელობის ეფექტის მისაღწევად, წარმატებით გამოიყენეს შეცდომაში შეყვანის გეგმა. გეგმის მიხედვით მოკავშირე ძალებმა გერმანელები დაარწმუნეს, რომ დესანტის გადმოსხმა განხორციელდებოდა პა-დე კალეში და არა ნორმანდიაში. ამ გადაწყვეტილების გასამყარებლად მოკავშირეებმა განახორციე-

³ ა. ჩაჩხიანი, სამხედრო შეცდომების ენციკლოპედია II ტომი. თბილისი. საქართველოს შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის ჯარების ლოჯისტიკური უზრუნველყოფის სარდლობის ტოპოგრაფიული სამმართველოს სტამბა. 2018

ლეს მოწინააღმდეგის დეზინფორმირებას. ისინი აქტიურად იყენებდნენ პრესას, რადიოს, აგენტურულ ქსელს, შენდებოდა აეროპორტები, გადმოსხმის ადგილის მაკეტები, იზომებოდა გერმანული სანაპირო თავდაცვის ზღუდეები, ასევე გამოიყენებოდა სადესანტო ძალების სადემონსტრაციო გასვლები ზღვაში. ამ მოქმედებების ინტენსივობამ დაარწმუნა გერმანელები, რომ გადმოსხმა მოხდებოდა სწორედ პა-დე-კალეს რაიონში და არა სხვა მიმართულებით. შესაბამისად მათი რეზერვების (დამატებითი ძალები, სატანკო დივიზიები) თავმოყრა მოხდა ნორმანდიის სანაპიროსგან მოშორებით პა-დე-კალეს სანაპიროსთან, შეცდომაში შეყვანის გეგმის მიხედვით. აღნიშნული გეგმის წარმატებით განხორციელებამ უპირატესობა მისცა სადესანტო ძალების ქვედანაყოფებს.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ნორმანდიის სანაპიროს გაშლილი რელიეფი არ იძლეოდა დესანტირების განხორციელებისთვის კარგ შესაძლებლობებს. მსგავსი მოსაზრება ჰქონდათ გერმანელ გენერლებსაც. (გენერალ რომელს საწინააღმდეგო მოსაზრება ჰქონდა თუმცა ვერ შეძლო ჰიტლერის დარწმუნება) ამ ფაქტმა მოადუნა მათი ყურადღება ნორმანდიის სანაპიროზე დესანტის გადმოსხმასთან დაკავშირებით. ასევე დამატებითი როლი ითამაშა ამინდის გაუარესებამ, გერმანელების ცნობით ივნისის თვეში თითქმის შეუძლებელი იყო სადესანტო ოპერაციის შესაბამისი ამინდის პროგნოზირება. გერმანელი ვეტერანი მაიორი ჰანს ფონ ლაჟი იხსენებს: „საზღვაო მეტეო სამსახური მუდმივად აკვირდებოდა ამინდს და ყოველდღიურად გვაწვდიდა ცნობებს. 5-6 ივნისისთვის მივიღეთ ცნობა „ყველაფერი სუფთაა“ ასე, რომ ჩვენ ვერ გავითვალისწინეთ, თუ გადმოსხმა მოხდებოდა. ღელვა, ქარი, ხშირი და დაბალი ღრუბლიანობა ფართომასშტაბიან საზღვაო და საჰაერო მოქმედებებს შეუძლებელს ხდიდა.”⁴ განსხვავებული და უფრო ზუსტი ინფორმაცია ჰქონდათ მოკავშირე ძალებს. მათი მონაცემებით 6 ივნისისთვის მოსალოდნელი იყო ამინდის ხანმოკლე გაუმჯობესება ნორმანდიის სანაპიროზე, რაც საკმარის დროს იძლეოდა სადესანტო ოპერაციის განსახორციელებლად. 5 ივნისის ამინდის პროგნოზიდან გამომდინარე, ღამით დანიშნულ თათბირზე გენერალმა ეიზენჰაუერმა ოპერაციის დაწყების ბრძანება გასცა.

ნორმანდიის სანაპიროზე განლაგებული მოწინააღმდეგე ძალების თავდაცვითი ზღუდე შესაძლებლობას იძლეოდა, მთელ სანაპიროს გასწვრივ ეწარმოებინათ ზუსტი და გადამღობი ცეცხლი ყველა სახის იარაღიდან. მოკავშირე ძალებს კარგად ქონდათ შესწავლილი მოწინააღმდეგის თავდაცვითი ზღუდის დადებითი და უარყოფითი მხარეები. სხვადასხვა სადაზვერვო საშუალებებით მოპოვებული დეტალური ინფორმაცია საშუალებას იძლეოდა წერტილოვანი დარტყმები მიეყენებინათ ყველა იმ ძირითადი საცეცხლე პოზიციისთვის, რომლებიც აღკვეთდა სადესანტო ნაგების ნაპირთან მიახლოებას. სიტუაციიდან გამომდინარე, მოკავშირე ძალებმა სინქრონიზებულად მოახდინეს ნაპირთან მიახლოება და საცეცხლე მხარდაჭერის განხორციელება. საცეც-

⁴ უ. ფაულერ, *D-დე. თბილისი*: ბაკურ სოლოკაურის გამომცემლობა, 2009

ხლე მხარდაჭერა მიმდინარეობდა, როგორც ჰაერიდან ისე ზღვიდან. ცუდი ამინდის მიუხედავად, მოკავშირე ძალების საცეცხლე მხარდაჭერის ელემენტებმა მაინც შეძლეს მოწინააღმდეგის კარგად დაცული ძლიერი საცეცხლე საშუალებები დაზიანება. კომპლექსურმა საცეცხლე მხარდაჭერამ, რომელშიც მონაწილეობდა ათასობით საბრძოლო გემი და თვითმფრინავი მოკავშირეებს საშუალება მისცა, განეხორციელებინათ დესანტირება ნორმანდიის კარგად დაცულ სანაპიროზე.

წარმატებული ოპერაციის კვალდაკვალ პრობლემები შეიქმნა სადესანტო ოპერაცია „OMAHA” მიმართულებით. ამ ოპერაციას მოგვიანებით „სისხლიანი ომაჰა” ეწოდა. აღსანიშნავია, რომ სხვა რაიონებიდან განსხვავებით ომაჰას სანაპიროს რელიეფი ყველაზე სახიფათო იყო დესანტირების განსახორციელებლად, თუმცა ომაჰას სანაპიროზე დესანტირების გარეშე, ძირითადი ძალებისგან მოწყვეტილი და იზოლირებული აღმოჩნდებოდა „UTAH”-ს სანაპიროზე გადასული დესანტი. მოკავშირე ძალების დაგეგმარებები ხაზგასმით ამბობდნენ, რომ ამ სანაპიროზე შედარებით სუსტი თავდაცვის სტრუქტურა იყო განლაგებული და ოპერაცია კარგად იქნებოდა მხარდაჭერილი ზღვიდან და ჰაერიდან. სადესანტო ძალებს ორივე შემთხვევაში გაუცრუვდათ იმედი და ოპერაციის წარმატება სერიოზული საფრთხის ქვეშ დადგა. დაბალი ღრუბლის გამო საბრძოლო ავიაციამ ვერ შეძლო ზუსტი ცეცხლის წარმოება. მოწინააღმდეგის მიმართულებით მათი ნასროლი თითქმის ყველა ჭურვი ასცდა მიზანს, იმ საფრთხის გათვალისწინებით, რომ მაღალი იყო ნაპირზე გადასული დესანტის დაზიანების ალბათობა, ვერც ზუსტი საზღვაო მხარდაჭერა განხორციელდა. წინააღმდეგობის გამო მოკავშირეებმა ტანკები ნაადრევად ჩაუშვეს წყალში, თუმცა ტანკების უმეტესობამ ვერ შეძლო ნაპირამდე მიღწევა ძლიერი შტორმის გამო. ჯარისკაცები ვინც წყალში ნაადრევი ჩაშვების გამო დახრჩობას გადაურჩა ცდილობდა თავი დაეღწია მოწინააღმდეგის მსხვილკალიბრიანი ტყვიამფრქვევების ძლიერი ცეცხლისგან. ვითარებიდან გამომდინარე მოკავშირე ძალები იძულებულნი გახდნენ შეეწყვიტათ დესანტირება და დაეწყოთ ზღვაში უკუსვლა. გერმანელმა ოფიცერმა შტაბს უპატაკა, რომ დესანტირება შეწყდა და მოსალოდნელია მოკავშირე ჯარების უკან დახვევა.

„სანაპირო ზოლის დაბრკოლებების უკან მოწინააღმდეგე თავშესაფარს ეძებს. დიდი რაოდენობის ტექნიკა, მათ შორის ათობით ტანკი, შეჩერებულია ნაპირისკენ მიმავალ გზაზე. დაბრკოლებების გამწმენდმა ჯგუფებმა მოქმედება შეწყვიტეს, სადესანტო ხომალდებიდან გადმოსხმა შეწყდა, გემები შეჩერებულია და უკუგდებულია ზღვაში. ჩვენი საცეცხლე საშუალებები და არტილერია ხელსაყრელ პოზიციებზე იმყოფება. მოწინააღმდეგემ განიცადა მნიშვნელოვანი ზარალი. ძალიან ბევრი დაჭრილი და დაღუპული დატოვა სანაპიროზე.”⁵ გერმანული სარდლობა აღნიშნული ფაქტიდან გამომდინარე დარწმუნებული იყო გამარჯვებაში, ხოლო მოკავშირეთა სავალალო მდგომარეობას ომაჰას სანაპიროზე ნახსენები პატაკი კარგად აღწერს. გენერალი ბრედლი

⁵ უ. ფაულერ, D- დღე. თბილისი: ბაკურ სოლაკაიორის გამომცემლობა. 2009

შეწუხებული იყო „OMAHA” სანაპიროზე განვითარებული მოვლენებით და ფიქრობდა „ ხომ არ გადაესროლა ძალები იუტას სანაპიროსკენ ან სულაც დიდი ბრიტანეთისკენ შეებრუნებინა”.⁶

თუმცა გერმანელების სიხარული ნაადრევი აღმოჩნდა და მიუხედავად იმისა, რომ დღის ბოლოსთვის სანაპიროზე განლაგებული სიმაგრეებიდან, ორი მათგანი ისევ გერმანელების ხელში იყო, აღნიშნული სანაპირო ძირითადად უსაფრთხო იყო დამატებითი ძალების დესანტირებისთვის. ამ უსაფრთხოების ფასი „OMAHA” სანაპიროზე 4000 ჯარისკაცის სიცოცხლეს შეადგენდა.

დასკვნა

განხილვამ აჩვენა, რომ გამოსარჩევია ომაჰას სანაპირო სადაც მოვლენები გეგმის მიხედვით ვერ განვითარდა და ოპერაციის წარმატებით შესრულებას საფრთხე დაემუქრა. თუმცა მოკავშირე ძალების დიდი ძალისხმევით სანაპიროს დაკავება მოგვიანებით მაინც მოხერხდა. მიუხედავად ომაჰას სანაპიროზე მომხდარი უარყოფითი ფაქტისა, მთლიანობაში სადესანტო ოპერაციის შესრულებისას გამოიკვეთა ისეთი დადებითი ასპექტები, რომლებმაც გადამწყვეტი როლი ითამაშეს ოპერაციის წარმატებით შესრულებაში. მოულოდნელობის ეფექტმა მოადუნა მოწინააღმდეგის ყურადღება, შედეგად მათ ვერ შეძლეს ძალების მობილიზება დესანტირების რაიონთან ახლოს. უშუალოდ ოპერაციის შესრულებს დროს კი გადამწყვეტი როლი ითამაშა კომპლექსურმა საცეცხლე მხარდაჭერამ. ზღვიდან და ჰაერიდან განხორციელებულმა მხარდაჭერამ გაანადგურა სანაპიროზე განლაგებული ძლიერი საცეცხლე საშუალებების უმეტესობა, რამაც საშუალება მისცა ქვედანაყოფებს განხორციელებინათ დესანტირება. დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ ნაშრომში განხილულმა არგუმენტებმა მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა, მსოფლიოში ყველაზე ფართომასშტაბიანი საზღვაო სადესანტო ოპერაციის წარმატებით განხორციელებაში.

ბიბლიოგრაფია

ჩაჩხიანი, არჩილ. 2018. *სამხედრო შეცდომების ენციკლოპედია II ტომი*. თბილისი: საქართველოს შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის ჯარების ლოჯისტიკური უზრუნველყოფის სარდლობის ტოპოგრაფიული სამმართველოს სტამბა.

ბ: ფაულერ, უილ. 2009. *D- დღე*. თბილისი: ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა.

⁶ უ. ფაულერ, D- დღე. თბილისი: ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა.

ირანის ბირთვული პროგრამის საკითხის გააქტიურება ისლამური რევოლუციის შემდეგ (სამხედრო პოლიტიკური ასპექტები)

ვიცე-პოლკოვნიკი ომარ თურმანიძე¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8499>

აბსტრაქტი

ირანის ბირთვული პროგრამა აშშ-სა და დასავლეთისათვის აქტუალური გახდა ირანის ისლამური რევოლუციის შემდგომ. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ აღნიშნულ პროგრამაზე მუშაობა ირანმა ისლამურ რევოლუციამდე დასავლეთის მხარდაჭერით დაიწყო. მას შემდეგ, რაც ირანში ახალი რეჟიმი დამკვიდრდა, ირანის ბირთვული პროგრამის მიმართ აშშ-სა და მისი მოკავშირეების დამოკიდებულება ნეგატიურად შეიცვალა. ირანს პერიოდულად უწესდებოდა სანქციები და მოითხოვდნენ მისგან ბირთვულ პროგრამაზე მუშაობის შეწყვეტას. მიუხედავად სანქციებისა, ირანს არ შეუწყვეტია ამ პროგრამაზე მუშაობა.

ირანსა და დასავლეთს შორის 2015 წელს მოხერხდა ბირთვულ პროგრამასთან დაკავშირებით შეთანხმების მიღწევა, რის შედეგადაც ქვეყანას სანქციები მოეხსნა. აღნიშნული შეთანხმება ხანმოკლე აღმოჩნდა. აშშ-მ დაარღვია მიღწეული ბირთვული შეთანხმება და კვლავ დაუწესა ირანს სანქციები. სანქციების დაწესების პროცესი დღემდე გრძელდება, თუმცა გამოსავლის ძიების გზების პოვნაც დღის წესრიგშია.

საკვანძო სიტყვები: ირანი, აშშ, სანქციები, ბირთვული პროგრამა, შეთანხმება.

¹ სსიპ დავით აღმაშენებლის სახელობის ეროვნული თავდაცვის აკადემიის ბაკალავრიატის თავდაცვისა და უსაფრთხოების მიმართულების უფროსი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პოლიტიკური მეცნიერებების დოქტორანტი, <https://orcid.org/0009-0000-3957-4472>

The activation of the issue of Iran's nuclear program after the Islamic revolution (military-political aspects)

Lieutenant Colonel Omar Turmanidze²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8499>

Abstract

Iran's nuclear program became relevant for the US and the West after the Iranian Islamic Revolution. It is worth noting the fact that Iran started working on the mentioned program with the support of the West before the Islamic Revolution. After the new regime was established in Iran, the dependence of the US and its allies on Iran's nuclear program changed negatively. Sanctions were periodically imposed on Iran and it was demanded to stop working on its nuclear program. Despite the sanctions, Iran has not stopped working on this program.

In 2015, an agreement was reached between Iran and the West regarding the nuclear program, as a result of which sanctions were lifted on the country. This agreement was short-lived. The US has violated the nuclear deal and reimposed sanctions on Iran. The process of imposing sanctions continues to this day, but finding ways to find a solution is also on the agenda

Key Words: Iran, USA, Sanctions, Nuclear Programs, Agreement

²Head of Defiance and Security Program of Baccalaureate, LEPL – David Aghmashenebeli National Defense Academy of Georgia. PhD student of Political Sciences of Caucasus International University, orcid.org/0009-0000-3957-4472

შესავალი

ირანმა ბირთვულ პროგრამაზე მუშაობა ისლამურ რევოლუციამდე დაიწყო. ჯერ კიდევ მოჰამად შაჰ ფეჰლევის დროს, აშშ-ირანის ურთიერთობაში მოხდა სამოქალაქო-ბირთვული თანამშრომლობა ელექტროენერჯის გამომუშავების თავლასობისით. იმ პერიოდისთვის ირანის ტახტზე უკანასკნელი შაჰი იჯდა. ირანი კი აშშ-ს მოკავშირე ქვეყანა იყო. შეერთებულმა შტატებმა და ირანმა 1957 წელს ხელი მოაწერეს შეთანხმებას სამოქალაქო მიზნებისთვის ბირთვული თანამშრომლობის შესახებ. ამ შეთანხმების თანახმად შეერთებულმა შტატებმა 1967 წელს მართლაც დაასრულა ელექტრულ ბირთვულ რეაქტორზე მუშაობა. ახლადშექმნილი ბირთვული რეაქტორი და მასთან დაკავშირებული ლაბორატორიული კვლევების კომპლექტი გახდა თეირანის ბირთვული კვლევების ცენტრის ნაწილი (TNRC - Tehran Nuclear Research Center)³.

ირან-ამერიკული ბირთვული თანამშრომლობის შეთანხმების პირობის თანახმად, ირანმა ხელი მოაწერა ბირთვული იარაღის გაუვრცელებლობის ხელშეკრულებას (NPT-Non-Proliferation Treaty) 1968 წელს და მოახდინა ხელშეკრულების რატიფიცირება 1970 წელს.⁴ აგრეთვე 1974 წელს, ირანმა ხელი მოაწერა უსაფრთხოების შეთანხმებას საერთაშორისო ატომური ენერჯეტიკის სააგენტოსთან, (IAEA-International Atomic Energy Agency), რომელიც მსოფლიო მასშტაბით ახორცილებს ინსპექტირებასა და მონიტორინგს ყველა ბირთვულ ობიექტზე.

1974 წელს აგრეთვე შეიქმნა ირანის ატომური ენერჯის ორგანიზაცია (AEOI-Atomic Energy Organization of Iran), რომელსაც დაევალია ბირთვული ენერჯის წარმოების გაზრდა. ეს იყო ფაქტობრივად ამბიციური გეგმა, რაც ითვალისწინებდა მომდევნო 20 წელიწადში, 1995 წლისათვის, ირანის ატომური ენერჯის გამომუშავებული სიმძლავრე ყოფილიყო 23 000 მეგავატი. ამ გეგმებში შედიოდა ბირთვული საწვავის განვითარების სრული ციკლი და ურანის გამდიდრება. აგრეთვე ირანმა შეიმუშავა გეგმა 22 ბირთვული რეაქტორის მშენებლობაზე და ამერიკელ და ევროპელ კონტრაქტორებთან დაიწყო ამ საკითხზე მოლაპარაკებები.

ისლამური რევოლუცია და ბირთვული პროგრამის შემდგომი ეტაპი

ირანის ისლამურმა რევოლუციამ საგრძნობლად შეაფერხა ქვეყნის ბირთვულ პროგრამაზე მუშაობა. აიათოლა ხომეინი სკეპტიკურად უყურებდა ბირთვულ პროგრამას და საჭიროდ არ მიიჩნევდა მიემართა მასზე რაიმე ძალისხმევა, ხომეინისთვის ბირთვული პროგრამა განიხილებოდა, როგორც "დასავლური" პროგრამა, რომელიც ეწინააღმდეგებოდა ისლამის სწავლებებს.

ისლამური რევოლუციის შედეგად ირანმა ასევე დაკარგა მრავალი წამყვანი ბირთვული მეცნიერი და ინჟინერი. რევოლუციის პერიოდში რევოლუციონერთა მიერ შე-

³ Nuclear Threat Initiative, "Iran: Nuclear Overview," www.nti.org/e_research/profiles/iran/Nuclear/index.html.

⁴ <https://www.jstor.org/stable/10.7249/j.ctt1q60rb.10>

ვიწროების შედეგად ბევრი მეცნიერი და ინჟინერი გაიქცა ქვეყნიდან. უცხოელი ბირთვული მომწოდებლები ირანის ახალ რეჟიმთან ერიდებოდნენ ვაჭრობასა და ბირთვულ საკითხებზე თანამშრომლობას. ეს განსაკუთრებით მას შემდეგ მოხდა, რაც ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა დაიწყო აქტიური კამპანია ირანთან სამოქალაქო ბირთვული თანამშრომლობის აკრძალვის შესახებ. შედეგად ბირთვული პროგრამა დარჩა დაფინანსების, ბირთვული საკითხის მცოდნე მეცნიერების, საერთაშორისო დახმარებისა და ინიციატივების გარეშე. თეირანმა სწრაფად გააუქმა არსებული ბირთვული კონტრაქტები, რომელიც ქვეყნის ახალი ხელისუფლების მიერ განიხილებოდა, როგორც შაჰის ამბიციური პროგრამა. ირანის ახალმა რეჟიმმა წამოაყენა ინიციატივა Eurodif-ის დატოვების შესახებ.⁵ შედეგად ფინანსური დავებისა და გარე ზეწოლის გამო შეჩერდა მუშაობა მშენებარე ბირთვულ რეაქტორებზე. ბუშეჰრის ბირთვული რეაქტორი დაზიანდა ირან-ერაყის ომის დროს (1980-1988წწ) საჰაერო დარტყმების შედეგად. ეს გამაფრთხილებელი სიგნალი იყო აშშ-სა და დასავლეთისათვის, რომ ირანში არსებული რეჟიმის პირობებში, შესაძლოა ბირთვული რეაქტორები დაზიანებულიყო, ან უკონტროლოდ დარჩენილიყო. ეს კიდევ ერთი დამადასტურებელი ფაქტორი იყო ირანის ბირთვულ პროგრამაზე მუშაობის შესაჩერებლად.

1979 წელი ისტორიაში დარჩა, როგორც პირველი, მაგრამ არა უკანასკნელი შემთხვევა, როდესაც შეერთებული შტატების პრეზიდენტმა, ჯიმი კარტერმა გამოიყენა 1977 წელს საერთაშორისო საგანგებო ეკონომიკური ძალების აქტის (IEEPA) მიერ დაკანონებული უფლებამოსილება და მკაცრი ეკონომიკური წნეხის ქვეშ მოაქცია ირანის სახელმწიფო. ამერიკის მიერ ირანზე დაწესებულ მაშინდელ ეკონომიკურ სანქციებს დღემდე კიდევ უამრავი ახალი სანქცია დაემატა.⁶ ისლამური რევოლუციისა და მძევლების კრიზისის შედეგად მიღებული სანქციები მიმართული იყო იმისკენ, რომ ირანი დროულად მოსულიყო გონს და რაც შეიძლება სწრაფად შეეწყვიტა ტერორისტული აქტების მხარდაჭერა, რაც ესოდენ მიუღებელი იყო არა მხოლოდ ამერიკისთვის, არამედ დასავლეთისთვის. რასაკვირველია, აღნიშნული ითვალისწინებდა ახლო აღმოსავლეთში ირანის მძლავრი გავლენის შესუსტებასაც, ეს კი ბუნებრივად გამოიწვევდა ირანის სამეზობლოში ამერიკისთვის ხელსაყრელი ვითარების ჩამოყალიბებასა და რეგიონში ფეხის ფართოდ მოკიდებას⁷. სწორედ აქედან იწყება ირან-ამერიკის დამაბული ურთიერთობების ფორმირებაც.

სანქციების შემდგომი ტალღა 1984 წელს უკავშირდება, როცა აშშ-მა ირანი ტერორისტების მხარდამჭერთა სიაში შეიყვანა. ეს უკანასკნელი კი, თავის მხრივ, ლიბიაში

⁵ Eurodif - European Gaseous Diffusion Uranium Enrichment Consortium

⁶ Hewitt, K & Nephew, R (2019, March 12). “How the Iran Hostage Crisis Shaped the US Approach to Sanctions”. Brookings. Retrieved June 5, 2020, from Brookings Web Site: <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/03/12/how-the-iran-hostage-crisis-shape-d-the-us-approach-to-sanctions/>

⁷ Torbat, A. E. (2005). “Impacts of the US Trade and Financial Sanctions on Iran”. The World Economy. California State University

განლაგებულ ამერიკის საზღვაო ყაზარმებზე განხორციელებულ ტერორისტულ შეტევებში ირანის სავარაუდო თანამონაწილეობამ განაპირობა.

დამატებითი ღონისძიებები გატარდა ირან-ერაყის 8-წლიანი ომის დროსაც, რომელსაც სპარსეთის ყურის პირველი ომის სახელითაც ვიცნობთ (1980-1988 წწ). აღნიშნული ომი დამანგრეველი აღმოჩნდა. მან უდიდესი ზიანი მოუტანა არა მხოლოდ ცალკეულ ქვეყნებს, არამედ მთლიანად ირანისა და ერაყის სამეზობლოსაც. სწორედ ეს ომი გახდა სათავე შემდგომი წლების იმ საერთაშორისო ურთიერთობების მნიშვნელოვანი პოლიტიკური ქეისების განვითარებისათვის რეგიონული მასშტაბით, როგორცაა 1990 წელს ერაყის ძალისმიერი მეთოდებით შეჭრა ქუვეითში, ხოლო 2003 წელს აშშ-ს ინტერვენცია საკუთრივ ერაყში⁸.

ირანზე დაწესებულმა სანქციებმა, უშუალო გაფართოება 1995 წელს ჰპოვა. ამავე წელს ამერიკის ახალმა პრეზიდენტმა ბილ კლინტონმა განაცხადა, რომ ირანი საფრთხეს წარმოადგენდა ეროვნული უსაფრთხოების თვალსაზრისით. სანქციები დაწესდა ირანის ენერგეტიკულ სფეროშიც, რაც ითვალისწინებდა ქვეყნის ბირთვულ პროგრამაზე მუშაობისთვის წინააღმდეგობის გაწევას. ამასთან, იგი საშუალებას არ აძლევდა ირანს წვდომა ჰქონოდა საერთაშორისო საბანკო თუ საფინანსო სისტემასთან, იკრძალებოდა ექსპორტიც და სხვადასხვა ინვესტიციაც ნავთობისა და ბუნებრივი გაზის სექტორში. მიუხედავად იმისა, რომ ამერიკისა და დასავლეთის ბირთვული სახელმწიფოების მხრიდან სულ უფრო და უფრო ძლიერდებოდა სანქციები ირანის მიმართ, ირანი კვლავ აგრძელებდა ბირთვულ პროგრამაზე მუშაობას, რაც დღემდე გრძელდება.

შეზღუდვები არ მოხსნილა და დამთავრებულა მომდევნო საუკუნეშიც. 2002 წელს ჯორჯ ბუშმა სიტყვით გამოსვლისას ირანი ჩრდილოეთ კორეასა და ერაყთან ერთად “ზოროტების ღერძად” მოიხსენია. ცალკე ამბავი იყო ისიც, რომ აშშ-ში 2001 წლის 11 სექტემბერს განხორციელებული ტერორისტული თავდასხმის შედეგად დასავლეთისა და ახლო აღმოსავლეთის ურთიერთობა ისედაც დამაბული იყო.

ბირთვულ მისწრაფებებთან ერთად, ირანისთვის დაწესებული სანქციებიც იზრდებოდა. ამის შემყურე პოლიტიკოსები დაუფარავად ამბობდნენ, რომ თუკი ირანი თავის საწადელს მიაღწევდა, სერიოზულ პრობლემებთან მოუწევდა მსოფლიოს შეჭრადება.⁹

2013 წელს ირანის პრეზიდენტის მოჰამად აჰმადი ნეჯადის მმართველობის დასრულების შემდეგ, როცა ქვეყნის სათავეში ახლი პრეზიდენტი ჰასან როუჰანი მოვიდა, ურთიერთობა დასავლეთსა და ირანს შორის შედარებით დათბა. ისლამური რევოლუციის შემდეგ პირველად განხორციელდა სატელეფონო კავშირი ირანის პრეზიდენტსა და ბარაკ ობამას შორის. მხარეები შეთანხმდნენ, რომ დაიწყებდნენ ირანის ბირთვული

⁸ Riedel, B (2013, May 22). “Lessons from America’s First War with Iran”. Brookings. Retrieved June 6, 2020, from Brookings web Site: <https://www.brookings.edu/articles/lessons-from-americas-first-war-with-iran/>

⁹ Waltz, 2012

პროგრამის გარშემო არსებული სადავო საკითხების გადაჭრას. შედეგად 2015 წელს მიღწეულ იქნა შეთანხმება ბირთვულ პროგრამასთან დაკავშირებით ირანის ისლამურ რესპუბლიკას, გაეროს უშიშროების საბჭოს წევრებსა და გერმანიას შორის. ამ შეთანხმებით დროებით ბოლო მოეღო სანქციების უდიდეს ეპოქას. ირანის ბირთვული პროგრამა კი საერთაშორისო კონტროლის ქვეშ გადავიდა.

თუმცა, როგორც შემდგომ აღმოჩნდა, აღნიშნულ შეთანხმებას დიდი დრო არ ეწერა, რადგან ბირთვული გარიგების დატოვების შესახებ განცხადება დონალდ ტრამპმა ოფიციალურად 2018 წლის მაისში გააკეთა. აშშ-ს იმდროინდელი პრეზიდენტი წინამორბედისგან განსხვავებით თვლიდა, რომ ირანთან მიღწეულ ბირთვულ შეთანხმებას სასიკეთო არაფერი მოჰქონდა, რადგან ირანის “ზოროტი ქმედებები” კვლავ ძალაში რჩებოდა. ამავე წლის 8 მაისს მან ამერიკის მხრიდან ირანთან მიმართებით სანქციები განაახლა. ახალი სანქციების თანახმად, ამერიკულ კომპანიებს ირანთან სხვადასხვა ძვირფასი ლითონით, ნახშირით და სხვა მრავალი პროდუქტით ვაჭრობა აეკრძალა. ოფიციალური ვაშინგტონი თეირანს ბალისტიკური რაკეტების განვითარებაში სდებს ბრალს და აღნიშნავდა, რომ იგი აქტიურად თანამშრომლობდა შეიარაღებულ დაჯგუფებებთან, რომლებსაც აშშ ტერორისტებად მიიჩნევს. ამიტომაც, აშშ-მა ძველ სანქციებს კიდევ ახლები დაუმატა და საბოლოოდ, შავ სიაში ირანის დაახლოებით 300 მოქალაქე თუ ორგანიზაცია შეიყვანა, აკრძალა ნავთობის ექსპორტი, ვაჭრობა, საბანკო ოპერაციები და სხვა.

2019 წლის დასაწყისამდე მხოლოდ რვა სახელმწიფოს მიეცა უფლება, შეეძინა ირანისგან ნავთობი. საგულისხმოა, რომ ადრინდელისგან განსხვავებით, ბოლოდროინდელ სანქციებს ევროკავშირი მხარს აღარ უჭერს. საფრანგეთი, დიდი ბრიტანეთი და გერმანია “ბირთვული შეთანხმების” გადარჩენას კვლავაც ცდილობენ¹⁰

2020 წლის 3 იანვარს დონალდ ტრამპის ბრძანებით ბაღდადის საერთაშორისო აეროპორტზე მიტანილმა წერტილოვანმა იერიშმა, ირანის გენერალი, ელიტური შენაერთის ხელმძღვანელი ყასემ სოლეიმანი¹¹ იმსხვერპლა. ირანის უმაღლესი სულიერი ლიდერი, აიათოლა ალი ხამენეი თავდასხმის ორგანიზატორებს შურისძიებით დაემუქრა. თავის გამოსვლაში, ერაყში აშშ-ის ბაზებზე თავდასხმის შემდეგ, ტრამპმა ირანი კვლავ ტერორიზმის მთავარ დამფინანსებელად მოიხსენია და პირობა დადო, რომ აუცილებლად მოუღებდა ბოლოს ირანის ასეთ პოლიტიკას. ამასთან, აშშ-ს პრეზიდენტმა გენერალ სოლეიმანის მკვლელობა ირანის მთავარი ტერორისტის ლიკვიდაციად მოიხსენია. ხოლო NATO-ს თხოვნით მიმართა, გაეზარდა საკუთარი ჩართულობა ახლო აღმოსავლეთში მიმდინარე პროცესებში.

¹⁰ Masterson, J. (2020, May). “Fact Sheets & Briefs: Timeline of Nuclear Diplomacy with Iran.” Arms Control Association. Retrieved June 6, 2020, from The Web Site: <https://www.armscontrol.org/factsheets/Timeline-of-Nuclear-Diplomacy-With-Iran>

¹¹ ირანის შეიარაღებული ძალების გენერალ-მაიორი, ირანის რევოლუციის გუშაგთა კორპუსის ყუდსის ძალების მეთაური. მოკლული იქნა 2020 წლის 3 იანვარს.

აშშ-ის ინტერესები ბირთვულ პროგრამასთან მიმართებაში

ცხადია, აშშ-ს ახლო აღმოსავლეთის რეგიონში თავისი ინტერესები ამოძრავებს. უპირველეს ყოვლისა, ეს ნავთობპროდუქტებზე დაბალი ფასების შენარჩუნებას უნდა უკავშირდებოდეს. გარდა ამისა, აშშ-ის მიზანია გაიღრმავოს თავისი სამხედრო და პოლიტიკური პოზიციები ახლო აღმოსავლეთში და არ მისცეს ირანს ბირთვული ამბიციების დაკმაყოფილების საშუალება. ამასთანავე, არ დაუშვას რუსეთისა და თურქეთის დომინირება რეგიონში. მიუხედავად იმისა, რომ აშშ-ისა და ირანის უთანხმოებებს განსხვავებული მიზეზები ჰქონდა, განმაპირობებელ ფაქტორთა გარკვეული კუთხით სისტემატიზირება მაინც შეგვიძლია. ის ფაქტი, რომ ირანი მუდმივად ეცილებოდა აშშ-ს აღმოსავლეთ რეგიონში მმართველობას, ყოველთვის ცხადი იყო. აღნიშნული პროცესი დღესაც გრძელდება. ასევე, არ უნდა დაგვავიწყდეს იმის აღნიშვნაც, რომ ამ რეგიონით დაინტერესებას, როგორც ირანის, ასევე აშშ-ისა და სხვა სახელმწიფოთა მხრიდან, მრავალი ასპექტი განაპირობებს და სამხედროსთან ერთად, პოლიტიკური და ეკონომიკური მიზნებიც იწვევს.

თვალსაჩინოა, რომ აშშ რეგიონში საკუთარი ინტერესების გატარებასა და აქ არსებული უთანხმოების დარეგულირებას ხშირ შემთხვევაში სხვადასხვა ტიპის საერთაშორისო სანქციებით ცდილობდა. მკვლევართა ნაწილი თვლის, რომ სანქციები არაეფექტურია და მათ სხვა დიპლომატიურ ურთიერთობებს ამჯობინებენ. აშშ-ირანის ურთიერთობის განხილვისას აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ დიპლომატიურ ურთიერთობებზე ჯერ კიდევ 1980 წელს ითქვა უარი არაეფექტურობის გამო. სხვადასხვა დროს აშშ-ის სხვადასხვა ადმინისტრაციის მხრიდან არაერთხელ იყო ამ საკითხის დიპლომატიური მეთოდებით მოგვარების მცდელობა, მაგრამ 2015 წელს მიღწეული შეთანხმების გარდა ჯერჯერობით ხელშესახები არაფერია, ეს შეთანხმებაც 2018 წელს დაირღვა, როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ. დღეისათვის არსებული ვითარების გათვალისწინებით თავისუფლად შეიძლება ითქვას, რომ ამ პერიოდიდან მოყოლებული ამერიკასა და ირანს შორის არსებული ურთიერთობები მეტად ნეგატიურად ვითარდება - 2019 წლის დასასრული და 2020 წლის დასაწყისი განსაკუთრებულად მწვავე აღმოჩნდა.

აქვე აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ 2025 წლის 20 იანვრიდან აშშ-ს ეყოლება ახალი ადმინისტრაცია და ქვეყანას სათავეში კვლავ დონალდ ტრამპი ჩაუდგება, რომელიც ერთ-ერთი მთავარი ინიციატორი იყო 2015 წლის შეთანხმების გაუქმებისა და რომელიც ირანთან ურთიერთობაში ყოველთვის ხისტი ზომების გატარებას ემხრობა. აქვე, აუცილებელია აღვნიშნოთ ირან-ისრაელის ურთიერთობის მზარდი დაძაბულობა, მას შემდეგ რაც ისრაელი ფართომასშტაბიან კამპანიას ატარებს ჰამასისა და ჰეზბოლას წინააღმდეგ.

დასკვნა

ამდენად, მოვლენათა ქრონოლოგიური დაკვირვება თვალსაჩინო სურათს გვაძლევს იმის შესახებ, რომ ირანსა და ამერიკის შეერთებულ შტატებს შორის დიპლომატიური ურთიერთობების ჩამოყალიბებას ადგილი ჰქონდა წინა საუკუნეში. ამ ქვეყნებს შორის მთავარი შეუთანხმებელი საკითხი იყო და კვლავ რჩება ირანის ბირთვული პროგრამა, რომელიც სამხედრო მიზნებს უკავშირდება ირანის ისლამური რევოლუციის დროიდან მოყოლებული დღემდე. ამერიკის მხრიდან შეუთანხმებლობის მიზეზად მუდმივად ირანის მიერ დარღვეული დაპირებები და მათი საფრთხის შემცველი ქმედებები სახელდება, ხოლო ირანი ამერიკის აგრესიული პოლიტიკისა და მათი ჩარევის წინააღმდეგ ილაშქრება საშინაო პოლიტიკაში. შედეგი ერთია, ამერიკა უფრო მეტად სანქციათა ვარიაციების ცვლაზე მუშაობს, ამჯობინებს ხისტ სტრატეგიას და ირანს უმკაცრესი სანქციებისგან გათავისუფლების საშუალებას არ აძლევს. მუდმივად ითვლებოდა, რომ მკაცრი ზომები სიტუაციას გამოასწორებდა, თუმცა ვხედავთ შედეგს, აშშ-ის რადიკალური ქმედება ასეთსავე პასუხს იწვევს ირანის მხრიდან, რასაც რაიმე კონკრეტულ ლოგიკურ გამოსავლამდე არ და ვერ მივყავართ.

მოვლენათა დაკვირვებისა და ანალიზის შედეგად შესაძლოა გამოითქვას ვარაუდი, რომ ამ ქვეყნებს შორის ფართომასშტაბური ომის დაწყება ნაკლებად მოსალოდნელია, რადგანაც ასეთი ნაბიჯი არც ერთი მხარისთვის არ უნდა იყოს სიკეთის მომტანი. თუმცა, ექსპერტთა ნაწილის შეხედულებათა თანახმად, ახლო აღმოსავლეთი შესაძლოა “ახალი ცივი ომის” კერად გადაიქცეს, რომელშიც ერთმანეთის წინააღმდეგ, ბუნებრივია, ერთი მხრივ, ამერიკა და მისი მომხრეები იქნებიან, ხოლო მეორე მხრივ ირანი და მისი მოკავშირეები. თუმცა თანამედროვე მსოფლიოში მინდინარე მოვლენების გათვალისწინებით, იგულისხმება რუსეთ-უკრაინის ფართომასშტაბიანი ომი და ისრაელ-პალესტინის დაპირისპირება, ირანის ბირთვული პროგრამის პრობლემა, შეიძლება ითქვას მინელეულია მაგრამ საკითხი პრობლემად რჩება და ადრე თუ გვიან საჭიროებს საერთაშორისო ჩართულობასა და გონივრულ გადაწყვეტას.

ბიბლიოგრაფია

Nuclear Threat Initiative, “Iran: Nuclear Overview,”

www.nti.org/e_research/profiles/iran/Nuclear/index.html

<https://www.jstor.org/stable/10.7249/j.ctt1q60rb.10>

Eurodif - European Gaseous Diffusion Uranium Enrichment Consortium

Hewitt, K & Nephew, R (2019, March 12). “How the Iran Hostage Crisis Shaped the US Approach to Sanctions”. Brookings. Retrieved June 5, 2020, from Brookings Web Site:

<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/03/12/how-the-iran-hostage-crisis-shape-d-the-us-approach-to-sanctions/>

Torbat, A. E. (2005). “Impacts of the US Trade and Financial Sanctions on Iran”. The World Economy. California State University

Riedel, B (2013, May 22). “Lessons from America’s First War with Iran”. Brookings. Retrieved June 6, 2020, from Brookings web Site: <https://www.brookings.edu/articles/lessons-from-americas-first-war-with-iran/>

Waltz, 2012

Masterson, J. (2020, May). “Fact Sheets & Briefs: Timeline of Nuclear Diplomacy with Iran.” Arms Control Association. Retrieved June 6, 2020, from The Web Site: <https://www.armscontrol.org/factsheets/Timeline-of-Nuclear-Diplomacy-With-Iran>

ონტოლოგიური უსაფრთხოება

ნიკოლოზ ესიტაშვილი¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8495>

აბსტრაქტი

ონტოლოგიური უსაფრთხოების თეორია ხაზს უსვამს ადამიანის სოციალური და ფსიქოლოგიური ასპექტების როლს საერთაშორისო პოლიტიკაში კლასიკური თეორიების თვალსაჩინო ხარვეზების აღმოსაფხვრელად. ქვემოთმოცემულ ნაშრომში მოცემულია სოციოლოგიის, ფსიქოლოგიის, პოლიტიკური მეცნიერებების/ საერთაშორისო ურთიერთობების უბადლო ნაშრომების მიმოხილვა რომელთა ნამუშევრებმა საფუძველი ჩაუყარა საერთაშორისო ურთიერთობის თეორიების ახალ მარგალიტს რომელსაც გირჩევდით რომ გაეცნოთ.

საკვანძო სიტყვები: ონტოლოგიური უსაფრთხოების თეორია, ნეორეალიზმი, საერთაშორისო ურთიერთობები, უსაფრთხოება, იდენტობა

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს, ეროვნული თავდაცვის აკადემიის, სამეცნიერო კვლევითი ცენტრის მთავარი მეცნიერი

Ontological security

Nikoloz Esitashvili²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8495>

Abstract

The theory of ontological security emphasizes the role of human social and psychological aspects in international politics to overcome the obvious shortcomings of classical theories. The following paper provides an overview of unparalleled works in sociology, psychology, political science/international relations, whose works laid the foundation for the new pearl of international relations theories that I recommend you to familiarize yourself with.

Keywords: ontological security theory, neorealism, international relations, security, identity

² Chief researcher of the Scientific Center of LEPL - David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

შესავალი

მოცემული ლიტერატურის მიმოხილვა თავდაპირველად იკვლევს ონტოლოგიური უსაფრთხოების კონცეფციას და შემდეგ აგრძელებს კონცეფციის გამოყენების ანალიზით საერთაშორისო ურთიერთობების (IR) ლიტერატურაში.

მორალური ქმედებები შეიძლება იყოს საფრთხის შემცველი, და სახელმწიფოები ხშირად ამჯობინებენ იმოქმედონ ამორალურად. ყოველ შემთხვევაში, ამას ამტკიცებენ მეინსტრიმული პოლიტიკური თეორიები. მაგრამ ონტოლოგიური უსაფრთხოების თეორიის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი თეზისი არის ის, რომ სახელმწიფოები ატარებენ პოლიტიკურ კურსს თვითიდენტურობის მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, მაშინაც კი, როდესაც ეს ქმედებები კომპრომეტირებას უწევს მათ ფიზიკურ არსებობას.³ მაგრამ საინტერესო კითხვაა, რატომ მიისწრაფვიან სახელმწიფოები ასეთი ქმედებებისკენ, თუ ისინი საშიშია. იმიტომ რომ პიროვნული სტაბილობა უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე ფიზიკური უსაფრთხოება. ეს არის ფუნდამენტური არგუმენტი, რომელსაც ონტოლოგიური უსაფრთხოების თეორეტიკოსები ამტკიცებენ. ასე რომ, მოდით განვიხილოთ, თუ როგორ განსხვავდება ონტოლოგიური უსაფრთხოება უსაფრთხოების ტრადიციული ცნებებისგან.

ძირითადი ნაწილი

ონტოლოგიური უსაფრთხოება შეიძლება ჩაითვალოს, როგორც „მოვლენებში უწყვეტობისა და წესრიგის განცდა.“⁴ მაგრამ IR ლიტერატურის უმეტესობაში უსაფრთხოების განმარტება საკმაოდ განსხვავებულია: "თვითგადარჩენა არის წინაპირობა ნებისმიერი მიზნის მისაღწევად, რომელიც შეიძლება ჰქონდეს სახელმწიფოს... თვითგადარჩენის მოტივი განიხილება, როგორც მოქმედების საფუძველი მსოფლიოში, სადაც სახელმწიფოების უსაფრთხოება არ არის დაცული."⁵ ონტოლოგიური უსაფრთხოებისთვის კი ეს არის წესრიგი და უწყვეტობა. ნეორეალიზმისთვის კი, რომელიც არის უსაფრთხოების ტრადიციული ვერსიის მომხრე, უსაფრთხოება იწყება გადარჩენით. ჯონ მირშიმერი, შემტევი რეალისტი, ეთანხმება ვალცის თავდაცვით რეალიზმს, რომ სახელმწიფოების ფუნდამენტალური მიზანი გადარჩენაა.⁶ და მეინსტრიმული IR ლიტერატურა ლიბერალური თეორიიდან კონსტრუქტივიზმამდე, მცირე განსხვავებების მიუხედავად, გაჯერებულია ზემოთ ნახსენები გადარჩენის პრინციპით.

მაგრამ ონტოლოგიური უსაფრთხოების მიხედვით, როდესაც ინდივიდი უიმედოდაა, ეს ნიშნავს, რომ მათი იდენტობა არ აკმაყოფილებს მათ. „ონტოლოგიურად უსაფრთხოდ ყოფნა ნიშნავს გქონდეს ... პასუხები ფუნდამენტურ ეგზისტენციალურ

³ Brent J. Steele, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State* (Routledge, 2008).

⁴ Anthony Giddens, *Modernity and Self-Identity* (Cambridge: Polity Press, 1991).

⁵ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (Long Grove, IL: Waveland Press, 2010).

⁶ John J. Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: W.W. Norton, 2014).

კითხვებზე.”⁷ ინდივიდები რეფლექსურად აკონტროლებენ საკუთარ თავს და ახდენენ თავიანთი მოქმედებების რეპროდუცირებას რუტინების სახით, რაც მათ ეხმარება შეინარჩუნონ უწყვეტობისა და წესრიგის განცდა, რაც გადამწყვეტია მათი თვითშეგნებისთვის. კრიტიკული სიტუაციები საფრთხეს უქმნის ადამიანების იდენტობას, რაც იწვევს შფოთვას. მსგავსად ინდივიდებისა სახელმწიფოები აფასებენ წესრიგს, რადგან ეს იწვევს პროგნოზირებადობას, ისევე როგორც ზემოთ ნახსენები პირები ცდილობენ შექმნან რუტინები, რათა მათი ცხოვრება მართვადი იყოს. ინდივიდები ცდილობენ დაამყარონ რუტინები და მათ ამოდრავებს სხვა მისწრაფებებიც გარდა თვითგადარჩენისა. ონტოლოგიური უსაფრთხოება ჩნდება მაშინ, როდესაც ინდივიდები ერთვებიან ქმედებებში, რომლებიც ასახავს მათ იდენტობას.

სირცხვილის გრძნობა ონტოლოგიური უსაფრთხოების განუყოფელი ნაწილია. სირცხვილი "ძირს უთხრის თვითშეფასებას."⁸ იმის გამო, რომ ის წარმოშობს დაუცველობის განცდას, ეს ნიშნავს, რომ ვიღაც იქცევა ისე, შეუთავსებლად თვითიდენტურობის გრძნობასთან. სტილი იყენებს სირცხვილის გრძნობას, რათა მიუთითოს სიმპტომი რომელიც ასახავს ეროვნული ონტოლოგიური უსაფრთხოების განცდის რღვევას. ეს გრძნობა ხშირად გვხვდება საერთაშორისო პოლიტიკაში, როდესაც სახელმწიფოს ინდივიდები სინანულს გამოხატავენ თავიანთი ერის წარსულში რაღაცის გამო.⁹ სირცხვილი არღვევს ონტოლოგიურ უსაფრთხოებას, რომელსაც ინდივიდები ავითარებენ რუტინების პრაქტიკით. ისინი წუხდებიან. სახელმწიფოების შემთხვევაში, მთავრობის წარმომადგენლები განიცდიან თვითიდენტიფიკაციის „დარღვევებს“ და მისწრაფვიან მის გამოსწორებაზე მიმდინარე და მომავალ საგარეო პოლიტიკაში.

ონტოლოგიური უსაფრთხოება გულისხმობს საკუთარი მეობის აღმშებლობას. მეხსიერება ამ მხრივ ეხმარება გამოცდილებების გახსენებას და მათ თანმიმდევრულ ნარატივებში ორგანიზებას. ასეთი კონსტრუქციები გვამღვეს იდენტობას, მნიშვნელობას ანიჭებს ჩვენს აწმყოს, მაგრამ მათ ასევე შეუძლიათ შეზღუდონ ჩვენი მომავალი არჩევანი, არჩევანის თავისუფლება. ხისტი რუტინები ზღუდავს სახელმწიფოებს „სწავლის“ უნარში.”¹⁰ მაგრამ მიცენი და სტილი ვერ თანხმდებიან იმაზე, საჭიროა თუ არა ინდივიდის შიგნით შიშის/შფოთვის დამღვევა. მიცენისთვის, პიროვნების ინდივიდუალობის უნარი გარკვეულწილად არის დამოკიდებული რუტინებზე, რომლებიც იცავს მას მუდმივი "შიშებისგან", რომელიც მოდის მის გარემოსგან.¹¹ მაგრამ სტილი იზიარებს გიდენსის და კირკეგარდის მიდგომას, რომლის მიხედვითაც შფოთვა, რომელიც ამოდრავებს ინდივიდებს, აუცილებელია მათთვის „წინ წასასვლელად“ – ეს არ-

⁷ Anthony Giddens, *Modernity and Self-Identity* (Cambridge: Polity Press, 1991).

⁸ Anthony Giddens, *The Constitution of Society* (Berkeley: University of California Press, 1984).

⁹ Brent J. Steele, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State* (Routledge, 2008), 69.

¹⁰ Jennifer Mitzen, "Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma," *European Journal of International Relations* 12, no. 3 (September 2006): 341–70, <https://doi.org/10.1177/1354066106067346>.

¹¹ *Ibid*: 346

ის „ყოფის საკითხი“, რომელიც ეხება „არა მხოლოდ იმას, რაც უნდა გაკეთდეს იმისათვის, რომ ადამიანი გადარჩეს ბუნებაში ფიზიკური საფრთხისგან, მაგრამ როგორ უნდა გაითავისოს არსებობა თავად და იცხოვროს.“¹²

კირკეგარდის აზრით, „შიში“ ან შფოთვა თავისუფლებისგან „თავბრუსხვევის“ შედეგია.¹³ ადამიანები აყალიბებენ რუტინებს ასეთი თავბრუსხვევისგან თავის დასაცავად, წესრიგისა და პროგნოზირებადობის დასამყარებლად. მაგრამ ადამიანები უნდა დარწმუნდნენ, რომ რუტინები და მათი ნამდვილი მე თავსებადია, რადგან თუ ეს ასე არ მოხდა, ისინი სირცხვილს იგრძნობენ და დაიტანჯებიან. ხელოვნური მე თითქმის დაკარგავს თავის მეობას სიამოვნების/კომფორტის სურვილში. მას სურვილი ექნება ნებისმიერ ფასადს მოერგოს. ასე რომ, ის უარყოფს საკუთარ საჭიროებებს სხვების გულისთვის.¹⁴

სტილი წარმოგიდგენთ ონტოლოგიურ უსაფრთხოებაში მნიშვნელოვან ფაქტორთა ოთხ ჯგუფს: (1) რეფლექსური და მატერიალური შესაძლებლობები; (2) კრიზისის შეფასება; (3) ბიოგრაფიული ნარატივი; და (4) დისკურსული ჩარჩოები თანამონაწილეების მიერ. რაც უფრო ქმედუნარიანები არიან სახელმწიფოები, მათგან ასევე მოელიან მეტის გაკეთებას. მათი შესაძლებლობები გარკვეულწილად ზღუდავს მათ. და პირიქით, „მცირე ძალებს“ ამ მნიშვნელობით ექმნება უფრო ემანსიპირებული არსებობა, იმ გაგებით, რომ მათი შფოთვის დონე მცირდება, ირონიულად, შეზღუდული აგენტურობის/ქმედუნარი-ანობის გამო.¹⁵ ონტოლოგიური დაუცველობა ძლიერდება უფრო ძლევამოსილი სახელმწიფოებისთვის, როდესაც არ ერევიან ჰუმანიტარულ კრიზისებში, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ ამ კრიზისების თავიდან აცილება შესაძლებელია.

სტილი ასევე გვახსენებს, თუ როგორ აქცევს კრიზისი და თვითიდენტიფიკაციის კონსტრუქცია სახელმწიფოს დამოკიდებულს სამ ურთიერთდაკავშირებულ უნარზე: (1) დისკურსული შესაძლებლობები, სიტუაციის კრიზისად წარმოჩენის მნიშვნელობით; (2) ამ კრიზისის დამაჯერებლად დაკავშირება ეროვნულ მეობა-სთან; და (3) განსაზღვრა, თუ რომელმა პოლიტიკამ შეიძლება ეფექტურად დაასრულოს კრიზისი. მსახიობებმა ასევე წარმატებით უნდა გამოთვალონ გარკვეული პოლიტიკის გატარების ან მისგან თავის შეკავების ფასი ეროვნული იდენტობისთვის.¹⁶

სახელმწიფოები იყენებენ ნარატივს, როგორც „დისკურსული ცნობიერების“ ფორმას, რომლის მეშვეობითაც ისინი ქმნიან მნიშვნელობებს თავიანთი ქმედებისთვის.¹⁷ არის ბიოგრაფიული ტიპის ნარატივები სადაც "მოსაუბრე ასრულებს მოქმედებას რა-

¹² Anthony Giddens, *Modernity and Self-Identity* (Cambridge: Polity Press, 1991).

¹³ Kierkegaard and Walter Lowrie, *Kierkegaard's the Concept of Dread: - 2. Ed. S 4. Printing* (Princeton: Princeton Univ. Press, 1967).

¹⁴ Charles B. Strozier and Michael Flynn, *Trauma and Self* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1996).

¹⁵ Steele, 69.

¹⁶ Steele, 71

¹⁷ Anthony Giddens, *The Constitution of Society* (Berkeley: University of California Press, 1984), 374.

ღაცის თქმისას.”¹⁸ მნიშვნელოვანია მივაქციოთ ოთხ ურთიერთდაკავშირებულ პროცესს ბიოგრაფიული ნარატივის ფარგლებში: მსახიობის წარმოდგენა (1) რა იწვევს მოვლენებს; (2) რას ნიშნავს ეს მოვლენა მსახიობის თვითიდენტობისთვის; (3) რამდენად მნიშვნელოვანია ეს მოვლენები აქტორის ინტერესებისთვის, ან როგორ ვითარდება ინტერესები აქტორის თვითიდენტობიდან გამომდინარე მოვლენასთან მიმართებაში; და (4) რა პოლიტიკა (ასეთის არსებობის შემთხვევაში, თუმცა პოლიტიკის არ არსებობაც არის პოლიტიკა მოვლენასთან მიმართებაში) უნდა გამოიყენოს სახელმწიფომ ამ ინტერესების გასა-ტარე-ბლად.¹⁹

ონტოლოგიური უსაფრთხოება შეიძლება დაირღვეს, როდესაც საერთაშორისო საზოგადოების წევრები იხსენებენ სხვა წევრის წარსულ წარუმატებლობას. სხვადასხვა საერთაშორისო სუბიექტებს შეუძლიათ სახელმწიფოების „შერცხვენა“ რათა მათ იმოქმედონ საგარეო პოლიტიკაში. თომას რისი და სტივენ როპი აღნიშნავენ, რომ „აქ მორალური კამათი ძირითადად იდენტობის პოლიტიკას ეხება, ანუ დასავლურ მთავრობებს და მათ საზოგადოებებს ახსენებენ საკუთარ ღირებულებებს, როგორც ლიბერალურ დემოკრატიებს და ამ ღირებულებების შესაფერის საგარეო პოლიტიკის გატარებას.“²⁰

Bibliography

- Giddens, Anthony. *Modernity and self-identity*. Cambridge: Polity Press, 1991.
- Giddens, Anthony. *The Constitution of Society*. Berkley: University of California Press, 1984.
- Habermas, Jürgen. *The theory of communicative action*. Boston, MA: Beacon Press, 1984.
- Kierkegaard, and Walter Lowrie. *Kierkegaard's the concept of dread: - 2. ed. S 4. printing*. Princeton: Princeton Univ. Press, 1967.
- Mearsheimer, John J. *The tragedy of great power politics*. New York: W.W. Norton, 2014.
- Mitzen, Jennifer. “Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma.” *European Journal of International Relations* 12, no. 3 (September 2006): 341–70.
<https://doi.org/10.1177/1354066106067346>.
- RISSE, THOMAS. “International Norms and Domestic Change: Arguing and Communicative Behavior in the Human Rights Area.” *Politics & Society* 27, no. 4 (December 1999): 529–59. <https://doi.org/10.1177/0032329299027004004>.
- Steele, Brent J. *Ontological security in international relations: Self-identity and the IR State*. Routledge, 2008.
- Steele, Brent J., and Nicola Parkin. *Ontological security in international relations: Self-identity and the IR state (New International Relations)*. Routledge, 2008.

¹⁸ Jürgen Habermas, *The Theory of Communicative Action* (Boston, MA: Beacon Press, 1984), 288.

¹⁹ Brent J. Steele, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State* (Routledge, 2008), 72.

²⁰ THOMAS RISSE, “International Norms and Domestic Change: Arguing and Communicative Behavior in the Human Rights Area,” *Politics & Society* 27, no. 4 (December 1999): 529–59, <https://doi.org/10.1177/0032329299027004004>, 251.

- Steele, Brent J., and Nicola Parkin. *Ontological security in international relations: Self-identity and the IR state (New International Relations)*. Routledge, 2008.
- Strozier, Charles B., and Michael Flynn. *Trauma and self*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1996.
- Strozier, Charles B., and Michael Flynn. *Trauma and self*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1996.
- Waltz, Kenneth N. *Theory of international politics*. Long Grove, IL: Waveland Press, 2010.

ამოცანით მართვის ფილოსოფია – გენეზისი, ელემენტები და დანერგვის პრობლემა საქართველოს თავდაცვის ძალებში

არჩილ ჩაჩხიანი¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8496>

აბსტრაქტი

სტატიაში განხილულია თანამედროვე საომარ გარემოში სამხედრო ოპერაციებისა და ბრძოლების ოპერატიული თუ ტაქტიკური მართვის ის კონცეფცია, რომელიც სამხედრო ხელოვნების სფეროში ამოცანით მართვის დასახელებითაა შესული. განმარტებულია ამ ტერმინის არსი და მნიშვნელობა და წარმოდგენილია ამ მეტად საინტერესო ფილოსოფიური ფენომენის როგორც გენეზისი, ასევე მისი ისტორიული ევოლუციის გზა და ის პრობლემები თუ გამოწვევები, რასაც აწყდებოდა ამოცანით მართვის იმპლიმენტაცია ამა თუ იმ სამხედრო ორგანიზაციაში.

ამოცანით მართვის კონცეფცია რეალურად ჯარების დირექტიულ მართვას ან დავალებაზე ორიენტირებულ ტაქტიკას გამოხატავს და ჯარების მართვის ხელოვნებისადმი განსაკუთრებულ მიდგომას აღწერს. ეს არის სამხედრო მეთაურის მიერ მიღებულ საბრძოლო დავალების შესრულებაზე ორიენტირებული მოქმედებების ტაქტიკა, სადაც მეთაურის მოქმედებები შექმნილი ოპერატიული ვითარების საკუთარ აღქმასა და შემდგომი გადაწყვეტილებების მიღებაზე არის დამყარებული. შესაბამისად, ამ ფილოსოფიაში მოქმედებების პრიმატი არის ხაზგასმული. წარმოდგენილი სტატიის პირველ ნაწილში სწორედ ეს საკითხები და ამ პროცესის განვითარების ისტორიული გზა არის განხილული. მართალია ამ კონცეფციის ისტორიული მაგალითები ჯერ კიდევ ანტიკური ხანიდან, ალექსანდრე მაკედონელის დროიდან მომდინარეობს და ამოცანით მართვის მაგალითებს საქართველოს სამხედრო ისტორიის ანალებშიც ვხვდებით, თუმცა, ამ შემთხვევებს, რა თქმა უნდა, ვერ განვიხილავთ ამ მეტად საინტერესო ფილოსოფიის ფორმალიზებულ მაგალითებად. აქ საქმე გაცილებით კომპლექსურ პრობლემასთან გვაქვს. ჩვენ არ ვსაუბრობთ იმ ცალკეულ მეთაურებზე, რომლებიც ამოცანის მართვით აღასრულებდნენ ოპერაციებს თუ ცალკეულ ბრძოლებს. ასეთი პერსონები ვერც მაშინ ქმნიდნენ ამინდს და ვერც ახლა შექმნიან მას. საქმე იმაშია, რომ ამოცანით მართვის ფილოსოფია ყველა დონის სამეთაურო რგოლში უნდა დაინერგოს და ეს კულტურა ოფიცერთა კორპუსისა და სერჟანტთა პირადი შემადგენლობის აბსოლუტური უმრავლესობის მიერ ორგანულად უნდა იყოს შეთვისებული.

ისტორიული რეალობა ის არის, რომ ფორმალიზებული სახის მიღება ამოცანით მართვამ მთელი რიგი სამხედრო-პოლიტიკური მიზეზებიდან გამომდინარე, მხოლოდ მე-19 საუკუნის პრუსიაში დაიწყო. პრუსიის სამხედრო ისტორიკოსი შტრაუპენი სწორად განასაზღვრა, რომ ყველა სამხედრო ინსტიტუტის მთავარი არსი უნდა ყოფილიყო ორგანიზაციული მოქნილობა და მკაცრად ფიქსირებული შეზღუდვების არქონა. არსებული მოთხოვნებიდან და დასმული ამოცანებიდან გამომდინარე, ყველა დონის მეთაურს უნდა ჰქონოდა შესაძლებლობა შეეცვალა საარმიო სტრუქტურები. პრუსიელები დროზე მიხვდნენ, რომ პრობლემის გადასაჭრელად მუდმივად მოეთხოვებოდათ ინიციატივა აზროვნებაში და კონკრეტული ოპერატიული ვითარების დროს გადაწყვეტილების მიღება საერთო სტრატეგიული გეგმის ფარგლებს გარეთ გაუსვლელად. წარმატების კრიტერიუმი კი, მიღებული შედეგი იყო და არა ამ შედეგის მიღწევის გზები.

ამოცანით მართვის კონცეფციის რეალურად ხორცშესხმა კი უკვე პირველი მსოფლიო ომის შემდგომ გერმანიაში და მისი შეიარაღებულ ძალებში – რაიხსვერში მოხდა.

საკვანძო სიტყვები: ამოცანით მართვა, სამხედრო დოქტრინა, პრუსია, გენერალური შტაბი, ნაპოლეონ ბონაპარტი, ჰელმუტ ფონ მოლტკე, ჰანს ფონ სექტი, რაიხსვერი.

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს, ეროვნული თავდაცვის აკადემიის, მაგისტრატურის თავდაცვის ანალიზის მიმართული მისიონერი პროფესორი ისტორიის დოქტორი

The Philosophy of Mission Command – Genesis, the Elements and the Implementation Problems in the Georgian Armed Forces

Archil Chachkhiani²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8496>

Abstract

The article discusses the concept of operational or tactical management of military operations and battles in a modern warfare environment, which has entered the field of military art as Mission Command. The essence and meaning of the term is explained and the genesis of this more interesting philosophical phenomenon is presented, as well as the path of its historical evolution and the problems or challenges that were faced by the implementation of mission command in this or that military organization.

The concept of mission command expresses the directive or task-oriented tactics of troops and describes a particular approach to the art of troop management. It is an action oriented tactic, where the military commander's actions are based on his own perception of the operational situation and subsequent decision-making. So in this philosophy, the primacy of action is emphasized. The first part of this article discusses these issues and the historical development of this process. Although historical examples of this concept date back to antiquity, to the time of Alexander the Great, and examples of task management can be found in the annals of Georgian military history. These cases, of course, cannot be considered as formalized examples of this more interesting philosophy. This is a much more complex problem. And we're not talking about individual commanders who have been tasked with executing operations or executing individual battles. These characters couldn't create the weather then, and they can't create it now. The point is that a philosophy of mission command must be instilled in the chain of command at all levels, and that culture must be ingested organically by the absolute majority of the officer corps and staff sergeants.

The historical reality is that the formalization of mission command, for a variety of military-political reasons, didn't begin until the 19th century in Prussia. The Prussian military establishment rightly determined that the essence of all military institutions should be organizational flexibility and the absence of rigidly fixed constraints. Based on the requirements and the tasks set, commanders at all levels should have the ability to change military structures. The Prussians realized early on that solving a problem would always require initiative in thinking and decision-making in a specific operational situation without going outside the general strategic plan. Success was measured by the outcome, not the means.

Key Words: Mission command, military doctrine, Prussia, General Staff, Napoleon Bonaparte, Helmut von Moltke.

²Associate Professor of Master's Program in Defence Analysis of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia, Doctor of History

შესავალი ნაწილი პირველი ამოცანით მართვის ცნება და გენეზისი

ომში ყველაფერი ძალიან მარტივია, მაგრამ უმარტივესი რამეც კი, რთულია... ომის მანქანა – არმია და ყველაფერი მასთან დაკავშირებული, თავის საფუძველში უაღრესად მარტივია და ამიტომაც გვეჩვენება რომ მარტივი სამართავიცაა. მაგრამ გავიხსენოთ, რომ მისი არც ერთი ნაწილი არაა გაკეთებული ერთი მთლიანისაგან. ყველაფერი ცალკეული ინდივიდებისაგან შედგება და თითოეული ყველა მიმართულებით განიცდის შინაგან წინააღმდეგობას, ანუ ხახუნს... საომარი ოპერაციების ხელმძღვანელობა რთული მანქანის მუშაობას ჩამოგავს, რომელიც უამრავი შიდა ხახუნის მქონე დეტალისაგან შედგება, ასე რომ, ის კომბინაციები, რომლებიც ადვილად იგეგმება ქაღალდზე, მხოლოდ უდიდესი ძალისხმევის ფასად შეიძლება იქნას აღსრულებული...
კარლ ფონ კლაუზევიცი

საკითხი, რომელსაც ვიხილავთ, სამხედრო ხელოვნებისა და ზოგადად, სამხედრო მეცნიერების სფეროში „ჯარების დირექტიული მართვის“ ან „დავალებაზე ორიენტირებული ტაქტიკის“ სახელით არის შესული... გერმანელები მას **Auftragstaktik**-ს უწოდებენ, ინგლისურენოვანი სამყარო – **Mission Command**-ს, ქართულად კი, იგი ასე გამოითქმის – **ამოცანით მართვა**. ამ საკითხის, უფრო ზუსტად, ამოცანით მართვის კონცეფციის რაობა და გენეზისი დაწვრილებით გვექონდა განხილული ჩვენს სტატიაში „სარიყამიშის ოპერაციის ერთი ეპიზოდი ჯარების დირექტიული მართვის ელემენტით – სისტემური მიდგომა თუ ქართული სინამდვილე?“, რომელიც 2022 წელს საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემიაში გამართულ სამეცნიერო-პრაქტიკულ კონფერენციაზე „ეროვნული უსაფრთხოების აქტუალური საკითხები“, იყო წარმოდგენილი.³

ძირითადი ნაწილი

სტატიაში აღნიშნული გვექონდა, რომ ამ საკითხის ცენტრალურ ფიგურას პრუსიის შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის უფროსი, ფელდმარშალი ჰელმუტ ფონ მოლტკე წარმოადგენდა. მოლტკეს მიერ ფორმულირებული მთავარი პრინციპი დაფუძნებული იყო ქვემდგომი მეთაურების ინიციატივიან მოქმედებებზე, რომლებიც სრულდებოდა ზემდგომი ინსტანციების ინტერესებში მათი მხრიდან დეტალურად გაწერილი ინსტრუქციების გარეშე.⁴ მოლტკეს აზრით, ზემდგომი მეთაურებისათვის

³ arCil CaCxiani. sariyamiSis operaciis erTi epizodi jarebis direqtiuli marTvis elementiT _ sistemuri midgoma Tu qarTuli sinamdvile? erovnuli usafTxebis aqTualuri sakiTxebi. samecniero-praqtikuli konferenciis naSromTa krebuli. daviT aRmaSeneblis saxelobis saqarTvelos erovnuli Tavdacvis akademia. gori. 2022.

⁴ Gunther M. J. Auftragstaktik: The Basis for Modern Military Command. — Pickle Partners Publishing, 2015. Pg. 69.

საჭირო იყო ქვემდგომთა მიერ გამოჩენილი ინიციატივის მოქცევა ზოგადი სტრატეგიული გეგმის ფარგლებში,⁵ რაც მოითხოვდა ოფიცერთა კორპუსისადმი წაყენებულ მაღალ საკვალიფიკაციო მოთხოვნებს და პასუხისმგებლობის მაღალ ხარისხს. აქ აქცენტი ისეთ თვისებებზე კეთდებოდა, როგორცაა დამოუკიდებლობა, ლიდერობა და გონიერი რისკის გაწევის წინაშე შიშის არარსებობა – ქვემდგომ მეთაურებს ეფექტურად უნდა გამოეყენებინათ ხელსაყრელი ოპერატიული ვითარება. ეს აზრი მოლტკეს მიერ შემდეგნაირად იქნა ფორმულირებული: „შექმნილი ხელსაყრელი სიტუაციის გამოყენება შეუძლებელი გახდება თუ მეთაურები ზემდგომების ბრძანებებს დაელოდებიან. როგორც უმაღლეს მეთაურს, ასევე რიგით ჯარისკაცს უნდა ახსოვდეს, რომ პასიურობა და უმოქმედობა უფრო დამღუპველია, ვიდრე არასწორი მოქმედებები“.⁶

გასაგებია, რომ ამოცანით მართვის საქმეში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება როგორც ოფიცერთა, ასევე სერჯანტთა შემადგენლობის კომპეტენციას, მათი პროფესიული მომზადების მაღალ დონეს, ქვედანაყოფებს შორის კოორდინაციას და ურთიერთშეთანხმებულ მოქმედებას. სამეთაურო რგოლს ყველა დონეზე მოეთხოვება გაცემული დირექტივებისადმი შემოქმედებითი მიდგომა და პასუხისმგებლობის მაღალი ხარისხი, რაც თავის მხრივ მნიშვნელოვნად აჩქარებს გადაწყვეტილების მიღების პროცესს.⁷

საერთო ჯამში, ამოცანით მართვის განმარტება ასე შეიძლება ჩამოვაცალიბოთ – ამოცანით მართვა არის მეთაურის საერთო ჩანაფიქრის ფარგლებში და მიზანზე ორიენტირებულ დავალებაზე დაყრდნობით, დაქვემდებარებულ მეთაურთა მიერ დეცენტრალიზებული აღსრულების გზით ჩატარებული სამხედრო ოპერაცია.⁸ უფრო მოკლედ რომ ვთქვათ, ამოცანით მართვა მეთაურობის მეთოდია, რომელიც ითვალისწინებს დეცენტრალიზებულ ინიციატივას ზოგადი სტრატეგიული გეგმის ფარგლებში.⁹

გადამწყვეტი როლი ამოცანით მართვის კონცეფციის ხორცშესხმაში, რაც არ უნდა მოულოდნელი იყოს, საფრანგეთის რევოლუციამ, საფრანგეთის რესპუბლიკის მოდერნიზებულმა რევოლუციურმა არმიამ და მისმა ლიდერმა, ნაპოლეონ ბონაპარტემ ითამაშა. დიახ, ჯარებში დეცენტრალიზებული მართვის გარდაუვალი აუცილებლობა პრუსიელებმა იმ კატასტროფის შემდეგ დაინახეს, რაც მათ 1806 წელს განიცადეს ნაპოლეონთან მარცხის დროს იენასა და აუერშტადტის ბრძოლებში. იმ დროისათვის პრუსიული არმია უკვე ძალიან მოძველებული იყო და ეს უმნიშვნელოვანესი სახელმწიფო კორპორაცია მკაცრად ცენტრალიზებული მართვის სტილით იმართებოდა.

⁵ Stewart K. G. The Evolution of Command Approach (Paper 192) // 15th ICCRTS The Evolution of C2. 2010.

⁶ Robert Greene. The 48 Laws of Power. The 33 Strategies of War. Penguin Books. New York. 2006. Pg. 125.

⁷ arCil CaCxiani. sariyamiSis operaciis erTi epizodi jarebis direqtiuli marTvis elementiT _ sistemuri midgoma Tu qarTuli sinamdvile? erovnuli usafrTxebis aqtualuri sakiTxebi. samecniero-praqtikuli konferenciis naSromTa krebuli. daviT aRmaSenebli saxelobis saqarTvelos erovnuli Tavdacvis akademia. gori. 2022.

⁸ 16 Cases of Mission Command. General Editor Donald P. Wright, Ph. D. Combat Studies Institute Press. US Army Combined Arms Center. Fort Leavenworth, Kansas. 2013.

⁹ Hajo Holborn. The Prusso-German School: Moltke and the Rise of the General Staff. Makers of Modern Strategy. From Machiavelli to the Nuclear Age. Edited by Peter Paret, Gordon A. Craig, Felix Gilbert. Princeton University Press. 1986. Pg. 286.

სწორედ ნაპოლეონთან განცდილი მწარე მარცხის შემდეგ დაიწყო პრუსიელმა სამხედრო ინოვატორებმა გერჰარდ ფონ შარნჰორსტმა (Gerhard von Scharnhorst) და ავგუსტ ფონ გნაისენაუმ (August von Gneisenau) ფართო სამხედრო რეფორმებზე ფიქრი. უპირველეს ყოვლისა, საჭირო იყო უმაღლეს სამხედრო განათლებაზე მუშაობა და ეს მოხდა – 1810 წელს ბერლინში ომის კოლეჯი გაიხსნა. ეს სწორი გზა, სწორი არჩევანი და შეიარაღებული ძალების გარდაქმნის სწორი თანმიმდევრობა იყო, პირველ რიგში – სამხედრო განათლების პრიმატი...¹⁰

ამოცანით მართვის კონცეფციისა და ჯარების დეცენტრალიზებული მართვის წარმატებული რეალიზაცია კი, პრუსიის მიერ წარმოებული სწრაფი და შედეგიანი ომები იყო დანიასთან, ავსტრიასთან და საფრანგეთთან, რასაც აქამდე დაშლილ-დანაწევრებული გემანული მიწების გაერთიანება და გერმანიის ახალი იმპერიის – მეორე რაიხის შექმნა მოჰყვა შედეგად. პრუსიელთა ამ საარაკო გამარჯვებების ავტორს პრუსიის გენშტაბის უფროსი, ფელდმარშალი ფონ მოლტკე წარმოადგენდა, მთავარ დამგეგმავ ორგანოს – გენერალური შტაბი, ხოლო ჯარების მართვის სახელმძღვანელო მეთოდოლოგიას – Auftragstaktik – ამოცანით მართვა. ტერმინიც – Auftragstaktik, პირველად მოლტკეს მიერ იქნა შემოტანილი 1858 წელს, თუმცა, მისი ინსტიტუციონალიზაცია მხოლოდ 1888 წელს მოხდა.¹¹

მიუხედავად პირველი მსოფლიო ომში განცდილი მარცხისა, გერმანელებმა მაინც გააგრძელეს მუშაობა ოპერატიული ხელოვნების შემდგომ დახვეწაზე. ვერსალის ზავის პირობებით მკვეთრად შეიზღუდა გერმანული არმიის პირადი შემადგენლობის რაოდენობა, აიკრძალა მძიმე შეიარაღების, სამხედრო ფლოტისა და ავიაციის ყოლა, ანულირებული იქნა გენშტაბი, მის მაგივრად კი, „ჯარების ოფისი“ – Truppenamt დაარსდა, რომლის საქმიანობაც მხოლოდ ადმინისტრაციულ ხასიათს ატარებდა. მიუხედავად ყველაფრისა, რაიხსვერად გარდაქმნილი გერმანული სამხედრო უწყება, გენერალ-პოლკოვნიკ ჰანს ფონ სექტის (Johannes von Seeckt) ხელმძღვანელობით, მაინც ახერხებდა ამოცანით მართვის პრინციპების სულ უფრო და უფრო ფართოდ დანერგვას. მან ჯარებში მნიშვნელოვანი ფინანსური, აკადემიური და ორგანიზაციული რეფორმები გაატარა. უპირველეს ყოვლისა კი, სამხედრო მოსამსახურეების სოციალური პირობების გაუმჯობესებაზე დაიწყო ზრუნვა. მან ღირსეული მდგომარეობითა და მაღალი ხელფასებით შებოჭა სამხედროები, რაც ასე უცხო იყო გერმანიის საერთო ეკონომიკური დეპრესიის ფონზე. ამ რეფორმებით ფონ სექტმა ჯარებში დიდი პატივისცემა მოიპოვა, რადგან ექვსჯერ უფრო დიდ ხელფასს უხდიდა გერმანულ სამხედრო მოსამსახურეს, ვიდრე „გამარჯვებული“ საფრანგეთი თავის ოფიცრებს.¹²

¹⁰ arCil CaCxiani. sariyamiSis operaciis erTi epizodi jarebis direqtiuli marTvis elementiT _ sistemuri midgoma Tu qarTuli sinamdviLe? erovnuli usafTxebis aqtualuri sakiTxebi. samecniero-praqtikuli konferenciis naSromTa krebuli. daviT aRmaSeneblis saxelobis saqarTvelos erovnuli Tavdacvis akademia. gori. 2022.

¹¹ ique.

¹² J. W. Wheeler-Bennett, The Nemesis of Power. The German Army in Politics.1918-1945. Second Edition (London: Macmillan, 1964)

გერმანელები იყვნენ ის ხალხი, ვინც ყველაზე საგულდაგულოდ და ყურადღებით შეისწავლა და გააანალიზა პირველი მსოფლიო ომის გამოცდილება. ომის დასრულებისთანავე ფონ სექტმა ორგანიზება გაუკეთა 57 კომიტეტს იმ საკითხების დაწვრილებით შესასწავლად, თუ რა მოხდა რეალობაში 1914-1918 წლებში. ამ კომიტეტებს გენერალური შტაბის ოფიცრები ხელმძღვანელობდნენ და საერთო ჯამში მათ მუშაობაში 400 ოფიცერი აღმოჩნდა ჩართული.¹³ გერმანელთა წარმატების მთავარი მიზეზი საბრძოლო გამოცდილების გათვალისწინება და რეალისტური ექსპერიმენტების ჩატარებისათვის მზაობა იყო. შედეგად, 1924 წლისათვის შემუშავდა დოქტრინული დოკუმენტი Die Truppenfuhrung (ჯარების მართვა), რომელიც პირველი მსოფლიო ომის სრულფასოვან შესწავლაზე იყო დაფუძნებული. აქამდე არსებული შლიფენისეული სტრატეგიული გარშემორტყმის კონცეფცია მოდიფიცირებულ იქნა და ფოკუსირება მანევრის ტემპზე გაკეთდა. განახლებულ დოქტრინულ სისტემას Bewegungskrieg (მანევრული ომი) ეწოდა, ხოლო მასთან ასოცირებულ მეთაურობის სტილს – Auftragstaktik. სწორედ ამ მომენტიდან ფუძნდება საბოლოოდ სამხედრო მეცნიერებაში ტერმინი Auftragstaktik – ამოცანით მართვა. მის ძირითად მოთხოვნებს წარმოადგენდა:

- დოქტრინის ზედმიწევნით ცოდნა;
- მოქნილი აზროვნების მანერა;
- სიტუაციის შეფასება და გადაწყვეტილების მიღება.

და რაც მთავარია:

- დეცენტრალიზებული ინიციატივა უმდაბლეს დონეებზე.

გადამწყვეტი იყო იმ იდეის პრიმატი, რომელიც ასე ჟღერდა – მართვის ყველა დონეზე გამოჩენილი ინიციატივა ლიდერობის მთავარი მაჩვენებელია. ასე ნელ-ნელა, დაწყებული მე-20 საუკუნის 20-იანი წლებიდან, ჯარების მართვის ეს პრინციპი, რაიხსვერსა და შემდეგ ვერმახტში, უმაღლეს საფეხურზე ავიდა. სწორედ Auftragstaktik – ამოცანით მართვის პრინციპის დამსახურება იყო ის დიდი წარმატებები, რასაც ვერმახტმა მიაღწია მეორე მსოფლიო ომის საწყის ეტაპზე. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ 1917 წელს, გერმანულ სინამდვილეში, ელასტიური თავდაცვისა და ინფილტრაციის ტაქტიკის შექმნით დაწყებული, და სწავლებებისა და პრაქტიკული საველე წვრთნების დანერგვით დამთავრებული 1930-იანი წლების ბოლოს, რაიხსვერმა და ვერმახტმა პირველი მსოფლიო ომის გამოცდილება უფრო საგულდაგულოდ და სიღრმისეულად შეაფასეს, ვიდრე ეს მათმა პოტენციურმა ოპონენტებმა შეძლეს.¹⁴

ფაქტია, რომ გერმანული ანალიზი, დეცენტრალიზებული მართვისა და კონტროლის სისტემა, რომელიც მათ პრუსიული ტრადიციით მიიღეს შარნჰორსტიდან

¹³ The dynamics of military revolutions 1300-2050. Edited by MacGregor Knox and Williamson Murray. Cambridge University Press. 2007. Pg. 134.

¹⁴ The dynamics of military revolutions 1300-2050. Edited by MacGregor Knox and Williamson Murray. Cambridge University Press. 2007. Pg. 212.

დაწყებული და მოლტკეთი დამთავრებული, და წაგებული პირველი მსოფლიო ომის მიზეზების სრული შესწავლა, პრობლემის გადაწყვეტის პოტენციური გზა აღმოჩნდა. ზედა სამეთაურო ემელონებიდან წამოსული ლიმიტირებული ინფორმაცია აიძულებდათ მათ თავად მიეღოთ სწორი გადაწყვეტილება და ამიტომაც იყვნენ უკვე მეორე მსოფლიო ომის მსვლელობისას გუდერიანი, მანშტეინი, რომელი, კლაისტი, კლიუგე, ჰოპნერი, მოდელი, ჰოტი და სხვა უამრავი გერმანელი ოფიცერი წარმატებული მეთაური. დიახ, ამოცანით მართვის ფილოსოფიამ ძირეული გარდატეხა მოახდინა გერმანელ სამხედრო მოსამსახურეთა ფსიქოლოგიაში და ისინი დაუმარცხებელ მეთაურებად აქცია. Auftragstaktik – ამოცანით მართვის ფილოსოფია გერმანული სამხედრო კულტურის განუყოფელ ნაწილად, მის სულად იქცა.

თუ ჩვენი სტატიის შესავალ ნაწილს და გერმანელთა მიერ 1940 წლის 15 მაისს, სედანთან ფრანგების გარღვეულ პოზიციებს დავუბრუნდებით, მაშინ გასაგები გახდება ვერმახტის ოფიცრის, გეგმა „ბარბაროსას“ ერთ-ერთი ავტორის, გენერალ ერიხ მარქსის (Erich Marcks) ეს შეფასება: „ადამიანების გარდაქმნა უფრო მნიშვნელოვანი და წონადია, ვიდრე იგივეს გაკეთება ტექნოლოგიებში. ფრანგები, რომლებსაც ჩვენ [სედანის] ბრძოლაში შევხვდით, აღარ იყვნენ ის ფრანგები, ვისაც 1914-1918 წლებში ვებრძოდით. აქ ისეთივე თანაფარდობა იყო, როგორც 1796 წლის საფრანგეთის რევოლუციურ არმიასა და პირველ კოალიციას შორის – ოლონდ იმ განსხვავებით, რომ ამჯერად ჩვენ ვიყავით რევოლუციონერები და სანკიულოტები“.¹⁵ იგივე განმეორდა აღმოსავლეთშიც, უკვე საბჭოთა კავშირთან წარმოებული ომის პირველ ეტაპზე.

Auftragstaktik – ამოცანით მართვა 1942 წლიდან დასრულდა, მას შემდეგ რაც ვერმახტის უმაღლესმა მთავარსარდლობამ – OKW (Oberkommando der Wehrmacht) გადაუხვია ამოცანით მართვის მთავარ პრინციპებს და ვერმახტის სტრატეგიული მართვის მაგივრად ჯარების ოპერატიული და ტაქტიკური დონის მართვა აიღო საკუთარ ხელში.

დღევანდელი რეალიების გათვალისწინებით ამოცანით მართვა კიდევ უფრო ღრმა შესწავლას და დანერგვას მოითხოვს, ვიდრე ეს ადრე იყო. თანამედროვე ომებში, სწრაფად ცვალებადი საბრძოლო ვითარების პირობებში, სხვადასხვა დონის მეთაურების მიერ დაუყოვნებლივი და ადექვატური გადაწყვეტილების მიღებას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება. აქ ისიც უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ნაწილებისა და ქვედანაყოფების ერთმანეთისგან მოწყვეტის შემთხვევაში, მეტად რთულდება დაქვემდებარების ჯაჭვის გავლით ოპერატიული ინფორმაციის გავლის შესაძლებლობა, რაც სამეთაურო შემადგენლობისაგან შექმნილი ოპერატიული თუ ტაქტიკური ვითარების უმოკლეს დროში უსწრაფეს შეფასებას და სწორი გადაწყვეტილების მიღებას მოითხოვს. სწორედ ამაში მდგომარეობს Auftragstaktik – ამოცანით მართვის პრინციპის მთავარი არსი.¹⁶

¹⁵ Macgregor Knox, Williamson Murray. The Dynamics of Military Revolution 1300-2050. Cambridge University Press. 2001. Pg. 156.

¹⁶ Nelsen J. T. Auftragstaktik: A Case for Decentralized Battle // Parameters. 1987. Pg. 21.

აშკარაა, რომ ამოცანით მართვის ფილოსოფიაში საკვანძო წერტილს დროის ფაქტორი წარმოადგენს.

ერთი ნიშანდობლივი მაგალითი. კორეის ომის მსვლელობისას, 1950 წლის სექტემბერში, ამერიკელებმა დიდი წარმატებით ჩაატარეს ინჩხონის საზღვაო დესანტირების ოპერაცია და შემდგომი წინსვლა დაიწყეს სამხრეთ კორეის დედაქალაქის, სეულისკენ. მიუხედავად იმისა, რომ ინჩხონი ერთ-ერთი ბრწყინვალე იყო ამ სახის ოპერაციათა შორის, მისი შემდგომი ექსპლუატაციის ტემპები საკმაოდ დაბალი აღმოჩნდა. თუ ინჩხონ-სეულის ოპერაციას 1941 წლის გერმანელების არმიათა ჯგუფი „ჩრდილოეთის“ შეტევითი ოპერაციის დინამიკას შევადარებთ ბალტიისპირეთში, ვნახავთ, რომ გერმანელთა წინსვლის ტემპები გაცილებით მაღალი იყო. ინჩხონიდან სეულამდე მიღწევას ამერიკელებმა 11 დღე მოანდომეს, მაშინ როცა გერმანელებმა თითქმის 350 კმ მანძილი ოთხ დღე-ღამეში დაფარეს. ამერიკელთა წინსვლა ხასიათდებოდა დიდი სიფრთხილით, ამკრძალავი ბრძანებებით, შეზღუდული დაზვერვით, საკომანდო პუნქტების არიერგარდში განლაგებით. მაშინ როცა, გერმანელი მეთაურები იმყოფებოდნენ კოლონების ავანგარდში, გასცემდნენ სიტყვიერ ან მოკლე წერილობით ბრძანებებს, შექმნილი მდგომარეობის შესაბამისად უკეთებდნენ რეორგანიზაციას საბრძოლო ჯგუფებს... და ეს მოქმედებები ზუსტ, დამაჯერებელ სადაზვერვო მონაცემებზე იყო დაფუძნებული,¹⁷ – აღნიშნავს რასელ სტოლფი (Russel Stolfi), აშშ-ის საზღვაო ქვეითების თადარიგის პოლკოვნიკი და საზღვაო აკადემიის ემერიტუს პროფესორი. ნათელია, რომ გერმანელთა წარმატების მთავარ მიზეზს გადაწყვეტილების მიღების მოკლე ჯაჭვი და მცირე დროის ფაქტორი წარმოადგენდა. გერმანელ ოფიცერთა მიერ გაცემული მითითებები მოკლე და ცხადი, ნათელი და გასაგები იყო. „სიცხადე, რომელიც ყოველგვარ ეჭვსა და ყოყმანს გამორიცხავს, უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე სწორი გრამატიკული ფორმები“, – აღნიშნული იყო გერმანულ საჯარისო წესდებაში „ლიდერობა“.¹⁸

დასკვნა

დღესავით ნათელია, რომ ნებისმიერი გადაწყვეტილება მოითხოვს დროს ინფორმაციის შესაკრებად, ოპერატიული ვითარების შეფასებას, გადაწყვეტილების მიღებას, ქვემდგომებამდე დაყვანას და მხოლოდ ამის შემდეგ მის აღსრულებას. აქ მთავარი საკითხი პირდაპირი მართვა და კონტროლია – მეთაურობის სწრაფი და მოქნილი, დაბალ დონეებზე დეცენტრალიზებული სისტემა. მოწინააღმდეგეზე უფრო მაღალი მობილურობისა და სიჩქარის გამო, გადაწყვეტილების მიღების ჯაჭვი განსწავლული ძალებისათვის უფრო მოკლეა და ისინი გადაწყვეტილებას უფრო ადრე მიიღებენ, ვიდრე მასთან დაპირისპირებული ძალა.

¹⁷ Stolfi, Russel H. S. (2004), "A Critique of Pure Success: Incheon Revisited, Revised, and Contrasted", *Journal of Military History* 68 (2): 505–525. https://www.jstor.org/stable/3397476?seq=1#page_scan_tab_contents.

¹⁸ Martin van Creveld, *Fighting Power: German and US Army Performance, 1939-1945*, *Contributions in Military History* (Westport, Connecticut: Greenwood, 1982). Pg.47.

ბიბლიოგრაფია

- არცილ ცაცხიანი. სარიამის ოპერაციის ერთი ეპიზოდი: იარაღის დირექტიული მართვის ელემენტი – სისტემური მიდგომა. *თუ ვართუნი სინამდვილე? ეროვნული უსაფრთხეობის აქტუალური საკითხები. სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის ნაშრომთა კრებული. დავით არმასენების სახელობის საკარტველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია. გორი. 2022.*
- Gunther M. J. *Auftragstaktik: The Basis For Modern Military Command.* — Pickle Partners Publishing, 2015.
- Stewart K. G. *The Evolution of Command Approach (Paper 192) // 15th ICCRTS The Evolution of C2.*
- Robert Greene. *The 48 Laws of Power. The 33 Strategies of War.* Penguin Books. New York. 2006.
- 16 Cases of Mission Command. General Editor Donald P. Wright, Ph. D. Combat Studies Institute Press. US Army Combined Arms Center. Fort Leavenworth, Kansas. 2013.
- Hajo Holborn. *The Prusso-German School: Moltke and the Rise of the General Staff. Makers of Modern Strategy. From Machiavelli to the Nuclear Age.* Edited by Peter Paret, Gordon A. Craig, Felix Gilbert. Princeton University Press. 1986.
- J. W. Wheeler-Bennett, *The Nemesis of Power. The German Army in Politics. 1918-1945.* Second Edition (London: Macmillan, 1964)
- The dynamics of military revolutions 1300-2050.* Edited by MacGregor Knox and Williamson Murray. Cambridge University Press. 2007.
- Macgregor Knox, Williamson Murray. *The Dynamics of Military Revolution 1300-2050.* Cambridge University Press. 2001.
- Nelsen J. T. *Auftragstaktik: A Case for Decentralized Battle // Parameters.* 1987.
- Stolfi, Russel H. S. (2004), "A Critique of Pure Success: Incheon Revisited, Revised, and Contrasted", *Journal of Military History* 68 (2): 505–525. https://www.jstor.org/stable/3397476?seq=1#page_scan_tab_contents.
- Martin van Creveld, *Fighting Power: German and US Army Performance, 1939-1945, Contributions in Military History* (Westport, Connecticut: Greenwood, 1982).

საქართველოს სამხედრო - საზღვაო ძალები

დავით მარგანი¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8497>

აბსტრაქტი

მოცემული სამეცნიერო ნაშრომში წარმოადგენილია საკმაოდ მნიშვნელოვანი ინფორმაცია, რომელიც საქართველოს სამხედრო-საზღვაო ძალების შექმნას, განვითარებასა და შემდგომი ფორმირების პროცესების თანმიმდევრობას ქრონოლოგიურად აღწერს. საქართველოს სამხედრო საზღვაო ძალები ქვეყნისათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულებაა, რადგანაც სახელმწიფოს გააჩნია საზღვაო აკვატორია, რომელიც პოტენციური მოწინააღმდეგის მიერ აშკარა სამხედრო უპირატესობის ფონზე საკმაოდ მოწყვლად მიმართულებას წარმოადგენს, განსაკუთრებით კი იმის, ფონზე რომ უკრაინაში მიმდინარე საომარი მოქმედებებში რუსეთის ფედერაცია აქტიურად იყენებს საკუთარ სანაოსნო საშუალებებს, ოპერაციების მხარდაჭერის მიზნით. ასევე აუცილებელია იმ ისტორიული გამოცდილების გაზიარებაც რომელიც საქართველოს 2008 წლის საომარი მოქმედებების შედეგად დაუდგა. აქედან გამომდინარე ნაშრომის ძირითად მიზანს წარმოადგენს, საკითხით დაინტერესებულ საზოგადოებას გააცნოს საქართველოს სამხედრო-საზღვაო ძალების ისტორია, მათი განვითარების ეტაპები ქრონოლოგიურად და ის პერსპექტივები და გამოწვევები რომელიც მის წინაშე დღევანდელი რეალობის გათვალისწინებით არსებობს. გარდა ამისა ნაშრომში გაცემულია გარკვეული რეკომენდაციები, რომელიც შესაძლოა გათვალისწინებული იქნას საქართველოს სამომავლოდ შეცდომების პრევენციის მიზნით.

საკვანძო სიტყვები: სამხედრო-საზღვაო, საზღვაო აკვატორია, სამხედრო-საზღვაო

¹ სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ისტორიის ფაკულტეტი

Georgian Armed Forces - Naval Forces

David Margiani²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8497>

Abstract

The given scientific paper presents significant information that chronologically describes the creation, development, and subsequent formation processes of the Georgian Navy. The Georgian Navy is one of the important directions for the country, as the state has a maritime area that represents a vulnerable aspect in the face of the clear military superiority of potential adversaries. This is especially pertinent given that the Russian Federation actively uses its naval capabilities to support operations in the ongoing military actions in Ukraine. It is also essential to share the historical experience gained by Georgia from the 2008 military conflict.

Consequently, the main goal of this paper is to familiarize the interested public with the history of the Georgian Navy, its stages of development chronologically, and the perspectives and challenges it faces in light of current realities. Additionally, the paper provides certain recommendations that could be considered to prevent mistakes in Georgia's future.

Keywords: Military-navy, marine aquatoria, military-navy

²Sukhumi State University, Faculty of History

შესავალი

მსოფლიო ისტორიის უძველესი პერიოდიდან მოყოლებული დღემდე, ქვეყნები, რომლებსაც საერთაშორისო წყლები გააჩნდათ, მუდმივად ცდილობდნენ განეხილათ ბინათ საზღვაო - სანაოსნო ტექნოლოგიები, რომელიც საუკეთესო შესაძლებლობას იძლეოდა, დროის მოკლე და შედარებით უსაფრთხო მონაკვეთში სხვადასხვა სახელმწიფოებს ერთმანეთთან ჰქონოდათ ეკონომიკური და პოლიტიკური ურთიერთობები, განეხორციელებინათ პროდუქტის ბარტერი³, შეეკრათ საერთო ალიანსები და მათ შორის ეწარმოებინათ დაპყრობითი საომარი მოქმედებები სხვა სახელმწიფოების ტერიტორიაზე.⁴ თუ ისტორიას თვალს გადავავლებთ, შეგვიძლია არაერთი სახელმწიფოსა და იმპერიის მაგალითი მოვიყვანოთ, რომლებიც საზღვაო - სანაოსნო ტექნოლოგიების განვითარებით მუდმივად აღწევდნენ ჰეგემონობას. მათ შორის კი განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს: ბიზანტიის, ოსმალეთის, რომის იმპერიის, ისლამური სამყაროს, საფრანგეთის, დიდი ბრიტანეთის საზღვაო ძალებსა და ა.შ.⁵ მიუხედავად იმისა, რომ შავი ზღვის აკვატორიაში, საქართველო ერთ-ერთ უძველეს სახელმწიფოს წარმოადგენდა, და შავი ზღვის მიმდებარე ტერიტორიაზე ყველაზე უძველესი ქართული ქალაქური ტიპის დასახლებები არსებობდა ჯერ კიდევ ქრ. შ-მდე II ათასწლეულში, ისტორიის არცერთ პერიოდში მას არ ჰყოლია ძლიერი საზღვაო - სამხედრო ძალები, რომელიც ანგარიშგასაწევი ძალა იქნებოდა ისეთი დიდი იპერიებისათვის, როგორებიც იყვნენ, ბიზანტიისა და შემდგომ ოსმალთა იმპერია, რომლებიც დროის სხვადასხვა პერიოდში მუდმივად აკონტროლებდნენ შავი ზღვის რეგიონის სახემელოთო სახელმწიფოთა საზღვრებს.

მიუხედავად იმისა, რომ შავი ზღვის აკვატორია რამდენიმე ათეული წლის წინ ერთ-ერთ ჩაკეტილ სანაოსნო წყლებად ითვლებოდა, დღესდღეობით მას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს.⁶

მოდით მიმოვიხილოთ შავი ზღვის აკვატორიის გეოპოლიტიკური მნიშვნელობა მისი მდებარეობის მიხედვით. შავი ზღვა ცენტრალური ევროპის სამხრეთ-აღმოსავლეთ მხარეს მდებარეობს და შესაძლებელია ითქვას, რომ ევროპისა და საქართველოს სახელმწიფოსა დამაკავშირებელ ერთადერთ სანაოსნო გზას წარმოადგენს. თავის მხრივ მას ჩრდილო მიმართულებით ესაზღვრება აზოვის ზღვა, ქერჩის არხით და სამ-

³ ეკონომიკური ურთიერთობების ერთ-ერთი სახე, რომელიც მატერიალური საქონლის საქონელში გაცვლას გულისხმობს.

⁴ საქართველოს კანონი ტერიტორიული წყლის შესახებ,

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2015989?publication=0> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024.

⁵ <https://www.cambridge.org/core/books/maritime-empires/55C2DDC5B84C1169C5BA357B09802F9A>

უკანასკნელად

ნანახია 23.10.2024წ.

⁶ https://www.google.com/maps/place/%E1%83%A8%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%98+%E1%83%96%E1%83%A6%E1%83%95%E1%83%90/@43.278108,24.035217,5z/data=!3m1!4m6!3m5!1s0x405db94b77d2f233:0xfe5cd6c659adc698!8m2!3d43.413029!4d34.299316!16zL20vMDE1aDc?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI0MTAyMC4xIKXMDSoASAFQAw%3D%3D

უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ

ხრეთ - დასავლეთ მიმართულებით მარმარილოს ზღვა ბოსფორის სრუტით, რომელიც თავის მხრივ უკავშირდება ხმელთაშუა ზღვას.

შავი ზღვის აკვატორიაში წარმოდგენილია 6 დამოუკიდებელი და სუვერენული სახელმწიფო⁷, მათ შორის ყველაზე დიდი რუსეთის ფედერაცია, თურქეთი, ბულგარეთი, რუმინეთი, უკრაინა და საქართველო, საიდანაც 3 სახელმწიფო ჩრდილოატლანტიკური ორგანიზაციის წევრია, ხოლო დანარჩენი ორი სახელმწიფოდან (უკრაინა, საქართველო) არიან ამავე ორგანიზაციის **პარტნიორი** ქვეყნები, ხოლო რაც შეეხება რუსეთის ფედერაციას, ის მოცემულ წყლებში წარმოადგენს ერთადერთ სახელმწიფოს, რომელიც სამხედრო-პოლიტიკური მიმართულებებით პირდაპირ და ირიბად უპირისპირდება დანარჩენ სახელმწიფოებს, რისი ნათელი მაგალითიც საქართველოში 2008 წელს განხორციელებული და უკრაინაში მიმდინარე სამხედრო ექსპანსია წარმოადგენს.⁸ მოდით მიმოვიხილოთ თუ რა დანიშნულება აქვს შავი ზღვის აკვატორიას როგორც ჩრდილოატლანტიკური ორგანიზაციისათვის, ასევე მისი პარტნიორი ქვეყნებისა და რა თქმა უნდა, რუსეთის ფედერაციისათვის და გამოვკვეთოთ ის შესაძლო ინტერესები რომლებიც თითოეულ მათგანს ამოძრავებს.

რუსეთის ფედერაცია შავი ზღვის აკვატორიას საკუთარი გავლენის სფეროდ უკვე დიდი ხანია მიიჩნევს. ის რეალურად წარმოადგენს საყრდენს, რომლის გამოყენების საშუალებითაც შეუძლია გარკვეული ზეგავლენა მოახდინოს ხმელთაშუა ზღვაზე და რაც თავის მხრივ ხელს შეუწყობს რუსეთის „**ფეხის მოკიდებას**“ ახლო აღმოსავლეთის, ჩრდილოეთ აფრიკისა და სამხრეთ ევროპის გარკვეულ ნაწილებზეც. გარდა ამისა ზემოთ ხსენებული წყლების გაკონტროლებით რუსეთის სახელმწიფო არამხოლოდ ინარჩუნებს მის რეგიონში არსებულ კონფლიქტურ ზონებზე კონტროლს, არამედ მისი გამოყენებით უზრუნველყოფს აღმოსავლეთ და დასავლეთ ევროპასთან გარკვეული ბუფერული ზონის შენარჩუნებას, შემდგომი სამხედრო - ეკონომიკური ზეგავლენის მოპოვების მიზნით. ასევე შავი ზღვის აკვატორიის განკონტროლებით რუსეთის ფედერაცია ქმნის საუკეთესო ლოჯისტიკურ და სამხედრო მხარდაჭერის გზებს შავი ზღვის აკვატორიაში განლაგებული საკუთარი სამხედრო ბაზების უზრუნველსაყოფად.⁹

რაც შეეხება **ჩრდილოატლანტიკური ორგანიზაციის წევრი**, შავი ზღვის აკვატორიის ქვეყნებს, რა თქმა უნდა მათაც გარკვეული ინტერესები ამოძრავებთ აღნიშნული მიმართულებით. პირველ რიგში, რა თქმა უნდა, მათთვის მნიშვნელოვანია უსაფრთხოება, რომლის განცდაც უკრაინაში მიმდინარე საომარმა მოქმედებებმა მეტ-ნაკლებად შეამცირა. გარდა ამისა „ნატოს“ წევრი შავი ზღვის აკვატორიის ქვეყნებიდან ევ-

⁷https://www.google.com/maps/place/%E1%83%A8%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%98+%E1%83%96%E1%83%A6%E1%83%95%E1%83%90/@43.278108,24.035217,5z/data=!3m1!4b1!4m6!3m5!1s0x405db94b77d2f233:0xfe5cd6c659adc698!8m2!3d43.413029!4d34.299316!16zL20vMDE1aDc?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI0MTAyMC4xIKXMDSoASAFAQaw%3D%3D
უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

⁹ <https://gfsis.org/ge/maps/russian-military-forces> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

როკავშირის წევრს პარალელურად წარმოადგენს მხოლოდ ორი სახელმწიფო: რუმინეთი და ბულგარეთი, რომლებიც დანარჩენი „ევროპული ოჯახისათვის“ ევროკავშირის მოკავშირე თურქეთთან ერთად რჩებიან აზიიდან ენერგორესურსებისა და სხვა ეკონომიკური საქონლის სატრანზიტო საუკეთესო შესაძლებლობად, ისე რომ რუსეთისა და ირანისათვის დაწესებული საქნციების პირობებში, ეს ყველაფერი განახორციელონ მათი გვერდის ავლით. გარდა ამისა თურქეთის, როგორც დამოუკიდებელი მოთამაშის წვდომა „დარდანელის სრუტეზე“, იძლევა გარკვეულ ალტერნატივებს საქიროების შემთხვევაში გაიზარდოს რუმინეთისა და ბულგარეთის როლი ენერგო დერეფნის მიმართულებით.

განსხვავებული მიდგომა არსებობს საქართველოსა და უკრაინასთან მიმართებაში, მათთვის მნიშვნელოვანი ადგილი რა თქმა უნდა, უსაფრთხოებას უჭირავს, რადგანაც მსოფლიო პოლიტიკურ რუკაზე ერთი შეხედვაც კი საკმარისი იმისათვის, რომ საქართველოსათვის ეკონომიკური და ენერგო ურთიერთობების მთავარ სატრანზიტო დერეფნად სწორედ რომ თურქეთი და შავი ზღვის აკვატორიაა. ერთის შეხედვით „აბრეშუმის“ გზის გასაყარზე მყოფი საქართველო საკუთარი გეოსტრატეგიული მდებარეობიდან გამომდინარე, არამხოლოდ ეკონომიკურად მომგებიან გეოგრაფიულ მდებარეობაზეა, არამედ ის ერთგვარი ხელის შემშლელი ფაქტორიცაა ჩრდილოეთიდან მომავალი საფრთხის საპირწონედ. მაგალითისათვის შეგვიძლია მოვიყვანოთ საქართველოსათვის უმსხვილესი სავაჭრო ქვეყნების სტატისტიკა, სადაც პირველი ადგილი თურქეთსა და ევროპის ქვეყნებს უკავიათ, რაც იმპორტ-ექსპორტის წილის დაახლოებით 60 %-ს შეადგენს.¹⁰ რაც თავისთავად ნიშნავს იმას, რომ რუსეთის ფედერაციის მიერ შავი ზღვის აკვატორიის საქართველოს სახელმწიფო საზღვარზე კონტროლი ავტომატურად გამოიწვევს საქართველოს სახელმწიფოს ეკონომიკურ კოლაფსს. გარდა ამისა საქართველოსათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია: ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენისა¹¹ და შავი ზღვის წყალქვეშა კაბელის პროექტის უსაფრთხოება,¹² რომელსაც განსაკუთრებული ეკონომიკური და პოლიტიკური დანიშნულება გააჩნია.

რაც შეეხება უკრაინის საკითხს, მისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია შავი ზღვის აკვატორიის შენარჩუნება, რადგანაც ომის დაწყებამდე უკრაინის ექსპორტის

¹⁰

<https://www.geostat.ge/media/61129/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%A5%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%97%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%9D%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%94%E1%83%9D-%E1%83%95%E1%83%90%E1%83%AD%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%91%E1%83%90---2024-%E1%83%AC%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%95%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98-%E1%83%97%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%95%E1%83%90%E1%83%9A%E1%83%98.p df> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

¹¹ https://www.bp.com/en_ge/georgia/home/who-we-are/btc.html უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

¹² <https://www.gse.com.ge/projects/international-projects/Black-Sea-Submarine-Cable-Project>

50%-ზე მეტის სწორედ აღნიშნული წყლების გამოყენებით ხორციელდებოდა და მისი ჩანაცვლება 2024 წლის ივლისში მოსკოვთან გაფორმებული მრავალმხრივი ხელშეკრულებისვადის გასვლისთანავე დაახლოებით 60 %¹³ - ით შემცირდა*. გარდა ამისა ფაქტიურად თეორიულადაც კი წარმოუდგენელია შავი ზღვის აკვატორიის კონტროლის გარეშე უკრაინამ რაიმე სახით შესძლოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა მათ შორის ანექსირებული¹⁴ ყირიმის ნახევარკუნძულზეც.

საკვლევ თემაზე მსჯელობისას, ზემოთ განზოგადებული საკითხების მიმოხილვიდან გამომდინარე შეგვიძლია თამამად დავასკვნათ, რომ შავი ზღვის აკვატორიის უსაფრთხოება და მისი ტერიტორიული წყლების კონტროლი პირდაპირ პროპორციულია საქართველოს სუვერენიტეტთან. შესაბამისად საქართველოსათვის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს, **პირველი** - ნატოში ინტეგრაცია, რაც თავისთავად გულისხმობს კოლექტიური თავდაცვის ღონისძიებათა ერთობლიობის გატარებას, რაც სამწუხაროდ დღევანდელ რეალობაში არ წარმოადგენს მოკლევადიან პერსპექტივას და **მეორე** - საკუთარი სამხედრო ძალების ისე ორგანიზებას, რომ ის გახდეს ანგარიშგასაწევი ძალა პერსპექტიული მოწინააღმდეგისათვის. რა თქმა უნდა, ეს ყველაფერი მნიშვნელოვან ფინანსურ და ადამიანურ შესაძლებლობებთან პირდაპირ პროპორციულია, სწორედ ამიტომ ქვემოთ შევეცდები არგუმენტირებული მსჯელობის საფუძველზე გავაანალიზო ის საზღვაო სამხედრო შესაძლებლობები, რომელიც საქართველოს პოსტსაბჭოთა პერიოდში გააჩნდა, რა რესურსები არსებობს დღეს დღეობით და რა რეკომენდაციები შესაძლოა გაიცეს აღნიშნული საკითხის მიმართულებით.

საქართველოს საზღვაო სამხედრო ძალები 1991 წლის 7 ივლისის პრეზიდენტის ბრძანების¹⁵ საფუძველზე ჩამოყალიბდა, ჯერ კიდევ მაშინ როდესაც საბჭოთა კავშირი ოფიციალურად არსებობას განაგრძობდა და საქართველოს როგორც დამოუკიდებელ და სუვერენულ სახელმწიფოს საერთაშორისო აღიარება სრულად არ ჰქონდა მოპოვებული. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს თავდაცვის სამინისტრო ამავე წლის შედარებით გვიან პერიოდში, 9 სექტემბერს პრეზიდენტისვე ბრძანებულებით დაარსდა¹⁶, ფაქტია რომ ქართული შეიარაღებული ძალების ფორმირების პროცესში ეროვნულ გვარდიასთან ერთად საზღვაო-სამხედრო ძალები ერთ - ერთ მოწინავე სტრუქტურულ ერთეულს წარმოადგენდა იმდროინდელი საქართველოს ძალოვანი სტრუქტურების ფორმირების პროცესში. მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა კავშირის კოლაფსიდან ათწლეულები გავიდა დღემდე ბუნდოვანია და საჯაროდ არ არის ხელმისაწვდომი დეტალური ინფორმაცია საქართველოს სამხედრო ძალებში რიცხვული სამხედრო ტექნიკის, აღჭურვილობის შესახებ სადაც გამონაკლისს არც სამხედრო-საზღვაო

¹³[https://oec.world/en/profile/country/ukr%23:~:text=exports%2520the%2520top%2520exports%2520of,and%2520egypt%2520\(%25242.39b\)](https://oec.world/en/profile/country/ukr%23:~:text=exports%2520the%2520top%2520exports%2520of,and%2520egypt%2520(%25242.39b)) უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

¹⁴ https://www.eeas.europa.eu/node/41530_en უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

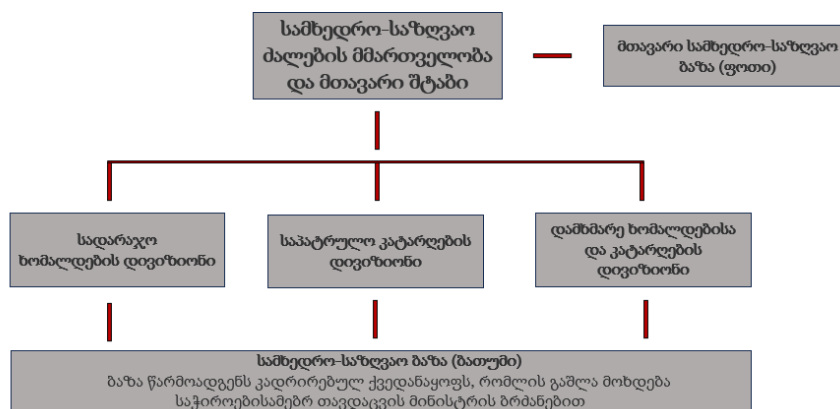
¹⁵ <https://bpg.gov.ge/page/border-police/coast-guards> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

¹⁶ <https://mod.gov.ge/ge/page/8/saministros-sheaxe> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

ძალების შემადგენლობაში არსებული სანაოსნო საშუალებები წარმოადგენს. თუმცა ფაქტებზე დაყრდნობით შეგვიძლია თამამად ვთქვათ, რომ აფხაზეთის ომისდროინდელ საქართველოში, მაშინ როდესაც ქვეყანა ეკონომიკური, საერთაშორისო და შიდა პოლიტიკურ კონფლიქტებში იყო ჩართული, არ არსებობდა ცენტრალური ბიუჯეტი და საქართველოს სახელმწიფოში სრული ქაოსი სუფევდა, ფაქტია რომ 1992 წლის 14 აგვისტოს დაბა განთიადში ქართულმა სამხედრო მხარემ პირველად და უკანასკნელად, მისი არსებობის განმავლობაში გადასხა საზღვაო დესანტი¹⁷, შავნაბადას ბატალიონის შემადგენლობით, რაც არამხოლოდ საზღვაო ძალების შესაძლებლობებზე, არამედ მათ ორგანიზებულ მოქმედებებზეც მიუთითებს.

საქართველოს საზღვაო ძალების განვითარების შემდგომი ეტაპი 1998 - იან წლებში იწყება, როდესაც პარტნიორმა ქვეყნებმა ქართულ მხარეს „მცირე სამხედრო შესაძლებლობების“ თუმცა ეფექტური კატარღები გადასცეს, ამავე წლის წლის 16 ივლისს პირველად, კომპლექსურად, წინასწარ მომზადებული გეგმით, დაიწყო სანაპირო დაცვის ამოცანების შესრულება, რაც სახელმწიფო საზღვაო საზღვრის დაცვასა და კონტროლს ითვალისწინებდა, რისთვისაც ქართული მხარე ამერიკის, დიდი ბრიტანეთის, გერმანიის, თურქეთის რესპუბლიკის, საბერძნეთისა და უკრაინის მიერ უსასყიდლოდ გადმოცემული ხომალდებითა და კატარღებით ახორციელებდა¹⁸. შედარებით გვიან პერიოდში 2006 წლის 15 ნოემბერს თავდაცვის მინისტრის ბრძანებულების მიხედვით, შეიქმნა საქართველოს საქართველოს სამხედრო-საზღვაო ძალების დებულება სადაც გაწერილი იქნა „საქართველოს შეიარაღებული ძალების სამხედრო-საზღვაო ძალების“ შტატი¹⁹, ვალდებულებები და ამოცანები. აღნიშნული დოკუმენტის მიხედვით საქართველოს სამხედრო-საზღვაო ძალების ძალთა სტრუქტურა შემდეგნაირად გამოიყურებოდა, რომელიც 2009 წლის ბოლომდე ფუნქციონირებდა²⁰: **იხ. სურ.**

3.²¹

სურ. 3

¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=erw4WY4cRa4> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

¹⁸ <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saqartvelos-sasazghvro-politsia/sanapiro-datsva> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

¹⁹ <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/67702?publication=0> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

²⁰ <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saqartvelos-sasazghvro-politsia/sanapiro-datsva> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

²¹ <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/67702?publication=0> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

აღნიშნული ბრძანებულების მიხედვით, შავი ზღვის აკვატორიაში, საქართველოს ტერიტორიულ წყლებში სამხედრო საზღვაო ძალები ასრულებდნენ შემდგომ ამოცანებს:²²

- ა) სამხედრო-საზღვაო ძალების საბრძოლო მომზადებისა და საბრძოლო მზადყოფნის ყოველდღიური საქმიანობის უზრუნველყოფა;
- ბ) ნატო-ს სტანდარტებზე გადასვლა და პარტნიორ ქვეყნებთან თანამშრომლობა შავი ზღვის უსაფრთხოების საკითხებში;
- გ) პასუხისმგებლობის ზონაში შესაბამისი სამინისტროებისა და სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულებათა მოქმედების კოორდინაცია;
- დ) საქართველოსა და სხვა ქვეყნების ეკონომიკური საქმიანობის დაცვის უზრუნველყოფა საზღვაო სივრცეზე;
- ე) შესაბამის სამინისტროებთან ურთიერთქმედებაში საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის, სახელმწიფო საზღვაო საზღვრის პერიმეტრის გარე აგრესიისაგან დაცვის უზრუნველყოფა;
- ვ) შეიარაღებული ძალების ინტერესებიდან გამომდინარე, შესაბამისი ინფორმაციის მოპოვება;
- ზ) თავისი კომპეტენციიდან გამომდინარე, ურთიერთქმედება შესაბამის სამინისტროებთან, ეკოლოგიური მონიტორინგის, მეკობრეობის, ნარკოტიკული დანაშაულის, ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგი), და სხვა არალეგალური საქმიანობის აღკვეთის მიზნით;
- თ) კანონმდებლობით დადგენილი წესით საერთაშორისო მრავალეროვნულ ძალებთან ერთობლივი სამშვიდობო, ჰუმანიტარულ და სხვა სახის სწავლებებსა და ოპერაციებში მონაწილეობა;
- ი) კანონმდებლობით დადგენილი წესით კომპეტენციის ფარგლებში საქართველოს პასუხისმგებლობის ზონაში, სტიქიური მოვლენების დროს (საგანგებო სიტუაციებში) სამოქალაქო მოსახლეობისათვის დახმარების აღმოჩენა სამაშველო ოპერაციებში მონაწილეობის მიღება-ჩატარება;
- კ) სახმელეთო ჯარების თავდაცვითი ოპერაციების მხარდაჭერა საზღვაო მიმართულებით;
- ლ) კომპეტენციის ფარგლებში კანონმდებლობით დადგენილი წესით კონტრტერორისტული ღონისძიებების განხორციელება საზღვაო სივრცეზე;
- მ) საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილ შემთხვევებში, სპეციალური ოპერაციების წარმოება მოწინააღმდეგის განლაგების ზონაში არსებულ ობიექტებზე.

ზემოთხსენებული ამოცანების გადახედვა კი საკმარისია იმაში გასათვითცნობიერებლად, რომ სამხედრო-საზღვაო ძალები ძირითადად „შსს“ -ს კომპეტენციებსაც ითავსებდნენ, მაშინ როდესაც იგივე აშშ-ს, ბრიტანეთის, საფრანგეთის და სხვა სხვა

²² <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/67702?publication=0> უკანასკნელად ნანახია 24.10.2024წ.

დიდი სახელმწიფოების სამხედრო საზღვაო ძალები მოიცავს ისეთ მნიშვნელოვან მიმართულებებს, როგორც სადესანტო ძალებია, რაც სამწუხაროდ ქართულ რეალობაში არ გვხვდებოდა.²³

2008 წლის რუსეთ-საქართველოს საომარი მოქმედებები უარყოფითად აისახა ქართული სამხედრო-საზღვაო ძალების განვითარებაზე. აქვე აღსანიშნავია ის მოცემულობაც, რომ აღნიშნულმა ქვედანაყოფებმა ვერ უზრუნველყვეს დასახული ამოცანების (1. შესაბამის სამინისტროებთან ურთიერთქმედებაში საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის, 2. სახელმწიფო საზღვაო საზღვრის პერიმეტრის გარე აგრესიისაგან დაცვის უზრუნველყოფა, საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილ შემთხვევებში, სპეციალური ოპერაციების წარმოება მოწინააღმდეგის განლაგების ზონაში არსებულ ობიექტებზე და 3. კომპეტენციის ფარგლებში კანონმდებლობით დადგენილი წესით კონტრტერორისტული ღონისძიებების განხორციელება საზღვაო სივრცეზე) აქედან გამომდინარე, შავი ზღვის აკვატორიაში დომინანტმა რუსულმა საზღვაო ძალებმა მარტივად შეძლეს ქართული საზღვაო ძალების გარკვეული ნაწილის განადგურება, მათ შორის: ქართული სამხედრო-საზღვაო ძალების ფლაგმანი "დიოსკურია" და "ოჩამჩირე". ომის დასრულების შემდეგომ პერიოდში, 2009 წელს "სახელმწიფო რესურსების ხარჯვის ოპტიმიზაციის მიზნითა და სხვადასხვა საერთაშორისო ექსპერტთა რჩევით სამხედრო ფლოტისა და სასაზღვრო პოლიციის სანაპირო დაცვის შერწყმა განხორციელდა."²⁴ რაც შეეხება რეფორმის რელევანტურობას, საქართველოს თავდაცვის ძალებისა და სახელმწიფოს წინაშე არსებული გამოწვევების საფუძველზე არამართებულად მიმაჩნია, რის არგუმენტირებასაც ქვემოთ მოცემული ტეზების საფუძველზე შევეცდები:

1. ნებისმიერი სახელმწიფოს სამხედრო, მათ შორის საზღვაო ძალების მათავარ ამოცანას ტერიტორიული მთლიანობისა და სუვერენიტეტის უზრუნველყოფა წარმოადგენს, მიუხედავად იმისა, თუ რამდენად ძლიერი შესაძლოა იყოს კონკრეტული გვარეობები რეგიონში არსებულ სხვა სახელმწიფოთა სამხედრო ძალებთან შეფარდებით. რამეთუ მათი "ირიბი" ამოცანა სწორედ ისაა, რომ მოწინააღმდეგე მხარეს არ უღირდეს შედარებით მოწყვლად მაგრამ კარგად ორგანიზებულ სამხედრო ძალებთან დაპირისპირება, იმ ალტერნატიული დანახარჯების გათვალისწინებით რაც შესაძლოა კონფროტაციის შედეგად მიიღოს.
2. საქართველოს სახელმწიფო არამხოლოდ საზღვაო ტერიტორიული წყლების მქონე სახელმწიფოს წარმოადგენს, არამედ მას აქვს ამ ტერიტორიულ წყლებს მიღმა ოკუპირებული რეგიონი (აფხაზეთი) საიდანაც მომავალი სამხედრო საფრთხეები სწორედ რომ შესაძლოა ტერიტორიული წყლების გამოყენებით მომდინარეობდეს.

²³ <https://shape.nato.int/about/aco-capabilities2/nato-standing-naval-forces> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

²⁴ <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saqartvelos-sasazghvro-politsia/sanapiro-datsva>

3. რეგიონში (კავკასია) გვაქვს პრეცედენტი “ყარაბაღის კონფლიქტის” სამხედრო გზით გადაჭრის სახით, რაც მინიმუმ გულისხმობს იმას, რომ საქართველოს თავდაცვის ძალები უნდა იყოს მზად ისეთი შეტევითი ოპერაციების წარმოებისათვის, რომლებიც კომბინირებული, მათ შორის სამხედრო-საზღვაო ძალებთან ერთობლივი მონაწილეობით შესაძლოა განხორციელდეს, მაგ:

- საქართველოში უნდა არსებობდეს სადესანტო - საზღვაო ძალები,
- ქართული მხარისათვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საზღვაო - სახმელეთო ტერიტორიის დაცვა, რომლის სტრუქტურული ერთეულიც აუცილებლად საზღვაო ძალებში უნდა იყოს გაერთიანებული,
- აუცილებელ პირობას წარმოადგენს საზღვაო-სადაზვერვო ინფორმაციის შეგროვების მიმართულება, რომელიც პირდაპირ სინქრონში უნდა იყოს საქართველოს თავდაცვის ძალებთან.

4. იქედან გამომდინარე, რომ საზღვაო- ძალები ამ ეტაპზე არის საქართველოს შ.ს.ს-ის დაქვემდებარებაში, რთულად მისაღწევია სამხედრო ძალებისა და მათი მოქმედებების კომბინირება, ისე, რომ ორივე სტრუქტურულ ერთეულს მაქსიმალური სინქორი გააჩნდეთ ერთმანეთთან.

გარდა ამისა, აუცილებლად აღსანიშნავია ის მოცემულობაც, რომ საქართველოში საომარი მოქმედებების მდგომარეობის დაწყების შემთხვევაში საქართველოს თავდაცვის ძალების შემადგენლობაში გადადის საქართველოს სასაზღვრო პოლიციის სანაპირო დაცვის დეპარტამენტიც შემდეგი ერთეულები²⁵, რაც თავისთავად ნიშნავს იმას, რომ მინიმუმ საქართველოს თავდაცვის ძალებში უნდა არსებობდეს შესაბამისი გამოცდილება, სამხედრო-საზღვაო ძალების გამოყენების შესახებ, რაც სამწუხაროდ 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს საომარი მოქმედებების შედეგად მოიშალა.

ბიბლიოგრაფია

საქართველოს კანონი ტერიტორიული წყლის შესახებ,

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/2015989?publication=0> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024.

<https://www.cambridge.org/core/books/maritime-empires/55C2DDC5B84C1169C5BA357B09802F9A> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

<https://www.cambridge.org/core/books/maritime-empires/55C2DDC5B84C1169C5BA357B09802F9A> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

<https://www.google.com/maps/place/%E1%83%A8%E1%83%90%E1%83%95%E1%83%98+%E1%83%96%E1%83%A6%E1%83%95%E1%83%90/@43.278108,24.035217,5z/data=!3m1!4b1!4m6!3m5!1s0x405db94b77d2f233:0xfe5cd6c659adc698!8m2!3d43.413029!4d34.299316!16zL20vMDE1>

²⁵ ²⁵ <https://mod.gov.ge/ge/page/13/tavdacvis-dzalebi> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.

- [aDc?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI0MTAyMC4xIXMDS0ASAFAQAw%3D%3D](#) უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.
- https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.
- <https://gfsis.org/ge/maps/russian-military-forces> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.
- https://www.bp.com/en_ge/georgia/home/who-we-are/btc.html უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.
- <https://www.gse.com.ge/projects/international-projects/Black-Sea-Submarine-Cable-Project>
- <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukrainian-grain-exports-explained/> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.ფ
- [https://oec.world/en/profile/country/ukr%23~:text=exports%2520the%2520top%2520exports%2520f.and%2520egypt%2520\(%25242.39b\)](https://oec.world/en/profile/country/ukr%23~:text=exports%2520the%2520top%2520exports%2520f.and%2520egypt%2520(%25242.39b)) უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.
- https://www.eeas.europa.eu/node/41530_en უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024
- <https://www.youtube.com/watch?v=erw4WY4cRa4> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.
- <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saqartvelos-sasazghvro-politsia/sanapiro-datsva> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.
- <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/67702?publication=0> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.
- <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saqartvelos-sasazghvro-politsia/sanapiro-datsva> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.
- <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/67702?publication=0> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.
- <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/67702?publication=0> უკანასკნელად ნანახია 24.10.2024წ.
- <https://shape.nato.int/about/aco-capabilities2/nato-standing-naval-forces> უკანასკნელად ნანახია 23.10.2024წ.
- <https://police.ge/ge/ministry/structure-and-offices/saqartvelos-sasazghvro-politsia/sanapiro-datsva>

კრიტიკული აზროვნება, როგორც სამხედრო ლიდერის ფორმირების მნიშვნელოვანი გარემოება

კონსტანტინე პეტრიაშვილი¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8500>

აბსტრაქტი

თემა მოიცავს სამხედრო სამსახურში ლიდერად ჩამოყალიბების გარემოებების ძირითადი მახასიათებლების განსაზღვრას. ლიდერი, საქართველოს თავდაცვის ძალებში, წარმოადგენს მეთაურს და მეტწილად, მის კრიტიკულ აზროვნებაზე დამყარებულ მართვაზე დამოკიდებული ბრძოლაში წარმატების მიღწევა. სამხედრო ლიდერის თვითკონტროლი, ბალანსი და ხასიათის სიმტკიცე დიდ გავლენას ახდენს მის შესაძლებლობაზე. საქართველოს თავდაცვის ძალებში ლიდერად დასამკვიდრებლად აუცილებელია შეფასდეს და გათვალისწინდეს, როგორც მეთაურის კრიტიკული აზროვნება, ასევე მისი მეთაურობისას მიღწეული შედეგი.

საქართველოში და ზოგადად მსოფლიოში სამხედრო მოსამსახურე და განსაკუთრებით სამხედრო სამეთაურო შემადგენლობა, მუდამ წარმოადგენდა ამ ერისა და საზოგადოების ელიტას. მათი ყოფნა და ქმედებები არა მარტო სამხედრო საქმეში, არამედ სამოქალაქო და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, ყოველთვის დასაფასებელი და მისაბაძი არის ჩვეულებრივი მოქალაქეების მხრიდან.

თემა განიხილავს სამ ძირითად გარემო პირობაში სამხედრო ლიდერების მოქმედებას. ეს სფეროებია - 1) დაქვემდებარებული პირად შემადგენლობა; 2) ხელმძღვანელი პირები და სამეთაურო ჯაჭვი; 3) არასამსახურეობრივი გარემო. ამ სფეროებში ლიდერად დამკვიდრება, მარტო არსებულ პიროვნულ უნარებზე არ არის დამოკიდებული და ამ უნარების შექმნა/განვითარება რთული და შემეცნებითი პროცესია. ლიდერებად ჩამოყალიბება და განვითარება სამხედრო სამსახურში ჩარიცხვის დღიდანვე იწყება და გრძელდება პიროვნების კარიერული და მოქალაქეობრივი ზრდის პარალელურად. სამხედრო ლიდერობის უნარების განვითარება მუდამ ემყარება პიროვნების ყოფნის, ინტელექტისა და ქმედებების კრიტერიუმებს, ასევე ლიდერობის ისეთ ძირითად მახასიათებლებს, როგორცაა მებრძოლის მრწამსი, ხასიათის სიმტკიცე, ფიზიკური სიჯანსაღე, ტაქტიანობა, შედეგის მიღწევა და სხვა.

დასკვნის სახით მოცემულია, რომ ლიდერად ჩამოყალიბებისა და შემდგომ ამ ლიდერობის თვისებების უფრო მეტად გამოვლენისათვის, მიზანშეწონილია ლიდერის ინტელექტუალური აზროვნების მუდმივი განვითარება, ასევე მისი კრიტიკული და ნოვატორული მიდგომის უნარების გაძლიერება. შედეგად კი, ყოველივე ეს სამხედრო მეთაურებს ჩამოაყალიბებს ღირსეულ ლიდერებად და ქვეყნის სახელოვან მოღვაწეებად.

საკვანძო სიტყვები: სამხედრო ლიდერები, კრიტიკული აზროვნება, ლიდერობის მოთხოვნები, სამეთაურო ჯაჭვი, ამოცანით მართვა, წინამძღოლობა, არასამსახურეობრივი გარემო.

¹ სსიპ- თავდაცვის ინსტიტუციური აღმშენებლობის სკოლა, თავდაცვისა და უსაფრთხოების სასწავლო-ანალიტიკური ცენტრის საერთაშორისო და რეგიონალური უსაფრთხოების მიმართულების კურსის უფროსი, პოლკოვნიკი, სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი,

Critical thinking as an important factor in the formation of a military leader

Konstantine Petriashvili²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8500>

Abstract

The article covers the understanding of the main characteristics of becoming a leader in the military service. The leader of the Georgian Defense Forces is the commander. Success in battle largely depends on his management based on critical thinking. The self-control, balance, and strength of character of a military leader have a great influence on his ability. To establish himself as a leader in the Georgian Defense Forces, it is necessary to evaluate and take into account both the critical thinking of the commander and the results achieved during his leadership.

In Georgia and the world in general, military personnel, and especially military commanders, have always represented the elite of this nation and society. Their presence and actions, not only in military affairs but also in public life, are always appreciated and emulated by ordinary citizens.

The topic discusses the actions of a leader in three main environments, such as - 1) subordinate personnel; 2) superiors, and 3) non-service environment. Establishing a leader in these circumstances does not depend only on personal skills and is a complex and cognitive process. Formation and development as leaders begin from the day of enlistment in the military service and continue in parallel with the career and citizenship growth of the individual. The development of military leadership skills is always based on the criteria of the individual's presence, intelligence, and actions, as well as the fighter's convictions, strength of character, physical health, tact, achievement of results, and other basic characteristics of leadership.

The conclusion of the article states that to develop as a leader and to further reveal leadership qualities, it is advisable to constantly develop the intellectual knowledge of the leader. It is also important to strengthen his critical and innovative approach skills. As a result, all this will form military commanders as worthy leaders and prominent figures in the country.

Key words: military leaders, critical thinking, leadership requirements, chain of command, task management, leadership, non-service environment.

² LEPL – Defence Institutional Building School, Head of the International and Regional Security Course at the Defense and Security Training-Analytical Center, Colonel, PhD of Social Sciences,

შესავალი

საჯარო სამსახური და მთლიანად სახელმწიფო, თავისი დაქვემდებარებული სტრუქტურით, მოითხოვს ხელმძღვანელ პირთაგან ისეთი მართვისა და ქცევის სინქრონიზაციას, რომელიც პოზიტიურად წარმოაჩენს აღნიშნულ უწყებას და მისცემს ამ ორგანიზაციას შესაძლებლობას მიაღწიოს დასახულ შედეგს. ზოგადად ხელმძღვანელი პირების ყოველდღიური ყოფა და საქმიანობა უნდა ემყარებოდეს მათ ლიდერულ თვისებებს. საჯარო თანამდებობაზე მყოფი ლიდერის მიერ მართებული გადაწყვეტილების მიღება, უნდა გამომდინარეობდეს მისი კრიტიკული აზროვნებიდან და მიმართული იყოს ამ ორგანიზაციის განვითარების, დამკვიდრებული წესებისა დაცვისა და ახალ გამოწვევებთან და თანამდეროვე სიახლეებთან კოლექტივისა და საზოგადოების სწორად ადაპტირებისაკენ.

ლიდერული თვისებები, ინტელექტი და აზროვნების კრიატიული დონე ერთ-ორად მოთხოვნილი აუცილებლობაა ქვეყნის თავდაცვის ძალებში დასაქმებული პირებისათვის. ლიდერი, თავდაცვის ძალებში, წარმოადგენს მეთაურს და მეტწილად, მის კრიტიკულ აზროვნებაზე დამყარებულ მართვაზეა დამოკიდებული ბრძოლაში წარმატების მიღწევა.³ სხვადასხვა გარემო პირობებში სამხედრო ლიდერის თვითკონტროლი, ბალანსი და სტაბილურობა დიდ გავლენას ახდენს დასახული მიზნის მიღწევის ხარისხზე. საქართველოს თავდაცვის ძალებში მენეჯერულ თანამდებობაზე ყოფნისას აუცილებელია გათვალისწინდეს მეთაურის (ხელმძღვანელის), როგორც ინტელექტუალური განათლება და საკითხებისადმი მისი კრიტიკული აზროვნება, ასევე ამ მისი ყოფნა და მოქმედებები სამ ძირითად გარემოში, როგორცაა - 1) დაქვემდებარებული პირადი შემადგენლობა; 2) ხელმძღვანელი პირები და 3) არასამსახურეობრივი გარემო. შესაბამისად, სამხედრო ლიდერის თითოეული ამ სფეროში მოღვაწეობა, მიზანშეწონილია განხილული იყოს ლიდერობის მოთხოვნათა მოდელის კრიტერიუმების გათვალისწინებით.

ლიდერობა - დაქვემდებარებულ პირად შემადგენლობასთან ურთიერთობისას

მეთაურისათვის მოქმედების მნიშვნელოვან სფეროს წარმოადგენს დაქვემდებარებულ პირად შემადგენლობასთან ურთიერთობა. თავის მხრივ, ამ სფეროში წარმატება განსაზღვრავს, პიროვნების მომავალში ლიდერად დამკვიდრების წინაპირობას. მისი, როგორც ლიდერის შეფასება ხდება უშუალოდ მისი ხელქვეითების მიერ და ეს წარმოადგენს უწყვეტ პროცესს. სამხედრო სამსახურში მეთაურის შეფასების კრიტერიუმებს განსაზღვრავს უშუალოდ დაქვემდებარებული პირადი შემადგენლობა და ეს შეიძლება განისაზღვროს ლიდერობის მოთხოვნათა მოდელის შემდეგი კრიტერიუმებით, როგორცაა - მებრძოლის მრწამსი, კომპეტენტურობა და წინამძღოლობა.⁴

თითოეული ჯარისკაცი სწავლობს და ბაძავს თანამებრძოლს და ეს ერთობა წარმოადგენს ქვედანაყოფის სიძლიერეს. საქართველოს თავდაცვის ძალების სიძლიერე სწორედ ასეთ ფასეულობებზეა დამყარებული. ეს კი, საბოლოო ჯამში წარმოადგენს მებრძოლის მრწამსს და ფსიქოლოგიური კუთხით სიძნელების დაძლევის კარგ სა-

³ P 100 კრიტიკული აზროვნება, სამეთაურო-სამჭაბო სკოლა, ეროვნული თავდაცვის აკადემია, გორი, 2012, გვ. 51

⁴ L 100 ლიდერობა, სამეთაურო-სამჭაბო სკოლა, ეროვნული თავდაცვის აკადემია, გორი, 2012, გვ. 16

შუალეხას. შესაბამისად მებრძოლის მრწამსი სამხედრო ლიდერის ყოფის ძირითადი ქვაკუთხედი. ლიდერის აზროვნება და ამ ფასეულობების დაცვის სფეროში მისი ქმედება, განსაზღვრავს დაქვემდებარებულთა საქციელს და ქვედანაყოფის ღირსებას.

თანამებრძოლთა და ხელქვეითთა მიერ მეთაურის, როგორც ლიდერის შეფასება, არის მისი კომპეტენტურ ხელმძღვანელად აღიარება. დაქვემდებარებულებისათვის ის ინტელექტი, რაც ლიდერს უნდა ახასიათებდეს, გამომდინარეობს მეთაურის განვლილი სამსახურიდან, განათლებიდან და ზოგადად ინტელექტიდან. თითოეული ჯარისკაცი აღიარებს და მიჰყვება იმ ლიდერს, რომელიც ცოდნითა და გამოცდილებით მისთვის წარმოადგენს დასაყრდენს და იმედს. ხელქვეითისათვის სწორად კითხვის დასმა და შესაბამისად შემდეგ სწორი პასუხის გაცემა, წარმოადგენს ლიდერის კრიტიკული აზროვნების მახასიათებელს.⁵ მისი ეს კომპეტენტურობა მოიცავს, როგორც სამხედრო საქმეში, სამხედრო ხელოვნებასა და პროცედურებში განსწავლულობას, ასევე ზოგად ცხოვრების წესსა და განათლებაში მის ინტელექტუალური შესაძლებლობების გამოვლენას.

თითოეული მეთაური სამხედრო საქმეში უნდა იყოს მაგალითი დაქვემდებარებულთათვის. ისტორიულად, ქართულ ყოფაში და მათ შორის სამხედრო საქმეში, პირადი მაგალითი ყოველთვის წარმოადგენდა მიბაძვისა და მიყოლის ბრწყინვალე გზას. სამხედრო მოსამსახურეებს სჯერათ იმ ლიდერების, რომლებიც არ უშინდებიან სიმნელეებს, მიდიან სხვებზე წინ და აღწევენ დასახულ მიზანს. წინამძღოლობა არ მოიცავს მარტო სხვებზე წინ ყოფნას, არამედ აკავშირებს ყველა ქმედებას, რაც კოლექტივის შეკავშირებასა და სრულყოფას უწყობს ხელს.

ლიდერობა - სამეთაურო ჯაჭვში მოქმედებისას

მეორე ძირითადი სფერო, რაც სამხედრო სამსახურში ლიდერად დამკვიდრებისათვის სამხედრო მეთაურის მიერ არის გასათვალისწინებელი, სახელმწიფო საჯარო სამსახურის, მისი თანმდევი იერარქიისა და სამხედრო სამეთაურო ჯაჭვის ცოდნაა. საქართველოში სამხედრო სამსახური წამოადგენს ქვეყნის საჯარო სამსახურის ნაწილს და აქ მსახური რეგულირდება, როგორც სახელმწიფო მოხელეთათვის განკუთვნილი ზოგადი წესებით, ასევე სამხედრო მოსამსახურეთა მიმართ განსაზღვრული სპეციალური კანონებითა და პროცედურებით. ყველა სამხედრო მეთაური ანგარიშვალდებულია ზემდგომი ხელმძღვანელის წინაშე. აღნიშნულ ანგარიშვალდებულობას მას ანიჭებს იმ უფლებამოსილება, რასაც მეთაური იღებს კანონიერად ხელმძღვანელებისაგან. მეთაურობის იერარქია გამოხატულია ლიდერობის დონეებში. თითოეული ამ დონისათვის მოითხოვნილია ლიდერის დამახასიათებელი ის თვისება და კომპეტენციები, რაც მის ადგილს და წინსვლას განაპირობებს. ასეთ გარემოებებზე შეიძლება მიჩნეულ იქნეს ლიდერობის შემდეგი კრიტერიუმები - **ხასიათის სიმტკიცე და გამოცდილება**, ასევე მის მიერ **შედეგის მიღწევა**.⁶

⁵ P 100 კრიტიკული აზროვნება, სამეთაურო-სამშტაბო სკოლა, ეროვნული თავდაცვის აკადემია, გორი, 2012, გვ. 67

⁶ L 100 ლიდერობა, სამეთაურო-სამშტაბო სკოლა, ეროვნული თავდაცვის აკადემია, გორი, 2012, გვ. 12

სამხედრო მეთაური ყოველთვის უნდა გამოირჩეოდეს ხასიათის სიმტკიცით. სამხედრო სამსახურში მეთაურები ინიშნებიან, რაც მოითხოვს მისგან პასუხისმგებლობას და ვალდებულებებს ზემდგომი ხელმძღვანელების მიმართ. ამ ვალდებულებების მიღება დამოკიდებულია ლიდერის მტკიცე ხასიათსა და გამოცდილებაზე. არავის არ გაუჩნდება სურვილი ქვედანაყოფი ჩააბაროს ისეთ პიროვნებას, რომელიც გამოიჩენს ხასიათში სიმბდალეს და ორაზროვნებას. თოთოეული გადაწყვეტილება, რაც ლიდერმა უნდა მიიღოს და რაზეც უნდა იყოს ის ზემდგომებთან პასუხისმგებელი, არის მისი ხასიათის და მტკიცე განსჯის პროდუქტი, რომელიც თავის მხრივ უნდა ემყარებოდეს მისი პროფესიულ გამოცდილებას. შესაბამისად, სამხედრო ლიდერები ხელმძღვანელების მიერ, სხვა შეფასების კრიტერიუმებზე მეტად, უნდა ფასდებოდნენ მტკიცე ხასიათისა და პროფესიული-ლიდერული უნარებიდან გამომდინარე.⁷

სხვა სახელმწიფო სამსახურებისაგან განსხვავებით, სამხედრო სამსახურში, ყველაზე უფრო სასურველი და ნიშანდობლივია სამხედრო მეთაურის მიერ განსაზღვრული მიზნის მიღწევა. სამხედრო სფეროში ისმევა ამოცანა და ყველა ხელმძღვანელი მოითხოვს ამ ამოცანის შესრულებას. ხშირ შემთხვევებში, დროისა და შემცირებული ვადების პირობებში, დასმული ამოცანა წარმოდგენს ამოცანით მართვის შემთხვევებს და ის მეთაურები, რომლებიც ასეთ შემჭიდროვებულ გარემოსა და ზემდგომისაგან დეცენტრალიზებულად, შეძლებენ მიაღწიონ შედეგს, თავიანთ სფეროში ფასდებიან მეტად და წარმოჩნდებიან ლიდერებად.⁸ შედეგის მიღწევა ლიდერის მიერ მისი სრული პოტენციალის გამოვლინებას მოითხოვს, რაც უფრო დასაფასებელია სამხედრო სამეთაურო ჯაჭვის ყველა ეშელონზე.

სამხედრო ლიდერები, არასამსახურებრივ გარემოში

მესამე სფერო, სადაც უნდა გამოვლინდეს და შეიქმნას სამხედრო ლიდერის სახე, არის მისი არასამსახურებრივ გარემოში მოქმედება. თითოეული სამხედრო მოსამსახურე და განსაკუთრებით თავდაცვის ძალების სამეთაურო შემადგენლობა, მუდამ წარმოადგენდა ქართული საზოგადოების ელიტას. მათი ყოფნა და საქმიანობა არასამხედრო, სამოქალაქო ცხოვრებაში მნიშვნელოვან განმაპიროვნებელ არგუმენტს წარმოადგენს პიროვნების ლიდერად ჩამოყალიბებისა და შემდგომი განვითარებისათვის. სამხედრო ლიდერისათვის საზოგადოებრივი ცხოვრების გარემოში, ლიდერობის შესაფასებელ კრიტერიუმებად შეიძლება მიჩნეულ იქნას მისი ქცევისა და ხასიათის შემდეგი პირობები - **ფიზიკური სიჯანსაღე, ტაქტიანობა და სამეთაურო ჯაჭვის გარეთ ურთიერთობა.**

პიროვნებები, რომლებიც გამოირჩევიან გარეგნობითა და იერით, მუდამ დაფასებული არიან გარშემომყოფთა მიერ. ფიზიკური სიჯანსაღით აღჭურვილი სამხედრო მოსამსახურე არის მაგალითი ქვეყნისა და ერის მომავალი თაობების აღზრდისას. სამხედრო ლიდერები უნდა ათვითცნობიერებდნენ ლიდერობის ამ მოთხოვნათა კრიტერიუმებს და სამხედრო სამსახურის გარეთ ყოველთვის უნდა ინარჩუნებდნენ სა-

⁷ L 100 ლიდერობა, სამეთაურო-სამტაბო სკოლა, ეროვნული თავდაცვის აკადემია, გორი, 2012, გვ. 33

⁸ L 100 ლიდერობა, სამეთაურო-სამტაბო სკოლა, ეროვნული თავდაცვის აკადემია, გორი, 2012, გვ. 242

სურველ ფიზიკურ შესახედაობასა და „პეწს“. სამხედრო ლიდერის სულიერი სიძლიერე მეტწილად დამოკიდებულია მის ფიზიკურ სიჯანსაღეზე. შესაბამისად, ეს ფიზიკური სიჯანსაღე არის ერთ-ერთი ძირითადი მოთხოვნა, რაც სამხედრო მეთაურებს, ლიდერებს სამოქალაქო ცხოვრებაში უნდა გამოარჩევდეს სხვა თანამოქალაქეებისაგან.⁹

ადამიანს, რომელსაც დაკარგული აქვს ტაქტიანობისა და სხვების მიმართ პატივისცემის გრძნობა, წარმოადგენს გარსემომყოფთა თვალში არასასურველ საზოგადოების წევრს. სამხედრო ლიდერი, რომელსაც უწევს საზოგადოებრივ გარემოში ყოფნა, გონებრივად მუდამ უნდა ამხვილებდეს ყურადღებას მის მიერ ტაქტისა და თავშეკავების უნარის დაცვაზე. პიროვნების მიერ ტაქტიანობა არ გამოიმუშავდება უცაბედად და ეს თვისება იქმნება ცხოვრების წესის პარალელურად. სამხედრო მეთაურები ფასდებიან და პატივცემულები იქნებიან ყოველთვის მათ მიერ ამ სახის თანდაყოლილი ინტელექტის პირობებში.¹⁰

სამხედრო ლიდერები თანამოსამსახურეებთან ურთიერთობისას არ უნდა იფარგლებოდნენ მარტო სამსახურეობრივი წესებითა და ჩვეულებებით. ლიდერები ფასდებიან სამეთაურო ჯაჭვის გარეთ ხელქვეითებთან საღი ურთიერთობების შენარჩუნებისა და განვითარების კუთხითაც. თითოეული სამხედრო მოსამსახურე უნდა ზრუნავდეს, რომ სამსახურის გარეთაც თანამოსამსახურეებთან დაამყაროს კეთილგონივრული და თუ შესაძლებელია ოჯახებითაც, მეგობრული ურთიერთობა. სამხედრო მეთაურების როლი ასეთი ურთიერთობების დამყარებისას მნიშვნელოვანია. მეთაურები, რომლებიც სამსახურში არიან ლიდერები, ასევე სამსახურის გარეთაც უნდა იღებდნენ თავის თავზე ლიდერის ფუნქციებს და იყვნენ მიმბაძველნი ურთიერთობების განვითარებისას. ხშირად სამხედრო მოსამსახურეების ოჯახებს შორის არსებული მჭიდრო და მეგობრული ურთიერთობა, ყოველგვარი საფრთხეებისა და თანმდევი სიძნელეების მიუხედავად, განსაზღვრავდა სამხედრო მოსამსახურეთა მიმართ დასმული ამოცანის კვალიფიციურად შესრულებას.

დასკვნა

ყოველივე ზემოთაღნიშნულიდან გამომდინარე სამხედრო სამსახურში ლიდერად ჩამოყალიბებისათვის და შემდგომ ამ ლიდერული თვისებების განვითარებისათვის, მიზანშეწონილია გათვალისწინდეს მენეჯერულ თანამდებობაზე მყოფი პირების აზროვნება, საკითხებისადმი მათი კრიტიკული და ნოვატორული მიდგომები. ასევე მიზანშეწონილია, რომ ლიდერული თვისებები ურთიერთთავსებადი იყოს იმ სამ ძირითად გარემოში, სადაც სამხედრო მეთაურებს მოუწევთ მოღვაწეობა. ეს სფეროები მოიცავს სამსახურში დაქვემდებარებულებთან უკუკავშირს, ხელმძღვანელ პირებთან, სამეთაურო ჯაჭვთან ურთიერთობას და არასამსახურეობრივ გარემოში მათ ქცევას.

სამხედრო ლიდერის სახე მუდამ უნდა ემყარებოდეს მის ყოფნის, ინტელექტისა და ქმედებების კრიტერიუმებს, ასევე მეზრძოლის მრწამსს, ხასიათის სიმტკიცეს, ფი-

⁹ L 100 ლიდერობა, სამეთაურო-სამჭაბო სკოლა, ეროვნული თავდაცვის აკადემია, გორი, 2012, გვ. 135

¹⁰ L 100 ლიდერობა, სამეთაურო-სამჭაბო სკოლა, ეროვნული თავდაცვის აკადემია, გორი, 2012, გვ. 142

ზიკურ სიჯანსაღეს, ტაქტიანობას, შედეგის მიღწევას და სხვა ძირითად მახასიათებლებს. სამხედრო მეთაურები უნდა ათვისებდნენ და იცავდნენ ამ მოთხოვნათა ჩამონათვალს, რაც საბოლოო ჯამში ჩამოყალიბებს მათ ღირსეულ ლიდერებად და ქვეყნის სახელოვან მოღვაწეებად.

ბიბლიოგრაფია

- L 100 ლიდერობა, სამეთაურო-სამტაბო სკოლა, ეროვნული თავდაცვის აკადემია, გორი, 2012,
P 100 კრიტიკული აზროვნება, სამეთაურო-სამტაბო სკოლა, ეროვნული თავდაცვის აკადემია, გორი, 2012,
FM 6-22 ლიდერობა შეიარაღებულ ძალებში, აშშ სახმელეთო ჯარების კოლეჯი, აშშ, 2006,
FM 6-0 ამოცანით მართვა, აშშ სახმელეთო ჯარების კოლეჯი, აშშ, 2012,

მოსახლეობის შიდა მიგრაციის პრობლემები და გამოწვევები

მაიორი რაულ ფევაძე¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8501>

აბსტრაქტი

მოსახლეობის მიგრაცია რთული სოციალური პროცესია, რომელიც განპირობებულია წარმოების, ეკონომიკური სტრუქტურის ცვლილებებითა და მოსახლეობის შრომითი და სოციალური მობილურობის ზრდით. ბევრმა საშუალო და პატარა ქალაქმა განიცადა მოსახლეობის შიდამიგრაციის პროცესები ბოლო წლებში. გამონაკლისია დიდ ურბანულ აგლომერაციები, ზოგიერთი საკურორტო და დასასვენებელი ცენტრები. სოფლის მსგავსად, პატარა ქალაქები ძირითადად კარგავენ ახალგაზრდებს, რომლებიც ქმნიან საგანმანათლებლო მიგრანტთა კონტიგენტს და შეადგენენ დიდ ქალაქებში მიმავალი შრომითი მიგრანტების მნიშვნელოვან ნაწილს. ქალაქები, რომლებსაც არ აქვთ საკმარისად დივერსიფიცირებული შრომის ბაზარი და საგანმანათლებლო ცენტრები, ახალგაზრდების 20-30%-ს კარგავენ. შედეგად მოსახლეობა ექვემდებარება დაჩქარებულ დაბერებას, მნიშვნელოვნად მცირდება გამრავლების პოტენციალი.

მიგრაციის პრობლემებისადმი სოციალურ-ფილოსოფიური მიდგომა მიზნად ისახავს მიგრაციული პროცესების გაგების ზოგადი კონცეფციის შემუშავებას. მიგრაციის ფენომენის წინააღმდეგობრივი აღქმისა და, ამავდროულად, თანამედროვე საზოგადოებაში ადამიანების მობილურობის გაზრდის კონტექსტში, ეს არის სოციალური ფილოსოფია, რომლითაც შესაძლებელია სოციალური მოძრაობების შესწავლის კონსტრუქციული მეთოდოლოგიური პრინციპების შემუშავება. ამრიგად, სოციო-ფილოსოფიური კვლევა ქმნის თეორიულ საფუძველს ადამიანთა მიგრაციული მობილობის მიმართ სხვადასხვა ინტერპრეტაციისა და დამოკიდებულებისათვის. პრობლემის ინტერდისციპლინური ბუნება განსაზღვრავს კვლევის სხვადასხვა მეთოდის კომპლექსის გამოყენებას, რომლებიც დაფუძნებულია სისტემური, სოციოკულტურული, სოციო-ფსიქოლოგიური, შედარებითი და სხვა მიდგომების განხორციელებაზე. ეს უკანასკნელი იძლევა შედეგებს, რომლებიც ობიექტურად ასახავს პრობლემის თანამედროვე მდგომარეობას, საშუალებას იძლევა მიგრაციის მიზეზების დადგენისა და მეცნიერულად დასაბუთებული რეკომენდაციების შემუშავებისთვის.

წარმოდგენილ ნაშრომში განიხილავს ამ პროცესის შინაარსს, რამდენადაც განსაზღვრავს შიდა მიგრაციის სახეებს, თვისებებს, ახასიათებს მას. შიდა მიგრაცია არის ხალხის გადაადგილება ერთი რეგიონიდან მეორეში ერთი და იმავე ქვეყნის შიგნით. შიდა მიგრაცია მოსახლეობის მიგრაციის ერთ-ერთი ფორმაა და, როგორც წესი, ძირითადი მიზეზებია ეკონომიკური ფაქტორები - შემოსავლებისა და ხარჯების დონე, ასევე ცხოვრების ხარისხი. შიდა მიგრაცია მრავალი ქვეყნისთვის არის დამახასიათებელი. ერთ-ერთი მაგალითია ურბანიზაცია - ხალხის გადაადგილება სოფლიდან ქალაქებში. შიდა მიგრაცია არის მოსახლეობის გადაადგილება საქართველოს ტერიტორიაზე. შიდა მიგრაცია შეიძლება იყოს იძულებითი და ნებაყოფლობითი. ნებაყოფლობითი განსახლება შეინიშნება იმ შემთხვევაში, როდესაც მოქალაქეები პირადი გარემოებების გამო, საკუთარი ნებით გადადიან სხვა ადგილას. იძულებითი მიგრაცია მიმდინარეობს სხვა რეგიონში გადასვლის გარდაუვალი აუცილებლობის შემთხვევაში: ეროვნების ან რასის საფუძველზე ძალადობის, სიცოცხლისთვის საფრთხის ან სხვა მიზეზის გამო. ამ ტიპის მიგრაცია სხვადასხვანაირად აისახება შრომის ბაზარსა და დასაქმებაზე. ერთი მხრივ, მას თან ახლავს დამატებითი ხარჯები იძულებით გადაადგილებულ პირთა და ლტოლვილთა განთავსებაზე, მათთვის გარკვეული ფულადი შეღავათების გადახდაზე და ა.შ. ასევე, ეკონომიკური და დემოგრაფიული მდგომარეობის გაუარესება. მიგრაციის ეფექტი მნიშვნელოვნად აისახება მოსახლეობის დასაქმებაზე, სამუშაო ძალის ბალანსსა და სამუშაო ადგილებზე როგორც ცალკეულ რეგიონებში, ისე მთლიანად ქვეყანაში.

¹ წვრთნებისა და სამხედრო განათლების სარდლობის საერთო საჯაროს ცენტრის ავიაციისა და საჰაერო თავდაცვის ცენტრის ავიაციის სკოლის ავიაციის ოფიცერთა და სპეციალისტთა მომზადების კურსის უფროსი კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის პოლიტიკური მიკროეკონომიკის დოქტორანტი, თბილისი, საქართველო

მიგრაცია იწვევს სახელმწიფოს ცალკეულ ტერიტორიებზე მოსახლეობის სტრუქტურისა და რაოდენობის ცვლილებას, დასაქმებული და უმუშევარი შრომისუნარიანი მოსახლეობის ჯგუფების ფორმირებას. ამ პროცესში დიდი ყურადღება ეთმობა მიგრანტების ასაკობრივ და სქესობრივ სტრუქტურას, ვინაიდან ასეთი მიგრანტების არაპროპორციულობა უარყოფითად აისახება იმ რეგიონის განვითარებაზე, რომელსაც ხალხი ტოვებს.

საკვანძო სიტყვები: მიგრაცია, შიდა მიგრაცია, სამუშაო ძალა, უმუშევრობა, დაბერება

Problems and challenges of internal population migration

Major Raul Pevadze²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8501>

Abstract

Population migration is a complex social process caused by the changes in production and economic structure, as well as by the increase of labor and social mobility of the population. Many medium and small cities have experienced internal migration processes in recent years. Exceptions are large urban agglomerations, some resort and recreation centers. Like the villages, small towns mostly lose young people, who form a contingent of educational migrants and constitute a significant portion of labor migrants to big cities. Cities, that do not have sufficiently diversified labor markets and educational centers, lose 20-30% of young people. As a result, the population is subject to accelerated ageing, the reproduction potential is significantly degraded.

The socio-philosophic approach to migration problems aims to develop a general concept for understanding migration processes. In the context of the contradictory perception of the phenomenon of migration and, at the same time, the increasing mobility of people in the modern society, it is a social philosophy that makes it possible to develop constructive methodological principles for the study of social movements. Thus, socio-philosophic research becomes the theoretical basis for different interpretations and attitudes towards the migratory mobility of people. The interdisciplinary nature of the problem determines the use of a set of different research methods based on the implementation of systemic, socio-cultural, socio-psychological, comparative and other approaches, which provide results that objectively reflect the current status of the problem, allow to determine the reasons of migration and develop scientifically based recommendations.

This Paper discusses the content of this process, determines the types of internal migration and defines its characteristics. Internal migration is the movement of people from one region to another within the same country. Internal migration is one form of population migration. Usually, main reasons are economic factors - a level of income and expenditure, as well as the quality of life. Internal migration is common to many countries. One of the examples is urbanization - the movement of people from villages to cities. Internal migration is the movement of population within the territory of Georgia. It may be forced or voluntary. Voluntary resettlement is observed when citizens voluntarily move to another place due to personal circumstances. Forced migration occurs when there is an unavoidable necessity to move to another region: due to violence on the basis of nationality or race, threat to life or other reasons. This type of migration affects the labor market and employment in different ways. On one hand, it causes additional expenses for accommodation of internally displaced persons and refugees, payment of certain monetary benefits for them, etc. The economic condition and demographic situation may deteriorate. Migration has a significant impact on the employment of the population, the balance of labor force and the jobs both in individual regions and in the country as a whole. Migration causes a change of the structure and number of the population in individual territories of the state. It also causes a formation of groups of the employed and unemployed able-bodied population. In this process, much attention is paid to the gender and age structure of migrants since the disproportionality of such migrants has a negative impact on the development of the region that people leave.

KeyWords: Migration, Internal migration, Labor force, Unemployment, Aging

² PhD student of Political Sciences of Caucasus International University

შესავალი

მოსახლეობის მასობრივი გადაადგილება სახელმწიფოებს შორის საგრძნობლად ცვლის განსახლების საერთო სურათს და ცალკეული ქვეყნების მოსახლეობის დემოგრაფიულ, სოციალურ და რასობრივ-ეთნიკურ სტრუქტურას. მიგრაციის გამომწვევი მიზეზები შეიძლება იყოს როგორც ეკონომიკური (მატერიალური პირობების გაუმჯობესება), ისე პოლიტიკური (მათ შორის, ეთნიკური წმენდა ან გენოციდი), სოციალ-კულტურული, ბუნებრივ-ეკოლოგიური, რელიგიური, და სხვა. ბოლო წლების განმავლობაში საქართველოში საგრძნობლად გაიზარდა შიდა მიგრაცია.

შიდა მიგრაცია და გადასახლება ახალი ფენომენი არ გახლავთ საქართველოსთვის. ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში მოსახლეობა გადაადგილდებოდა სხვადასხვა რეგიონში. მე-20 საუკუნის 50-60-იან წლებში შიდა მიგრაცია აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკის მთიანი მხარის მოსახლეობას შეეხო, რაც კიდევ უფრო გაძლიერდა 70-80-იან წლებში, მთიან რეგიონში კლიმატური პირობების ცვლილებების გამო. 1980-იანი წლების ბოლოს და 1990 წლების დასაწყისში ემიგრანტთა ძირითადი მიმღები რეგიონები იყო: გურია, სამეგრელო, იმერეთი, შიდა ქართლი, სამცხე-ჯავახეთი და კახეთი. 1990-იანი წლების მეორე ნახევრიდან მიგრანტთა ძირითადი მიმღები მხარე გახდა ქვემო ქართლი.

მიგრაცია, რომელიც გავლენას ახდენს მოსახლეობის ცხოვრების ბევრ ასპექტზე, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს თითოეული ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში. მოსახლეობის მიგრაცია, როგორც ერთ-ერთი ბუნებრივი მოვლენა, რომელიც მიმდინარეობს საზოგადოებაში, მიუხედავად სოციალური და ეკონომიკური სისტემის ფორმისა, განიხილება სხვადასხვა მეცნიერების კვებაზე.

მოსახლეობის მიგრაციის პრობლემა ეკონომისტების, სოციოლოგების, დემოგრაფების, იურისტების, ანთროპოლოგების, ფსიქოლოგების, პოლიტოლოგების, გეოგრაფების, ეკოლოგებისა და სხვა სპეციალისტების კვლევის საგანს წარმოადგენს.

მოსახლეობის შიდა მიგრაცია, როგორც მოვლენა და გამოწვევა

დემოგრაფიულ, სოციოლოგიურ და ეკონომიკურ-დემოგრაფიულ მიდგომებს უდიდესი მნიშვნელობა აქვს შიდა მოძრაობების პროდუქტიული შესწავლისთვის. დემოგრაფიული მიდგომა შიდა მიგრაციას განიხილავს, როგორც მიგრაციულ მოძრაობებში მონაწილე ქვეყნის ტერიტორიების მოსახლეობის მთლიანი რეპროდუქციის ერთ-ერთ ფუნქციურ კომპონენტს, ისეთი მახასიათებლების გათვალისწინებით, როგორცაა ნაყოფიერება, სიკვდილიანობა, ქორწინება, განქორწინება. ასევე აღიარებულია შიდა მიგრაციის საპირისპირო ეფექტის მნიშვნელობა გადაადგილების პროცესში ჩართულ ტერიტორიებზე მოსახლეობის რეპროდუქციაზე, როდესაც „ცალკეული რე-

გიონებისთვის, ქვეყნებისა და თუნდაც კონტინენტებისთვის მისი როლი ხშირად წამყვანია მათ დემოგრაფიულ განვითარებაში³.

იმის გამო, რომ შიდა მიგრაცია ორ დონეზე ფუნქციონირებს, დემოგრაფიული მიდგომა საშუალებას გვაძლევს, შევისწავლოთ მისი ზემოქმედების არათანაბარი გავლენა სხვადასხვა მასშტაბის ტერიტორიებზე მოსახლეობის რეპროდუქციაზე. შემთხვევითი არ არის, რომ მიგრაციის მანძილის ფაქტორი ბევრი მეცნიერის (ე. რავენშტიენის, ე. ლის) კვლევის ინტერესის საგნად იქცა.

ზოგადად, დემოგრაფიული მიდგომა წარმოაჩენს შიდა მიგრაციის პროცესში მონაწილე ტერიტორიების მოსახლეობის ასაკობრივი და სქესობრივი სტრუქტურის ცვლილებებს⁴. ტერიტორია არის რესურსებისა და პოტენციალის კონცენტრაციის ადგილი, გარკვეული შესაძლებლობები, რომლის მეშვეობითაც სასიცოცხლო ინდივიდუალურ-პიროვნული და სოციალურ-ჯგუფური საჭიროებები დაკმაყოფილდება⁵. აქედან გამომდინარე, ეკონომიკურ მიდგომას შეუძლია ხელი შეუწყოს შიდა მიგრაციის არსის შესახებ იდეების გაფართოებას.

შიდა მიგრაციის პოლიტიკური და სამართლებრივი საფუძვლები, რომლებიც ყოველთვის იყო მისი კვალიფიკაციის ფუნდამენტური კრიტერიუმი, ამჟამად იზღუბა გლობალიზაციის პროცესების გავლენით. ამავდროულად, უპრეცედენტო მასობრივი ხასიათისა და აუდიოვიზუალური და კომუნიკაციის სხვა საშუალებების ხელმისაწვდომობის გამო, მიმდებ ტერიტორიებზე საცხოვრებელი პირობების შესახებ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა თითქმის აბსოლუტური ხდება. დღეს ყველაზე ფართოდ გავრცელებულია კვლევები, რომლებიც დაკავშირებულია სოციალურ (ეთნიკურ) კონფლიქტურ პოტენციალთან, რომელიც წარმოიქმნება მიგრანტებსა და ადგილობრივებს შორის ურთიერთქმედების პროცესში. უდავოდ წამყვანი ფაქტორია მიგრანტის მოტივაციურ სტრუქტურაში შიდა მიგრაციის ეკონომიკური ფაქტორი. ზემოაღნიშნული თეორიების მიხედვით, მან უნდა დააყენოს ის ფენა, რომელსაც ყველაზე მეტად სჭირდება ძირითადი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, რადგან „მოსახლეობის მიგრაციის არსი მდგომარეობს მის სურვილში, დააკმაყოფილოს თავისი ბუნებრივი (ძირითადი) საჭიროებები“. ეკონომიკური დემოგრაფიის თვალსაზრისით, შიდა მიგრაცია შეიძლება ჩაითვალოს განვითარების ფაქტორად, თუ მიგრაციული გაცვლის ტერიტორიებს შორის ცირკულარული ნაკადები ექვემდებარება მთელ რიგ გავლენას, როგორც მასტიმულირებელს, ისე შემზღუდველს.

შიდა მიგრაციის შესწავლისას გამოყენებული მეთოდოლოგიური ინსტრუმენტების სიმრავლე აიძულებს პოლიტიკურ მეცნიერებას, მოიზიდოს დამატებითი რესურ-

³Rees P., Internal Migration (Rural–Urban). International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences 2001, 741-749

⁴ Vullnetari J. Albania on the Move. Links between Internal and International Migration. Amsterdam, 2012, P. ob. <https://www.imiscoe.org/docman-books/357-albania-on-the-move-links-between-internal-and-international-migration/file>

⁵Терещенко Ж. А. Факторы миграционных процессов в современной России // Общество: социология, психология, педагогика. 2011. № 1-2, , 28 -30

სები დაკავშირებული დისციპლინებიდან, რაც უდავოდ აფართოებს ამ ფენომენის, როგორც სისტემის, შესწავლის შესაძლებლობებს მისი სტრუქტურების დეტალების სხვადასხვა დონეზე.

შიდა მიგრაციის ფაქტორების შეფასება საქართველოს რეგიონებში

ბოლო სამი ათწლეულის განმავლობაში საქართველოში შიდა მიგრაცია ძირითადად შიდა კონფლიქტებითა და ომებით, ბუნებრივი კატასტროფებით, ეკონომიკური, საგანმანათლებლო და სხვა ფაქტორებით იყო გამოწვეული. 1990-იანი წლების დასაწყისში მაღალი შიდა მიგრაცია დაკავშირებული იყო ორ სეპარატისტულ რეგიონში - აფხაზეთსა და სამაჩაბლოში - არსებულ კონფლიქტებსა და დევნილთა განსახლებასთან.

2002 წლის აღწერის მონაცემებით, 1992-2001 წლებში 463 000-მა ადამიანმა შეიცვალა საცხოვრებელი. მათგან 35 პროცენტამდე კონფლიქტის შედეგად დევნილი პირი იყო⁶. ეკოლოგიური კატასტროფების გამო იძულებით გადაადგილებულთა რიცხვი დაახლოებით 37000-ს შეადგენს. მიუხედავად იმისა, რომ დევნილთა შემთხვევაში საქართველომ შეიმუშავა ინტერვენციის სტრატეგია და ჩამოაყალიბა ინსტიტუციური ჩარჩო, როდესაც საქმე ეხება ეკომიგრანტებს, საკითხი საკმაოდ უგულებელყოფილია, მიუხედავად იმისა, რომ მათი რაოდენობა საკმაოდ დიდია. არც საჯარო დაწესებულებები, არც საერთაშორისო თუ ეროვნული არასამთავრობო ორგანიზაციები არ იყვნენ თანმიმდევრული პრობლემის მოგვარებაში. შესაბამისად, დღეს საქართველოში ეკომიგრანტებს არ აქვთ იურიდიულად აღიარებული და განსაზღვრული სტატუსი.

იძულებით გადაადგილებული პირები, საბჭოთა კავშირის დაშლისა და საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, სეპარატისტულმა მცდელობებმა გამოიწვია, ძალადობრივმა კონფლიქტმა, რომელმაც მოიცვა მაშინდელი აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკა და სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი. კონფლიქტებს ამ რეგიონებში მოჰყვა 10 000 მსხვერპლი და 300 000-ზე მეტი იძულებით გადაადგილებული პირი. აფხაზეთმა და სამხრეთ ოსეთმა ცალმხრივად გამოაცხადეს დამოუკიდებლობა და მას შემდეგ აკონტროლებს დე ფაქტო ხელისუფლება⁷. დღეს კი ეს რეგიონები ოკუპირებულია რუსეთის ფედერაციის მიერ.

1980-იანი წლებიდან მოყოლებული, ბუნებრივი კატასტროფები და გარემოსდაცვითი პრობლემები სულ უფრო მეტად უზიძგებს საქართველოს მაღალმთიან მოსახლეობას განსახლებისაკენ სხვა ადგილებში. ბუნებრივი რესურსების მუდმივი და უკონტროლო გამოყენების გათვალისწინებით, უახლოეს მომავალში ეს ტენდენცია არ შეიცვლება, არ შენელებება. მიწის დეგრადაცია, მაღალმთიანი მიწების სასოფლო-სამეურნეო გამოუსადეგობა, ტყეების გაჩეხვა, ბუნებრივი ტექტონიკური ცვლილება და კლიმატის

⁶ზადურაშვილი ი., ნადარეიშვილი მ., ემიგრაციისა და სოფელ-ქალაქს შორის მიგრაციის სოციალური გავლენა ცენტრალური და აღმოსავლეთი ევროპის ქვეყნებში, 2012

⁷Amnesty International. In the Waiting Room. Internally Displaced People in Georgia. London. 2010.

ცვლილების ასპექტები დარჩება ბუნებრივი კატასტროფების ძირითად წყაროდ საქართველოში.

კავკასიის გარემოსდაცვითი არასამთავრობო ორგანიზაციების ქსელის ანგარიშში⁸ მიწისძვრები, მეწყრები და ღვარცოფები, წყალდიდობები და თოვლის ზვავები ქვეყანაში სტიქიური უბედურების ძირითად რისკებად არის განსაზღვრული. განსახლების ზოგიერთი ძირითადი ტალღა დაფიქსირდა ბოლო სამი ათწლეულის განმავლობაში 1987 წელს, სვანეთიდან ქვემო ქართლისა და კახეთის რეგიონებში და 1989 წელს, მთიანი აჭარიდან ქვემო ქართლის, კახეთისა და ჯავახეთის რეგიონებში. ორივე რეგიონის მოსახლეობა დაზარალდა ზამთრის ძლიერი თოვლით, რამაც გამოიწვია ფართომასშტაბიანი მეწყერი. პერიოდულმა უფრო მცირე მასშტაბის ეკოლოგიურმა კატასტროფებმა აიძულა ათასობით სხვა ოჯახი, დაეტოვებინა საცხოვრებელი ადგილები ან ეცხოვრა სიცოცხლისთვის საშიშ პირობებში. 1980 წლიდან მოყოლებული 3000-ზე მეტი დასახლება (ძირითადად მთაში) და დაახლოებით 400 000 ოჯახია სხვადასხვა ხარისხით საფრთხის ქვეშ.

საქართველოს დამოუკიდებლობის პირველ წლებში ეკომიგრანტებს ხშირად ასახლებდნენ ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში, რაც ზოგჯერ ადგილზე დემოგრაფიული ბალანსის შეცვლას იწვევდა. ნებისმიერი ტიპის ინტეგრაციისა და ადაპტაციის პროგრამების არარსებობის გათვალისწინებით, ეს თემები წინასწარ იყო განწირული სოციალური დამაბულობისა და კონფლიქტებისთვის⁹. თუმცა 2005 წელს საქართველომ შეძლო რატიფიცირება ევროპის საბჭოს ეროვნული უმცირესობების დაცვის ჩარჩო კონვენციისა, რომელიც კრძალავს ოფიციალურ პოლიტიკასა და ზომებს, რომლებიც ცვლის დემოგრაფიულ სურათს ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში. აღნიშნული პრაქტიკა შეწყდა საქართველოს მიერ ჩარჩო კონვენციის რატიფიცირების შემდეგ, მაგრამ მას შემდეგ არანაირი ყოვლისმომცველი პოლიტიკა ეკომიგრანტების საკითხის პრაქტიკულ და საკანონმდებლო დონეზე გადასაჭრელად არ შემუშავებულა.

1990-იანი წლების დასაწყისში, დამოუკიდებლობის წინა წლებში, ურბანიზაციის საკმაოდ მაღალი დონე სწრაფად დაეცა. ეკონომიკურმა გაჭირვებამ და შიდა კონფლიქტებმა დამოუკიდებლობის პირველ წლებში გავლენა მოახდინა ურბანიზაციაზე, გამოიწვია საპირისპირო მოძრაობა. რამდენიმე კვლევაში აღნიშნულია, რომ შესამჩნევი მოძრაობა იყო თბილისიდან და სხვა ქალაქებიდან სოფლის დასახლებებში¹⁰.

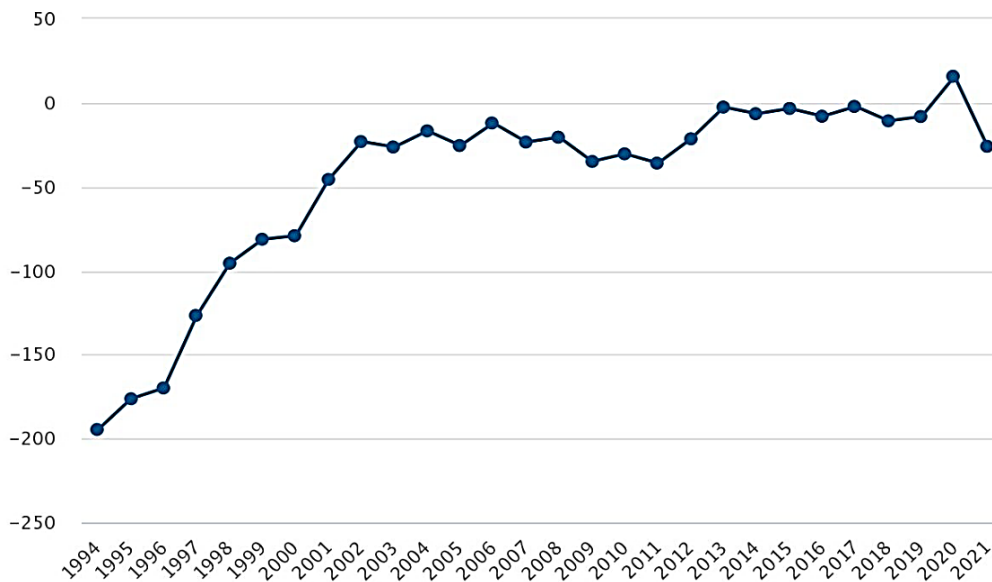
⁸ Caucasus Environmental NGO Network. Ecomigration in Georgia. Background, Gaps and Recommendation. 2013. ობ., https://migration.commission.ge/files/enigma-state-of-migration_e_version.pdf

⁹Lyle J., Resettlement of Ecological Migrants in Georgia: Recent Developments and Trends in Policy, Implementation, and Perceptions. Working Paper No. 53, European Centre for Minority Issues. 2012

¹⁰ზადურაშვილი ი., ნადარეიშვილი მ., ემიგრაციისა და სოფელ-ქალაქ შორის მიგრაციის სოციალური გავლენა ცენტრალური და აღმოსავლეთი ევროპის ქვეყნებში, 2012, 8

2002 წლის აღწერის მონაცემებით, ამ წლისთვის 27.4 პროცენტმა შეიცვალა საცხოვრებელი და 92 პროცენტი, ვინც შეიცვალა, ქვეყნის შიგნით გადავიდა. ქალაქებს შორის მობილურობას უფრო დიდი წილი ჰქონდა (32.2 პროცენტი), ვიდრე სოფლად (17.9 პროცენტი).

საქართველოს რეგიონებში-მიგრაციული სალდო

მიგრაციული სალდო და კოეფიციენტი (2012-2021 წწ.)

წლები	სალდო	კოეფიციენტი მოსახლეობის 1 000 კაცზე
2012	-21,521	-5.8
2013	-2,606	-0.7
2014	-6,543	-1.8
2015	-3,408	-0.9
2016	-8,060	-2.2
2017	-2,212	-0.6
2018	-10,783	-2.9
2019	-8,243	-2.2
2020	15,732	4.2
2021	-25,966	-7.0

წყარო: საქსტატი: <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia>

სოფლიდან ქალაქებში მიგრაციამ, ეკონომიკის გაუმჯობესების პარალელურად, დაიწყო მატება, მაგრამ უმაღლეს ნიშნულს მიაღწია 2003 წლის ვარდების რევოლუციის შემდეგ. 2014 წლის მონაცემებით, მობილობის მაჩვენებელი საკმაოდ სტაბილურად ითვლება.¹¹ საქსტატის მიერ 2016 წლის შინამეურნეობების ინტეგრირებული გა-

¹¹ბადურაშვილი ი., ნადარეიშვილი მ., ემიგრაციისა და სოფელ-ქალაქს შორის მიგრაციის სოციალური გავლენა ცენტრალური და აღმოსავლეთი ევროპის ქვეყნებში, 2012,9

მოკითხვიდან მოპოვებული მონაცემები მიუთითებს იმაზე, რომ საქართველოში შიდა მობილობა საკმაოდ მაღალია.¹²

მიგრაციულ სალდოსა და კოეფიციენტს მაღალი მაჩვენებელი აქვს 2012 წელს: სალდო -21,521; კოეფიციენტი მოსახლეობის 1 000 კაცზე -5.8 და 2021 წელს სალდო-25,966, კოეფიციენტი მოსახლეობის 1 000 კაცზე -7.0.¹³

თბილისი შიდა მიგრანტების მთავარ მიმართულებად იქცა. შინამეურნეობების ინტეგრირებული გამოკითხვის მონაცემებით, საქართველოს მთლიანი მოსახლეობის 26 პროცენტი დედაქალაქში ცხოვრობს. სამოქალაქო რეესტრის მონაცემთა ბაზაში ვარაუდობენ, რომ თბილისში ყოველწლიურად საშუალოდ 10 000 ადამიანი გადადის. გასაკვირია, რომ სამოქალაქო რეესტრის ჩანაწერები და შინამეურნეობების ინტეგრირებული გამოკითხვის მონაცემთა ბაზა აჩვენებს, რომ ადამიანების მნიშვნელოვნად დიდი რაოდენობა ქალაქიდან სოფლად „გადაადგილდება“. თუმცა, შეიძლება არსებობდეს მინიმუმ სამი მიზეზი, რის გამოც ეს მონაცემთა ბაზა არ ასახავს რეალობას¹⁴:

1) საქართველოში მუდმივი მისამართის ცვლილების რეგისტრაცია საჭირო, მაგრამ ეს არ არის აღსრულებული. ძალიან ცოტა ადამიანი ასრულებს პროცედურას ნებით. ისინი, ვინც დარეგისტრირდებიან, ჩვეულებრივ აკეთებენ იმიტომ, რომ ამომრჩეველთა სიების შემოწმებისა ან სხვა პროცედურების დროს რეგისტრაციიდან ამოიღეს ძველი მისამართები. შესაბამისად, ეს ციფრები არ ასახავს ყველა იმ პირს, ვინც შეიცვალა მისამართი შეტყობინების გარეშე. კიდევ ერთი გასათვალისწინებელი საკითხია ის, რომ რეგისტრაცია შეიძლება განხორციელდეს მისამართის შეცვლიდან წლების შემდეგ.

2) დროებითი მისამართის ცვლილებები არსად რეგისტრირდება, ხოლო შიდა მობილობა, განსაკუთრებით საგანმანათლებლო მიგრანტების შემთხვევაში, ჩვეულებრივ დროებითად ითვლება.

3) ქალაქებში მცხოვრებ ადამიანებს, როგორც წესი, აქვთ უკეთესი წვდომა და უკეთესი მით რეგისტრაციის პროცედურები, მაშინ როცა სოფლად სახლებისა და სასოფლო-სამეურნეო მიწების დიდი ნაწილი საერთოდ არ არის რეგისტრირებული. ეს შეიძლება იყოს მიზეზი იმისა, რომ მობილობა ქალაქებში გაცილებით მაღალი ჩანს, ვიდრე სოფლად.

საქსტატის მიერ შეფასებული ურბანიზაციის საშუალო მაჩვენებელი 1 %, მაგრამ საქსტატის მონაცემთა შეგროვების მეთოდოლოგიის ხარვეზების გათვალისწინებით,

¹²შინამეურნეობების შემოსავლებისა და ხარჯების გამოკვლევა. საქსტატი, იბ, <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/128/2009-2016-tslbis-shinameurneobebis-integrirbuli-gamokvlevis-da-2017-tslis-shinameurneobebis-shemosavlevisa-da-kharjebis-kvlevis-monatsetma-bazebi>

¹³„საქართველოს 2019 წლის მიგრაციის პროფილი“ თბილისი, 2019, <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia>

¹⁴The State of Migration in Georgia. Report developed in the framework of the EU-funded Enhancing Georgia's Migration Management (ENIGMMA) project, International Centre for Migration Policy Development, Vienna, June 2015, იბ. https://migration.commission.ge/files/enigmma-state-of-migration_e_version.pdf

ურბანიზაციის მაჩვენებელი, სავარაუდოდ, გაცილებით მაღალია. შინამეურნეობების ინტეგრირებული გამოკითხვის მონაცემები ასევე ვარაუდობს, რომ წლიური მობილობა რეგიონებს შორის საშუალოდ 1 პროცენტზე ნაკლებია, მაგრამ ეს მაჩვენებელი არ არის ურბანიზაციის ეკვივალენტი.

დასკვნა

სხვა ქვეყნების ფართო გამოცდილების გათვალისწინებით ემიგრაციის ძირითადი ეფექტი შემდეგია:

- 1) მიგრანტის გარეშე დარჩენილი ოჯახები. მიუხედავად იმისა, რომ გვარი ხშირად იღებს ფინანსურ დახმარებას, მას სჭირდება სხვა სახის დახმარება - მაგალითად, ემოციური და მორალური მხარდაჭერა.
- 2) საკმარისი ინფორმაციის ნაკლებობა იმის შესახებ, თუ რა ხდება მშობლიურ ტერიტორიაზე, ინფორმაციის ნაკადის შეწყვეტა არ უწყობს ხელს დაბრუნების ინტერესს.
- 3) წინადადების ნაკლებობა, რა აქტივობებია საჭირო სახლში, რა ახალი შესაძლებლობები გაჩნდა საკუთარი რესურსების გამოყენებისთვის.
- 4) კულტურულ საქმიანობასთან კავშირის არქონა.

ადრე მოსახლეობის მიგრაცია სახელმწიფოს მიერ გეგმაზომიერად ხორციელდებოდა. ახლა ეს პროცესები სტიქიურად მიმდინარეობს. თითოეულ ქვეყანაში საჯარო პოლიტიკა შემუშავებულია და სრულდება ეროვნულ დონეზე. ეროვნული კანონები არეგულირებს ადგილიდან გასვლისა და დაბრუნების შესაძლებლობებს. ეს კანონები ახასიათებს დამოკიდებულებას იმ თანამემამულეების მიმართ, რომლებმაც ამა თუ იმ მიზეზით დატოვეს მშობლიური მხარე. ადგილობრივი თვითმმართველობის დონეზე მსგავსი საკითხები წყდება, მაგრამ ეს უნდა განხორციელდეს ადგილობრივი ინტერესების პრიზმაში.

საჭიროა აქტიური ბრძოლა გარემოსდაცვითი დეგრადაციის ისეთ სახეობებთან, როგორცაა ნიადაგის დამლაშება, ნიადაგის წყლის ეროზია, გაუდაბნოება, ტყეების გაჩეხვა და მიწისქვეშა წყლების დონის მატება. ეს თავიდან აიცილებს არასასურველ მიგრაციულ ნაკადებს. ამ კატაკლიზმებისადმი მიდრეკილ ადგილებში უმოქმედობა იწვევს ამ ტერიტორიებიდან სამუშაო რესურსების გადინებას, რაც ზრდის გარე და შიდა მიგრაციის მოცულობას. აუცილებელია დროული ზომების მიღება დეგრადირებულ რაიონებში გარემოს მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, რათა თავიდან ავიცილოთ მასობრივი მიგრაცია, რადგან ამ დროისთვის შემზღვეველი ფაქტორებია მშობლიური ადგილების დატოვების სურვილი, ფინანსური შესაძლებლობების ნაკლებობა, ხელმისაწვდომობა. შემოსავლის სხვა წყაროები, როგორცაა შიდა და გარე შრომითი მიგრაცია,

ბიბლიოგრაფია

- ბადურაშვილი ი., ნადარეიშვილი მ., ემიგრაციისა და სოფელ-ქალაქს შორის მიგრაციის სოციალური გავლენა ცენტრალური და აღმოსავლეთი ევროპის ქვეყნებში, 2012, 8
- ბადურაშვილი ი., ნადარეიშვილი მ., ემიგრაციისა და სოფელ-ქალაქს შორის მიგრაციის სოციალური გავლენა ცენტრალური და აღმოსავლეთი ევროპის ქვეყნებში, 2012
- ბადურაშვილი ი., ნადარეიშვილი მ., ემიგრაციისა და სოფელ-ქალაქს შორის მიგრაციის სოციალური გავლენა ცენტრალური და აღმოსავლეთი ევროპის ქვეყნებში, 2012,9
- „საქართველოს 2019 წლის მიგრაციის პროფილი“ თბილისი, 2019,
<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/322/migratsia>
- შინამეურნეობების შემოსავლებისა და ხარჯების გამოკვლევა. საქსტატი, იბ,
<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/128/2009-2016-tslebis-shinameurneobebis-integrirebuli-gamokvlevis-da-2017-tslis-shinameurneobebis-shemosavlebisa-da-kharjebis-kvlevis-monatsemta-bazebi>
- Amnesty International. In the Waiting Room. Internally Displaced People in Georgia. London. 2010.
- Caucasus Environmental NGO Network. Ecomigration in Georgia. Background, Gaps and Recommendation. 2013. იბ.,
https://migration.commission.ge/files/enigma-state-of-migration_e_version.pdf
- Lyle J., Resettlement of Ecological Migrants in Georgia: Recent Developments and Trends in Policy, Implementation, and Perceptions. Working Paper No. 53, European Centre for Minority Issues. 2012
- Rees P., Internal Migration (Rural–Urban). International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences 2001, 741-749
- The State of Migration in Georgia. Report developed in the framework of the EU-funded Enhancing Georgia’s Migration Management (ENIGMMA) project, International Centre for Migration Policy Development, Vienna, June 2015, იბ. https://migration.commission.ge/files/enigma-state-of-migration_e_version.pdf
- Vullnetari J. Albania on the Move. Links between Internal and International Migration. Amsterdam, 2012, P. იბ. <https://www.imiscoe.org/docman-books/357-albania-on-the-move-links-between-internal-and-international-migration/file>
- Терещенко Ж. А. Факторы миграционных процессов в современной России // Общество: социология, психология, педагогика. 2011. № 1-2, , 28 -30

ასიმეტრიული ომის შედეგები საქართველოსთან მიმართებაში

დიმიტრი ბადუაშვილი¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8502>

აბსტრაქტი

წინამდებარე სტატიაში განმარტებულია ასიმეტრიული ომი, აღწერილია მისი ძირითადი კომპონენტები და მახასიათებლები. სტატიაში ასევე გამოკვეთილია, საქართველოს უმთავრესი მოწინააღმდეგე და მტერი, რუსეთის ფედერაცია და მისგან მომავალი საფრთხეები. ასიმეტრიული ომის მახასიათებლების ანალიზის საფუძველზე და საქართველოს წინაშე მდგარი საფრთხეებიდან გამომდინარე, სტატიაში საუბარია თუ რა შედეგები მოჰყვება საქართველოსთვის ასიმეტრიული ომის პროცესებს. მოსალოდნელი შედეგების ვარაუდისას გაანალიზებულია როგორც საქართველოს შესაძლებლობები, ისე მისი მოწინააღმდეგის, რუსეთის ფედერაციის შესაძლებლობები. სტატიაში მოყვანილი მოსაზრებები ეყრდნობა უახლოესი წარსულის მაგალითებსა და გამოცდილებებს.

საკვანძო სიტყვები: ასიმეტრიული ომი, პარტიზანული ომი, დივერსია, სამხედრო ძალა, ძალთა ბალანსი.

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს, ეროვნული თავდაცვის აკადემიის, მაგისტრატურის საგანმანათლებლო პროგრამის, სახელმწიფო რესურსების მართვის მსმენელი

The Results of Asymmetric Warfare in Relation to Georgia

Dimitri Baduashvili²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8502>

Abstract

This article defines asymmetric warfare, describes its key components and characteristics, and highlights Georgia's primary adversary and main enemy, the Russian Federation, along with the threats posed by it. Based on the analysis of the characteristics of asymmetric warfare and the threats facing Georgia, the article discusses the potential outcomes of asymmetric warfare for Georgia. In predicting the expected outcomes, the analysis considers both Georgia's capabilities and those of its adversary, the Russian Federation. Furthermore, the opinions presented in the article are supported by examples and experiences from the recent past.

Keywords: asymmetric warfare, guerrilla warfare, sabotage, military power, balance of power.

² Student of Master's Program in State Recourse Management of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

შესავალი

ტერმინის „ასიმეტრიული კონფლიქტი“ პოპულარიზაცია დაიწყო 1975 წლიდან, როდესაც ენდრიუ მაკმა აკადემიურ ჟურნალში „World Politics“ (მსოფლიო პოლიტიკა) გამოაქვეყნა სტატია: „რატომ მარცხდებიან დიდი სახელმწიფოები პატარა ომებში: ასიმეტრიული კონფლიქტის პოლიტიკა“.³ ავტორი, სიტყვით „ასიმეტრიული“ მოიაზრებდა კონფლიქტში მონაწილე დაპირისპირებულ მხარეების ძალებს შორის მნიშვნელოვან დისბალანსს. ხოლო სიტყვა „ძალა“-ში კი გულისხმობდა მატერიალურ ძალას, როგორცაა მრავალრიცხოვანი არმია, თანამედროვე იარაღი, განვითარებული და ძლიერი ეკონომიკა და ა.შ. ასიმეტრიული ომი წარმოადგენს ომს მოწინააღმდეგე მხარეს შორის, რომელთა სამხედრო ძალა, პირადი შემადგენლობა, ასევე ტექნიკა თუ შეიარაღება რაოდენობრივად მნიშვნელოვნად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ასევე თვისობრივად განსხვავდება მათი ტექნოლოგიური განვითარების დონეც და ამავდროულად, განსხვავდება მათი საომარი სტრატეგია. თუ კონვენციური (სტანდარტული, ტრადიციული) საომარი მოქმედებები უმეტესწილად მიმართულია მოწინააღმდეგის სამხედრო ძალის გასანეიტრალებლად, ასიმეტრიული მიდგომის მიზანია, გამარჯვების მოპოვება სხვადასხვა ფარული და სპეციფიკური ხასიათის მეთოდების გამოყენებით. მაგალითად, პარტიზანული ბრძოლით, დივერსიული აქტით და სხვა. გამომდინარე იქიდან, რომ მოწინააღმდეგე მხარეთა რესურსები არათანაბარია, მხარეები ბრძოლისას ცდილობენ, ზეწოლა ერთმანეთის სუსტ თვისებებზე განახორციელონ. ასეთ მოცემულობაში ნაკლები შესაძლებლობების მქონე მხარე მიმართავს არაკონვენციური ომებისათვის დამახასიათებელ საბრძოლო სტრატეგიას და ტაქტიკას, რათა მაქსიმალურად შეამციროს საკუთარ ძალებში არსებული რაოდენობრივი თუ ხარისხობრივი ნაკლოვანებები. მაშასადამე, ასიმეტრიული ომის ძირითადი დამახასიათებელი ფაქტორებია: თვისობრივი განსხვავება არმიების შესაძლებლობებს შორის, პარტიზანული ომის სტრატეგია და დივერსიული (ტერორისტული) მოქმედებები მიზნის მისაღწევად. საქართველოს პირობებში, როდესაც ქვეყნის მოწინააღმდეგე და უპირველესი მტერი რუსეთის ფედერაციაა, აღნიშნული მახასიათებლებიდან გამომდინარე ნათელია, რომ ასიმეტრიული ომი მნიშვნელოვანი ზიანის მომტანია. 2022 წელს რუსეთის ფედერაციის მხრიდან წამოწყებული რუსეთ-უკრაინის ომის ფონზე, რომელიც დღესაც მიმდინარეობს და ომის შედეგები და ბედი გაურკვეველია, რუსეთის მხრიდან საქართველოზე რაიმე შეიარაღებული თავდასხმის ალბათობა ნაკლებ სავარაუდოა განსაკუთრებით უახლოეს პერიოდში. თუმცა, თუ გავითვალისწინებთ ასევე უახლოეს გეოპოლიტიკურ მოვლენებს, როდესაც რუსეთის ფედერაცია მნიშვნელოვან მოკავშირეებს კარგავს, რაც გამოიხატა კავკასიაში სომხეთის პოლიტიკური კურსის ცვლილებით და ასევე, სირიაში ბა-

³ ლევან მაისურამე, „ასიმეტრიული ომის წარმოების თავისებურებები“, *გლობალური - რეგიონალური უსაფრთხოების გამოწვევები და თავდაცვის ძალები*, ქ. გორი 2020 წლის 11 დეკემბერი, გვ. 26, <https://rb.gy/wt8z6s> [ბოლოს შესვლის თარიღი: 2024 წლის 12 დეკემბერი].

შარ ასადის ხელისუფლების დამხობით, ნათელია, რომ რუსეთი ფედერაცია მაქსიმალურად შეეცდება არ დათმოს საკუთარი გავლენები საქართველოზე. შესაბამისად საფრთხეები არსებობს და ამის კიდევ ერთი დამადასტურებელი მაგალითია, თავად რუსეთ-უკრაინის ომიც, როდესაც დასავლური ქვეყნებისა და ექსპერტების დიდ ნაწილს ბოლო წუთამდე არ ეჯერა რუსეთის მხრიდან უკრაინაში რაიმე საომარი მოქმედებების წამოწყების.

ძირითადი ნაწილი

უპირველეს ყოვლისა აღსანიშნავია ასიმეტრიული ომის ძირეული მახასიათებლის, საბრძოლო ძალის დისბალანსის უარყოფითი ზეგავლენა საქართველოსთვის. იმისთვის რათა ერთმა სახელმწიფომ გადაფაროს მოწინააღმდეგის ძლიერი მხარე და გარკვეულად დააბალანსოს საბრძოლო ძალა, ამისთვის საჭიროა სუსტი მხარე საბრძოლო სიძლიერის რომელიმე ელემენტში აღემატებოდეს მოწინააღმდეგეს. იქნება ეს ცოცხალი ძალა, შეიარაღება და ტექნიკა თუ ტექნოლოგიური განვითარება. იმ პირობებში, როდესაც რუსეთის ფედერაციის არმიის სამხედრო მოსამსახურეთა რიცხოვნობა მილიონზე მეტია, ხოლო სამხედრო შეიარაღებაში, არათუ მხოლოდ რიცხოვნობით რამდენჯერმე აღემატება საქართველოს თავდაცვის შეიარაღებასა და ტექნიკას, არამედ თვისობრივად და გვარეობრივადაც გაცილებით მრავალფეროვანია, ბუნებრივია აქ რიცხოვნობის ტექნიკითა და ტექნოლოგიებით, ან პირიქით ტექნოლოგიური განვითარების ცოცხალი ძალითა და ტექნიკის სიმრავლით დაბალანსებაზე საუბარი შეუძლებელია. შესაბამისად ასიმეტრიული ომის პირველივე კომპონენტი რომელიც დაპირისპირებულ მხარეებს შორის ძალთა უთანასწორობას შეეხება უარყოფითად აისახება საქართველოსთვის. აღნიშნულის ნათელი მაგალითია 2008 წლის რუსეთ საქართველოს ომი. როდესაც ქართულმა შეიარაღებულმა ძალებმა მოწინააღმდეგის სახმელეთო ძალებს დიდი წინააღმდეგობა გაუწიეს ომის დაწყებიდან პირველი რამდენიმე დღის განმავლობაში. თუმცა როგორც კი რუსეთის ფედერაციამ საქმეში საჰაერო ძალები ჩართო, რისი არათუ სრულად, არამედ საჭირო რაოდენობის განეიტრალების უნარიც ქართულ თავდაცვის ძალებს არ გააჩნდათ, ომის სადავეები რუსეთის არმიისკენ გადაიხარა და საბოლოოდ მათი წარმატებით დასრულდა. აღნიშნული ნათელი მაგალითი იყო ასიმეტრიულ ომში, ძლიერი ქვეყნის მხრიდან ტექნოლოგიური და საომარი ტექნიკის უპირატესობის გამოყენებით, წარმატების მიღწევაში.

ასიმეტრიული ომის კიდევ ერთი მახასიათებლის დივერსიული აქტების გამოყენება, ასევე მნიშვნელოვანი ზიანისა და უარყოფითი შედეგის მომტანია საქართველოსათვის. დივერსიულ აქტებს ერთ-ერთი მეტროპოლი მხარე მაშინ მიმართავს როდესაც მოწინააღმდეგის მრავალრიცხოვნობიდან და სიძლიერიდან გამომდინარე აზრი არ აქვს ღია სამხედრო დაპირისპირებას და ასეთ ვითარებაში დივერსიული აქტების განხორციელება ერთ-ერთ საშუალებას წარმოადგენს წარმატების მისაღწევად. თუმცა თუ უახლოეს ისტორიას გადავხედავთ თვალნათლივ ვნახავთ, რომ აღნიშნული დივერსი-

ული მოქმედებები არა საქართველოს მხრიდან ხორციელდებოდა არამედ ისევ ძლიერი ქვეყნის, რუსეთის მხრიდან და თუ რატომ და როგორ ესეც ნათელია. „ტერორიზმი ეს არის შეიარაღებული თავდასხმა, რომლის მიზანია არა მოწინააღმდეგისადმი რაიმე სტრატეგიული ზიანის მიყენება, არამედ შიშის დანერგვა, შანტაჟი. კერძოდ, ტერორისტული აქტი შეიძლება მიმართული იყოს ადამიანების წინააღმდეგ, რომლებსაც ტერორისტების პოლიტიკურ პოზიციასთან საერთო არაფერი აქვთ“⁴. ბუნებრივია, ნებისმიერი საბრძოლო მოქმედებები და მათ შორის ტერორისტული აქტებიც საჭიროებს საკმაოდ დიდ რესურსებსა და ფინანსებს. შესაბამისად ჩნდება ლოგიკური კითხვა, თუ როგორ ახერხებენ ტერორისტული ორგანიზაციები და მითუმეტეს ცალკეული პერსონები საკმაოდ დიდი რესურსების მობილიზებას. ამ კითხვაზე პასუხი მარტივია, რადგან „ზოგჯერ სახელმწიფოები არა თუ იბრძვიან ტერორიზმის წინააღმდეგ, არამედ ჩართულებიც კი არიან მასში, იყენებენ მას საკუთარი ინტერესებისთვის, როგორც პოლიტიკურ იარაღს“⁵. შესაბამისად ნათელია რომ ასეთი სახის ტერორისტული აქტები სწორედ დაპირისპირებული სახელმწიფოს მხრიდანაა დაფინანსებული. ამგვარი დივერსიული მოქმედებების ნათელი მაგალითებია საქართველოს ოკუპირებულ ტერიტორიებზე და განსაკუთრებით საზღვრის სიახლოვეს, რუსული სპეცსამსახურების მხრიდან სხვა და სხვა დროს ათობით ტერორისტული აქტის განხორციელება. რომელთა მიზანი ქვეყანაში დესტაბილიზაციის გამოწვევა, საქართველოს მთავრობასა და ავტონომიურ რესპუბლიკებს (აფხაზეთსა და სამაჩაბლოში) შორის ურთიერთობების დაძაბვა და ქართული მხარის პროვოცირება იყო. ეს ყოველივე კი იმ ფონზე, როდესაც რუსეთის ფედერაცია არაფერ შუაშია და კონფლიქტის წამოწყების შემდეგ ის მხოლოდ მშვიდობისმყოფელია. ყოველივეს ემატება ისიც, რომ რუსეთის პროპაგანდის შედეგად ხდება საქართველოს წარმოჩენა როგორც ტერორისტულ ქვეყნად. შესაბამისად, ამგვარი ტერორისტული მოქმედებები ბუნებრივია უარყოფითად აისახება საქართველოზე, რადგან რუსეთს, თავისი რესურსებიდან გამომდინარე შესწევს უნარი უკეთ დაგეგმოს და აღასრულოს ტერორისტული მოქმედებები და ამავდროულად პროპაგანდის მეშვეობით პირიქით უდანაშაულო მხარე დააზარალოს.

ასიმეტრიული ბრძოლისათვის დამახასიათებელი ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ტაქტიკაა პარტიზანული ომი. თუკი ასიმეტრიული ომი გარდაუვალია საქართველოსათვის, მაშინ გადარჩენისათვის ბრძოლაში ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ბრძოლის ხერხად სწორედ პარტიზანული ომი შეიძლება მივიჩნიოთ. ვინაიდან ამგვარი მოქმედებებისას უპირატესობა ენიჭება მცირე და მობილური რაზმებით ბრძოლას, რადროსაც პარტიზანული დანაყოფები თავს არიდებენ მოწინააღმდეგის დიდ არმიებს, მიზანში იღებენ შედარებით მცირე ქვედანაყოფებს, რათა შეამცირონ დანაკარგები სა-

^{4,3} შოთა ერისთავი, „ასიმეტრიული ომის გავლენა ევროატლანტიკური უსაფრთხოების სისტემაზე და ნატოს სტრატეგიული მიდგომა ახალ გამოწვევებთან“. სამაგისტრო ნაშრომი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი. თბილისი 2018 წ. გვ. 13-14, <https://shorturl.at/eU0lv> [ბოლოს შესვლის თარიღი: 2024 წლის 12 დეკემბერი].

კუთარ ძალებში, ხოლო მაქსიმალური ზიანი მიაყენონ მოწინააღმდეგის ძალებს. ასიმეტრიული ომისას, პარტიზანული ბრძოლის ეფექტურობის ნათელი მაგალითია 1964 წელს ამერიკის შეერთებული შტატებისა ინტერვენცია ვიეტნამში ე.წ. „ვიეტნამის ომი“. მაშინ როდესაც ა.შ.შ-ს უდიდესი უპირატესობა ჰქონდა ვიეტნამთან, როგორც სამხედრო პირადი შემაღენლობის რაოდენობით, ისე ტექნიკითა და ტექნოლოგიური განვითარებით, მიუხედავად ამისა ვიეტნამმა პარტიზანული ბრძოლის წყალობით მიაღწია წარმატებებს. აშშ-ს აღნიშნული ომი დაუჯდა 58220 სამხედრო მოსამსახურის სიცოცხლე და ასევე გეოპოლიტიკური პოზიციების დათმობა მთელ ინდოჩინეთის ნახევარკუნძულზე.

მიუხედავად ზემოთ თქმულისა და პარტიზანული ომის უპირატესობებისა კონვენციურად მეზობლი არმიის წინააღმდეგ, უნდა აღინიშნოს, რომ პარტიზანული მოქმედების წარმატებით განსახორციელებლად მთელი რიგი წინაპირობებია საჭირო და ამავდროულად მას საკმაოდ ბევრი უარყოფითი მხარეც გააჩნია. პირველ რიგში აღსანიშნავია, რომ პარტიზანული ომისას საბრძოლო მოქმედებები მიმდინარეობს საკუთარ ტერიტორიაზე, ქალაქებსა და სოფლებში, რაც დიდი რაოდენობით მსხვერპლს იწვევს ადგილობრივ მოსახლეობაში. ამავდროულად ნადგურდება ყველანაირი ინფრასტრუქტურა, ხოლო საქართველოსნაირი მწირი შესაძლებლობის მქონე ქვეყნისათვის ეს დამანგრეველი ეფექტის მომტანია. ამასთან წარმატებული პარტიზანული ბრძოლისათვის აუცილებელ წინაპირობას წარმოადგენს, პარტიზანი მეზობლები მაღალი მოტივირება და მოსახლეობისგან სრული მხარდაჭერა. მათ *ქედუნის*, ჩინეთის რევოლუციის არქიტექტორისა და ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის დამაარსებლის, მიხედვით „პარტიზანს, ხალხს შორის ისე უნდა შეეძლოს გავლა, როგორც თევზს წყალში“⁶. საქართველოს პირობებში კი როდესაც ქვეყნის მოსახლეობის არც თუ მცირე ნაწილი ეროვნებით არაქართველია საკმაოდ დიდ საფრთხეს უქმნის პარტიზანული საბრძოლო მოქმედებების წარმატებით განხორციელებას, რადგან არაეთნიკურად ქართველი მოსახლეობის მხარდაჭერა რუსეთთან ბრძოლაში საკმაოდ დიდ ეჭვებს ბადებს. ასევე ხსენებული მოქმედებების პარალელურად საჭიროა საინფორმაციო ომის დროულად და სწორად წარმოება, რითაც მოსახლეობის ფართო მასებში უნდა მოხდეს პარტიზანებისადმი ნდობის გაღრმავება და საბოლოოდ მათდამი მხარდაჭერის აღმოჩენა. ხოლო თუ რუსეთის ფედერაციის შესაძლებლობებს გავითვალისწინებთ საინფორმაციო ომისა და პროპაგანდის წარმოების კუთხით, აქაც ნათელია, რომ მასების ფსიქოლოგიური გარდაქმნის კუთხით, განსაკუთრებით ნახსენებ ეროვნულად არაქართველ მოსახლეობაში, დიდ უპირატესობას მოიპოვებს რუსეთი რაც ასევე უარყოფით ზეგავლენას მოახდენს საქართველოს თავდაცვის ძალებზე.

⁶ gmas.ge. 2015. „პარტიზანული ომი.“ gmas.ge. (ბლოგი), 05 მაისი, 2015. <https://rb.gy/yefn3r> [ბოლოს შესვლის თარიღი: 2024 წლის 10 დეკემბერი].

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტია ის ფაქტიც, რომ მცირე პარტიზანულ ჯგუფებს შეუძლიათ დაასუსტონ მოწინააღმდეგე თუმცა მათ ძალებს აღემატება დიდ კონვენციურ ჯარებთან გამკლავება. ომის დასკვნით ფაზაში კი საჭიროა რეგულარული არმია. შესაბამისად აუცილებელია პარტიზანებმა შეძლონ ტრანსფორმაცია და გარდაიქმნან კონვენციურ შეიარაღებულ ძალად, რათა შეძლონ მოპოვებული წარმატების შენარჩუნება და განვითარება. აღნიშნული ტრანსფორმაციის პროცესი კი საკმაოდ რთულად განსახორციელებელია და მისი შესრულება საკმაოდ დიდი კითხვის ნიშნის ქვეშაა შეიძლება დადგეს.

დასკვნა

ამრიგად, დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ასიმეტრიული ომს, მისი ძირითადი მახასიათებელი ფაქტორებიდან გამომდინარე, უარყოფითი ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია საქართველოსთვის. ეს გამოიხატება როგორც სამხედრო შესაძლებლობების, რიცხოვრივი და თვისობრივი განსხვავებისას საქართველოს სისუსტეში, ასევე, საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებზე რუსეთის მხრიდან ეთნიკური კონფლიქტების, ტერორისტული აქტების მეშვეობით, გააქტიურების საფრთხეში. ასევე, პარტიზანული ომის დამანგრეველ ეფექტებს უდიდესი ზიანის მოტანა შეუძლია ისეთი მწირი რესურსებისა და შესაძლებლობების მქონე ქვეყნისათვის როგორც საქართველოა.

აღნიშნულიდან გამომდინარე მოსალოდნელი საფრთხეების საპასუხოდ, ყველაზე უპრიანი გამოსავალია, საფრთხეების არიდება, ან ამ საფრთხეების შემცირება. ორივე შემთხვევაში უმნიშვნელოვანესია საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და პარტნიორი ქვეყნების მძლავრი მხარდაჭერა, რათა მოწინააღმდეგეს არ გაუჩნდეს საკუთარი მისწრაფებების შეიარაღებული გზებით გადაჭრის სურვილი.

ბიბლიოგრაფია

- ერისთავი, შოთა. „ასიმეტრიული ომის გავლენა ევროატლანტიკური უსაფრთხოების სისტემაზე და ნატოს სტრატეგიული მიდგომა ახალ გამოწვევებთან“. სამაგისტრო ნაშრომი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი. თბილისი 2018 წ. გვ. 13-14, <https://shorturl.at/eU0lv> [ბოლოს შესვლის თარიღი: 2024 წლის 12 დეკემბერი].
- ბესელია, მაგდანა. 2018. „ნატოს სტრატეგიული კონცეფცია და ასიმეტრიული სამხედრო საფრთხეები: ახალი ტერორიზმის ფენომენი და მასთან ბრძოლის სტრატეგიები“. სამაგისტრო ნაშრომი, კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტი. თბილისი. <https://rb.gy/txqghz>
- მაისურაძე, ლევან. „ასიმეტრიული ომის წარმოების თავისებურებები“, *გლობალური - რეგიონალური უსაფრთხოების გამოწვევები და თავდაცვის ძალები*, ქ. გორი 2020 წლის 11 დეკემბერი, გვ. 26, <https://rb.gy/wt8z6s> [ბოლოს შესვლის თარიღი: 2024 წლის 12 დეკემბერი].

geoarmada.wordpress.com. 2013. „ასიმეტრიული ომი.“ geoarmada.wordpress.com. (ბლოგი), 20 იანვარი, 2013. <https://rb.gy/85r1s6>
gmas.ge. 2015. „პარტიზანული ომი.“ gmas.ge. (ბლოგი), 05 მაისი, 2015. <https://rb.gy/yefn3r>

ტრამპი და უკრაინა, ახალი რესპუბლიკური პოლიტიკის როლი კონფლიქტის განვითარებაში

გიორგი გაგუა¹

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8503>

აბსტრაქტი

უკრაინასა და რუსეთს შორის კონფლიქტზე, განსაკუთრებით 2014 წელს რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსიისა და 2022 წელს უკრაინაში შეჭრის შემდეგ, მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა შეერთებული შტატების პოლიტიკამ. სხვადასხვა ადმინისტრაციამ ამ საკითხთან დაკავშირებით განსხვავებული პოზიციები წარმოაჩინა. განსაკუთრებით შესამჩნევი გავლენა ამ კონფლიქტის განვითარებაზე იყო აშშ-ს ყოფილი პრეზიდენტის დონალდ ტრამპის პოლიტიკური ტრაექტორია და რესპუბლიკური პარტიის როლის განვითარება. ტრამპის პოლიტიკამ, რიტორიკამ და რესპუბლიკურ პარტიაში არსებულმა დინამიკამ მნიშვნელოვანი გავლენა მოახდინა აშშ-ს საგარეო პოლიტიკაზე უკრაინის მიმართ და უფრო ფართო გეოპოლიტიკურ სიტუაციაზე აღმოსავლეთ ევროპაში. აშშ-ს 2024 წლის წინა საარჩევნო გამოსვლების დროს ტრამპმა განაცხადა, რომ ამ კონფლიქტის მოგვარება ოცდაოთხ საათში შეეძლო, თუმცა ზუსტი ნაბიჯები თუ როგორ აპირებდა ამას არ დაუახელებია. თითქმის სამი წელია რაც უკრაინის ტერიტორიაზე საომარი ვითარებაა, დღითიდღე უარესდება მსოფლიოში მიმდინარე სამვიდობო ვითარება და არასდროს ყოფილა სახელმწიფოები ისე ახლოს მესამე მსოფლიო ომთან, როგორც ახლა, შესაბამისად მნიშვნელოვანია სტაბილურობისა და მშვიდობის შენარჩუნებისთვის მნიშვნელოვანი ნაბიჯების გადადგმა, მსოფლიო ლიდერების მხრიდან, რომელიც მოახდენს საერთაშორისო კონფლიქტებისა და ტერიტორიების ხელახლა გადანაწილების ექსკალაციას, მნიშვნელოვანია გავიგოთ რა როლი უჭირავს ამ მხრივ აშშ-ს და რა იქნება მისი ახალი პრეზიდენტის პოლიტიკური ნაბიჯები საერთო მშვიდობის პერსპექტივაში.

საკვანძო სიტყვები: რუსეთი, უკრაინა, ომი, NATO, დონალდ ტრამპი.

¹ სსიპ-დავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს, ეროვნული თავდაცვის აკადემიის მაგისტრატურის საგანმანათლებლო პროგრამის, სახელმწიფო რესურსების მართვის მსმენელი

Trump and Ukraine, the Role of New Republican Policy in the Development of the Conflict

Giorgi Gagua²

DOI: <https://doi.org/10.61446/mp.3.2024.8503>

Abstract

The conflict between Ukraine and Russia, especially since Russia's annexation of Crimea in 2014 and its invasion of Ukraine in 2022, has been significantly influenced by U.S. policy, with different administrations taking different positions on the issue. A particularly notable influence on the development of this conflict has been the political trajectory of former U.S. President Donald Trump and the evolving role of the Republican Party. Trump's policies, rhetoric, and dynamics within the Republican Party have had a significant impact on U.S. foreign policy toward Ukraine and the broader geopolitical situation in Eastern Europe. During his campaign for the 2024 U.S. presidential election, Trump stated that he could resolve the conflict in twenty-four hours, but did not specify the exact steps he would take to achieve this. For almost three years now, there has been a state of war in Ukraine, and the current situation in the world is worsening day by day. Never before have states been so close to World War III as they are now. Therefore, it is important for world leaders to take important steps to maintain stability and peace, which will escalate international conflicts and land redistribution. It is important to understand the role of the United States in this regard and what the political steps of its new president will be in the perspective of common peace.

Keywords: Russia, Ukraine, war, NATO, Donald Trump.

² Student of Master's Program in State Recourse Management of LEPL-David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia

შესავალი

რუსეთის შეჭრა უკრაინაში დაიწყო 2022 წლის 24 თებერვლის გამთენიისას ათობით სარაკეტო დარტყმით. რუსეთის სახმელეთო ჯარები სწრაფად გადავიდნენ და რამდენიმე კვირაში აკონტროლებდნენ უკრაინის დიდ ტერიტორიებს და დაწინაურდნენ კიევის გარეუბანში. რუსული ძალები ბომბავდნენ ხარკოვს და აილეს ტერიტორია აღმოსავლეთით და სამხრეთით ხერსონამდე და ალყა შემოარტყეს საპორტო ქალაქ მარიუპოლს, მაგრამ ისინი თითქმის ყველგან შეხვდნენ უკრაინის ძლიერ წინააღმდეგობას და შეექმნათ სერიოზული ლოგისტიკური პრობლემები სუსტად მოტივირებული რუსული ჯარების გამო, რომლებიც განიცდიდნენ საკვების, წყლისა და საბრძოლო მასალის ნაკლებობას. უკრაინულმა ძალებმა ასევე სწრაფად განათავსეს დასავლეთის მიწოდებული იარაღი, როგორცაა Nlaw ტანკსაწინააღმდეგო სისტემა, რომელიც ძალზე ეფექტური აღმოჩნდა რუსეთის წინსვლის წინააღმდეგ. ამის გარდა უკრაინას მხოლოდ ა.შ.შ-სგან 108 მილიარდი დოლარის სამხედრო ჰუმანიტარული თუ ეკონომიკური დახმარება აქვს მიღებული.³

ნოემბერში უკრაინამ განაცხადა, რომ მისი ჯარები ჩრდილოეთ კორეის ჯარებთან ბრძოლაში ჩაერთნენ რუსეთის კურსკის რეგიონში. მოსკოვმა და ფხენიანმა არ უპასუხეს მტკიცებას, რომ ჩრდილოეთ კორეის ჯარისკაცებს ცეცხლი გაუხსნეს, მაგრამ აშშ-ს დაზვერვამ და ნატომ დაადასტურა, რომ არსებობს მტკიცებულება ჩრდილოეთ კორეის ჯარების ჩართულობის შესახებ რუსეთის ომში. ჩრდილოეთ კორეის ჯარების ჩამოსვლა აშშ-ს ოფიციალურმა პირებმა დაასახელეს, როგორც მიზეზი იმისა, რომ პრეზიდენტმა ბაიდენმა მწვანე შუქი მისცა უკრაინას, გამოიყენოს შორი მანძილის ATACMS რაკეტები რუსეთის შიგნით დარტყმისთვის. როგორ იმოქმედებს ეს გადაწყვეტილება ომზე უახლოეს თვეებში, ჯერ კიდევ გასარკვევია, მაგრამ უკრაინას ახლა აქვს პოტენციალი, დაარტყას სამიზნეებს რუსეთ-უკრაინის საზღვრიდან თითქმის 300 კმ დაშორებით.

ჩრდილოეთ კორეის ჯარების გამოჩენა კურსკის რეგიონში იყო პასუხი მოულოდნელი თავდასხმაზე, რომელიც საზღვრის გადაღმა განხორციელდა უკრაინის ჯარების მიერ აგვისტოში, რუსეთის რეგიონში 30 კმ წინსვლის შემდეგ. რუსეთის მთავრობამ საზღვრის გასწვრივ მდებარე ტერიტორიებიდან თითქმის 200 000 ადამიანის ევაკუაცია მოახდინა და პრეზიდენტმა ვლადიმერ პუტინმა დაგმო უკრაინის შეტევა და უწოდა "დიდი პროვოკაცია". ორი კვირის შემდეგ, უკრაინის მთავარსარდალმა განაცხადა, რომ აკონტროლებდა რუსეთის ტერიტორიის 1200 კვ.კმ-ზე მეტს და 93 სოფელს. კურსკისა და ბელგოროდის რეგიონებმა ორივემ საგანგებო მდგომარეობა გამოაცხადა. ამ ტერიტორიის ნაწილები რუსეთმა დაიბრუნა, თუმცა უკრაინას ჯერ კიდევ ჰყავს ჯარები კურსკის რეგიონში.⁴

³ BBC News. "Ukraine in maps: Tracking the war with Russia", *BBC News*, November 2024.

⁴ BBC News. "Ukraine in maps: Tracking the war with Russia", *BBC News*, November 2024.

რუსეთ-უკრაინის თითქმის სამ წლიანი ომის და მიღებული შედეგების ფონზე, მნიშვნელოვანია სამშვიდობო მლაპარაკებების მაგიდსთან დასხდომა და ომის შედეგების დროული გადაწყვეტა, რასაც დონალდ ტრამპი წინასაარჩევნო კამპანიაში უსვამდა ხაზს, ის ასევე ამოვობდა რომ შეეძლო ომის დასრულება ერთ დღეში, რისი დაკვირვებაც მედიისთვის ხელმისაწვდომი იქნებოდა, თუმცა როგორ აპირებდა ამას ეს არ გაუსაჯაროებია. ირანი, ჩრდილოეთ კორეა, ისრაელი, ტაივანი, არსებული და შესაძლო საფრთხეებია რომლებიც მსოფლიოს წინაშე დგას და რომელთან გამკლავებაც მსოფლიო ლიდერების პრეროგატივაა, ტრამპი კი გამოირჩევა არაპროგნოზირებადი გადაწყვეტილებებითა და მისი დამოკიდებულებით ამერიკის მიმართ „ამერიკა უპირველეს ყოვლისა.“

ძირითადი ნაწილი

კიევის განცხადებით - დონალდ ტრამპის საპრეზიდენტო არჩევნებში გამარჯვების შემდეგ, უკრაინამ შესაძლოა დაკარგოს მისი ყველაზე მნიშვნელოვანი მოკავშირის, აშშ-ს მხარდაჭერა, რომელმაც 108 მილიარდი დოლარი დახარჯა უკრაინისთვის სამხედრო, ჰუმანიტარულ და ეკონომიკურ დახმარებით რუსეთის 2022 წლის თებერვლის შემოჭრის შემდეგ. ეს ვარაუდი უკრაინას აქვს გამომდინარე რუსეთის ლიდერის, ვლადიმერ პუტინისადმი ტრამპის სიმპათიებიდან, რომელსაც ის არ მალავდა როდესაც ტელევიზიებთან ინტერვიუს დროს, ამბობდა, რომ პუტინი ჭკვიანია, ორ დოლარიანი სანქციების ნაცვლად იპყრობს უზარმაზარ ტერიტორიებს, ამ განცხადებებს ის აკეთებდა ომის დასაწყისში, როდესაც ბაიდენი იყო მმართველობაში და მისი ამ გამოსვლების გადაფარვა და თავის მართლება რესპუბლიკური პარტიის ლიდერებს უწევდათ. ის ასევე ომის დაწყებაში ადანაშაულებდა უკრაინას, მთელი თავისი წინასაარჩევნო კამპანიის განმავლობაში, ტრამპი და მისი კანდიდატი ჯეი დ ვენსი ეჭვქვეშ აყენებდნენ კიევისადმი აშშ-ს მუდმივ ერთგულებას და აკეთებდნენ კომენტარებს, რომლებიც ვარაუდობენ, რომ შეერთებულმა შტატებმა შეიძლება ზეწოლა მოახდინოს უკრაინაზე რუსეთთან არასასიამოვნო ზავისკენ, თუმცა ეს ყველაფერი ზელენსკიმ უკანა პლანზე გადაწია და ძირითადი მოკავშირე ქვეყნის ლიდერს არჩევნებში გამარჯვება მიულოცა: „მშვენიერი სატელეფონო საუბარი მქონდა პრეზიდენტ ტრამპთან და მივულოცე მას ისტორიული და დიდი გამარჯვება, რაც მისმა შთამბეჭდავმა კამპანიამ შეძლო. მადლობა მის ოჯახს და გუნდს შესანიშნავი მუშაობისთვის. ჩვენ შევთანხმდით, რომ შევინარჩუნოთ მჭიდრო დიალოგი და განვაკვიროთ ჩვენი თანამშრომლობა. აშშ-ს ძლიერი და მტკიცე ხელმძღვანელობა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია მსოფლიოსთვის და სამართლიანი მშვიდობისთვის.“⁵ იმავდროულად, კრემლი ამტკიცებდა, რომ ის არ ზეიმობდა ტრამპის გამარჯვებას, „არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ჩვენ ვსაუბრობთ

⁵ Zelenskyy, Volodymyr. "We are working to bring peace to Ukraine and restore its territorial integrity." X, November 24, 2024

არამეგობრულ ქვეყანაზე, რომელიც პირდაპირ და ირიბად არის ჩართული ჩვენი სახელმწიფოს წინააღმდეგ ომში“⁶ - განაცხადა კრემლის სპიკერმა დიმიტრი პესკოვმა ჟურნალისტებთან ყოველდღიურ ბრიფინგზე. შვიდ ნოემბერს, რუსეთის პრეზიდენტმა ვლადიმერ პუტინმა გააკეთა თავისი პირველი საჯარო კომენტარი აშშ-ს არჩევნებზე და განაცხადა, რომ მზად არის დიალოგისთვის რესპუბლიკელ არჩეულ პრეზიდენტთან და აღნიშნა, რომ ტრამპის კომენტარები უკრაინაში რუსეთის ომის დასრულების შესახებ „სულ მცირე ყურადღებას იმსახურებს“.

შეუძლებელია ვისაუბროთ იმაზე, რომ რუსეთი, შეიძლება რაიმე დათმობაზე მაინც წავიდეს უკრაინასთან, ის ეცდება რომ ამ ომიდან დამარცხებულის სტატუსით არ გავიდეს, მისი პირობები რომ ნატოს ჯარები რუსეთის საზღვართან არ იყვენენ შეუცვლელი იქნება. ყველაზე მსუბუქად რაც შეიძლება რომ უკრაინა გამოვიდეს იქნება საზღვრის გაყინვა, უკრაინის ფიქრის ნატოს წევრობასთან დაკავშირებით უგულვებელყოფა და ევროკავშირის წევრი ქვეყნებისთვის 800 მილის სიღრმეში საზღვრიდან ბუფერული ზონის შექმნა, მათი სამხედრო მოსამსახურეებით პატრულირებისთვის, ეს შეიძლება იქნას გარკვეული შეათავაზებები ორივე მხარისთვის რასაც J.D. Vance, და Marco Rubio გვთავაზობდნენ ტრამპის ერთერთი ბანაკიდან, თუმცა ამ სცენარს გარკვეულ წილად უკრაინელი საზოგადოება კითხულობს. აღმოსავლეთის ქალაქ პოკროვსკიდან არც თუ ისე შორს, რომელიც ახლა რუსეთის სასტიკი თავდასხმის ქვეშაა, ჯარისკაცი მაქსიმ სვიუჟენცევი ამტკიცებს, რომ ტრამპის ნათქვამი არაფერი არ მიუთითებს იმაზე, რომ „მისი გამარჯვება ჩვენთვის რაიმე კარგს მოიტანს, ანუ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ჩვენ ვიმსჯელებთ სხვა არაფერით, გარდა სიტყვებით“, - "რეალობა ისაა, რომ ჩვენ უბრალოდ არ ვიცით რა მოხდება. ტრამპი არაპროგნოზირებადია." ჯარისკაცი ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, რომ მთავარია სამხედროები იყვნენ თბილად, კარგად აღჭურვილი და გონებრივად მომზადებული რუსული ჯარების წინააღმდეგ ბრძოლისთვის. „რასაც არ უნდა აკეთებდეს ტრამპი, ჩვენ სხვა გზა არ გვაქვს, გარდა მტერთან ბრძოლისა“⁷ - თქვა მან.

ტრამპის ლოზუნგი რომ ამერიკა უპირველეს ყოვლისა აფიქრებინებს საზოგადოებას ამერიკის მიერ გაწეული ხარჯების შემცირებაში ინაუგურაციის შემდგომ პერიოდში. როგორც ზემოთ აღვნიშნე ეს იყო ერთერთი ჯგუფის გავლენიანი საზოგადოების წინასიტყვაობა თუმცა შეიძლება მოვიხსენიოთ მეორე ჯგუფიც ტრამპის რიგებში რომლებიც არანაკლებ გავლენიანები არიან და ინაუგურაციის შემდეგ სწორედ ისინი ვიხილოთ საკვანძო თანამდებობებზე რომელთა იდეებიც ამ იდეებისგან რადიკალურად განსხვავდება, ამ ჯგუფის წევრებად შეიძლება მოვიხსენიოთ Mike Pompeo და David Urban, რომლებიც რუსეთის აგრესიას უკრაინაში და ამ დათმობებზე წასვლას

⁶ NPR. "2024 Election: Trump, Russia, and the Ukraine War." *NPR*, November 7, 2024.

⁷ The Conversation. "Ukraine War: Following Donald Trump's Re-election, Four Likely Scenarios Are Becoming Clear." *The Conversation*, November 2024.

უკრაინის მხრიდან უფრო მკაცრად აფასებენ და თვლიან რომ ეს საფრთხეს შეუქმნის როგორც ევროკავშირის სახელმწიფოებს ასევე ა.შ.შ-ს უსაფრთხოების პოლიტიკას. დევიდ ურბანმა Wall Street Journal-ში დაწერა, თუ როგორი შეიძლება იყოს ტრამპის სამშვიდობო გეგმა უკრაინაში.

- 1) გაათავისუფლეთ ამერიკის ენერგეტიკული პოტენციალი
- 2) აღვადგინოთ კავშირები საუდის არაბეთთან და ისრაელთან და ერთად ვიმუშაოთ ირანის წინააღმდეგ.
- 3) რუსეთის წინააღმდეგ რეალური სანქციების დაწესება.
- 4) გააძლიერეთ ამერიკის თავდაცვის ინდუსტრია.
- 5) ჩრდილოატლანტიკური ხელშეკრულების ორგანიზაციის აღორძინება.
- 6) შექმენით 500 მილიარდი დოლარის „ლენდ-ლიზი“ პროგრამა უკრაინისთვის.
- 7) გააუქმოს შეზღუდვა ყველა იარაღის ტიპზე, რომელიც უკრაინას შეუძლია მიიღოს და გამოიყენოს.⁸

დასკვნა

რთულია ვისაუბროთ იმაზე თუ როგორ პოლიტიკას გაატარებს დონალდ ტრამპი ინაუგურაციის შემდეგ თუმცა მისი დაპირება რომ ერთ დღეში მოაგვარებდა უკრაინის ომს მნიშვნელოვან შეთავაზებად რჩება მსოფლიოსთვის, უბრალოდ საყურადღებოა რა საფასურის გადახდა მოუწევს უკრაინას ამ ომის შეჩერებისთვის ან რუსეთი რას მიიღებს სანაცვლოდ ერთი შემთხვევაა რომ უკრაინამ დათმოს ოკუპირებული ტერიტორიები და ევროკავშირმა მისი უსაფრთხოებისთვის შემდომი მარკირებული საზღვრიდან 800 მილის მანძილზე მოახდინოს საკუთარი ძალებით პატრულირება, თუ ტრამპი გაზრდის დახმარებას უკრაინის მიმართ დახმარებას და გააძლიერებს ალიანსს რათა უფრო მკაცრად დახვდეს მოლაპარაკების მაგიდაზე რუსეთის ლიდერებს.

ბიბლიოგრაფია

- Radio Free Europe/Radio Liberty. "Ukraine's War and the Trump Factor." *Radio Free Europe/Radio Liberty*, November 24, 2024. <https://www.radiotavisupleba.ge/a/33203581.html>.
- ABC News. "The Donald Trump Factor in the Ukraine-Russia War." *ABC News*, November 21, 2024. <https://www.abc.net.au/news/2024-11-21/ukraine-russia-donald-trump-factor/104626432>.
- The Conversation. "Ukraine War: Following Donald Trump's Re-election, Four Likely Scenarios Are Becoming Clear." *The Conversation*, November 2024. <https://theconversation.com/ukraine-war-following-donald-trumps-re-election-four-likely-scenarios-are-becoming-clear-243498>.
- BGRDC. "David Urban in the Wall Street Journal: A Trump Peace Plan for Ukraine." *BGRDC*, November 2024. <https://bgrdc.com/bgrs-david-urban-in-the-wall-street-journal-a-trump-peace-plan-for-ukraine/>.

⁸ BGRDC. "David Urban in the Wall Street Journal: A Trump Peace Plan for Ukraine." *BGRDC*, November 2024

- BBC News. "Ukraine Conflict: A Year of Devastation." *BBC News*, March 2022.
<https://www.bbc.com/news/world-europe-60506682>.
- The Telegraph. "Donald Trump's Ukraine Peace Plan: British Troops and a Buffer Zone." *The Telegraph*, November 7, 2024.
<https://www.telegraph.co.uk/world-news/2024/11/07/donald-trump-ukraine-peace-plan-british-troops-buffer-zone/>.
- BBC News. "Article on Ukraine's War: Key Developments." *BBC News*, November 2024.
<https://www.bbc.com/news/articles/c2dl0e4l7lzo>.
- BBC News. "Ukraine in maps: Tracking the war with Russia", *BBC News*, November 2024.
<https://www.bbc.com/news/world-europe-60506682>.
- NPR. "2024 Election: Trump, Russia, and the Ukraine War." *NPR*, November 7, 2024.
<https://www.npr.org/2024/11/07/nx-s1-5181985/2024-election-trump-russia-ukraine-war>.
- Zelenskyy, Volodymyr. "We are working to bring peace to Ukraine and restore its territorial integrity." *X*, November 24, 2024.
<https://x.com/ZelenskyyUa/status/1854292785169395913>.

სსიპ-ლავით აღმაშენებლის სახელობის საქართველოს ეროვნული თავდაცვის აკადემია

ვებ-გვერდი: www.eta.edu.ge

www.militarypapers.eta.edu.ge

ტელეფონი: +995 5 77 19 92 05

ელ. ფოსტა: nda@mod.gov.ge

ელ. ფოსტა: milstatia@eta.edu.ge

ტირაჟი: 40

ISSN 2720-8184 (PRINT)

ISSN 2720-8680 (ONLINE)

CC BY 2.0